

GLOBÁLIS KÉRDÉSEK –
GLOBÁLIS VÁLASZOK:
RENDÉSZETTUDOMÁNY A
HALLGATÓK SZEMÉVEL

MAGYAR RENDESZETTUDOMÁNYI TÁRSASÁG

GLOBÁLIS KÉRDÉSEK – GLOBÁLIS VÁLASZOK: RENDÉSZETTUDOMÁNY A HALLGATÓK SZEMÉVEL

Tanulmánykötet

Szerkesztette

KOVÁCS ISTVÁN

Magyar Rendészettudományi Társaság

Hallgatói Tagozat

Budapest

2021.

A kiadvány a Magyar Rendészettudományi Társaság Hallgatói Tagozatának 2021. február 15-i „Tanulmánykötetben való publikálásra” irányuló felhívása keretében jelent meg.

SZERZŐK:

Androvicz Gábor	NKE-RDI Ph.D. hallgató
Csepregi Katalin	NKE-ÁNTK MSc. hallgató
Csizner Zoltán r. ezredes	NKE-RDI Ph.D. hallgató
Dr. jur. Dragon Sándor r. ezredes	NKE-RTK tanársegéd, NKE-RDI Ph.D. hallgató
Harmati Barbara	NKE-RDI Ph.D. hallgató
Héder Klára	NKE-RDI Ph.D. hallgató
Ivanics Zsófia	NKE-RDI Ph.D. hallgató
Dr. jur. Kemény Gábor r. alezredes	NKE-RDI Ph.D. hallgató
Dr. Kovács István Ph.D. r. őrnagy	NKE-RTK tanársegéd, NKE-RDI tudományos titkár, MRTT HT elnök
Lippai Zsolt r. alezredes	NKE-RDI Ph.D. hallgató
Nagy Ivett r. hadnagy	NKE-RDI Ph.D. hallgató
Németh Gábor r. alezredes	NKE-RDI Ph.D. hallgató
Prof. Dr. Sallai János r. ezredes	NKE-RTK tanszékvezető egyetemi tanár
Szigetvári Oszkár r. őrnagy	NKE-RDI Ph.D. hallgató
Tegyey Andrea Cecília	NKE-RDI Ph.D. hallgató
Dr. med., dr. jur. Torma Albert r.o. ezredes	NKE-RDI Ph.D. hallgató
Vinár Anna Zsuzsa	NKE-HHK BSc. hallgató

SZAKMAI LEKTOROK:

Dr. Balla József Ph.D. r. ezredes	NKE-RTK egyetemi docens
Dr. Deák József Ph.D. r. alezredes	NKE-RTK adjunktus
Dr. jur. Dragon Sándor r. ezredes	NKE-RTK tanársegéd
Prof. Dr. Finszter Géza	NKE-RDI prof. emeritus
Dr. Fogarasi Mihály Ph.D.	NKE-RTK egyetemi docens
Prof. Dr. Forrai Judit	SOTE-ÁOK egyetemi tanár
Prof. Dr. Kerezsi Klára	NKE-RTK egyetemi tanár
Dr. Kovács István Ph.D. r. őrnagy	NKE-RTK tanársegéd, NKE-RDI tudományos titkár, MRTT HT elnök

Dr. Malét-Szabó Erika Ph.D. r.
alezredes

NKE-RDI oktató

Dr. Mátyás Szabolcs Ph.D. r. őrnagy
Szigeti Lajos

NKE-RTK egyetemi docens
MFBŐSZE elnök

Dr. Tamási Erzsébet Ph.D.

NKE-RDI oktató

Vedó Attila r. őrnagy

NKE-RTK tanársegéd

Dr. jur. Zsigmond Csaba r. alezredes

NKE-RTK mesteroktató

SZERKESZTŐ:

Dr. Kovács István Ph.D. r. őrnagy

NKE-RTK tanársegéd, NKE-RDI
tudományos titkár, MRTT HT elnök

SEGÉDSZERKESZTŐK:

Dr. jur. Frigyer László r. őrnagy

NKE-RTK tanársegéd, MRTT HT
elnökhelyettes

Dr. jur. Tirts Tibor r. alezredes

NKE-RTK mesteroktató, MRTT HT
titkár

© Magyar Rendészettudományi Társaság, 2021.

© Szerkesztő, 2021.

© Szerzők, 2021.

ISBN 978-615-81441-9-3

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

TARTALOMJEGYZÉK

Kovács István: Bevezető gondolatok - a Magyar Rendészettudományi Társaság Hallgatói Tagozatának megalakulásáról	6
Androvicz Gábor – Sallai János: A budapesti állami rendőrség tagjainak javadalmazása és illetményei 1881 és 1944 között.....	10
Csepregi Katalin – Kovács István: A gyermekek online szexuális kizsákmányolása, különös tekintettel a gyermekpornográfia bűncselekményére.....	23
Csizner Zoltán: A magyar hírszerző és elhárító szervek története 1945-től a rendszerváltásig.....	44
Dragon Sándor: A digitalizáció és hatásai	67
Harmati Barbara: A forró pontok (hotspot) - és az RTM elemzés megbízhatóságának vizsgálata Budapesten	77
Héder Klára: A megfigyelés, mint téma az „Orvos” fedőnevű ügynök jelentéseiben (1957-1962).....	93
Ivanics Zsófia: A büntetés politikai gazdaságtani megközelítésének gyökerei	108
Kemény Gbor: Work of the Single Point of Contacts and Police and Customs Cooperation Centres.....	117
Lippai Zsolt: Az üzemőrségtől, a fegyveres biztonsági őrségig	133
Nagy Ivett: Pénzügyi profilalkotás, mint a vagyonvisszaszerzéssel párhuzamosan végzett tevékenység	145
Németh Gábor: Nemzetközi rendészeti békefenntartó, válságkezelő missziókban szerzett vezetés-irányítási tapasztalatok	153
Szigetvári oszkár: Detektívek a szolgálatban és a magánéletben.....	168
Tegyey Andrea Cecília: Az RMSK értelmezési lehetősége Herzberg kéttényezős modelljének keretében	180
Torma Albert: A női agresszió biológiája	189
Vinár Anna Zsuzsa – Kovács István: A gyermekek szexuális kizsákmányolása elleni küzdelem alapvetései a statisztika tükrében	203

Dr. Kovács István¹

Bevezető gondolatok - a Magyar Rendészettudományi Társaság Hallgatói Tagozatának megalakulásáról

Absztrakt

2020. november 5-én került sor a Magyar Rendészettudományi Társaság Elnökségi ülésének megtartására. A tanácsülésen napirendi pontként szerepelt az MRTT új tagozatának, a Hallgatói Tagozatnak a megalakítása, működés és a szakmai rendeltetésének meghatározása. A Magyar Rendészettudományi Társaság Hallgatói Tagozatának megalakítására és egyben az tagozatvezetői teendők ellátására 2020. I. negyedévében kaptam felkérést. A tanulmány röviden bemutatja a Hallgatói Tagozat misszióját és vízióját, stratégiai szemléletmódját és jövőbeni irányait.

Kulcsszavak: MRTT, Hallgatói Tagozat, képzés, oktatás, bologna rendszer

István Dr. Kovács²

Introductory thoughts - about the formation of the MRTT Student Section

Abstract

On November 5, 2020, the MRTT Board meeting was held. The establishment, operation and professional purpose of the new Department of MRTT, the Student Section, were on the agenda of the council meeting. In the first quarter of 2020, I was invited to form the Student Section of MRTT and to perform the duties of the head of the department. The study briefly presents the mission and vision, strategic approach and future directions of the Student Section.

Keywords: MRTT, Student Section, Training, Education, Bologna System

¹ Ph.D., tanársegéd, r. őrnagy, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészet Vezetéstudományi Tanszék, e-mail: kovacs.istvan@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7210-1981>

² Ph.D. police major, assistant lecturer, University of Public Service Faculty of Law Enforcement Department of Law Enforcement Management Theory, e-mail: kovacs.istvan@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7210-1981>

A Hallgatói Tagozat

2020. november 5-én került sor a Magyar Rendészettudományi Társaság Elnökségi ülésének megtartására. A tanácsülésen napirendi pontként szerepelt az MRTT új tagozatának, a Hallgatói Tagozatnak a megalakítása, működés és a szakmai rendeltetésének meghatározása.

A Magyar Rendészettudományi Társaság Hallgatói Tagozatának megalakítására és egyben az tagozatvezetői teendők ellátására 2020. I. negyedévében kaptam felkérést, amelyet örömmel vállaltam. A szervezet tagozatvezető-helyettese Dr. jur. Frigyer László r. őrnagy az NKE RTK Szent György Szakkollégium jogi igazgatója, a Rendészettudományi Kar tanársegédje; titkára Dr. jur. Tirts Tibor r. alezredes a Rendészettudományi Kar mesteroktatója.

A Hallgatói Tagozat toborzandó és már állományban levő, azaz belépett tagok a Rendészettudományi Kar Szent György Szakkollégiumának-, valamint Doktori Iskolájának hallgatói. A szervezet célja és egyben rendeltetése a Magyar Rendészettudományi Társaság Alapszabályzatában meghatározott célok mellett olyan oktatói és kutatói utánpótlás biztosítása, olyan tudományos szakemberek felkészítése és ösztönzése, akik az átlagostól eltérő ismeretszint feletti készségekkel képesek a világban bekövetkező változásokat, fenyegetéseket és veszélyhelyzeteket tudományos igényességgel elemezni, megoldási alternatívákat kidolgozni, a döntéshozó munkáját operatív támogatni. Mindennek az alapját a rendészettudományi képzés jelenti.

Az elmúlt évtizedekben több, mint 48 európai ország – köztük Magyarország – is bizonyította, hogy az Európai Kulturális Egyezménynek, ezáltal egy erős és robusztus felsőoktatási térségnek van helye Európában, amely hitvallásként tekint Európa szellemi, tudományos és kulturális örökségére, valamint ambíciójára.³ Egy olyan térség, ahol a felsőoktatási intézmények teljes mértékben felvették az oktatás, a kutatás és az innováció összefonódó szerepét, mindazért, hogy hozzájáruljanak a tudásalapú társadalom előmozdításához, egy multikulturálisan sokszínű Európában. Ebben az együttműködésben a felsőoktatási rendszerek összeegyeztetettebbé váltak, ami az európai felsőoktatást a világban versenyképesebbé, az európai-, valamint más földrészek hallgatói és tudósai számára pedig vonzóbbá tették.

Ahogy a rendészettudományi képzés alkalmazkodik a bolognai rendszerhez^{4,5}, úgy alkalmazkodik a Hallgatói Tagozat az alapképzésben-, a mesterképzésben-, valamint a posztgraduális, azaz doktori képzésben résztvevő hallgatók képzési rendszeréhez is.⁶

Egyedül a Hallgatói Tagozat képes arra, hogy – függetlenül a képzés szintjétől - a rendészettudományi képzésben résztvevő összes hallgató számára egy olyan konszenzuson és kölcsönös együttműködésen alapuló fórumot biztosítson, ahol az eddigi tapasztalataikat

³ Szerző nélkül: The Bologna Process 2020 - The European Higher Education Area in the new decade. Forrás: https://ehea.info/media.ehea.info/file/20090223-Ostend/54/2/BFUG_Board_CZ_19_4_draft_communique_200209_594542.pdf (A letöltés dátuma: 2021. május 02.)

⁴ A Bologna Nyilatkozat 1999. június 19-én. Forrás: https://www.eurashe.eu/library/modernising-phe/Bologna_1999_Bologna-Declaration.pdf (A letöltés dátuma: 2021. május 02.)

⁵ A Sorbonne Nyilatkozat 1998. május 25-én. Forrás: https://www.ehea.info/media.ehea.info/file/1998_Sorbonne/61/2/1998_Sorbonne_Declaration_English_552612.pdf (A letöltés dátuma: 2021. május 02.)

⁶ Ez magában foglalja az alapképzést (első ciklusú tanulmányok), majd a mesterképzést (második ciklusú tanulmányok) és a doktori képzést (harmadik ciklusú tanulmányok/doktori tanulmányok). Az alapképzés (jelölése BSc. és/vagy BA képzés) a főiskolai rendszerű képzésnek felel meg, amelyhez rendelt kreditértéket a hallgatóknak általában 3 év alatt szükséges megszerezniük. Az alapképzésre épül rá a mesterképzés (jelölése MSc. és/vagy MA képzés), amely az egyetemi végzettséget igazolja az abszolváltak számára, ha a jelentkezők az előírt kreditértéket 1 vagy 2 év alatt megszerzik. Ehhez kapcsolódóan vannak osztatlan mesterképzések is, amelyek elvégzésével egyetemi végzettség szerezhető. A rendszer harmadik szintje a doktori képzés (jelölése PhD. képzés), amely jelenleg 2+2 éves struktúra szerint, tanulmányi és disszertációs szakaszból épül fel.

egymással megoszthassák, már meglevő tudományos eredményeiket egymás és a nyilvánosság előtt ismertethessék, konferenciákon vehessenek részt, stb., amely egytől-egyig a rendészettudományt és a hallgatók személyi, továbbá tudományos fejlődését szolgálja, egyben garantálja.

A konszenzus nagy segítséget jelent a hallgatók számára, hiszen belépésükkel az új ismeretek megszerzése mellett olyan személyekkel és további tagokkal találkozhatnak, akikkel olyan szakmai kapcsolatokat építhetnek ki, amely jövőbeni tevékenységükre pozitív hatást gyakorolhat, akár a kutatásaik megsegítésében, akár szakmai eredményeik terjesztésében is. (Például fiatal tehetségek felkarolása, mentorálási programok, pályázatok, stb.)

A szervezet félévente legalább egy alkalommal tervező tagozati üléseinek megtartását, amelynek során az adott félév szakmai értékelésén túlmenően, az adott ciklusra vonatkozó stratégiát készít, így ösztönözve a magyar rendészettudományi élet hagyományainak ápolását.

A fent ismertetett vízió és misszió túlmenően, konkrét terveink között szerepel évente egy-egy hallgatói konferencia megtartása, amelynek lefolytatására „A pandémia hatása a rendvédelmi szervek tevékenységére” címmel 2021. május 11-én került sor. Az esemény fő védnöke és egyben előljárója Prof. Dr. Kovács Gábor r. dandártábornok a Magyar Rendészettudományi Társaság főtitkára volt. Nyitóbeszédében köszöntve a meghívott előadókat, a résztvevőket, a szervezőket, kiemelte, hogy a workshop témája, a jelenlegi veszélyhelyzet miatt sajnos még mindig nagyon aktuális és fontos. A rendezvényen Dr. Kovács István r. őrnagy az MRTT HT elnöke, az NKE RTK Doktori Iskola tudományos titkára, a Rendészeti Vezetéstudományi Tanszék tanársegédje előadásában betekintést nyújtott a doktori képzés – a pandémia helyzet miatti – érintettségébe. Dr. Tirts Tibor r. alezredes az MRTT HT titkára a vírushelyzetnek az egyetemi oktatásra gyakorolt hatásáról és a hivatásos rendőr oktatók ORFK-n megvalósított helytállásáról tájékoztatta az érdeklődőket. Adamik Tibor r. ezredes a Terrorelhárítási Központ Személyvédelmi Igazgatóság vezetője a TEK pandémiás érintettségéről és ez alatt az egyes feladataik végrehajtásáról tartott előadást. Horváth Attila bv. ezredes BVOP Biztonsági Szolgálat vezetője a Büntetés-végrehajtási Szervezetet járványügyi feladatairól és a személyi állomány veszélyhelyzetbeni helytállásáról tájékoztatta a résztvevőket. Kutasi Ferenc r. alezredes a Pest Megye Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Igazgatóság Bűnügyi osztályvezetője a szervezetüknek és a bűnügyi tevékenységnek a pandémi miatti speciális feladatairól beszélt. A Nemzeti Nyomozó Iroda veszélyhelyzeti tevékenységéről Daróczi István r. alezredes az NNI Korrupciós és Gazdasági Bűnözés Elleni Főosztály Kiemelt Ügyek Osztálya Környezeti Bűnözés Elleni Alosztály vezetője számolt be a résztvevőknek. Az esemény levezető elnöke Dr. Frigyer László r. őrnagy az MRTT HT elnökhelyettese volt, aki zárásként megköszönte az előadásokat és a hallgatók, sok kérdéssel kifejezett aktív részvételét.⁷

Terveink között szerepel továbbá a tavaszi és az őszi szemeszterben egy-egy olyan tudományos ISBN számmal ellátott, lektorált tanulmánykötet kiadása is, amely egyrészt a tudományos diákköri versenyen helyezést elérő és jól szereplő hallgatók (akár eredeti- vagy átdolgozott kiadásban) dolgozatának megjelentetését szorgalmazza; másrészt lehetőséget biztosít a Doktori Iskolában tanulmányokat folytató hallgatók kreditértékű tanulmányaik megjelentetésére, így ösztönözve a hallgatókat a publikálásra, valamint a tudományos eredmények közzétételére és a nagy nyilvánosság előtti megvédésre. Ennek legelső példányát tartja most a kezében az olvasó.⁸

Jövőbeni stratégia célkitűzésként jelenik meg továbbá – a hosszabb távú tervezés eredményeként – a Hallgatói Tagozat nemzetközi színterű megjelenése is. A lineáris képzési

⁷ Az MRTT HT első konferenciája. Forrás: <https://rtk.uni-nke.hu/hirek/2021/05/18/a-pandemia-hatasa-a-rendvedelmi-szervek-tevekenysegerre> (A letöltés dátuma: 2021. május 27.)

⁸ Kovács István (szerk.) (2021): Globális kérdések – globális válaszok: rendészettudomány a hallgatók szemével. Budapest: MRTT.

rendszer hozománya, hogy hallgatói utánkövetést is szeretnék folytatni, valamint kutatói adatbázist készíteni, ezzel segítve a hallgatók mentorálását. A Hallgatói Tagozat erősíti a rendészettudomány szakmai egységét, az elméleti tudás megszerzését, és annak professzionális gyakorlati felhasználását.

Felhasznált szakirodalom

1. Szerző nélkül: The Bologna Process 2020 - The European Higher Education Area in the new decade. Forrás: https://ehea.info/media.ehea.info/file/20090223-Ostend/54/2/BFUG_Board_CZ_19_4_draft_communique_200209_594542.pdf (A letöltés dátuma: 2021. május 02.)
2. Kovács István (szerk.) (2021): Globális kérdések – globális válaszok: rendészettudomány a hallgatók szemével. Budapest: MRTT.

Jogszabályok és szabályzók

3. A Bologna Nyilatkozat 1999. június 19-én. Forrás: https://www.eurashe.eu/library/modernising-phe/Bologna_1999_Bologna-Declaration.pdf (A letöltés dátuma: 2021. május 02.)
4. A Sorbonne Nyilatkozat 1998. május 25-én. Forrás: https://www.ehea.info/media.ehea.info/file/1998_Sorbonne/61/2/1998_Sorbonne_Declaration_English_552612.pdf (A letöltés dátuma: 2021. május 02.)

Internetes hivatkozások

5. Az MRTT HT első konferenciája. Forrás: <https://rtk.uni-nke.hu/hirek/2021/05/18/a-pandemia-hatasa-a-rendvedelmi-szervek-tevekenysegere> (A letöltés dátuma: 2021. május 27.)

A budapesti állami rendőrség tagjainak javadalmazása és illetményei 1881 és 1944 között

Absztrakt

A magyar rendőrség-történet számos feltáratlan területe közé tartozik a rendőrségi alkalmazottak megélhetésének, pénzbeli és egyéb javadalmazásának vizsgálata. A mindenkori illetményrendszer rekonstruálásával felvázolható a közrend fenntartásának, a bűn üldözésének és általánosságban a gyakran veszélyes rendőri szolgálatellátásnak az állam által nyújtott „ellenértéke”. „A rendőr illetményeinek arányban kell állani az ő feladatával és kötelességének, széles körével. Számolni kell azzal, hogy ezen feladatok megoldása, a kötelesség lelkiismeretes teljesítése teljes embert kíván, tehát az illetményeknek is olyanoknak kell lenniök, amelyek teljesen – haláláig – gondoskodnak a rendőrrel, sőt még azon túl is a családjáról. Hiszen életében úgyszemint gondoskodhatik eléggé róluk, mert egész idejét, minden percét a szolgálatnak kell szentelnie.” – írja Rédey Miklós rendőrtanácsos 1916-ban kiadott tankönyvében. A fizetés mindemellett fontos eleme a testület megtartó erejének, hatással van a létszámfluktuáció mértékére és a szervezet megfelelő működésére. A tanulmány az elsőként állami irányítás alá került budapesti rendőrség illetményviszonyairól ad vázlatos áttekintést a testület működési kereteit meghatározó 1881. évi XXI. törvénycikk kiadásától kezdve egészen a két világháború közötti időszakig. A kutatás a törvényekben és rendeletekben rögzített hivatalos illetmény szabályok mellett a komoly forrásértékkel bíró korabeli rendőrségi szakirodalomra, továbbá a különböző szakfolyóiratokban és a napisajtóban megjelent írásokra támaszkodik.

Kulcsszavak: rendőrség, államosítás, illetmény, rendészettörténet, főváros

János Prof. Dr. Sallai¹¹ – Gábor Androvicz¹²

Remuneration and salaries of the Budapest State Police members between 1881 and 1944

Abstract

The examination of the livelihood, monetary and other remuneration of the police staff belongs among the several undeveloped area of the Hungarian police history. With the reconstruction of the standard pay scale, it is possible to set the state-provided "consideration" of the public policing, law enforcement and in general the frequently dangerous police duty. "The salaries of the policeman have to be commensurate with the broad spectrum of his duty and obligation. We have to face that the solving and scrupulous execution of these duties are man-sized, so the salaries have to ensure the policeman entirely, until his death, moreover thereafter his family.

⁹ r. ezredes, tanszékvezető egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettelméleti és -történeti Tanszék, e-mail: sallai.janos@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6674-1942>

¹⁰ PhD-hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: androviczgabor@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3760-9712>

¹¹ police colonel, professor, head of department of the Department of the Theory and History of Law Enforcement, NUPS Faculty of Law Enforcement, e-mail: androviczgabor@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3760-9712>

¹² PhD student, University of Public Service Doctoral School of Law Enforcement, e-mail: androviczgabor@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3760-9712>

He can not ensure them sufficiently, because he has to devote every minute of his time to the duty”, writes Police Counsellor Miklós Rédey in his textbook, published in 1916. However, payment is an important part of the retention power of the police, affects the amount of the number fluctuation and the proper functioning of the organisation. The study gives the rough summary of the salaries of the Budapest Police from the issue of the Act XXI of 1881, which determined the functional frame of the police corps, until between the two world wars. As reliable sources, apart from the official salary rules recorded in laws and regulations the research relies on the contemporary police literature and the various writings published in police and daily journals.

Keywords: *police, nationalization, salary, police history, capital*

A magyar rendőrség-történet számos feltáratlan területe közé tartozik a rendőrségi alkalmazottak megélhetésének, pénzbeli és egyéb javadalmazásának vizsgálata. A kérdés a rendőrségek államosításának kezdetétől folyamatosan az érdeklődés központjában volt, így az első 1871-es rendőrségi törvénytervezetben is kiemelt figyelmet fordítottak, hogy azonos beosztáshoz azonos fizetés járjon.¹³ A mindenkori illetményrendszer rekonstruálásával felvázolható a közrend fenntartásának, a bűn üldözésének és általánosságban a gyakran veszélyes rendőri szolgálatellátásnak az állam által nyújtott „ellenértéke”. *„A rendőr illetményeinek arányban kell állani az ő feladatával és kötelességének, széles körével. Számolni kell azzal, hogy ezen feladatok megoldása, a kötelesség lelkiismeretes teljesítése teljes embert kíván, tehát az illetményeknek is olyanoknak kell lenniök, amelyek teljesen – haláláig – gondoskodnak a rendőrrel, sőt még azon túl is a családjáról. Hiszen életében úgysem gondoskodhatik eléggé róluk, mert egész idejét, minden percét a szolgálatnak kell szentelnie.”* – írja Rédey Miklós rendőrtanácsos 1916-ban kiadott tankönyvében. A fizetés mindemellett fontos eleme a testület megtartó erejének, hatással van a létszámfluktuáció mértékére és a szervezet megfelelő működésére. A tanulmány az elsőként állami irányítás alá került budapesti rendőrség illetményviszonyairól ad vázlatos áttekintést a testület működési kereteit meghatározó 1881. évi XXI. törvénycikk kiadásától kezdve egészen a két világháború közötti időszakig. A kutatás a törvényekben és rendeletekben rögzített hivatalos illetményszabályok mellett a komoly forrásértékkel bíró korabeli rendőrségi szakirodalomra, továbbá a különböző szakfolyóiratokban és a napsajtóban megjelent írásokra támaszkodik.

A Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről szóló 1872. évi XXXVI. törvénycikk kimondta, hogy *„Buda és Pest sz. kir. fővárosok, valamint Ó-Buda mezőváros és a Margit-sziget, ez utóbbiak Pest vármegyéből kikebelezetvén, Buda-Pest főváros név alatt egy törvényhatósággá egyesítetnek”*.¹⁴ A törvény 20. §-a értelmében a főváros területén *„a rendőrséget egységes szervezettel az állam fővárosi rendőrség neve alatt saját közegei által kezeli”*. A törvényhatóságnak helyi rendőri ügyekben való szabályalkotási joga érintetlen maradt, rögzítésre került továbbá, hogy *„azon esetre, ha a főváros egyesítéséig ezen a fővárosi rendőrségről szóló törvény meg nem alkottatik, a tényleges egyesítés napjától kezdve a rendőrség végleges rendezéséig a főváros jelenlegi rendőri közegei közvetlenül a belügyminiszter hatósága alá helyeztetnek, aki a rendőri közegek feletti fegyelmi joggal, valamint kinevezésük és előmozdításuk jogával ruháztatik fel és felhatalmaztatik, hogy a rendőri ügyekben való fellebbezést a fővárosra nézve ideiglenesen szabályozza”*.¹⁵ A budapesti rendőrség állami kezelése végül 1873. december 15-én történt meg, azonban szervezetének, működésének és hatáskörének törvényi szintű szabályozása még további nyolc évig váratott magára. Az egyenruhás személyzetet gyakorlatilag Pest, Buda és Óbuda korábbi városi közegei adták. Általánosságban elmondható, hogy az átvett rendőrök körében tapasztalt korrupció, szakmaiatlanság és a hivatástudat hiánya, valamint a közvélemény egyre fokozódó ellenszenvé nem tette vonzóvá a rendőri pályát. *„...az államrendőrség már korhadásnak induló gerendákból s többé-kevésbé korrumpált, igen gyakran erőszakoskodásokra nagy hajlnadósággal bíró pesti és budai rendőrségből szivta fel első alakulásait”* – írja Laky Imre rendőroktató történeti visszatekintésében.¹⁶ Az 1873-1881 közötti átmeneti időszakban a hiányos szervezettel rendelkező rendőrség bizonytalan helyzetéből és pontos tevékenységének szabályozatlanságából fakadóan *„fejlődése ütemében nem tudott igazodni a gyorsan változó*

¹³ Sallai János (2020): A municipális rendőrségektől a centralizált, állami rendőrségig: 100 éve centralizálták, államosították a magyar rendőrséget. Rendőrségi Tanulmányok, különszám, 14. old.

¹⁴ 1872. évi XXXVI. törvénycikk Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről

¹⁵ Uo.

¹⁶ Laky Imre (1926): Rendőrökről rendőröknek. Laky Imre emlékkönyve. Budapest, Ráth, 58. old.

munkafeltételekhez, társadalmi és politikai elvárásokhoz”.¹⁷ Pichler Nándor jegyző, szerkesztő és közigazgatási szakember 1876-ban tartott előadásában London és Budapest rendőrségének összehasonlítva mutatott rá arra, hogy a fővárosi testület rendkívül népszerűtlen intézmény a lakosság körében, holott minden rendőrség legfontosabb tényezője az eljáró személyzet. Követendő példaként említi meg, hogy Angliában az elszegényedett rétegből érkező rendőrök családjaikkal együtt biztos ellátást kapnak, amint állami alkalmazásba kerülnek. Ezzel szemben Budapesten a rendőrök többsége csak átmeneti megélhetésként tekint munkájára, és amint lehetőségük van, menekülnek a jobb fizetésű állások felé. Pichler szerint a rendőrök civilekkel szembeni arrogáns, goromba viselkedése műveletlenségükből és felkészületlenségükből fakad, ezeket a közegeket pedig még a legjobb akarat és törekvés mellett sem lehet tanítani: „*Nem fogadható el azon állítás, hogy sokkal jobb erők nem léteznek – van elég sok tehetség, - de fizessük, díjazzuk azokat úgy, hogy hivataluk után tisztességesen megélhessenek és életfenntartási gondoktól mentve, kizárólag hivatásuknak szentelhessék magukat.*”¹⁸

Az 1881-ban kiadott, régóta várt rendőrségi törvény nem javított a rendőri alkalmazottak fizetésén, szervezeti kimutatásában a pénzösszegek az 1873-as állapotokat tükrözik. A testület tagjainak jövedelme nagyrészt a rendfokozatok szerint megállapított éves fizetésből állt, amely 300 Ft-tól (II. osztályú közrendőr) egészen 2000 Ft-ig (rendőrtanácsos) terjedt.¹⁹ A rendőrtisztviselők (a ranglétra legalján álló díjnokokat és gyakornokokat leszámítva), továbbá az irodai alkalmazottak évi szálláspénzt (lakbértámogatást) kaptak, 175-400 Ft közötti összegben. A rendőri őrszemélyzetet – az őket irányító csapattisztekkel együtt – igyekeztek a rendelkezésre álló laktanyákban, „természetben” elszállásolni, de amennyiben ez nem volt lehetséges, őket is megillette a 120-180 Ft közötti lakbértámogatás. Illetményük kiegészítésére a lovasrendőri állomány tagjai betöltött rendfokozataiknak megfelelően évi 200-300 Ft lótartási átalányban részesültek (ez egyúttal csekély összegű díjazása volt annak a felvételi követelménynek, amely szerint a lovas rendőröknek szolgálatba lépésük alkalmával lovaikat saját pénzből voltak kénytelenek megvásárolni).²⁰ A rendőri állomány legnagyobb részét kitevő legénység (az őrmestertől lefelé lévő rendfokozatokban állók) jövedelme a szolgálati idővel arányosan növekedett, minden ötödik eltöltött szolgálati év után 40 Ft személyi pótlék formájában, amely saját maguk, illetve elhalálozás esetén özvegyeik és gyermekeik nyug- vagy ellátási díjába is beszámított. Állami alkalmazottaként a teljes személyzetre, valamint özvegyeikre és kiskorú árváikra is az állami szolgálatban álló személyekre vonatkozó nyugdíj- és eltartási szabályok voltak érvényben. Ha szolgálat közben a rendőr olyan súlyosan megsérült, hogy szolgálatképtelenné vált, szolgálatban eltöltött idejéhez 10 évet kellett hozzászámítani nyugdíjazásakor.²¹

A rendőri pálya sarkalatos pontját képezte a biztos nyugdíj lehetősége. A testület tagjai az állami tisztviselők és altisztek csoportjához tartoztak, így ők és hozzátartozóik (özvegyeik

¹⁷ Czaga Viktória et al. (1995): A fővárosi rendőrség története (1914-ig). Budapest, Budapesti Rendőr-főkapitányság, 225. old.

¹⁸ Pichler Nándor (1876): Nézetek a rendőrségről általában és különösen a fővárosi rendőrségről. Budapest, Stolp Károly Bizománya, 10-11. old.

¹⁹ 1881. évi XXI. törvénycikk a Budapest fővárosi rendőrségről. A főkapitány illetményei kiugróan magasnak számítottak: 4000 ft fizetés, 1000 ft szolgálati pótlék, 600 ft szálláspénz, 600 ft lóbeszerzési- és tartási átalány. Mai értékén számítva ez az összeg kb. 1 890 000 forint havi összilletmény, míg egy közrendőr esetében 90 675, egy rendőrtanácsosnál 604 500 forintot jelent.

²⁰ Szervezési szabályzat a fő- és székvárosi m. kir. államrendőrség őrsége számára. II. füzet (1893). Budapest, Athenaeum, 34. old.

²¹ 1881. évi XXI. törvénycikk. A törvénycikk javaslatának indoklásából kiderül, hogy a jogalkotó más európai fővárosok rendőrségi gyakorlatából indult ki, azzal indokolva a jogszabály ezen szakaszát, hogy „*csak az abban foglaltak alkalmasak ösztönözni arra, hogy a rendvédséget valóban alkalmas egyének válaszzák életpályául, hogy abban megmaradjanak, mi által elérhető lesz, hogy a fővárosi rendőrség hosszú szolgálata, annál fogva gyakorlatilag is képzett, tapasztalt, a fővárost, annak lakóit és igényeit ismerő kellő számú egyénekre mindig számíthatand.*” 1881. évi XXI. törvénycikk indoklása a Budapest fővárosi rendőrségről

és árvaik) is részesülhettek az 1885. évi XI. törvénycikk által szavatolt nyugdíjilletményekben. A törvény különbséget tett állandó és egyszeri (a jogszabály megfogalmazásában: „egyszerismindenkorra szóló”) ellátás között. Előbbi kategóriába tartozott a nyugdíjra jogosultat vagy annak özvegyét megillető nyugdíj, valamint a gyermekek nevelési pótléka. Egyszeri ellátásnak számított a végkielégítés és a temetkezési járulék. A nyugdíjjogosultság alapfeltétele a legalább tízévnnyi beszámítható szolgálat volt. Büntetésből senki nem volt nyugdíjazható. Az arra jogosult nyugdíjat igényelhetett abban az esetben, ha „*testi vagy lelki fogyatkozás*” miatt szolgálatképtelenné vált, ha 65. életévét betöltötte, ha kötelező szolgálati éveit (a rendőrség esetében 40 évet) betöltötte, vagy ha hivatalból nyugdíjaztatik, mert az általa betöltött állás megszüntetésre kerül, illetve más megfelelő állásra el nem helyezhető.²² A kötelező minimumként meghatározott tízévnnyi szolgálat után a nyugdíjjogosult az utolsó beszámítható fizetésének 40%-át kapta, minden további szolgálati éve után 2%-ot, így a teljes fizetésével megegyező nyugdíjösszeget 40 éves szolgálat után lehetett elérni. Ezt a hosszú időt azonban a rendőri testületnél senki nem érte el.²³ Rédey Miklós rendőri szakíró 1896-ban így vélekedett a nyugdíj mértékéről: „...*a nyugdíj megadásával nem léssen leróva az a kötelesség az állam részéről, hogy gondoskodjék rendőrségéről akkor, mikor azok, eltörődve az államnak teljesített szolgálatoktól, kidőlnek a sorból. A fizetés, mellyel az állam elláthatja az ő tisztviselőit, korántsem lehet akkora, hogy abból munkaképtelenség idejére tőkét lehetne megtakarítani*”.²⁴ A testületnél a szolgálat hamar felőrölte a rendőröket fizikálisan és mentálisan is, ezért Rédey véleménye szerint 30, sőt, a bűnügyi és a detektívosztálynál már 25 év szolgálatot is elegendő lenne a teljes nyugdíj kiérdemlésére. Példaként tesz említést a párizsi rendőrségről, amelynek alkalmazottai már 15 évi szolgálat után teljes nyugdíjra jogosultak, míg hazánkban a tanárok 30 év után élvezik ugyanezt, holott munkájuk összehasonlíthatatlanul könnyebb a rendőrökéhez képest.²⁵ A budapesti főkapitány 1899. évi jelentésében szintén a szolgálati nyugdíjhatár csökkentése mellett érvelt: „*A mostani szolgálati viszonyok között – tapasztalat szerint – a még javakorbéli rendőrök sem bírják tovább a terhes rendőri szolgálatot 15-20 évnél. Sőt, ezentúl csak alig néhány fogja elvétné túlhaladni a 20. szolgálati évet. A folyton változó s nap nap után szaporodó szolgálati követelmények sokasága és sokoldalúsága az őrszemélyzet tagjainak szellemi és testi erejét, szabadságát, sőt gyakran pihenő idejét is teljesen igénybe veszik [...] Nagy erkölcsi hordereje lenne annak, ha az őrszemélyzet ezen nyugdíjkezdvezményben részesítenék, mert az őrszemélyzet minden utógondolat nélkül nagyobb kedvvel, odaadással s ügybuzgósággal teljesítené szolgálatát, sőt azt a szolgálatra igen kedvező körülményt is eredményezné ez a nyugdíjkezdvezmény, hogy az eddigieknél sokkal iskolázottabb és nagyobb értelmiségű elemek vállalkoznának a rendőri szolgálatra s ez kiszámíthatatlan előnyére lenne a rendőri szolgálatnak.*”²⁶ A nyugdíjtörvény az elhalálozott rendőrök hozzátartozóiról is igyekezett gondoskodni. A feleség csak akkor tarthatott igényt özvegyi nyugdíjra, ha férje legalább 5 éve állt állami szolgálatban, továbbá csak az a nő kaphatott özvegyi ellátást (az elhalálozott rendőr utolsó fizetésének 50%-át), aki férjével a tényleges szolgálat ideje alatt, vagy azt megelőzőleg lépett házasságra és a férjével a nyugdíjigény beálltakor együtt élt továbbá erkölcsös életet folytatott. Ha férje halálakor legalább három ellátásra szorult gyermeke volt, az özvegy az ő részükre nevelési járulékot kapott, amelyet tisztviselők fiúgyermekai 20, leánygyermekai 18 éves korukig, altisztek és

²² 1885. évi XI. törvénycikk az állami tisztviselők, altisztek és szolgák nyugdíjazásáról

²³ Egyetlen rendőrtisztviselő, Engelbach Károly rendőrtanácsos, a fogház- és toloncügyosztály vezetője szolgált 40 évnél tovább a testületnél. 1899-ben, 43 év szolgálatot követően vonult nyugdíjba. Jelentés a Budapest fő- és székvárosi állami rendőrség 1899. évi működéséről (1900). Budapest, Rózsa Kálmán és Neje Könyvnyomdája, 43. old.

²⁴ Rédey Miklós (1896): A rendészeti hatóságok alanyi szervezése a központosításnál. *Rendőri Lapok*, 36. szám, 4. old.

²⁵ Uo.

²⁶ Jelentés a Budapest fő- és székvárosi állami rendőrség 1899. évi működéséről (1900) 9-10. old.

egyéb alkalmazottak fiúgyermekai 16, leánygyermekai 14 éves korukig voltak jogosultak. Ezen felül minden esküt tett rendőr hátramaradt családja temetési járulékból részesült, amely megegyezett a legutolsó fizetés vagy a nyugdíj 1-3 havi összegének.

Az állam biztosította továbbá a rendőri őrsemélyzet ruházatát, felszerelését és fegyverzetét, amely az úgynevezett „tömegrendszerben” történt. Ez az anyagi ellátási forma – amelyet a Magyar Királyi Csenedőrségnél és a bécsi rendőrségnél is alkalmaztak – az 1881. évi rendőrségi törvényben még nem szerepel, és a rendelkezésre álló források csak 1892-től tesznek említést róla.²⁷ A tömegrendszerben a rendőrlegénység tagjai egyenruházatukat és felszerelési cikkeiket (lovasrendőrök ezen felül lőszerelvényeiket) – szerződéses szállítóktól – együttesen szerezték be, s az osztályparancsnokságok által félveként szerkesztett szükségleti beadványok alapján a rendőrfőparancsnokság raktárjából egyénenként osztották ki, s a minden egyes rendőr által személyesen vezetett számlakönyvekben („tömegkönyvecskékben”) félveként történt az elszámolás.²⁸ A testülethez történő tényleges felvétele és bevonulása alkalmával a rendőr részére az előírt ruházati és felszerelési cikkek első beszerzésére egy meghatározott nagyobb pénzösszeg került felszámolásra („elsőtömegbetét”). Ezen cikkek későbbi utánpótlására minden rendőr – felvétele napjától számítva, szolgálati ideje alatt végig – „tömegátalány” kapott. Az elsőtömegbetét és a tömegátalány összegét időszakosan a belügyminiszter állapította meg.²⁹ Ezekon kívül a rendőrök tömegvagyonára különjárulékokból is gyarapodhatott. Ezeket a különjárulékokat, amennyiben a rendőrnek tömegtartozása, vagy egyéb, az államkincstárral szemben fennálló tartozása nem volt, távozásakor részére kifizették (tekintet nélkül a fogyatéknemére, akár önhibája miatt történt az, akár nem). Szolgálati ideje alatt a rendőr tömegvagyonára csak feltételes tulajdonának számított, ha azonban az egyenruházott legénységi állományban megszakítás nélkül legalább 5 évet szolgált, s onnan önhibáján kívül távozott (nyugdíjazták, végkielégítést kapott, saját kérelmére ment), ruhapénzmaradványát (tömegkövetelését), valamint ruházatának és felszerelési cikkeinek becsértékét megkapta. A végrehajtó rendőrség csapattisztjei is részesültek ruházati átalányban, a rendőrtisztviselőknek azonban – mivel rájuk nem vonatkozott a tömegrendszer – továbbra is saját pénzükből kellett beszerezniük a szükséges (és meglehetősen költséges) egyenruhát.³⁰

A rendőri illetményekre vonatkozó szabályozások következő fontos állomása az 1893-as esztendő. Az őrsemélyzet részére ekkor készült el az első hivatalos szervezési és szolgálati szabályzat³¹, amely további információkkal szolgál az illetmények folyósításával kapcsolatban. A korábbiakban ismertetett illetménytípusok mellett a rendőrök napidíjakra és ételmezési költségekre is jogosultak voltak. Az altisztek, lovasrendőrök, valamint a laktanyai irodában alkalmazott rendőrök fizetését minden hónapban előre, míg a gyalogrendőrökét (az I. osztályú rendőröktől lefelé) félhavi utólagos részletekben folyósította az illetékes osztályparancsnok a szálláspénzekkel és a szolgálati pótlékokkal együtt. A rendőrök fizetéséből bizonyos esetekben (szolgálati díjak, bírói foglalás, szolgálati viszonyból eredő kártérítések, tömegbetét megtérítése esetén) levonásokra kerülhetett sor, ennek mértéke azonban nem lehetett nagyobb, mint az illető havi fizetésének egyharmada. Az I. osztályú rendőrök részére egy szoba-konyhapadlásos, míg az altisztek két szobából, konyhából, padlásból és pincéből álló természetbeni lakásra tarthattak igényt, így azonban nem voltak jogosultak szálláspénzre.³²

²⁷ Állami költségvetés a Magyar Korona országai részére az 1892. évre (1891). Budapest, Magyar Királyi Államnyomda, 13. és 16. old.

²⁸ Vajda József (1913): A budapesti rendőrök szociális intézményei. *A rendőr*, 4. szám, 41. old.

²⁹ 1913-ban az elsőtömegbetét a gyalogos és lovas rendőrök részére 250 és 400 korona volt, az évi tömegátalány pedig rendfokozattól függetlenül évi 120, illetve 150 korona. Uo.

³⁰ Nem lesz drágasági pótlék! (1895) *Rendőri Lapok*, 52. szám, 7. old.

³¹ 10.538/1892. eln. sz. fk. rendelet. A rendőri őrség rendeltetése és hatásköre, szervezeti szabályzata, és általános szolgálati utasítása

³² Szervezési szabályzat a fő- és székvárosi m. kir. államrendőrség őrsege számára (1893) 18. old.

Az 1893. évi IV. törvénycikk által bevezetett új fizetési rendszer hosszú évtizedeken keresztül meghatározta a rendőrségi tisztviselők alapfizetését és lakpénzét (lakbértámogatását). A jogszabály a gyakornokok kivételével az állami tisztviselőket – köztük a belügyminisztérium állományába tartozó rendőrtisztviselőket – összesen tizenegy fizetési osztályba sorolta, a legalacsonyabb XI. osztálytól az I. osztályig. A rendfokozatokhoz és beosztásokhoz kötött fizetési osztályokon belül további fizetési fokozatokra oszlott. Az osztályok között kinevezés, míg a fokozatok között előléptetés alapján lehetett előrelépni a kinevezések időpontja alapján megalkotott rangsor szerint. Kinevezés alkalmával az állami tisztviselőt az esetek többségében az illető fizetési osztály legalsó fizetési fokozatába sorolták be.³³ 1898-tól a tisztviselői pályára készülő díjnokok anyagi támogatását is törvényileg szabályozták.³⁴

A rendőrszemélyzet alapilletményének rendezésére először 1895-ben került sor. A fizetések ekkor már 21 éve stagnáltak, ugyanis „*úgy az állam, mint a főváros mostoha gyermekeknek tekintették a rendőrséget, melynek anyagi szükségleteiről a gondoskodást minduntalan egymásra akarták háritani*”.³⁵ A rendőrségi törvény értelmében a főváros felerészben járult hozzá az államrendőrség fenntartási költségeihez.³⁶ Ez az összeg az évek folyamán egyre súlyosabb anyagi teherként nehezedett Budapest költségvetésére: 1885-ben 852 840 korona, míg 1900-ban már 1 783 696 koronára nőtt.³⁷ A „rendőrségi kvóta” kérdése mind az állam, mind a főváros részéről folyamatos ellentétekhez, érvek és ellenérvek ütköztetéséhez vezetett. A finanszírozási kérdés 1908-ban jutott dűlőre, amikor törvénycikk született arról, hogy a főváros által fizetendő évi járulék 800 000 korona állandó évi átalányban kerüljön megállapításra.³⁸

1896 májusában lépett hatályba új illetménytípusként a napidíjazás, amely értelmében az őrszemélyzet tagjai hivatalos, a fővárosi rendőrség területén kívül eső helyre történő kiküldetés esetén napidíjra és útiköltség megtérítésére tarthattak igényt.³⁹ 1904-ben a rendőrség teljes állománya részére személyi pótlék került megállapításra, továbbá a lakbérilletményben addig nem részesülő, de természetbeni lakással sem rendelkező II. osztályú rendőrök és lovasrendőrök egységesen évi 240 forint lakpénzpótlékot adtak. Ez az intézkedés lehetővé tette, hogy a frissen véglegesített rendőrök hivatásukhoz méltó albérletbe költözzenek a laktanyából (ahol próbarendőri idejük alatt voltak elszállásolva), így nem fenyegette őket az eladósodás veszélye.⁴⁰ 1909-ben első alkalommal került kiadásra a székesfővárosi államrendőrség hivatalos illetményszabályzata, amely a testület illetményrendszerének legátfogóbb összefoglalását adja.⁴¹ Az I. világháború előtti utolsó fontosabb, rendőrséget is érintő javadalmazásbeli változtatás az 1912-ben kiadott új nyugdíjtörvény. Ebben a nyugdíjjogosultsághoz szükséges szolgálati idő minimumát öt évre csökkentették (szolgálat alatt bekövetkezett rokkantság vagy elhalálozás esetén). Nagy előnyt jelentett, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkező tisztviselőknél és a rendőri őrszemélyzet tagjainál – a hagyományos „polgári” időszámítástól eltérően – minden szolgálatban töltött 7 hónapot 8 hónapnak kellett

³³ 1893. évi IV. törvénycikk az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről

³⁴ 1897. évi XXIV. törvénycikk az állami hivataloknál alkalmazott díjnokok szolgálati és anyagi helyzetének javításáról

³⁵ Laky (1926) 59. old.

³⁶ 1873-tól a fővárosi rendőrség kezébe került a személyzeti fizetések felterjesztése és a rendőrség költségvetése. Sallai János (2019): A magyar rendészet története. Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 60-61. old.

³⁷ A rendőrségi kvóta (1904). *Pesti Napló*, 146. szám, 13. old.

³⁸ 1908. évi XLVIII. törvénycikk Budapest székesfőváros fejlesztéséről s a háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedésekről

³⁹ B.M. 1767/eln. 1896. sz. leirat. In: Rédey Miklós – Laky Imre (szerk.) (1903): Rendőrségi lexicon. Budapest, Stephaneum, 220-221. old.

⁴⁰ 1904. évi I. törvénycikk az állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlékokról; 1906. évi 4.600 M.E. rendelet az állami alkalmazottak részére pótlékok engedélyezéséről

⁴¹ Illetményszabályzat a Székesfővárosi Magyar Királyi Államrendőrség számára (1909). Budapest, k. n.

számítani, így már 35 évnyi tényleges szolgálatot követően elérhették a teljes összegű nyugdíjat.⁴²

A rendőri alkalmazottak különböző típusú és mértékű segélyekben is részesülhettek. Ilyen volt a tisztviselők részére utalványozható egyenruhaveszerzési járulék, a fizetési előleg (amely maximum a háromhavi fizetés és személyi pótlék összege lehetett, és 12 havi részletben kellett később törleszteni), ingyenes gyógykezelések⁴³, lóbeszerzési segély (az állat kiselejtezése vagy elpusztulása esetén), 50%-os vasúti utazási kedvezmények és a különböző pénzjutalmak.⁴⁴ A rendőrök illetményéhez hozzátartozott, hogy mérsékelt árban vásárolhattak pipadohányt.⁴⁵ Ez egy hónapra vonatkoztatva 8 csomagot jelentetett, csomagonként 107 grammot, amelyet 8 fillérért vásárolhatott meg a rendőr. Akik nem dohányoztak, azok részére ez nem járt. Akik így jutottak mérsékelt áru dohányhoz, azok nem adhatták, vagy nem cserélhették el. Ezeket a dohányokat a rendőrség szerezte be és osztotta el a dohányzók között.

Az 1890-es évekig a társadalombizosítás egyedüli formája az egyesületi alapon álló önszegélyezés volt. Az állam ugyan igyekezett tisztességes megélhetést biztosítani alkalmazottai részére, mégsem tudta a kiszolgált, nyugdíjba vonuló személyek gondtalan időskorát teljes körűen biztosítani, ezért az önszegélyezésen alapuló gazdasági szerveződések a budapesti rendőrség különböző állománycsoportjaiban is követőkre talált és gazdasági szerveződésekhez vezetett. A testület jóléti intézményei közé tartozott a temetkezési segélyezési egyesület (1889-től, hivatalosan 1909-től), a lovasrendőrség önszegélyező egyesülete (1896), a tisztviselők nyugdíjpótló és önszegélyező egyesülete (1898), a detektívtestület nyugdíjpótló- és segélyező egyesülete (1902, amelybe beleolvadt az 1895-ben alapított Detektív Segélyalap) és az őrszemélyzeti nyugdíjpótló és önszegélyező egyesület (1911-től).⁴⁶

A békeévek alatt végig jelen voltak olyan szociális problémák, amelyek a fővárosi rendőrség létrehozása óta megoldatlanok maradtak. Nem sikerült a rendőri létszámot megfelelő méretűre bővíteni, így a szervezet nem tudta felvenni a versenyt az „*amerikai arányokban fejlődő*” Budapest rohamosan növekvő lakosságával. A helyzeten tovább rontott az is, hogy a székesfővároshoz idővel hozzácsatolt szomszédos községek jelentősen megnövelték a rendőrhatósági területet. Egy külső szolgálaton lévő rendőrre átlagosan mintegy 10 hektárnyi ellenőrizendő terület és 500 lakos jutott.⁴⁷ A terhes szolgálat fizikailag és mentálisan is igénybe vette a közegeket. Az elégtelen mértékű fizetés és lakbértámogatás, a tisztviselői rendfokozatok és fizetési osztályok aránytalansága, valamint az előmeneteli lehetőségek stagnálása bizonytalan megélhetést nyújtott az állomány tagjainak. Az I. világháború időszakában kialakuló rendkívüli állapot és a megváltozott munkakörülmények a legkevésbé sem kedveztek a szervezeti gondok orvoslásában, sőt ha lehet, még inkább elmélyítették azokat. A háborús helyzet szülte árdrágulásokkal a rendőrök javadalmazása nem tudta felvenni a versenyt, így a még állományban lévők megtartása is a legnehezebb feladatok közé tartozott. A főkapitány 1914. évi jelentése a fizetésrendezés minél hamarabb történő keresztülvitelét sürgette: „*A rendőrök nagyobbára családostak, átlag 5-6 tagból áll egy rendőr családja, 70-90 koronának – ennyit kap kézhez – mégis elegendőnek kell lenni, hogy abból családját élelmezze, ruháztassa, gyermekét iskoláztassa, téli időszakban fűtési és világítási anyaggal ellássa és még ezen felül saját magát is nehéz szolgálatához mérten külön élelmezze. A drágaság amellet nőttön nő.*

⁴² 1912. évi LXXV. törvénycikk az állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról

⁴³ A beteg rendőrök gyógyköltségeit az állam fizette, kivéve rüh és nemibetegség (bujakór) esetén, ha azt az illető rendőr 48 órán belül nem jelentette.

⁴⁴ Szervezési szabályzat a fő- és székvárosi m. kir. államrendőrség őrsége számára (1893) 31-32. old.; Rédey-Laky (1903) 514. old.; Illetményszabályzat a Székesfővárosi Magyar Királyi Államrendőrség számára (1909) 76-77. old.

⁴⁵ Laky Imre (1906): Rendőrközegek tankönyve. Budapest, Pátria, 382. old.

⁴⁶ Laky Imre (1921): Szervezési és egyéb szabályzatok. Budapest, Pátria, 217-239. old.

⁴⁷ Jelentés a budapesti állami rendőrség 1914. évi működéséről (1915). Budapest, Radó Izidor Nyomdai Műintézete, 8. old.

*Mind égetőbb szükségé válik tehát, hogy az őrszemélyzet anyagi javadalalmazása az egész vonalon a nehéz viszonyokkal számoló emeléssel rendeztessék. Olyan intézményről van szó, melynek teljesítő képességét és munkakészségét még áldozatok árán is épp e megpróbáltatások időkben kell biztosítani. A rendőri hivatásban felölelt közérdek az, ami ezt hovatovább elodázhatalanná teszi.*⁴⁸

A kilátástalan jövő néhány rendőr fegyelmének addig nem tapasztalt lazulásához vezetett. Erre példa 1915-ben „N. N. szegény budapesti rendőr” a nyilvánosság előtt panaszkolt el szűkös anyagi helyzetét az egyik budapesti napilapban: „...mi budapesti rendőrök vajjon hogy élünk meg ebből a csekély 40 frtból, mikor még a háború előtt is csak a koldulástól voltunk megmentve? És mi lesz most velünk ebben a nagy drágaságban? 40 forintból biz nem lehet egy évi lisztet beszerezni. Feleségeink a gyárakba járva segítenek megkeresni a mindennapi kenyeret, nekünk, magyar kir. állami rendőröknek. Vagy megélhetést kérünk, vagy küldjenek bennünket a harctérre, akkor a családunk megélhetése legalább biztosítva volna. Úgy látszik, velünk nem törődik senki, ma már a pesti utcáseprőnek is több fizetése van, mint nekünk.”⁴⁹ A következő évben két olyan eset is az újságok hasábjaira került, amikor II. osztályú – a legalacsonyabb rendfokozatban lévő – rendőröket értek tetten sorozatos lopáson a ferencvárosi pályaudvaron és a vásárcsarnokban, akik soktagú családjuk számára próbáltak így élelmet szerezni.⁵⁰ A kormánynak is szembe kellett néznie azzal, hogy a budapesti rendőrség tagjai a létminimum alatt élnek és egyre elégedetlenebbek. Előbb napi egy, majd 1917 májusától napi két korona élelmezési pótlékot szavaztak meg számukra. Mivel a pénzügyminiszter tiltakozott az újabb kiadás ellen, a belügyminiszter figyelmeztette a kormány tagjait: „Bármennyire mérlegeltessenek is az államháztartás megsokasodott súlyos feladatai, előadó miniszter úr kénytelen a minisztertanács figyelmét nyomatékosan felhívni a főkapitány jelentésében részletezett megdöbbentő jelenségekre, amelyek az állam egyik kiváló szervének kezdődő bomlási processzusait tüntetik fel, s amelyek kiszámíthatatlan további következményekkel fenyegetnek.”⁵¹ Hiába emelték fel azonban az élelmezési pótlékot, és hiába vitte keresztül Sándor László főkapitány a rendőrlegénység számára az addigi 35% helyett 100%-os háborús segélyt, illetve működési pótlékot, mindez a háború alatti gyors és nagyarányú általános árdrágulás miatt nem bizonyult elégséges szociális intézkedésnek.⁵² Az őszirózsás forradalmat követően, a Tanácsköztársaság létrejötte előtt néhány nappal a minisztertanács kedvezőbb anyagi helyzetet teremtett a testületnek azzal, hogy az őrszemélyzet részére az addig ismeretlen rendőri pótdíjat rendszeresítette, a rendőrtisztviselők részére megállapított összeggel azonos mértékben (ennek értelmében a rendőri pótdíj kezdő összege évi 1500 korona, amely háromévenként 100-100 koronával emelkedik egészen 2200 koronáig).⁵³

Az 1920-as évek a társadalmi és anyagi konszolidáció jegyében telt. A budapesti rendőrség állományába tartozó tisztviselők, detektívek, altisztek és szolgák rendes illetményre és külön intézkedésen alapuló egyéb illetményre voltak jogosultak. Rendes illetménynek számított a fizetés, a személyi pótlék, a lappénz és mindazon személyi járandóság, ami az állami költségvetésen alapult és azt külön törvény, illetve az állami költségvetés állapította meg. Külön intézkedésen alapuló egyéb illetménynek számított minden olyan járandóság, amit csak külön meghatározott szolgálati viszonyok között jártak és az illetményszabályzat meghatározott.⁵⁴ A rendőrség illetményei között új elemként jelent meg a családi pótlék.

⁴⁸ Ua. 17. old.

⁴⁹ Egy budapesti rendőr levele a megélhetésről (1915). *Az Est*, 226. szám, 8-9. old.

⁵⁰ A rendőrök korábban kifogástalan életvitelt folytattak, egyikük korábban három alkalommal részesült dicséző okiratban. Apró tragédiák (1916). *Világ*, 34. szám, 1. old.; A nyomoruság lopásra készíti a rendőrt (1916). *Népszava*, 327. szám, 10. old.

⁵¹ Pintér István (1973): *Rendnek muszáj lenni...* Budapest, Táncsics, 195. old.

⁵² Baksa János (szerk.) (1923): *Rendőrségi Almanach*. Budapest, A Rend Kiadása, 135. old.

⁵³ A rendőrőrszemélyzet zsoldilletményei (1927). *Rendőr*, 19. szám, 6. old.

⁵⁴ Laky (1921) 87. old.

Tisztviselők esetében az volt jogosult ilyen pótlékra, akinek legalább egy 24 évnél fiatalabb saját (törvényes), törvényesített vagy örökbefogadott gyermeke volt, vagy aki gyermektelen volt ugyan, de legalább két, saját jövedelemmel nem rendelkező családtagot tartott el közös háztartásban a saját keresetéből.⁵⁵ Az őrszemélyzetnél az a rendőr részesülhetett ugyanebben, akinek legalább egy 24 évnél fiatalabb törvényes, önálló keresettel nem bíró, illetve évi 1200 koronát meg nem haladó keresetű törvényesített, édes vagy mostohagyermek volt, illetve azon gyermektelen személyek, akinek vele közös háztartásban élő, és saját jövedelemmel nem rendelkező családtagot tart el. Háromnál több gyermek után a rendőr családi pótlékban nem részesült.⁵⁶ Később az illetményre jogosító körülmények változtak, így a tisztviselők és az őrszemélyzet tagjai már a velük közös háztartásban élő feleségük, 16 év alatti ellátatlan gyermekük, illetve 16 év feletti, kiváló eredményű tanulmányokat folytató gyermekük után is igényt tarthattak családi pótlékra.⁵⁷

Az őrszemélyzeti illetményrendszer javítását és szerkezeti átalakítását a kormányzat különösen nagy hangsúlyt fektetett, ugyanis régóta szándékában állt a különböző fegyveres testületek illetményeinek egységes alapokra helyezése és az előforduló hátrányos helyzetek megszüntetése. Ezt a katonai illetmények kiterjesztésével, a zsoldrendszert alapul véve igyekezett javítani a rendőrlegénység javadalmazásán. Az új rendszer lényege az volt, hogy a rendőröket is katonai rendfokozatoknak megfelelő zsoldkategóriákba sorolták. A magasabb rendfokozatokba (zsoldfokozatokba) történő előrelépés meghatározott szolgálati időhöz volt kötve.⁵⁸ A háború utáni koronainfláció miatt több alkalommal is szükség mutatkozott a fennálló illetményrendszer revíziójára. Ennek keretében 1922. február 1-jétől új rendfokozati elnevezések és állások kerültek bevezetésre: próbaidős rendőr (1 évig), rendőr (5 évig), őrmester (2 évig), törzsőrmester (2 évig), főtörzsőrmester, III., II. és I. osztályú felügyelőhelyettes. A rendőrök rendfokozatához meghatározott zsoldfokozat párosult. A rendfokozatba sorozásnál kizárólag a rendőri szolgálatban megszakítás nélkül eltöltött időt vették figyelembe, amely egyúttal a rendszer legnagyobb hátrányát is jelentette: a felügyelőhelyettesi rendfokozatokat leszámítva az előléptetések automatikusan, a létszámviszonyokra való tekintet nélkül történtek, soron kívüli előléptetésre pedig nem volt lehetőség.⁵⁹

A világháború alatt már megjelent élelmezési adagválság szintén részletesen szabályozásra került.⁶⁰ Ez az egynapi élelmiszerek beszerzési árával volt egyenlő. Az összeg megállapítását a katonai körletparancsnokságok hadbiztonságai végezték. Az adagválságot a rendőrök nemcsak saját személyük, hanem minden – családi pótlékra igényjogosult – családtagjuk után is megkapták, de ez utóbbiakat csak félösszegben (féladagválság). 1924-ben megszűnt a féladagválság, és helyére az ideiglenes pótlék lépett, amelynek összege a rendfokozat, állomáshely és a családtagok száma szerint havi fél és havi hét korona között változott. A rendőrnek járó adagválság összege rövid időn belül többször módosult, a gazdasági helyzet javulása és az élelmiszerárak csökkenése folytán végül 1927-től állandó összegként került rögzítésre, neve közétkezési pénzátalányra módosult.

⁵⁵ Ua. 94. old.

⁵⁶ Ua. 95. old.

⁵⁷ Barcza Pál (1928): A magyar királyi állami rendőrség szervezete és ügyvitele. Budapest, A M. Kir. Állami Rendőrség Országos Szaktanfolyamainak Kiadványa, 108-109. old.

⁵⁸ A zsoldrendszer bevezetésekor megmaradtak az addigi rendfokozatok: próbaidős rendőr (egy évig), rendőr (öt évig), ellenőr (két évig), főellenőr (két évig). A rendőrőrszemélyzet zsoldilletményei (1927) 6. old.

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ Laky (1921) 98-99. old.

A rendőrőrszemélyzetnek és a tisztviselőknek a világháború és a forradalmak alatt egyre inkább akadozó egyenruhaellátását⁶¹ 1920-tól kezdődően belügyminiszteri rendeletekkel szabályozták. A budapesti rendőrséghez újonnan kinevezett tisztviselő-gyakornokok és felügyelők részére, első egyenruhájuk beszerzési költségeire – egyszeri illetményként – 1200, illetve 1600 korona értékű járulékot állapítottak meg. Egy éven belüli lemondás esetén ezt az összeget az igényjogosultnak az állam részére vissza kellett térítenie.⁶² Az erről szóló rendelet szövegezése miatt azonban a tisztviselők többsége – volt katonatisztek, városi rendőrtisztek és határrendőrségi tisztek – elesett ettől az egyenruhajáruléktól (a rendőrökkel ellentétben mindeközben a katonatisztek és csendőrtisztek félévenként 1100 korona segélyben részesültek még akkor is, ha csak irodai szolgálatot teljesítettek).⁶³ A rendőrség háború utáni megváltozott körülményei új egyenruha-ellátási rendszer bevezetését tették szükségessé. A békeévekben alkalmazott tömegrendszer az akkor még csak Budapest területén működő államrendőrségi őrszemélyzet létszámviszonyaira volt szabva, a rendőrök egységes ruházattal történő ellátása a megfelelő ellenőrzés mellett hatékonynak bizonyult. A magyar rendőrségek 1919. évi államosításával az egységes uniformisok országos szintű, akadálymentes és folyamatos kiosztása azonban komoly logisztikai problémát okozott a Belügyminisztériumnak. A kormány döntése értelmében 1920-tól kezdődően a rendőrőrszemélyzet minden tagját az államkincstár látta el a szükséges ruházati cikkekkel, lábbelikkal, alsóneműekkel, fegyverzettel és felszereléssel.⁶⁴ Az új ellátási rendszerben csak a véglegesített rendőrök részesültek. Az ideiglenes minőségű rendőrök használt, de jó állapotban lévő egyenruhákat kaptak.

A két világháború közötti időszak folyamán régi adósságát törlesztette az állam rendőrtisztviselői és alkalmazottai felé, ugyanis megoldást nyert a rendőrcsaládtagok betegápolásának kérdése. Az állami tisztviselők (aktívan szolgálók és nyugdíjasok) és családtagjaik gyógykezelési költségeinek fedezése céljából a népjóléti és munkaügyi miniszter kezelése alatt Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap létesült, amelybe az igényjogosult tisztviselők készpénzben kapott összes járandóságaiuknak 2%-át (1933-tól 1-1,5%-át) kitevő járulékot fizetett be. Ennek fejében az alábbi segélyeket igényelheték családjukkal: kórházi (klinikai) ápolás, tüdőbeteg gyógyintézeti ápolás, műtéti, betegszállítási, gyermekágyi és temetési segély, illetve gyógyászati segédeszközök, inzulin beszerzésére, fizikális és vízgyógyintézeti kezelésre vonatkozó segély.⁶⁵ Az őrszemélyzet tagjai és családja részére 1936-ban létrehozott Országos Rendőrlegénységi Betegsegélyezési Alap (ORBA) ingyenes vagy kedvezményes egészségügyi ellátásban részesítette az igényjogosultakat, havi 2%-os járulék fejében.

A jövedelmi viszonyok vizsgálatával megállapítható, hogy a budapesti rendőrség személyzetének illetményrendszere minden felmerülő szükséglet fedezésére kiterjedt: az alapjövedelem mellett a lakhatás, élelmezés, családfenntartás, egészségügy, ruházatkodás, utazás kondíciói is rögzítésre kerültek. Az állomány zömét alkotó őrszemélyzet tagjai jellemzően szegény falusi környezetből költöztek fel a jobb élet reményében a fővárosba, ahol a rendőri hivatást választva reális és teljesíthető cél volt számukra a felzárkózás a „kiszfixes” középosztályhoz. A szakmai fejlődést és előrehaladást szorgalmazó, hivatástudatot elősegítő anyagi javadalmazás átgondolt és kiszámítható rendszerben történt. A testületben elhelyezkedő

⁶¹ Az egyenruhaellátás 1945 előtti rendszeréről lásd Androvicz Gábor (2020): A budapesti államrendőrség képzés, előmeneteli rendszere és ruházati ellátása 1873–1944. Budapest, Nemzeti Közszerológiai Egylet, 92-102. old.

⁶² Laky (1921) 91-92. old.

⁶³ Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója. XVII. kötet (1922). Budapest, Athenaeum, 17. old.

⁶⁴ A rendőrőrszemélyzet egyenruhaellátása (1927). *Rendőrr*, 5. szám, 5-6. old.

⁶⁵ 1921. évi XLVI. törvénycikk az 1921/22. költségvetési év augusztus hó elsejétől december hó végéig viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló 1921. évi XXXIV. tc. módosítása és az evvel kapcsolatos intézkedések tárgyában; 7.700/1934. M. E. számú rendelet. Az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap szolgáltatásainak újabb szabályozása

személy számára előre felvázolható volt a biztos fizetést és méltányos nyugdíjat felvázoló közszolgálati életpálya.

Felhasznált szakirodalom

1. A nyomoruság lopásra készíti a rendőrt (1916). *Népszava*, 327. szám, 10. old.
2. A rendőrőrszemélyzet egyenruhaellátása (1927). *Rendőr*, 5. szám, 5-6. old.
3. A rendőrőrszemélyzet zsoldilletményei (1927). *Rendőr*, 19. szám, 6-7. old.
4. A rendőrségi kvóta (1904). *Pesti Napló*, 146. szám, 13. old.
5. Állami költségvetés a Magyar Korona országai részére az 1892. évre (1891). Budapest, Magyar Királyi Államnyomda
6. Androvicz Gábor (2020): A budapesti államrendőrség képzés, előmeneteli rendszere és ruházati ellátása 1873–1944. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem
7. Apró tragédiák (1916). *Világ*, 34. szám, 1. old.
8. Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója. XVII. kötet (1922). Budapest, Athenaeum
9. Baksa János (szerk.) (1923): Rendőrségi Almanach. Budapest, A Rend Kiadása
10. Barcza Pál (1928): A magyar királyi állami rendőrség szervezete és ügyvitele. Budapest, A M. Kir. Állami Rendőrség Országos Szaktanfolyamainak Kiadványa
11. Czaga Viktória et al. (1995): A fővárosi rendőrség története (1914-ig). Budapest, Budapesti Rendőr-főkapitányság
12. Egy budapesti rendőr levele a megélhetésről (1915). *Az Est*, 226. szám, 8-9. old.
13. Illetményszabályzat a Székesfővárosi Magyar Királyi Államrendőrség számára (1909). Budapest, k. n.
14. Jelentés a Budapest fő- és székvárosi állami rendőrség 1899. évi működéséről (1900). Budapest, Rózsa Kálmán és Neje Könyvnyomdája
15. Jelentés a budapesti állami rendőrség 1914. évi működéséről (1915). Budapest, Radó Izidor Nyomdai Műintézete
16. Laky Imre (1906): Rendőrközegek tankönyve. Budapest, Pátria
17. Laky Imre (1921): Szervezési és egyéb szabályzatok. Budapest, Pátria
18. Laky Imre (1926): Rendőrökről rendőröknek. Laky Imre emlékkönyve. Budapest, Ráth
19. Nem lesz drágasági pótlék! (1895) *Rendőri Lapok*, 52. szám, 7. old.
20. Pichler Nándor (1876): Nézetek a rendőrségről általában és különösen a fővárosi rendőrségről. Budapest, Stolp Károly Bizománya
21. Pintér István (1973): Rendnek muszáj lenni... Budapest, Táncsics
22. Rédey Miklós – Laky Imre (szerk.) (1903): Rendőrségi lexicon. Budapest, Stephaneum
23. Rédey Miklós (1896): A rendészeti hatóságok alanyi szervezése a központosításnál. *Rendőri Lapok*, 36. szám, 4-5. old.
24. Sallai János (2019): A magyar rendészet története. Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa
25. Sallai János (2020): A municipális rendőrségektől a centralizált, állami rendőrségig: 100 éve centralizálták, államosították a magyar rendőrséget. Rendőrségi Tanulmányok, különszám, 8-39. old.
26. Szervezési szabályzat a fő- és székvárosi m. kir. államrendőrség őrsége számára. II. füzet (1893) Budapest, Athenaeum
27. Vajda József (1913): A budapesti rendőrök szociális intézményei. *A rendőr*, 4. szám, 41-43. old.

Jogszabályok és szabályzók

28. 10.538/1892. eln. sz. fk. rendelet. A rendőri őrség rendeltetése és hatásköre, szervezeti szabályzata, és általános szolgálati utasítása
29. 1872. évi XXXVI. törvénycikk Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről
30. 1881. évi XXI. törvénycikk a Budapest fővárosi rendőrségről
31. 1881. évi XXI. törvénycikk indokolása a Budapest fővárosi rendőrségről
32. 1885. évi XI. törvénycikk az állami tisztviselők, altisztek és szolgák nyugdíjazásáról
33. 1893. évi IV. törvénycikk az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről
34. 1897. évi XXIV. törvénycikk az állami hivataloknál alkalmazott díjnokok szolgálati és anyagi helyzetének javításáról
35. 1904. évi I. törvénycikk az állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlékokról
36. 1906. évi 4.600 M.E. rendelet az állami alkalmazottak részére pótlékok engedélyezéséről
37. 1908. évi XLVIII. törvénycikk Budapest székesfőváros fejlesztéséről s a háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedésekről
38. 1912. évi LXXV. törvénycikk az állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról
39. 1921. évi XLVI. törvénycikk az 1921/22. költségvetési év augusztus hó elsejétől december hó végéig viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló 1921. évi XXXIV. tc. módosítása és az evvel kapcsolatos intézkedések tárgyában;
40. 7.700/1934. M. E. számú rendelet. Az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap szolgáltatásainak újabb szabályozása

Csepregi Katalin⁶⁶ – Dr. Kovács István⁶⁷

A gyermekek online szexuális kizsákmányolása, különös tekintettel a gyermekpornográfia bűncselekményére

Absztrakt

Igazi kihívás a mai gyorsan változó világunkkal való lépéstartás. Az infokommunikációs eszközök és technológiák fejlődése azonban nemcsak előnyökkel jár, rengeteg lehetőséget kínál az elkövetők számára is. Elkerülhetetlen az internethasználat napjainkban, ezért kiemelten fontos a megfelelő szabályok és körülmények lefektetése a gyermekek számára. A legfontosabb lépés, melyet tehetünk ellene az a megelőzés és a tudatosságra nevelés. A tanulmányban a szerzők az alapvető fogalmak tisztázására, a nemzetközi környezet ismertetésére és Magyarország adatainak elemzésére törekedtek, amely a BSR és anonim ítéletek elemzésében és értékelésében nyilvánul meg. A tanulmány egy rövidített tartalmi kivonata a 2020. évben megrendezett Tudományos Diákköri Konferencia pályamunkájának.

Kulcsszavak: gyermekvédelem, gyermekpornográfia, gyermekek szexuális kizsákmányolása, rendvédelem, büntetőjog

Katalin Csepregi⁶⁸ – István Dr. Kovács⁶⁹

Online sexual exploitation of children, in particular the crime of child pornography

Abstract

The real challenge is to keep pace with today's rapidly changing world. However, the development of infocommunication tools and technologies not only brings benefits, it also offers plenty of opportunities for offenders. It is inevitable to use the internet these days, so it is extremely important to lay down the right rules and conditions for children. The most important step we can take against it is prevention and awareness raising. In the study, the authors sought to clarify basic concepts, describe the international environment, and analyze data from Hungary, which manifests itself in the analysis and evaluation of BSR and anonymous judgments. The study is an abbreviated content excerpt from the fieldwork of the Scientific Student Circle Conference held in 2020.

Keywords: child protection, child pornography, sexual exploitation of children, law enforcement, criminal law

⁶⁶ II. évfolyamos mesterszakos hallgató (MSc.), Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar nemzetközi közszolgálati kapcsolatok mesterképzés, e-mail: cskata9@gmail.com, ORCID: -

⁶⁷ Ph.D., tanársegéd, r. őrnagy, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészet Vezetéstudományi Tanszék, e-mail: kovacs.istvan@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7210-1981>

⁶⁸ II. Master's Degree Student (MSc.), National University of Public Service, Faculty of Political Science and International Studies Master's Degree in International Public Service Relations, e-mail: cskata9@gmail.com, ORCID: -

⁶⁹ Ph.D. police major, assistant lecturer, University of Public Service Faculty of Law Enforcement Department of Law Enforcement Management Theory, e-mail: kovacs.istvan@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7210-1981>

Bevezetés

Az elmúlt évtizedekben minden kétséget kizáróan elmondhatjuk, hogy nagy előrelépések történtek a gyermekjogokat illetően. Ezzel párhuzamosan azonban nem mondható el, hogy az ezzel kapcsolatos kihívások csökkentek volna. Napjaink egyik legkiemeltebb problémája a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények felderítése és megelőzése. Az internet adta lehetőségeknek köszönhetően ezen bűncselekmények egy része megjelent az online térben is. A gyermekek online szexuális kizsákmányolása óriási mértéket öltött napjainkra. Szemléltetésképpen érdemes kiemelni az ECPAT szervezet és a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány februárjában megjelent országjelentésében közölt statisztikák közül, hogy Magyarországon a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóságnál jelentett pedofil tartalmak aránya a 2011-es 7,7%-os arányról 2020-ra 41,6%-ra nőtt, melyeknek szintén a 23,7%-a a gyermekek szexuális bántalmazását ábrázolta.⁷⁰ A jelenség ellen való küzdelem, a tudatosság és a megelőzés mindannyiunk feladata.

Az internet olyan lenyűgöző, információkkal teli új világot hozott létre, ahová feltétel, és korlátozás nélkül a Földön élő összes ember beléphet, mindenki számára elérhető, aki online szolgáltatással rendelkezik. Egy virtuális autópálya, egy számítógépes mátrix, ahol az információ sebességkorlátozás nélkül száguld, és képes arra, hogy más számítógépekkel, mobiltelefonokkal, vagy más típusú technológiai eszközökkel a bolygó különböző sarkaiban élő embereket összekapcsolja.⁷¹ Joggal hihetjük, hogy a gyermekek, és a felnőttek számára ez a technológia egyedülálló lehetőségeket teremt (például: megismerhetjük az univerzum egészét, amelyben élünk), de sosem felejthetjük el, hogy - Janus kettős araként - sajnos a potenciál mellett, visszaélések tekintetében is ugyan olyan veszélyforrás is egyben.⁷² A senki földjén, egy olyan világban, ahol a valóság, és a virtualitás elmosódik, a személyek az identitásukat elrejtve, mosolygós hangulatjelek mögé bújva csak arra várnak, hogy áldozatok szedjenek, kellően veszélyes ahhoz, hogy védekezzünk ellene: korlátozzuk, és szabályozzuk, hogy ennek a világméretű úthálózatnak ki válhat felhasználójává. A hálózat alapú-, és internetes technológiák, mint a hírfolyamok, chatprogramok, csevegőszobák, stb. a sztráda fő útvonalát jelentik, ahol a gyermekek szexuális kizsákmányolására szakosodott bűnözők garázdálkodhatnak. A különböző internetes felületek lehetővé tették, hogy a bűnözők világszerte kapcsolatokat létesíthessenek, a gyermekpornográfiával érintett anyagokat (képeket, videó-, és hangfelvételeket) birtokolhassanak, terjeszthessenek, és megoszthassanak.⁷³ A világ-, és a számítástechnika globalizációjának köszönhetően -, az egyre nagyobb mértékű romlás iránti kereslet növekvő igényével párhuzamosan – mindezt úgy tehetik meg, hogy a megosztott tartalmaik a nagyközönség számára akár az országhatárokon belül, akár azokon kívül is költséghatékonyan elérhetővé váljanak.

A gyermekpornográfiával kapcsolatos bűncselekmények elkövetőinek többsége a gyűjteményének fenntartására, növelésére, és megosztására számítógépes technológiát

⁷⁰ ECPAT International és Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány (2021). Ecpat Országjelentés: Magyarország. Bangkok ECPAT International. Forrás: https://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2021/02/ECO_HUNGARY_Final-version-HUNG_2February2021.pdf (A letöltés dátuma: 2021. február 20.)

⁷¹ Petit Miguel Juan (2004): Rights of the Child. United Nations: Economic and Social Council. Forrás: <https://digitallibrary.un.org/record/515500> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)

⁷² Ianus (Janus) a római mitológiában a kezdet, és a vég kétarcú védőszelleme/istensége volt. Egyik arca a kezdetet, a jót, a másik arca a véget, a rosszat jelképezte. Bár álláspontom szerint a jó-, és rossz erkölcsi dilemmája sztereotíp, az egyén-, társadalomfüggő. In: Bagnall Roger, Brodersen Kai, Champion Craige, Erskine Andrew, Huebner Sabine: The Eyclopedia of Ancient History. Oxford, Egyesült Királyság: Wiley-Blackwell Publishing. 1-7768. old.

⁷³ Crofts Thomas, LEE Murray (2013): „Sexting”, Children and Child Pornography. Sydney Law Review. 35. évfolyam 85. szám, 85-106. old.

alkalmaz. A digitális fényképezőgépek, és videó kamerák, a mobiltelefonok egytől egyig megkönnyítették az életüket azoknak a bántalmazóknak, akik bűnözői magatartásukat a magánjellegű szórakoztatás, vagy a kereskedelmi haszon érdekében szeretnék tanúsítani. Az internethez kapcsolt kamerás mobiltelefonok könnyen felhasználhatók a pornográf anyagok határon átívelő küldésére, és fogadására. Nagyon sok ilyen, vagy ehhez kapcsolódó weboldal, ami gyermekek pornográfiájával kapcsolatos anyagokat oszt meg, és a világ különböző tájaira szortíroz, Kelet-Európából származik, és szervezett bűnözői csoportokhoz köthető. A gyermekek személyesen gyártott szexuális töltetű, illegális képei, hang-, és videó anyagai különösen értékesek az internet világában, és míg a bűnözők részére a kereskedelem milliós profitot termel, addig a kibertérben fellelhető, újratermelő gyermekpornográf anyagok, a gyermekek életében helyrehozhatatlan, és örökké tartó lelki-, és testi bántalmakat keletkeztetnek.

A tudományos problémát az alábbiakban látom: a gyermekek online szexuális kizsákmányolása óriási mértéket öltött, az elkövetők gyorsan alkalmazkodnak környezetükhöz és folyamatosan találnak új módszereket. Az online tér egyik tényezője, hogy nem lehet elbújni benne, ha egy kép vagy videó napvilágot lát, nem lehet többé törölni onnan. Minden alkalommal, amikor gyermekpornográf tartalmat nyitnak meg vagy keresnek, a gyerekek újra és újra áldozatokká válnak. A szexuális bántalmazásokról való kommunikáció rengetegszer elmarad, sokszor a sértettek nem mernek beszélni a történetekről. A jelenséghez nagymértékű látencia köthető, ezáltal a gyermekvédelem kiemelt feladata a megelőzés és az áldozatok azonosítása.⁷⁴ Az online térben elszenvedett abúzus ugyanannyira veszélyes, mint az élőben történő, életre szóló traumákat szenvednek azon gyermekek, akiket így használnak ki. A jogaikkal való visszaélést egyetlen gyermek sem érdemli meg, pontosan a mi feladatunk lenne gyerekkoruk védelme és fejlődésük támogatása. Egy rendkívül gyorsan fejlődő és határon átnyúló problémáról beszélünk, melyre nem adhat egyetlen ország sem egyedül választ. Kiemelt szerepet kap az ellene való küzdelemben az együttműködés.

A tanulmány célja a probléma minél szélesebb körű ismertetése, hogy az online térben elkövetett támadások minél nagyobb figyelmet kapjanak, annak fontossága a köztudatba beépülhessen és egy megfelelő, azt kezelni képes rendvédelmi és civil együttműködésen alapuló stratégiát tervezhessünk.

Jelen tanulmány gerincét a 2020. évben megrendezésre kerülő Tudományos Diákköri Konferenciára benyújtott dolgozat képezi, a közlésre szánt tanulmány annak tartalmi és főbb elemeinek kivonata.

A tudományos módszertan a Bűnügyi Statisztikai Rendszer (BSR) alapján végzett másodlagos statisztikai mérőszámok elemzésén és értékelésén nyugszik, azaz, hogy a gyermekpornográfia bűncselekmény a különböző döntési eljárási típusainak hány százalékát teszi ki a Büntetőtörvénykönyv XIX. fejezetében található a nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni bűncselekmény rátájának; illetve statisztikai adatokon kívül sor került ítéletek tanulmányozására is, melyek mélyebb bepillantást engednek a gyermekpornográfia sajátosságaiba. Mindennek eredményeképpen bepillantást nyerhetünk magyar viszonylatban a valós helyzetbe, nemcsak az áldozatokkal kapcsolatban, de az elkövetőkkel, azok módszereivel is; például abba hogyan használják fel a gyerekek képeit és videóit, hogyan szerzik meg és hol tárolják őket, mi motiválja a bűnözőket, mi áll a háttérben egy gyermek kihasználását illetően. A tanulmány olyan elméleti hipotézisekből indul ki, mint:

- annak feltételezése, hogy a BSR adatai alapján a vizsgált időszakban a gyermekpornográfiával érintett centrális régió Budapest, mint a legtöbb bűncselekmény helyszíne;

⁷⁴ Dr. Hatvani Erzsébet, Sebhelyi Viktória, Vaskuti Gergely (2018): Gyermekprostitúció visszaszorítása, gyermekkereskedelem. Budapest, Magyarország: Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság. 1-106. old.

- annak feltételezése, hogy az általam elemzett ítéletek vonatkozásában -, amely tartalmazza a pszichológiai szakvélemények megállapításait is – a sértettek átlagéletkora 12 év alatti, akik érzelmileg instabilak, amely ok-okozati relációként szerepel a sértetti válaszuk folyamatában;
- annak feltételezése, hogy az elkövetők vonatkozásában feltételezem, hogy az általam vizsgált kritériumok között a legtöbb elkövető alacsony iskolázottságú, életkora 30-50 év közé esik, a módszereik között leginkább az „apa-lánya” bizalmi kapcsolatok kiépítésére törekednek, a pornográf tartalmú képeket és videókat pedig többnyire magáncélra használják fel.

A tanulmány elméleti megközelítése

A biztonság értelmezése napjainkban összetett és sok tényezőtől függ. A gyorsan és folyamatosan változó világunkban nem lehet egyértelműen definiálni. Kifejezhet egy állapotot, egy elérendő célt, társadalmi elégedettséget és komfortérzetet, de a fenyegetések hiányát is. Az élet bármely területén fontos a biztonság, kiindulva mindennapi életünkből egészen a globális folyamatokig. Hatásköre így az egyéntől, a kis közösségektől, az országokon és régiókon át terjed ki az egész világra. A fogalom kibővülése és komplexitása köszönhető az egyre szerteágazóbb problémáknak és az ezekre adott egyre bonyolultabb válaszreakcióknak. A biztonságelméleti koncepció kategóriái közül a humán biztonságot emelném ki, mely nevéből eredően az egyénre fókuszál. Széles körben foglalkozik az aktuális biztonsági fenyegetésekkel és problémákkal. Legyen az a környezetszennyezés, a fenntartható fejlődés, a migráció és a terrorizmus vagy a kábítószer-és emberkereskedelem; szeretne mindenre választ találni.⁷⁵

A gyermekek online szexuális kizsákmányolása is egy jó példa ezen kihívásokra. Az internet kiváló platformot ad a gyermekek elérésére, behálózására és kihasználására. Tulajdonságaiból adódik, hogy nehéz lépést tartani az elkövetőkkel és a folyamatosan változó módszerek miatt komplikált az ellene való küzdelem. A megelőzés fontossága itt hatványozottan érvényes. A gyermekek és szülők felkészítésével, a tudatosságra neveléssel és a mai technológia segítségével igenis van rá mód, hogy csökkentsük az áldozattá válás esélyét.

Az információs társadalom eszközei és módszerei soha nem látott mértékben fejlődnek, melyekkel lépést tartani kétségkívül kihívást jelent. Ennek fogalma szintén többféleképpen közelíthető meg. A technológia folyamatos fejlődése magával hozta a társadalom átalakulását is, az innovációs folyamatok felértékelődését, a globalizáció hatásait, valamint új szerepkörök megjelenését is. Teljesen magától értetődőnek vesszük az infokommunikációs technológiák létezését; hogy okostelefonunk van, hogy bármely információ azonnal és korlátlanul a rendelkezésünkre áll, hogy ügyeink nagy részét is online tudjuk intézni. Számos előnnyel, idő- és energiaspórolással jár a digitális élet. Az ebben rejlő kockázatok, veszélyek és fenyegetések azonban már kevésbé közismertek.

Továbbá egyre nagyobb kihívást jelent a gyermekek védelme a világhálón. Az új nemzedékek már beleszületnek ebbe a világba, akiknek már szüleik is aktív felhasználók. Folyamatosan csökken annak átlagéletkora, hogy mikor kezdenek el internetezni és okostelefont használni a gyermekek.⁷⁶ Vitathatatlan, hogy ezáltal számos új és hasznos tudásra is szert tesznek, melyek a későbbiekben segítenek nekik a folyton változó világban való eligazodásukban. Ugyanakkor a tapasztalatok azt mutatják, nincsenek igazából felkészítve az

⁷⁵ Péczeli Anna (2011): A humán biztonság elmélete és gyakorlata , Kanada és Japán példáján. Grotius. Forrás: http://www.grotius.hu/doc/pub/ESLRKT/2011_243_peczeli_anna_a_human-biztonsag_elmelete_es-gyakorlata.pdf (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)

⁷⁶ Soltész Blanka (2017): Az internet veszélyei a fiatalkorúakra. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc, Magyarország. Forrás: <http://midra.uni-miskolc.hu/document/25672/20958.pdf> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)

internetre, nem kapnak erre megfelelő oktatást, nincs nyílt kommunikáció erről a szülőkkel. Kitétségük ennek következtében nő, és a rájuk leselkedő veszélyek aránya is nagyobb.

Gyermekvédelem

A XXI. századra azt gondolhatnánk, hogy a gyermek szó hallatán mindenki egységes fogalmat ért. A helyzet azonban koránt sincs így. Kultúránként, szokáskörönként máig eltérő helyet foglalnak el a gyermekek a családban, illetve a társadalomban. Terminológia tekintetében sem beszélhetünk egységről sem a hazai, sem a nemzetközi közegben. Nincs egyértelműen definiálva a gyermek, sokszor összevonják az ifjúság vagy a kiskorú fogalmával. Még az életkorok sem ugyanazt a kategóriát fedik le, általában a 0-18 év, ami belekerül egy irányelvbe vagy egy törvénybe, de találkozhatunk 0-14 vagy 0-21-gyel is.⁷⁷ Dolgozatomban az ENSZ Gyermekjogi Egyezményében leírt gyermek fogalmat tekintem elsődlegesnek, mely szerint: „Az Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.”⁷⁸ Az EU korábban említett 2011/93/EU irányelve szintén ezt a korhatárt tartja mérvadónak.

Magyar szabályozásban a Polgári Törvénykönyv (Ptk.) minden tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt kiskorúnak minősít. A Büntető Törvénykönyv (Btk.) már nem a kiskorú, hanem a gyermekkorú és a fiatalkorú fogalmakat használja, melynek alapján tizenkét év alatt beszélünk gyermekkorú személyekről.

„A gyermekek nem a szüleik tulajdona és nem is a jótekonyság gyámoltalan tárgyai. A gyermekek emberi lények és az alanyaik saját jogaiknak.”⁷⁹

Az elmúlt évtizedekben sokat változtak a gyermekvédelmi jogok. Elsődleges cél, hogy a kiskorúakat érintő jogok mindenki számára elérhetőek és biztosítottak legyenek, függetlenül attól, hogy egy budapesti, biztos családi háttérrel rendelkező kislányról, egy otthonban nevelkedőről vagy egy Szíriából menekült kislányról beszélünk. Mára már a jogtudomány minden területén megfigyelhetőek a különböző gyermekvédelmi szabályozások, illetve a hatóságok és más szakértők megfelelő képzésének fejlődései.

A fejlődés ellenére még mindig globális probléma a gyermekvédelem. Súlyosan sértik meg nap mint nap a gyermekek jogait és nem ismerik el őket, mint teljes jogalanyok. A gyermekjogok emberi jogoknak számítanak, abból az egyszerű tényből következően, hogy ugyanolyan emberi lények. Adottságaik, felfogásuk, rálátásuk a világra azonban nagyban eltér egy felnőttéhez képest, ezért nagyon fontos, milyen nevelést és gondoskodást kapnak meg ebben a korban. Jogilag is nagyobb védelemre szorulnak, mivel tudatlanságukból és naivitásukból adódóan ezekkel könnyebben visszaélhetnek. Ezért alakult ki a jogtudományon belül is egy külön kategória számukra. Ami érdekesség, hogy a gyermekjogok nem az első, hanem a második generációs jogokba sorolandók. Ami azt jelenti, hogy különböző gazdasági, szociális és kulturális jogok közé lettek besorolva, melyekre az állami beavatkozás a jellemző. Az ellentét ott található, hogy a gyermekjogok többsége a szabadságjogokhoz hasonlít, vagyis az első csoporthoz.⁸⁰

⁷⁷ Rózsás Eszter (2008): A gyermekjogok tartalma, érvényesülése és védelme. Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem. Forrás: <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/rozsas-eszter/rozsas-eszter-vedes-ertekezes.pdf> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)

⁷⁸ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.tv> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)

⁷⁹ Somfai Balázs (2009): Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga. Budapest, Magyarország: HVGOARC Lap-és Könyvkiadó. 6. old.

⁸⁰ Somfai Balázs (2009): Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga. Budapest, Magyarország: HVGOARC Lap-és Könyvkiadó. 1-248. old.

Számos országban a gyermekek, mint jogi alapértékként jelennek meg, ami a törvényalkotásban is szerepet játszik. Magyarországon egyrészt a hazai szabályozás gondoskodik a megfelelő körülmények biztosításáról, másrészt ebbe épülnek még bele a különböző nemzetközi szervek irányelvei, melyek ratifikálással nyerik el érvényüket igazán. A gyermekjogok egy úgynevezett hárompólusú jogviszonyt képviselnek: gyermek- család- állam.⁸¹

Ha gyermekjogok, akkor ENSZ 1989, ekkor született ugyanis meg a szervezet Gyermekjogi Egyezménye. A dokumentumban összefoglalják a legfontosabb és legalapvetőbb jogokat, melyek minden gyermeket egyenlően megilletnek, és melyek elengedhetetlenek életükhöz és fejlődésükhöz. Jelen témához szorosan kapcsolódik az Egyezmény 19., 34. és 36. cikke. Ezek értelmében a részes államoknak kötelességük a gyermekek megóvása erőszaktól, bántalmazástól (lelki és fizikai egyaránt), kizsákmányolástól, elhanyagolástól, törvénytelen tevékenységre való ösztönzéstől.⁸²

Az Európai Unió Alapjogi Chartája nem bontja ki a gyermekjogokat, hanem általánosságban fogalmazza meg az oktatáshoz, a védelemhez és a megfelelő körülményekhez való jogot.⁸³ Ami közvetlenebb betekintést nyújt az Unió gyermekvédelmi politikájába az a 2011/93/EU irányelv, mely a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szól, és egyben felváltja a 2004/68/IB kerethatározatot. A váltásra az átfogóbb megközelítés és a pontosabb meghatározások miatt volt szükség, ezáltal a dokumentum összefoglalja nemcsak a kiszabható szankciókat, de kitér az áldozatvédelemre és a megelőzésre is. Részletesen ki van fejtve, mit jelent a gyermekkel folytatott szexuális tevékenység, a bántalmazás, a kényszer, az erőszak, a gyermekprostitúció, vagy hogy mit is takarnak a gyermekpornográfiával kapcsolatos bűncselekmények.⁸⁴

Erdekesség még, hogy az EU adatvédelmi rendelete (GDPR- General Data Protection Regulation) is külön kitér a gyermekek személyes adatainak védelmére.⁸⁵ Az ún. információs önrendelkezési jog korhatárát 16. életévben állapították meg. Ez azt jelenti, hogy a 16. életévét betöltött gyermeknek már nincs szüksége szülői jóváhagyásra az internetes szolgáltatások igénybevételéhez. Ugyanakkor ez a korhatár csak ajánlás, országonként eltérő lehet ennek a megítélése (ami magával vonja a határokon átnyúló együttműködés megnevezését is). Egyetlen kitétel, hogy ez az érték nem mehet 13 éves kor alá.⁸⁶

Az Alaptörvény szintén kimondja, hogy „hogyminden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz”.⁸⁷ Ezenkívül fontos még a XVIII. cikk, mely a gyermekek foglalkoztatásának helyességét írja elő.

⁸¹ Rózsás Eszter (2008): A gyermekjogok tartalma, érvényesülése és védelme. Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem Forrás: <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/rozsas-eszter/rozsas-eszter-vedes-ertekezes.pdf> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)

⁸² 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.tv> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)

⁸³ 2016/C 202/02 Az Európai Unió Alapjogi Chartája. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)

⁸⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/93/EU irányelve a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32011L0093> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)

⁸⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete, a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet). Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32016R0679> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)

⁸⁶ Bojnár Katinka (2019): Családvédelem a virtuális térben. *Iustum Aequum Salutare*. XV. évfolyam 1. szám. 111-127. oldal

⁸⁷ Magyarország Alaptörvénye XVI. cikk Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (A letöltés dátuma: 2020. szeptember 25.)

Gyermekek szexuális kizsákmányolása, gyermekpornográfia

A gyermekek interneten töltött ideje egyre növekszik napjainkban. Annak ellenére, hogy a WHO (World Health Organization) sem szabott ki ideális időkeretet, de értelemszerűen a lehető legkisebb arányra kellene ezt csökkenteni a szülőknek. Koruk előrehaladtával a napi 1 óra után tinédzserként könnyen összeadódhat akár 7 óra is az online térben.⁸⁸ Az internet jó tulajdonságai mellett számos veszélyt is rejt magában. Ezen fenyegetések hatásait súlyosbítja a tény, hogy nagyon magas a látencia. Sok esetre, elkövetőre vagy hálózatra nem derül fény, illetve sok gyermek soha nem is beszél az elszenvedett sérelmekről. Az áldozatok csupán 38%-a hozza nyilvánosságra a történeteket, de nekik is a 40%-a csupán családtagnak vagy barátak mesél, így ezen ügyek is gyakran hallgatásban maradnak.⁸⁹ A következő részben olyan gyakori fenyegetéseket szeretnék röviden bemutatni, melyekkel a gyermekek többsége már találkozott internetes kalandozásuk során.

A cyberbullying szintén olyan fogalom, melyre nincsen egy egységes definíció. Alapjában véve az infokommunikációs eszközökkel végrehajtott zaklatást jelenti, mely a gyermek megszégyenítésére, nevetségessé tételére irányul. Jellegét tekintve hosszan tartó és ismétlődő cselekvésekből áll, melynek legsúlyosabb kimenetele akár az emiatt elkövetett öngyilkosság is lehet.⁹⁰ A cyberbullyingnak sok megvalósuló fajtája lehetséges. Beszélhetünk zaklatásról (harrassment), égetésről (flaming), befeketítésről (denigation) vagy megszemélyesítésről (impersonation) is. Felismerni a zaklatás jeleit és segítséget kérni sokszor egy felnőtt embernek is nehéz, kiváltképp egy gyermeknek.

Gyermekek szexuális kizsákmányolását megvalósító bűncselekményeknek számítanak az emberkeresdelem, a kerítés, a kitartottság, a gyermekprostitúció és a gyermekpornográfia is.⁹¹ Az online térben elkövetett szexuális kizsákmányolás magába foglalja magáról a bántalmazásról szóló felvételeket, azok előállítását, terjesztését, közvetítését és letöltését is, sőt még az ezekkel való zsarolást is. A gyermekpornográfia „egy valós vagy szimulált szexuális tevékenységet folytató gyermek bármilyen módon történő ábrázolása vagy a gyermek intim részeinek bármilyen ábrázolása elsősorban szexuális célokra.”⁹²

A gyermekek online szexuális kizsákmányolásának fogalmát, elemeit az ECPAT oldaláról és jelentéseiből is össze kívánom foglalni, mivel a világon ez az egyetlen olyan szervezet, mely konkrétan a gyermekek bármely módú kizsákmányolása ellen küzd.⁹³ A gyermekek online szexuális kizsákmányolásához sorolják az online behálózás (grooming) jelenségét, élő közvetítéseket (live streaming), a gyermekek szexuális bántalmazásához kapcsolódó tartalmak fogyasztását (CSAM), a szexuális tevékenységhez köthető

⁸⁸ James M. Lang (2020): With kids spending more waking hours on screens than ever, here's what parents need to worry about. Forrás: <https://theconversation.com/with-kids-spending-more-waking-hours-on-screens-than-ever-heres-what-parents-need-to-worry-about-141261> (A letöltés dátuma: 2020. szeptember 25.)

⁸⁹ Broman-Fulks (2007). Sexual assault disclosure in relation to adolescent mental health: Results from the National Survey of Adolescents. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 36. szám, 260 – 266. oldal

⁹⁰ Soltész Blanka (2017): Az internet veszélyei a fiatalkorúakra. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc, Magyarország. Forrás: <http://midra.uni-miskolc.hu/document/25672/20958.pdf> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)

⁹¹ ECPAT International és Hinalovon Gyermejjogi Alapítvány (2021). Ecpat Országjelentés: Magyarország. Bangkok ECPAT International. Forrás: https://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2021/02/ECO_HUNGARY_Final-version-HUNG_2February2021.pdf (A letöltés dátuma: 2021. február 20.)

⁹² A gyermekek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló, a Gyermek jogairól szóló Egyezményhez fűzött Fakultatív jegyzőkönyv. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0900161.tv> (A letöltés dátuma: 2021. március 5.)

⁹³ Az ECPAT nemzetközi szervezet bemutatkozása. Forrás: <https://www.ecpat.org/about-ecpat/> (letöltés dátuma: 2020. szeptember 25.)

kényszerítésüket és zsarolásukat (coercing and blackmailing).⁹⁴ Ha össze kellene foglalni, hogy mi a közös az előbb felsorolt cselekményekben, akkor mindenképpen a gyermekjogokkal való visszaélést lehetne kiemelni, melyhez az elkövetők az internetet hívják segítségül. Legnagyobb előnyük, hogy online bárkik és bárhol lehetnek. A gyermekekről készült kép-, videó- és hanganyagok hozzájárulnak a gyermekek folyamatos kizsákmányolásához, hogy újra és újra áldozattá váljanak, amikor valaki letölti, megnézi vagy továbbítja az adott tartalmat róla.

A gyermekek online szexuális kizsákmányolása a gyermekpornográfia egyik megjelenési formája, melyet a Büntető Törvénykönyv kiemel és szankciókkal illet. Ami érdekesség, hogy a törvény XX. fejezete szól a gyermek érdekét sértő és a család elleni bűncselekményekről, ahol szó esik a kiskorúak veszélyeztetéséről, a gyermekmunkáról, családon belüli erőszakról és családjogi helyzetekről. A gyermekpornográfia ismertetése azonban a XIX. fejezetben kapott helyet, a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményeknél. Az a személy, aki 18 életévét be nem töltött személyről pornográf felvételt megszerez, tart, készít, kínál, átad vagy hozzáférhetővé tesz, forgalomba hoz, azzal kereskedik, illetve ilyen felvételt a nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tesz, az a gyermekpornográfia bűncselekményét követi el.⁹⁵ A törvényben érvényesül a gyermekek érdekeinek védelme, egészséges és kizsákmányolástól mentes szexuális, erkölcsi és érzelmi fejlődésük biztosítása.⁹⁶ Érdekesség, hogy a magyar jogszabályok értelmében gyermekpornográfiának minősül a sexting is.

A téma kapcsán nem felejtkezhetünk el azokról a fizikai és pszichológiai következményekről sem, melyek az abúzus által érik a gyermekeket. Számos kutatás irányul annak vizsgálatára, milyen élethosszig tartó hatásai vannak a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekményeknek, hogyan hat fejlődésükre, szociális kapcsolataikra és milyen tendenciákat mutatnak később az életükben.

A kutatás

A kutatás a gyermekpornográfia bűncselekmény hazai statisztikai adatait-, valamint bírósági ítéleteket, mint esettanulmányokat veszi górcső alá. A statisztikai elemzések arra adnak választ, hogy Magyarországon 2013. és 2018. években a hatóságok mennyi eljárást regisztráltak, illetőleg milyen döntés született a büntetőeljárás során, melyik év volt kiemelkedő, egyáltalán sikerült-e a vádhatóságnak a vádemelési javaslaton túl akár vádemelésig is eljutnia. Melyik hazánkban a legfertőzöttebb megye, esetleg település, milyen veszélyekkel kell szembenéznie a gyermekeknek, a hatóságoknak milyen stratégiát kell alkalmazniuk. Ezzel párhuzamosan zajlanak már az elsőfokú ítéletek elemzése is, amelyek többek között a sértett-elkövető kapcsolatára, valamint az egyes módszerekre, az elkövetés eszközeire, a szankcionálásra, egyéb jellemzőkre adnak választ. Mindkét elemzés képes arra, hogy a hipotézisben megfogalmazottakat megerősítsék és/vagy cáfolják, így új tudományos eredmények prognosztizálása várható. Mindemellert egy olyan adatbázis hozható létre, amely a hazai gyermekpornográfia jellemzőiről reális képet mutat, így az egyes elemekre történő koncentrációval akár új bűnüldözési és büntetőeljárás, vagy megelőzési rendvédelmi stratégiai is kidolgozható.

A kutatási minta kettős. Egyrészt a Bűnügyi Statisztikai Rendszer adathalmazát használom fel, amely a gyermekpornográfia bűncselekmény rendőrségi-, és ügyészi adatait

⁹⁴ ECPAT: A gyermekek online szexuális kizsákmányolása Forrás: <https://www.ecpat.org/what-we-do/online-child-sexual-exploitation/> (letöltés dátuma: 2020. szeptember 25.)

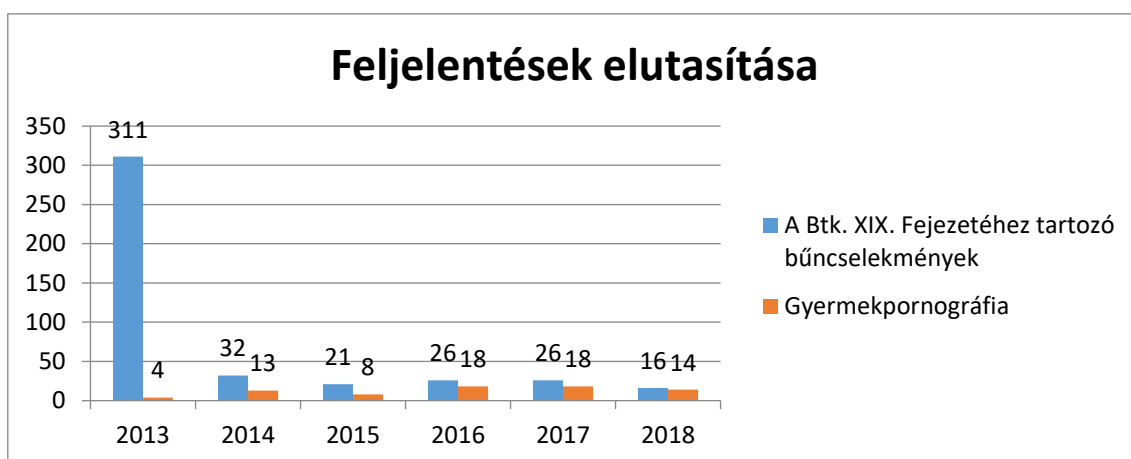
⁹⁵ 2012. évi C törvény a Büntető Törvénykönyvről 204. § (1) Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv> (A letöltés dátuma: 2021. március 5.)

⁹⁶ Dr. Hatvani Erzsébet, Sebhelyi Viktória, Vaskuti Gergely (2018): Gyermekprostitúció visszaszorítása, gyermekkereskedelem. Budapest, Magyarország: Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság. 1-106. old

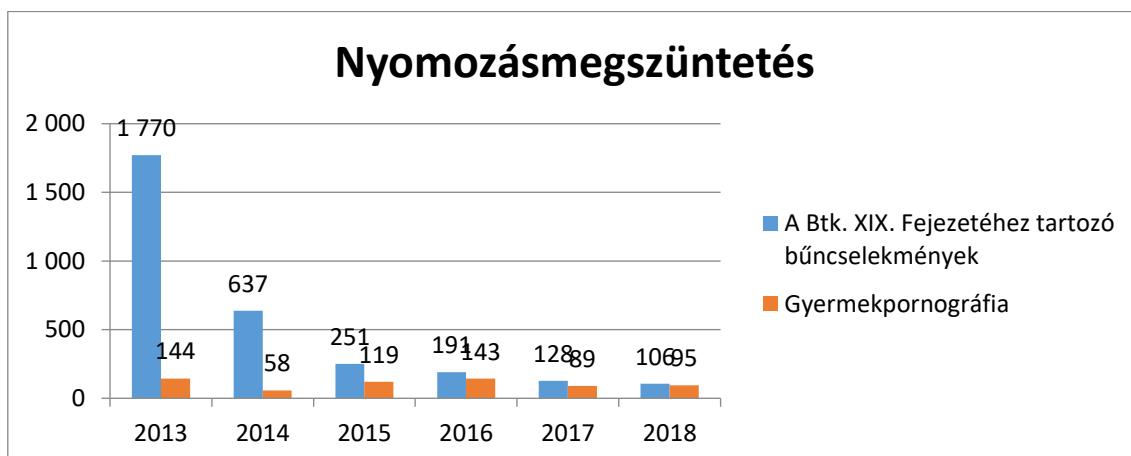
értékeli. (Értékelés, hiszen származtatott adatok révén én csak matematikai függvények beágyazásával másodértékelést végzek.) Másrészt pedig a Bírósági Határozatok Gyűjteményéből anonim ítéleteket elemzek, amelyek kizárólag az elsőfokú döntés, körülmények és indoklás részleteire terjednek ki. A határozatok tárában összesen tíz ilyen ítélet elemzésére volt lehetőségem, amely már elsőfokon lezárásra és a rendszerbe feltöltésre került. A minta nem tükröz reprezentativitást, azonban következtetések az adatokból levonhatók, valamint a hipotézisek tesztelhetők.

Az adatfeldolgozás és eredmények: a BSR eredményei

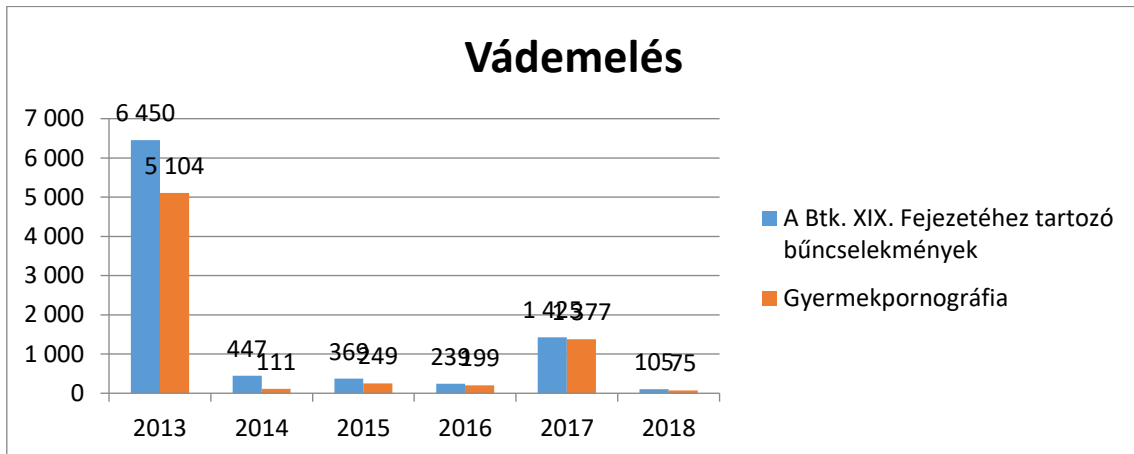
A Bűnügyi Statisztikai Rendszer statisztikai elemzéseket végez több kategóriában is. A különböző bűncselekmények rendőrségi- és ügyészi adatait elemzi a 2013-2018 közötti időszakra vetítve. A kutatásom ezekre a származtatott adatok matematikai elemzésére irányul. Én az eljárási döntési típusokat vizsgáltam meg, összevetve a Btk. XIX. fejezetében szereplő bűncselekmények arányával különös tekintettel a gyermekpornográfia számára. A Btk. ezen fejezetében a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények vannak listázva, mint a szexuális kényszerítés, erőszak, visszaélés, vérfertőzés, kerítés, a prostitúció elősegítése, illetve maga a gyermekpornográfia is. Az eljárási döntési típusoknak öt fajtáját különböztetjük meg: feljelentés elutasítása, nyomozásmegszüntetés, vádemelés, elterelés és egyéb befejezés. Ezeknek az adatoknak az ismeretében készítettem diagramábrákat, hogy szemléltessem az egyes évek tendenciáit.

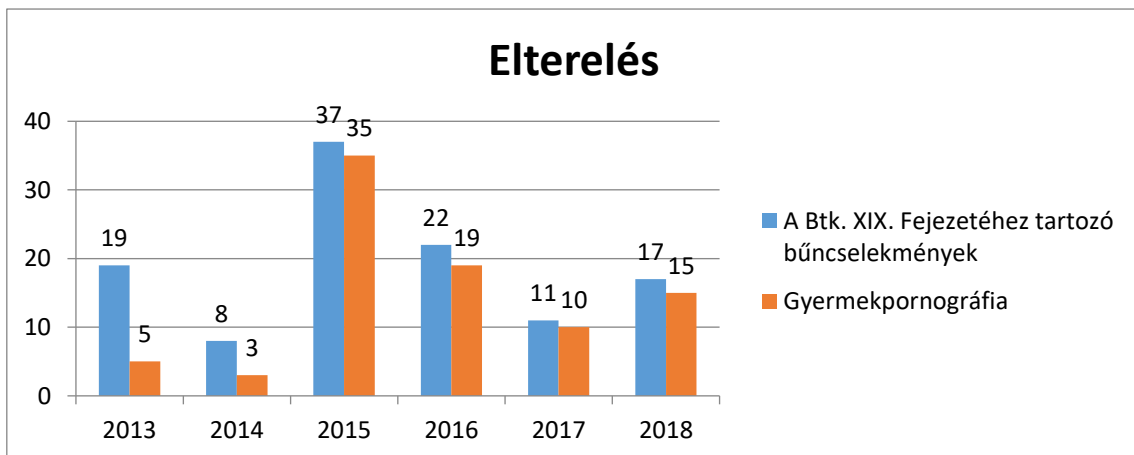
1. számú ábra: A feljelentések elutasításának adatai 2013-2018 (Forrás: BSR alapján a szerző saját szerkesztése)

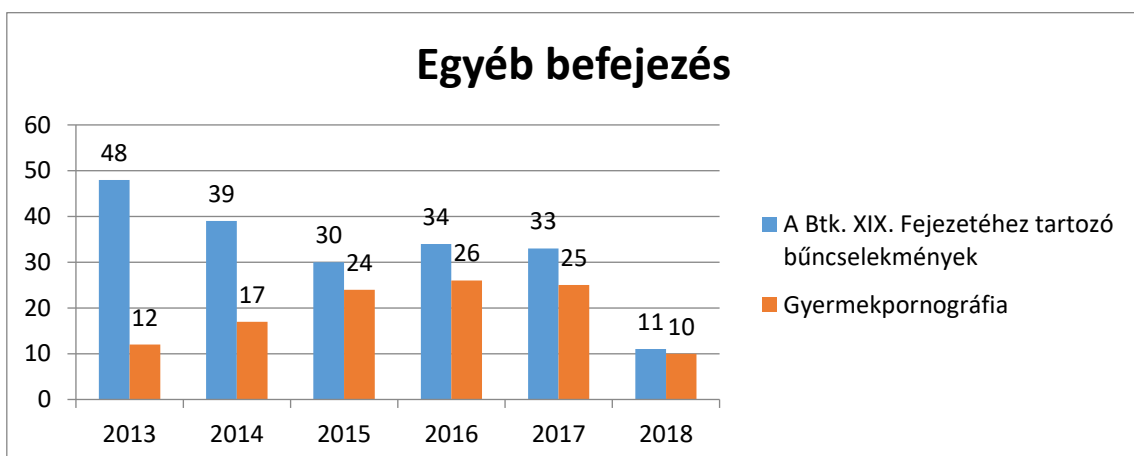
2. számú ábra: A nyomozásmegszüntetések adatai 2013-2018 (Forrás: BSR alapján a szerző saját szerkesztése)

3. számú ábra: A vádemelések adatai 2013-2018 (Forrás: BSR alapján a szerző saját szerkesztése)

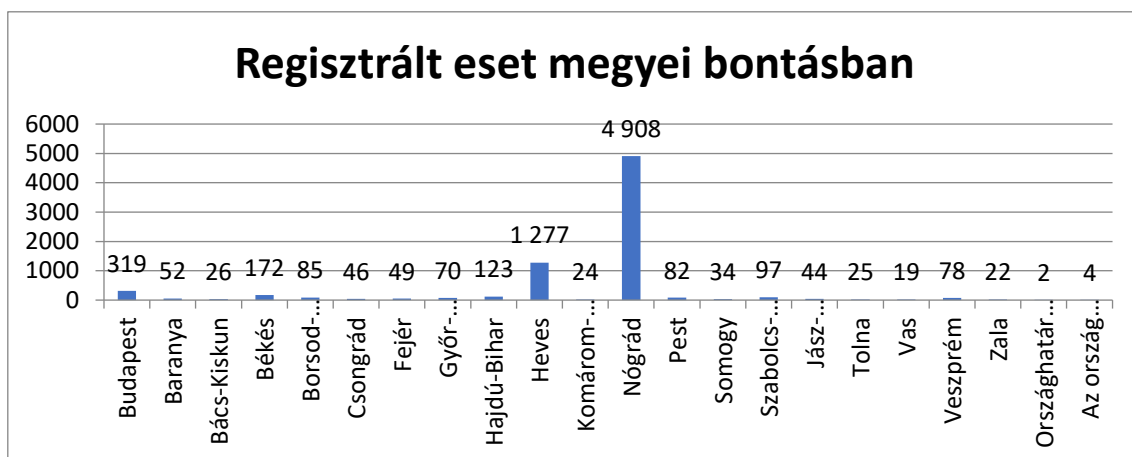

4. számú ábra: Az elterelések adatai 2013-2018 (Forrás: BSR alapján a szerző saját szerkesztése)

5. számú ábra: Az egyéb befejezések adatai 2013-2018 (Forrás: BSR alapján a szerző saját szerkesztése)

Az első négy ábrán megfigyelhető, hogy a 2013-as év kiugróan magas számokat mutat a többi évekhez képest. A feljelentések elutasítása drasztikusan visszaesett utána, viszont az összes bűncselekmény és a gyermekpornográfia aránya 2018-ra majdnem egyenlővé vált. Hasonló arányokat produkál a nyomozások megszüntetése is. A vádemeléseknél 2017 számít még kiemelkedőnek, amikor az esetek 96,6%-ban gyermekpornográfiával összefüggő bűncselekményeket regisztráltak. Az utolsó két diagram adatai már ingadozóbbak, ugyanakkor összesítve kevesebb ügrről is beszélhetünk. A legtöbb ügy 2013-ban vádemelés volt, mintegy 6450 db, melynek 5104 esete gyermekpornográfiához kapcsolódik. Az öt kategória közül itt a legmagasabb a gyermekpornográfia aránya, a bűncselekmények 78,7%-át ennek regisztrálták az öt év alatt. Ezt követi az elterelés 76,3%-kal, az egyéb befejezések 58,4%-kal, aztán jön a nyomozásmegszüntetés 21%-kal és végül a feljelentések elutasítása 17,4%-kal. Az elterelés kategóriában 2014-ben csupán 3 gyermekpornográfiai esetet jegyeztek be, ami a legalacsonyabb érték a vizsgált időszakban. Megfigyelhető, hogy 2018-ra a számok átlagosan egyre csökkennek, évről évre kevesebb esetet regisztrálnak. Ezzel párhuzamosan azonban a gyermekpornográfia aránya növekszik, és egyre nagyobb részét képezik a Btk. releváns bekezdésének bűncselekményei közül.

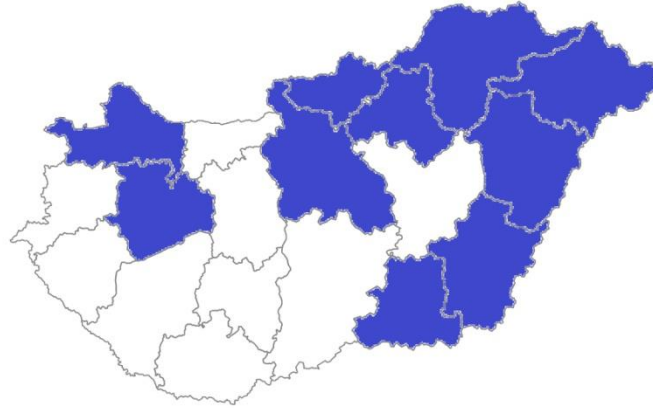

6. számú ábra: A regisztrált gyermekpornográfiai esetek száma megyékre lebontva 2013-2018 (Forrás: BSR alapján a szerző saját szerkesztése)

A következő ábrán megyékre lebontva kaphatjuk itt meg hol követték el 2013 és 2018 között a legtöbb bűncselekményt. A kapott adatokból ismét diagramokat szerkesztettem, hogy összevehessem az egyes területeket. Az így kapott ábra azonban nem mutatott túl változatos mintát. Két megye emelkedik ki, ahol magas számban regisztráltak gyermekpornográfiához köthető bűncselekményeket: Nógrád és Heves. A két szomszédos észak-magyarországi megyében összesen 6185 db ilyen ügyet jelentettek be az öt év alatt (Nógrád 4908 db, Heves 1277 db). Érdekesség, hogy az elemzésben feltüntetve vannak országhatáron kívüli tevékenységek és az ország területre nem bontható adatok is.

A megyék és a városok közötti összefüggéseket, a bűncselekmények számát mindenképpen szükséges volna összehasonlítani az adott megyében élők számával, illetve a helyi népesség arányával, amelyből újabb következtetés lenne levonható. Sajnos erre a BSR nem volt képes, így ezeket a vizsgálatokat nem volt lehetőségem elvégezni. A fentiekből viszont logikai feltételezés szerint akár generális jelleggel is kijelenthető volna, hogy a népesség és az elkövetett bűncselekmények száma között a korreláció mértéke igen csak pozitív lehet. A gyermekpornográfia tekintetében viszont így a statisztikai számok elemzésével csupán a megyékben elkövetett bűncselekmények tekintetében trendvonalat tudunk létrehozni, amely évenként más és más megyének a prioritását jelzi. A trendvonal szerint a bűncselekménnyel leginkább fertőzött és veszélyeztetett területek az ország középső részére (főváros), valamint az

északi, észak-keleti, és keleti részére terjednek ki; kevésbé érintett az ország déli, nyugati és dél-nyugati része. További vizsgálatok lennének szükségesek ahhoz, hogy az input és output, vagy push és pull faktorokat vizsgálni lehessen, amely messzebb menőbb következtetések levonására lehet alkalmas.

7. számú ábra: A gyermekpornográfiában leginkább érintett megyék az országban (Forrás: BSR alapján a szerző saját szerkesztése)

Az ítéletek eredményei

A kutatás részét képezte az anonim bírósági ítéletek részletes elemzése és ismertetése. Jelen tanulmány keretei nem teszik lehetővé mindegyik bemutatását, ugyanakkor a mellékletek táblázatai betekintést nyújtanak és segítenek az eredmények értelmezésében.

Az ítéletekben kiszabott büntetések szorosan kapcsolódtak más bűncselekmények elkövetéséhez is. Átlagosan 9 év letöltendő szabadságvesztést szabtak ki az elkövetőkre. Egy esetben felfüggesztett börtönbüntetésről, egy esetben pedig próbára bocsátásról beszélhetünk. Azon személy, akit közügyektől tiltanak el, a meghatározott időszakban nem élhet választójogával, nem lehet hivatalos személy, nem vehet részt testület vagy bizottság munkájában, nem kaphat kitüntetést, tisztségeit is elveszti vele. Átlagosan 7,2 évre tiltották el a gyermekpornográfiában bűnösnek talált vádlottakat a közügyektől. Az esetek 70%-ban a szabadságvesztés helyszíne fegyház, vagyis a legszigorúbb keretek között történik. Az összes többi helyszíne börtön. Szülői felügyeleti jog megvonás két esetben történt, melyek közül mindkettőben nevelt gyermekről volt szó, nem vérszerintiről. Részletesebb ismertető az ítéletek sajátosságairól a tanulmány végén található mellékletekben található.

Annak ellenére, hogy mindegyik eset más szituációt tár elénk, más helyzetből indulnak a szereplők, mégis megannyi közös vonás van az elkövetőkben, az elkövetési módszereikben. A tizenkét tettesből egyetlen egy volt nő, vagyis 91,6 %-ban férfiakról beszélhetünk. Az elkövetők negyede élt valamilyen szintű élettársi kapcsolatban a bűncselekmény elkövetésekor, és kétharmaduknak volt kiskorú gyermeke ekkor. Iskolázottságuk átlagban a középiskoláig jutott. Két kiugró érték van. A 2. számú ítélet egyik elkövetője csak 7 általános osztályt teljesített, míg a több évig tanítványait zaklató tanár végül nem fejezte be a főiskolát. A tizenkettőből három személy volt abban az időszakban munkanélküli, egy maga is prostituáltként dolgozott, a többinek pedig bejelentett, törvényes munkája volt. Egyharmaduk büntetett előélettel rendelkezett, melyek azonban nem gyermekekhez voltak köthetőek. Többnyire lopás, sikkasztás és rongálás miatt kerültek a hatóságok látókörébe. Az ítéletek elemzésénél fontosnak tartottam utánajárni, vajon mutattak e korábban érdeklődést gyerekek iránt. Azon esetekben, ahol a kiskorúak prostitúcióra kényszerítése is fennállt, ott nem

állapítható meg kimondottan az erre irányuló érdeklődés. Az elkövetők az adott helyzetben döntöttek a gyermekek kihasználásáról, akik átlagosan 16 évesek voltak ekkor. Tisztán profitszerzés volt a céljuk és minél több ügyfél megszerzése. A gyermekpornográf tartalmakkal való visszaélés addig terjedt ki, amíg az interneten hirdették a lányokat. Eszköztáruk mobiltelefon és fényképezőgép volt, ezenkívül csak internetkapcsolatra volt szükségük a feltöltéshez. Nem ez volt a főprofiljuk. Más a helyzet a többi ítélet kapcsán. Hárman céltudatosan látogattak gyermekpornográf oldalakat és vettek részt chat szobákban, ahonnan képeket és videókat töltöttek le. Figyelmük jellemzően a 12 év alatti kiskorúakra irányult, vagyis jellemzően alacsonyabb korosztályú áldozatok iránt érdeklődtek. A bűncselekmények felderítésénél a hatóságok a mobiltelefon és fényképezőgépek mellett, számos merevlemez, pendriveot és CD/DVD-t foglaltak le. Egy esetben beszélhetünk pedofilról, ami azonban nem volt hatással beszámíthatóságára, tetteinek teljes mértékben tudatában volt és szándékos volt a bűnelkövetés. A prostitúciót is magukba foglaló ügyeken kívül ötben valósult meg meg élő szexuális bántalmazás, melyekből négy családon belüli volt. Egy alkalommal ez saját gyermeket jelentett, a többi három unokahúg és nevelt lányok voltak. A pornográf tartalmú képek és videók 70%-ban magáncélra készültek, többnyire a tettesek számítógépeiken és adathordozóikon őrizték őket. A nem profitszerzés céljából elkövetett ügyeknél a felhasználás időtartama gyakran több évre is kiterjedt, ameddig a sértettek szexuális bántalmazása is folyt. Az áldozatok ellen elkövetett bűncselekmények kivétel nélkül olyan helyszínen valósultak meg, melyeket ők ismertek és/vagy ott laktak. Az elkövetők egytől egyig visszaéltek a sértett és köztük lévő korkülönbséggel, a beléjük vetett bizalommal és önző módon kihasználták a kiskorúak jóhiszeműségét és ártatlanságát. A legtipikusabb elkövetési módszer jól megfigyelhető, még a prostitúciós eseteknél is. Az elkövetők olyan bizalmi kapcsolatot igyekeztek kialakítani az áldozattal, mely hasonlít egy apa-lánya kapcsolathoz. Elhítelve velük, hogy tetteik teljesen normálisak és titkuk különleges dolog, melyet meg kell őrizni. A gyermekek koruk és éretlenségük miatt természetesen nem voltak és nem is lehettek tisztában a történetek helytelenségével. Ezt a bizonytalanságot használták fel és ezzel voltak képesek olyan hosszú ideig fenntartani a kapcsolatot a tettesek is.

A sértettek 86,6 %-a lány volt, ami igazodik a globális arányokhoz. Az áldozatok átlagéletkora 13 év. Két ügyben fedeztek fel fiúkat a felvételeken, de mivel az elemzett ítéletekben a gyermekpornográfia áldozatává vált kiskorú fiúk nem kerültek azonosításra, illetve nem voltak közvetlen kapcsolatban a tettesekkel, így a további jellemzőket a lányokra fókuszálva teszem meg. Az ő történetük megismerhető és nyomon követhető az esetek által. A lányok esetében egy kivétellel jól megfigyelhető a diszfunkcionális családi háttér. (Az egyetlen kivételt képező eset a lépcsőházi takarító esete, ami egyszeri volt és a kislány még aznap beszámolt a történetéről a szüleinek.) Többnyire apa nélkül nőttek fel, a szüleik elváltak és nem volt jó egy vagy két szülővel a kapcsolatuk. Jellemző a prostitúcióra kényszerített gyermekeknél, hogy elszöktek otthonról, az intézetből vagy a gyermekotthonból. Két esetben nagy veszélyt jelentett az új család megalakulása, hiszen pont az újonnan érkező nevelőapa érdeklődött a kiskorú gyermek iránt. Ezek következtében az elkövetőknek könnyű alapja volt a későbbi szexuális kapcsolat kialakításában, a bizalmi viszony kiépítésében és tetteik végrehajtásában. Kihasználták, hogy a gyermekek pénzre, különböző ajándékokra, figyelemre és törődésre vágytak. Az online szexuális kizsákmányolás fontos részét képezi az ügyeknek. A prostitúcióra kényszerítetteknek ez kulcsfontosságú mód volt a lányok hirdetésére és vonzóvá tételére az ügyfelek számára. A többi esetben pedig kitűnő zsarolási eszközt jelentettek a képek és videók, hogy még tovább fenntartsák a szexuális kapcsolatot. Az esetek harmadában az ítéletben magában is kiemelték, hogy a sértett a történetek után fizikai, erkölcsi és lelki traumákat szenvedett el, a bántalmazás károsan befolyásolta pszichoszexuális fejlődését, és a jövőben kezelésre szorul annak érdekében, hogy a felgyülemlett bűntudatot, feszültséget kezelni tudja.

Az így elszenvedett sérelmek egy életre kihatással lehetnek az áldozatra, melyeken pszichológusi kezelés enyhíteni tud, de meg nem történne tenni soha.

A hipotézisek bizonyítása

Az ország legérzékenyebb régiója nem a főváros, hanem Nógrád és Heves megyék voltak, ezeket követi Budapest. Jól megfigyelhető az ország keleti részének a kiemelkedése, hogy több megye is kiugró értékeket produkált az öt év során, míg nyugaton jellemzően kevesebb eset került regisztrálásra. Annak ellenére, hogy évről évre kevesebb nemi szabadság és nemi erkölcs elleni bűncselekményt jelentenek, a gyermekpornográfiával összefüggő adatok arányaiban nőttek. Ami azt jelenti, hangsúlyt fektetnek az esetek felderítésére és arányaiban többre derül fény, mint korábban.

Az áldozatok többsége valóban lány volt, azonban az átlagéletkoruk 13 év. Megállapítható, hogy a prostitúcióval összefüggő esetek jellemzően egy nagyobb korcsoportot céloznak meg (15-18 év), míg a családon belüli esetek alacsonyabbat (7-13 év). Túlnyomó többségben igazolt, hogy a gyermekek családi háttere problémákkal teli volt, vagy rossz volt vagy egyáltalán nem is volt kapcsolat az édesapákkal. A sértettek érzelmileg instabilak voltak, akik életébe könnyen bele tudott avatkozni egy új apafigura. A történetek által kiváltott traumák miatt sokuk kezelésre szorul, súlyos károkat szenvedtek el fizikai-, erkölcsi- és szellemi fejlődésükben.

Az elkövetők életkorát nem lehetett alaposan vizsgálatnak alávetni a hiányos információk miatt. Az ítéletek anonimitása miatt az esetek harmadában állt csak rendelkezésre életkorra vonatkozó adat, ezért eme feltételezésem nyitva marad. Alacsony iskolázottságuk azonban mindegyik esetben megállja a helyét, átlagosan a középfokig jutottak el. Valóban fontos szerepet játszott az apa-lánya kapcsolat kialakítása, különösen igaz ez a családon belül történetekre. Ugyanakkor az áldozatok száma elkövetőnként átlagosan 1-2 volt. Túlnyomó részt élőben is megvalósult a szexuális bántalmazás, olykor évekig is fennállt az abúzus az áldozattal. A prostitúciós ügyeket kivéve magáncélra készítettek pornográf tartalmú felvételeket, melyek kitűnő alapok voltak az erőszak fenntartásához, mint zsarolási eszköz.

Javaslatok és összegzés

Mai rohanó világunkban csak úgy tudunk fellépni a bűnözéssel szemben, ha a rendvédelmi és civil szervezetek egymással együttműködnek, az országok közötti párbeszédnek a határokon átívelő nemzetközi bűnözéssel szemben fokozódnak. Javaslatom is összefügg ezzel, hiszen a kibertérnek számos olyan szegmense van, amely még előttünk emberek előtt is ismeretlen, amelyet a technika globalizációja sajnos rossz és káros célokra is hasznosítható. A gyermekek védelme ma már számos nemzetközi szerződésben megjelenik, azonban ahogy azt az elméleti résznél is ismertettem, szükségesnek látom azok nemzetközi harmonizációját, elkerülve ezzel a különböző helyi szabályozásokból adódó anomáliákat. (lásd gyermekek életkora, büntetés szankciója, stb.) Javaslom többek közt azt is, hogy a ratifikáló államok mindegyike ne csak évente, hanem legalább félévente ülésezzen, és vitassa meg az érintett tagországok bűnügyi fertőzöttségét és veszélyeztetettségét, majd azt a belügyi és igazságügyi együttműködés keretén belül, erre alkalmas stratégiával lehetőleg redukálja, szüntesse meg, eredményesen lépjen fel a gyermekpornográfia ellen. Álláspontom szerint a nemzetközi konszenzusra épülő, és a gyermekpornográfia ellen fellépő, szankcionáló büntetőpolitika egy olyan eredményes stratégia részévé tehető, amely redukálhatja e cselekmények számát, és kézre kerítheti az elkövetőket. A rendvédelmi együttműködés részévé kell tenni olyan az internet világában jártas vállalkozásokat, amelyek képesek a technikai színvonal fejlesztésére, így segítve a bűnmegelőzés, bűnfelderítés és bűnmegszakítás egységességét.

Magyarország követve a nemzetközi tendenciákat fejlődik a gyermekvédelem területén. Különösen nagy hangsúlyt kap napjainkban a gyermekek online szexuális kizsákmányolása elleni küzdelem, különösképpen igaz ez most, a járványhelyzet és a távoktatás miatt életük még nagyobb része került át a digitális térbe. Magyarország tagja a WePROTECT Globális Szövetségnek is, mely az áldozatok azonosításában segít, illetve hotline-ok üzemeltetésével az INHOPE tagja is. Kimondottan a gyermekek online szexuális kizsákmányolásával kapcsolatos ügyekkel a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Kiberbűnözés Elleni Főosztálya foglalkozik.⁹⁷

A 2016-ban elfogadott Digitális Gyermekvédelmi Stratégia előrelépést jelent a területen. Alapvető fogalmakat határoz meg és fontos új célokat tűz ki maga elé. Felhívja a figyelmet a lehetséges veszélyekre és lehetőségekre, jogi háttérrel ad, bevonja a kérdésbe az állami és a civil szereplőket egyaránt, illetve erősíti a megelőzés fontosságát.⁹⁸

Véleményem szerint az oktatás kiemelt szerepet kap a tudatos internet- és médiahasználat elsajátítása érdekében. Nehéz feladat, mivel az iskoláknak nincs egységes szabályozásuk erre vonatkozóan, intézményfüggő mit és hogyan tanítanak meg a gyermekeknek. Az újonnan kiadott az Európai Unió számára készített köznevelési stratégia 2021-2030 azonban már konkrét terveket fogalmaz meg a digitális kompetenciák és szolgáltatások fejlesztésére a köznevelést illetően. Ebbe beletartozik nemcsak az infrastruktúrák fejlesztése, de a tanulók és tanárok tudásának a bővítése is. Ezt a 2020-ban megújított Nemzeti Alaptanterv is alátámasztja, azzal hogy az eddigi informatika oktatást kibővíti további ismeretekkel, valamint a többi tantárgyba is beépülnek „a digitális kompetenciák fejlesztését célzó módszertani megoldások és pedagógiai eszközök”.⁹⁹ Civil oldalról fontosnak tartom néhány alapítvány és szervezet munkáját kiemelni, mint a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat és a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány munkáját, akik aktívan hozzájárulnak a gyermekvédelemhez. Általuk valósul meg itthon az uniós kezdeményezésből induló Safer Internet Program is, melynek keretében számos webinariumra, konferenciára és képzésre kerül sor a témát illetően.¹⁰⁰ A Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány által kiadott Online szexuális zaklatással kapcsolatos iskolai útmutató érthető formában és kellő részletességgel beszél a zaklatás jellemzőiről, felismerhetőségéről, a fiatalok szokásairól és a megelőzés lépéseiről.¹⁰¹

Nem szabad ugyanakkor elfelejteni, hogy példamutatás terén a szülőket illeti a legnagyobb felelősség, a gyermekek tőlük tanulnak mindent, így internetes szokásaikat is. Annak érdekében, hogy a gyermekek magabiztos és egészséges kapcsolatot alakítsanak ki a világhálóval, szükség van kommunikációra, tudatosságra és a kellő megelőzésre.

Felhasznált szakirodalom

⁹⁷ ECPAT International és Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány (2021). Ecpat Országjelentés: Magyarország. Bangkok ECPAT International. Forrás: https://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2021/02/ECO_HUNGARY_Final-version-HUNG_2February2021.pdf (A letöltés dátuma: 2021. február 20.)

⁹⁸ Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája (2017). Budapest, Magyarország. Forrás: <https://digitalisjoletprogram.hu/files/b9/55/b955b52770e659680b4e537e84df906b.pdf> (A letöltés dátuma: 2020. szeptember 25.)

⁹⁹ Az Európai Unió számára készített köznevelési stratégia 2021-2030. Forrás: <https://2015-2019.kormany.hu/download/d/2e/d1000/K%C3%B6znevel%C3%A9si%20strat%C3%A9gia.pdf> (A letöltés dátuma: 2021. február 15.)

¹⁰⁰ Forrás: <https://saferinternet.hu/> (letöltve: 2021. február 15.)

¹⁰¹ Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány (2018): Online szexuális zaklatás – A jelenség megértése, megelőzése és kezelése (iskolai útmutató). Forrás: https://childhub.org/sites/default/files/deshame_iskolai_utmutato.pdf (A letöltés dátuma: 2021. március 5.)

1. Bojnár Katinka (2019): Családvédelem a virtuális térben. *Iustum Aequum Salutare*. XV. évfolyam 1. szám. 111-127. oldal
2. Broman-Fulks (2007). Sexual assault disclosure in relation to adolescent mental health: Results from the National Survey of Adolescents. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 36. szám, 260 – 266. oldal
3. Crofts Thomas, LEE Murray (2013): „Sexting”, Children and Child Pornography. *Sydney Law Review*. 35. évfolyam 85. szám, 85-106. old.
4. Hatvani Erzsébet, Sebhelyi Viktória, Vaskuti Gergely (2018): Gyermekprostitúció visszaszorítása, gyermekkereskedelem. Budapest, Magyarország: Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság. 1-106. old.
5. James M. Lang (2020): With kids spending more waking hours on screens than ever, here’s what parents need to worry about. Forrás: <https://theconversation.com/with-kids-spending-more-waking-hours-on-screens-than-ever-heres-what-parents-need-to-worry-about-141261> (A letöltés dátuma: 2020. szeptember 25.)
6. Péczeli Anna (2011): A humán biztonság elmélete és gyakorlata , Kanada és Japán példáján. Grotius. Forrás: http://www.grotius.hu/doc/pub/ESLRKT/2011_243_peczeli_anna_a_human-biztonsag_elmelete_es-gyakorlata.pdf (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)
7. Petit Miguel Juan (2004): Rights of the Child. United Nations: Economic and Social Council. Forrás: <https://digitallibrary.un.org/record/515500> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)
8. Rózsás Eszter (2008): A gyermekjogok tartalma, érvényesülése és védelme. Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem Forrás: <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/rozsas-eszter/rozsas-eszter-vedes-ertekezes.pdf> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)
9. Soltész Blanka (2017): Az internet veszélyei a fiatalkorúakra. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc, Magyarország. Forrás: <http://midra.uni-miskolc.hu/document/25672/20958.pdf> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)
10. Somfai Balázs (2009): Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga. Budapest, Magyarország: HVGÓARC Lap-és Könyvkiadó. 1-248. old.

Jogszabályok és szabályzók

11. 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.tv> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)
12. 2012. évi C törvény a Büntető Törvénykönyvről 204. § (1) Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv> (A letöltés dátuma: 2021. március 5.)
13. 2016/C 202/02 Az Európai Unió Alapjogi Chartája. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)
14. A gyermekek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló, a Gyermek jogairól szóló Egyezményhez fűzött Fakultatív jegyzőkönyv. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0900161.tv> (A letöltés dátuma: 2021. március 5.)
15. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete, a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről

- (általános adatvédelmi rendelet). Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32016R0679> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)
16. Az Európai Parlament és a Tanács 2011/93/EU irányelve a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32011L0093> (A letöltés dátuma: 2020. október 25.)
17. Magyarország Alaptörvénye XVI. cikk Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (A letöltés dátuma: 2020. szeptember 25.)

Internetes hivatkozások

18. Az ECPAT nemzetközi szervezet bemutatkozása. Forrás: <https://www.ecpat.org/about-ecpat/> (letöltés dátuma: 2020. szeptember 25.)
19. Az Európai Unió számára készített köznevelési stratégia 2021-2030. Forrás: <https://2015-2019.kormany.hu/download/d/2e/d1000/K%C3%B6znevel%C3%A9si%20strat%C3%A9gia.pdf> (A letöltés: 2021. február 15.)
20. ECPAT International és Hıntalovon Gyermejjogi Alapítvány (2021). Ecpat Országjelentés: Magyarország. Bangkok ECPAT International. Forrás: https://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2021/02/ECO_HUNGARY_Final-version-HUNG_2February2021.pdf (A letöltés dátuma: 2021. február 20.)
21. ECPAT: A gyermekek online szexuális kizsákmányolása Forrás: <https://www.ecpat.org/what-we-do/online-child-sexual-exploitation/> (letöltés dátuma: 2020. szeptember 25.)
22. Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány (2018): Online szexuális zaklatás – A jelenség megértése, megelőzése és kezelése (iskolai útmutató). Forrás: https://childhub.org/sites/default/files/deshame_iskolai_utmutato.pdf (A letöltés dátuma: 2021. március 5.)
23. Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája (2017). Budapest, Magyarország. Forrás: <https://digitalisjoletprogram.hu/files/b9/55/b955b52770e659680b4e537e84df906b.pdf> (A letöltés dátuma: 2020. szeptember 25.)

Mellékletek

Ítéletek	Sértett neme	Sértett kora	Családi helyzete	Élőben megvalósuló szexuális bántalmazás
1.számú	lány	8	mindkét szülővel együtt él	nem volt aktus / nemi szervek mutogatása
2. számú	lány	17	intézetben nevelkedett	igen
3. számú	lány	<18	nevelőszülőktől való elszökés	igen*
	lány	15		igen*

4. számú	lány	15	elvált szülők, majd gyermekotthonból való szökés	igen*
5. számú	lány	16	apa nélkül nőtt fel	igen
	lány	17	apa nélkül nőtt fel	igen
	lány	16	apa nélkül nőtt fel	igen
	lány	16		igen
6. számú	lány	9	alkoholista édesapa	igen
	lány	7	elhunyt édesapa	igen
7. számú	lány	8	új család, nevelőapa	igen
8. számú	lány	13	új család, nevelőapa	igen
9. számú	fiúk	<18 (átl. 12-13)	-	nem
10. számú	fiúk és lányok	8, 10, 11	-	nem
*Szexuális bántalmazás több személy által, prostitúcióra való kényszerítés.				

1. számú melléklet: A sértettek anonimizált ítéletekből származó adatai (Forrás: anonim ítéletek, a szerző saját szerkesztése)

Ítéletek	Elkövető neme	Családi állapota	Kiskorú gyermekeinek száma	Iskolázottsága	Előélete	Foglalkozása
1.számú	férfi	egyedülálló	0	elemi	büntetlen	takarító
2. számú	férfi	házas	1	középfokú	büntetlen	vállalkozó
	nő	egyedülálló	0	elemi	büntetlen	prostituált
3. számú	férfi	elvált	1	elemi	büntetett	munkanélküli
4. számú	férfi	élettársi kapcsolatban	1	be nem fejezett középfokú	büntetett	üzemi dolgozó
	férfi	egyedülálló	0	be nem fejezett elemi	büntetlen	munkanélküli
5. számú	férfi	elvált	3	középfokú	büntetett	egyesületi elnök, versenytáncos
6. számú	férfi	egyedülálló	0	be nem fejezett felsőfokú	büntetlen	takarító
7. számú	férfi	házas	2	középfokú	büntetlen	főtörzsőrmester
8. számú	férfi	élettársi kapcsolatban	1	középfokú	büntetlen	gondnok
9. számú	férfi	egyedülálló	1	középfokú	büntetlen	telemarketings cégnél munkavállaló
10. számú	férfi	házas	1	középfokú	büntetett	munkanélküli

2. számú melléklet: Az elkövetők anonimizált ítéletekből származó adatai I.

(Forrás: anonim ítéletek, a szerző saját szerkesztése)

Érdeklődés gyermekek iránt	Elkövetési módszer	Felhasználási időtartam	Felhasználás célja	Szabadságvesztés mértéke és helyszíne
gyermekpornográf oldalak látogatása	pornográf jellegű fényképek készítése az áldozat alsóneműjéről és a nemi szervéről	pár óra után törölte őket	magáncélú	7 év fegyház
-	pornográf jellegű fényképek készítése hirdetésnek	rövid ideig	profitszerzés	4 év 2 hónap börtön
-	pornográf jellegű fényképek készítése hirdetésnek	rövid ideig	profitszerzés	4 év felfüggesztett
-	pornográf jellegű fényképek készítése hirdetésnek	évekig	profitszerzés	18 év fegyház
-	pornográf jellegű fényképek készítése hirdetésnek	hónapokig	profitszerzés	6 év fegyház
-	pornográf jellegű fényképek készítése hirdetésnek	hónapokig	profitszerzés	2 év 6 hónap próbára bocsátás
-	pornográf jellegű fényképek készítése, kinyomtatása és mutogatása más lányoknak is	évekig	magáncélú	5 év 8 hónap börtön
pedofil	ajándékokért cserébe pornográf tartalmú fényképek és videók készítése	évekig	magáncélú	13 év 9 hónap fegyház
-	pornográf jellegű fényképek készítése szexuális abúzus közben	évekig	magáncélú	12 év fegyház
-	pornográf jellegű fényképek készítése szexuális abúzus közben	évekig	magáncélú	16 év fegyház
-	gyermekpornográf jellegű fényképek és videók letöltése és tárolása	hónapokig	magáncélú	8 év fegyház
gyermekpornográf oldalak látogatása	gyermekpornográf jellegű fényképek és videók letöltése és tárolása, chat	feltehetően évekig	magáncélú	6 hónap börtön

	szobákban történő terjesztésük			
--	-----------------------------------	--	--	--

3. számú melléklet: Az elkövetők anonimizált ítéletekből származó adatai II.
(Forrás: anonim ítéletek, a szerző saját szerkesztése)

A magyar hírszerző és elhárító szervek története 1945-től a rendszerváltásig

Absztrakt:

A biztonságért felelős szervezetek mindenkori tevékenységének nélkülözhetetlen része a hírszerzés és az elhárítás. Akár politikáról, háborúról, gazdaságról vagy bűnüldözésről van szó, az arra hivatottak igyekeznek minél többet megtudni, vagy megőrizni titkaiból. A végrehajtás módját és feltételeit jellemzően a politikai hatalom, a társadalmi viszonyok és a környező világ határozza meg. Ez a tanulmány a hazai hírszerzés és elhárítás második világháborútól az 1989-es rendszerváltásig tartó fejlődését kívánja bemutatni, az erre hatással bíró külső körülményekkel párhuzamosan. A korszakot a szovjet uralom, a szolgálatok koncentrációja és a politikai megrendelések túlsúlya jellemezte. A vezetők kiválasztásában a szakmai rátermettség helyett a párthűség dominált, mely mind a szakmai munkán, mind a szervezetek vezetésén meglátszott. A totális elnyomásnak Magyarországon mégis egy békés átmenet vetett véget 1989-ben. Ennek az elhúzódó folyamatnak fontos szereplői voltak a hírszerzéssel és elhárítással foglalkozó szervezetek, melyek a rendszerváltás idejére készen álltak egy demokratikus állam biztonságát szolgálni.

Kulcsszavak: történelem, hírszerzés, diktatúra, államvédelem, hidegháború

Zoltán Csizner¹⁰³

The History of Hungarian Intelligence and Counterintelligence Agencies from 1945 to the 1989 political transition

Abstract:

Intelligence and counterintelligence are integral parts of the current activities of security organizations. Whether it is politics, war, economics, or law enforcement, those who are trying to do it try to learn as much as possible or to keep it a secret. Changes in political power, social relations, and the surrounding world have a powerful impact on the transformation and work of organizations dedicated to this. The study intends to present the organizational development of domestic intelligence and counterintelligence in parallel with these external influences, from the World War II period, up to the 1989 regime change. The era was characterized by Soviet rule, the concentration of intelligence services, and the predominance of political orders. Instead of professional aptitude, party loyalty dominated the selection of leaders, which was evident both in the professional work and in the management of the organizations. In 1989, however, total repression ended in a peaceful transition in Hungary. Important players in this protracted process were intelligence and counterintelligence organizations, which were ready to serve the security of a democratic state by the time of the 1989 political transition.

Keywords: history, intelligence, dictatorship, state defense, cold war

¹⁰² r. ezredes, Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ főosztályvezetője; Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, doktorandusz, e-mail: zoltan.csizner@tibek.gov.hu, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1867-8560>.

¹⁰³ Pol. colonel, Counter-terrorism Information and Criminal Analysis Centre, head of department; National University of Public Service Doctoral, School of Police Sciences and Law Enforcement, Phd student; e-mail: zoltan.csizner@tibek.gov.hu, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1867-8560>

Bevezetés

A második világháború után az addigi antifasiszta kényszerszövetségek felbomlottak. Megkezdődött a két nagyhatalom – az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió – politikai egymásnak feszülése, és ez elindította a hidegháború korszakát; a világ polarizálódását, valamint a fegyverkezési versengést, ami a hírszerzésre is rányomta a bélyegét. A szovjet-blokkban uralkodó kommunista diktatúra hazánkban is átvette a hatalmat, és szolgálatába állította a hírszerzést is. A szervezetek titkossága, a nyilvánosság előli elzártságuk ideális feltételeket teremtett a rendszer működéséhez szükséges visszaélésekhez és túlkapásokhoz. A titkosszolgáltatók munkáját szabályozó törvények hiánya, vagy jobb esetben korlátozott megismerhetőségük állandó bizonytalanságot és félelmet keltettek.

Az első évtized törvénytelenégeit követő forradalom után a szervezetek stabilizálódtak, a felépítésükben csak kevés lényeges változás történt. A két világrend közötti feszültség enyhülésével a hírszerző szolgálatok feladatai is változtak. A politikai ügyek a rendőrségen is jellemzőek voltak, de idővel megjelent a bűnügyi hírszerzés igénye, és egyre hangsúlyosabbá vált. Az 1970-es évektől a nemzetközivé váló terrorizmus, illetve a hazánkban is megjelenő szervezett bűnözés újfajta kihívásokat jelentettek, melyre a tényleges szervezeti válaszok azonban csak a rendszerváltást követően születtek meg.

A szervezetek működésének bemutatása és megértése nem lehetséges az adott korszak rövid történelmének áttekintése nélkül. A közel fél évszázados időtávlat és a társadalmi viszonyok lényeges eltérése miatt a tanulmány két fejezetben, a háború végétől 1956-ig, majd a forradalom leverésétől a rendszerváltásig mutatja be a szervezeteket, azok fejlődését, átalakulását és az azokban jelentősebb szerepet vállaló vezetőket.¹⁰⁴

A tanulmány szinte lehetetlen feladatra vállalkozik: közel fél évszázadot kíván bemutatni, az összefüggések megértéséhez szükséges részletességgel. Ehhez engednie kell a szervezetek tudományos alaposságú, minden részletre kiterjedő bemutatásának igényéből. Cserébe azonban egy történelmi korszakot átölelő, összefoglaló ismeretanyagot tár az olvasó elé.

A folyamatos változások és azok mozgatórugóinak megismerése nem csak a múlt felidézését szolgálja. Segítséget nyújthat, tanulságokkal szolgálhat a mai szakembereknek mindennapi feladataikhoz, vagy akár egy új szervezet kialakításának előkészítéséhez is.

A második világháború végétől az 1956-os forradalomig

1945 után megkezdődött a világ polarizálódása. Az addigi szövetségesek közül az USA és a Szovjetunió gyakorlatilag két táborra osztotta az egész világot, így Európát is. A nyugati és a keleti blokk elkülönülése nem csupán politikai és társadalmi elhatárolásból állt, hanem Közép-Európában egy földrajzi határra épített – elektromos jelzőrendszerből, drótkerítésből, néhol aknamezőből álló – fizikai akadályból, a Vasfüggönyből is. Az elnevezés Sir Winston Churchill 1946. március 5-ei fultoni beszédéből ered: „*A baltikumi Stettintől az Adriánál levő Triesztig vasfüggöny ereszkedett le, a kontinens teljes szélességében. E vonal mögött van Közép- és Kelet-Európa ősi államainak összes fővárosai- Varsó, Berlin, Prága, Bécs, Budapest, Belgrád, Bukarest és Szófia. Mindezek a híres városok és országok lakossága a szovjet szférában fekszik...*”¹⁰⁵.

Magyarországon ezt 1949-től kezdték kiépíteni a 260 km-es magyar-osztrák, illetve a 621 km-es magyar-jugoszláv határszakaszon.

¹⁰⁴ A belügyi szervezetek elnevezéseit és vezetőik adatait az 1. számú, míg a katonai szervekét a 2. számú mellékletben összesítettem.

¹⁰⁵ Churchill, Winston (1946): A béke hajtóereje

A keleti országokkal együtt Magyarország szovjet katonai megszállás és uralom alá került. Ezt a kommunista diktatúrát maximálisan kiszolgálták a háború után hatalomra került kormányok. A személyi kultusz uralma Sztálin halála után, 1953-ban irányt váltott, és igyekezett – legalább látszólag – demokratikusabban működni. Továbbra is jellemzőek maradtak azonban a politikai érdekkörök egymás elleni küzdelmei és hatalmi harcai. A törvényességet nélkülöző elnyomás elleni tiltakozás és a szabadság utáni vágy 1956. október 23-án forradalomként tört felszínre, melyet rövid idő alatt elfojtott a szovjet tábor katonai beavatkozása.

A hazai hírszerző és elhárító szolgálatok ellenségei elsődlegesen a nyugati, kapitalista társadalmak polgári és katonai titkosszolgálatai, a háborús bűnösök, a nyilasok és a nacionalista eszméket vallók mellett az egyházak tagjai, valamint az aktuális politikai hatalommal szemben álló személyek, mozgalmak, irányzatok képviselői voltak. Ugyanakkor bármely hatalmon lévő politikai szereplőből is pillanatok alatt ellenség válhatott. Így előfordult, hogy egy elhárítónak korábbi felettesét vagy miniszterét kellett őrizetbe venni, vallatnia.

A háború utáni években a világpolitikában két olyan szervezetet is létrejött, mely – elsősorban a katonai hírszerzés és elhárítás életében – hosszú évekre meghatározó szerepet töltött be. 1949. április 04-én a nyugati államok megalakították a NATO¹⁰⁶-t, majd az 1955. május 14-én a szocialista közösség létrehozta a Varsói Szerződést.

Ebben a korszakban a polgári és katonai hírszerzés, elhárítás, valamint a politikai rendőrség felderítő munkája összemósódott. Ugyan formálisan megmaradtak egyes elnevezések és szakterületek, de azok irányítása gyakorlatilag egy helyen, a pártvezetés¹⁰⁷ kezében összpontosult.

Államvédelmi Osztály

A háborút követően 1945 májusában döntésszületett a csendőrség feloszlásáról, és egy egységes, országos illetékességgel bíró rendőrség felállításáról.¹⁰⁸ A szovjet mintára épülő új Államrendőrséget a Belügyminisztériumban (BM) kezdetben dr. Szebenyi Endre¹⁰⁹ felügyelte, majd 1946. január 31-én ismét létrehozták az országos rendőrfőkapitányi beosztást¹¹⁰, melyet február 27-től¹¹¹ dr. Balassa Gyula altábornagy¹¹² töltött be. A szervezet – a korábbi mintához hasonlóan – két nagyobb egységre, egy fővárosi és egy vidéki főkapitányságra tagozódott. Az új rendőrségen belül továbbra is megmaradtak a politikai osztályok, melyek szintén ezt a kettősséget követve álltak fel.

Az 1945 első napjaiban Budapesten és Debrecenben párhuzamosan megkezdődött folyamat végén májusban a fővárosban Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Politikai

¹⁰⁶ North Atlantic Treaty Organisation (Észak-atlanti Szerződés Szervezete)

¹⁰⁷ Magyar Dolgozók Pártja (MDP)

¹⁰⁸ Az ideiglenes nemzeti kormány 1945. évi 1.690. M. E. számú rendelete a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről, és az 1945. évi 1.700. M. E. számú rendelete a Magyar Államrendőrség felállításáról (1945.05.07.).

¹⁰⁹ Dr. Szebenyi Endre (1913-1950.) jogász, politikus. A háború előtt ügyvédként védett kommunistákat, majd a háború után a BM-ben töltött be különböző beosztásokat, 1947-től államtitkár volt. 1949. nyarán 11 társával együtt letartóztatták, és a Rajk-perhez kapcsolódó koholt eljárásban halálra ítélték. 1950.05.26-án kivégezték, majd 1956-ban rehabilitálták. Forrás: Molnár, János (2009): „A másodrendű vádlott”. *Múltunk*, 2009/1. szám. 100.

¹¹⁰ A nemzeti kormány 1090/1946. M.E. rendelete az országos főkapitányi állás szervezése és az országos főkapitány feladatkörének megállapítása tárgyában. (kiadva: 1946.01.31.)

¹¹¹ Rendőrségi Közlöny 1946/7. 237. old. (megjelent: 1946.02.27.)

¹¹² Dr. Balassa Gyula (1903-1974.) jogász, országos rendőrfőkapitány. 1950-ben koholt vádak alapján elítélték. 1955-ben engedték szabadon, majd 1956-ban rehabilitálták. 1966-os nyugdíjazásig az Országos Erdészeti Főigazgatóságot vezette. Forrás: <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/b-74700/balassa-gyula-747A1/> (letöltés: 2021.04.04.)

Rendészeti Osztálya Péter Gábor¹¹³, míg vidéken a Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztálya Tömpe András¹¹⁴ irányításával jött létre.¹¹⁵

Kettőjük viszonyát mindvégig feszültség jellemezte, amit átmenetileg a következő év októberében, az Államrendőrség átszervezéséről szóló belügyminiszteri rendelet¹¹⁶ tett helyre. Ennek értelmében 1946. október 15-én a vidéki Politikai Rendészeti Osztály beolvadt a fővárosi osztályba, és így létrejött a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya (ÁVO), melynek vezetője Péter Gábor lett.

Az ÁVO elhelyezési körlete a Bp. VI. Andrassy út 60. szám alatt volt, ahol a kihallgatások is zajlottak. Ugyan az ÁVO formálisan Államrendőrség egyik osztálya lett, de valójában a közvetlen miniszteri irányítás érvényesült, a közbenső hierarchikus vezetői szintek kihagyásával. A szervezet 17 alosztállyal (budapesti és 10 vidéki kirendeltséggel, operatív technikai szakegységgel, az egyházakkal, fiatalokkal, külföldi hírszerzőkkel, háborús bűnösökkel, arisztokratákkal, csendőrökkel foglalkozó szakvonalakra tagozva, saját őrséggel és belső elhárítással) végezte feladatát.¹¹⁷

Ez a működési struktúra 1948. szeptember 10-ig volt érvényben, mivel ekkor – továbbra is Péter Gábor vezetésével – létrejött a BM Államvédelmi Hatóság (BM ÁVH), ami közel egy évvel később, 1949. december 28-tól, a minisztériumi kötelekből is kilépve, mint Államvédelmi Hatóság (ÁVH) teljesen önálló szervezetté fejlődött ki.

Államvédelmi Hatóság

Ugyan az ÁVO működésének két éve alatt egy megerősödött szervezetté nőtte ki magát, Péter Gábor tovább kívánt lépni. Hiányolta az ÁVO-ból a karhatalmi erőt, és szeretett volna az útlevélikiadásban, a határrendészetben, valamint a külföldiek ellenőrzésében is szerepet kapni. Ezen az úton haladva 1948-ban történt az első nagyobb átszervezés.

Péter Gábor törekvéseit elfogadva még Rajk László belügyminiszter kezdte szorgalmazni az ÁVO bővítését, melyet végül az 1948. augusztus 5-től belügyminiszterré kinevezett Kádár

¹¹³ Péter Gábor (Eisenberger Benjámín, 1906-1993.) az ÁVO létrehozója. Az 1920-as évek közepén Budapest került kapcsolatba a munkásmozgalommal, 1930-as években kommunista aktivistaként többször letartóztatták, és megfigyelés alatt tartották. 1943-ban Kádár maga mellé vette a KMP Központi Bizottságába. 1946-1953. között az államvédelmi szerveket vezette. 1953-ban elítélték, majd 1959-ben kedvezményrel szabadult, és nyugdíjasként 1993-ban halt meg. Forrás: Müller, Rolf Az erőszak neve: Péter Gábor – Az ÁVH vezetőjének élete. Jaffa Kiadó, Budapest, 2017.

¹¹⁴ Tömpe András (1913-1971.), gépészmérnök, politikus. A világháború előtt önkéntesként vett részt a spanyol szabadságharcban. 1945-től a vidéki politikai rendőrség vezetője, majd 1947-59. között Dél-Amerikában hírszerző. 1959-62. között a BM II/III. osztály (hírszerzés) vezetője, egyben főosztályvezető-helyettes. Később a Magyar Szocialista Munkás Párt (MSZMP) Központi Bizottságának osztályvezetője, majd a Corvina könyvkiadó igazgatója, és 1967-68. között berlini nagykövet. 1968-ban a csehszlovákiai katonai bevonulás miatt lemondott és nyugállományba került, majd 1971-ben egy alaptalannak ítélt vád miatt öngyilkos lett. Forrás: Nemzeti Emlékezet Bizottsága, <https://neb.hu/asset/php9na20a.pdf> (letöltés: 2021.04.02.).

¹¹⁵ Horváth, Attila (2011): A rendészeti szervek története Magyarországon a szovjet típusú diktatúra korában. *Rendészet és emberi jogok*, 2011. I. évf. 3. szám. 14. old.

¹¹⁶ A belügyminiszter 533.900/1946. B.M. számú rendelete az államháztartás egyensúlyi helyzetének rendbehozása érdekében az államrendőrség kebelében végrehajtandó változásokról szóló 10.060/1946. M.E. számú rendelet 1. §-ában foglalt rendelkezések végrehajtása tárgyában (kiadva: 1946.10.04.).

¹¹⁷ Müller, Rolf (2013): A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának szervezettörténete (1946. október – 1948. szeptember). *Betekintő*, 2013/3. szám. 1-17. old.

János¹¹⁸ vitt végig. A szeptember 10-ei hatállyal életbe lépett rendeleteivel¹¹⁹ létrehozta a BM ÁVH-t, mely egy év múlva ÁVH-ként a BM-től elkerülve, a minisztertanács közvetlen irányítása alá került, de vezetője továbbra is Péter Gábor maradt, immár altábornagyi rendfokozatban.¹²⁰

Az 1950. január 1-jével létrejött új, országos hatáskörű, önálló gazdálkodással rendelkező szervezethez február 1-jei hatállyal átkerült a katonai elhárítás is. Így beteljesült Péter Gábor álma, és irányítása alá került a határőrizet, az útlevélgazdasági rendészet, az útlevelügy, a külföldiek ellenőrzése, majd később egyes börtönök, valamint internáló- és munkatáborok felügyelete is. Mindez ráadásul a BM-től függetlenül, a párt legfelső vezetésének közvetlenül irányítása alatt.¹²¹

A szervezet megalakuláskor titkárságra, főosztályokra, önálló osztályokra és vidéki kirendeltségekre tagozódott. 1950-ben az alábbi főosztályok tartoztak ÁVH-hoz:

- I. Hálózati Főosztály (hírszerzés), ezen belül többek között a belső reakció elleni, kémelhárítási, ipari-, mezőgazdasági-, és közlekedési szabotázs elhárítási osztályokkal;
- II. Katonai Elhárító Főosztály, ezen belül többek között katonai kémelhárítási, belső karhatalmi, rendőri és határőrségi, katonai figyelési, vizsgálati, és katonai nyilvántartó osztályokkal;
- III. Operatív Főosztály (többek között figyelő, környezettanulmányozó, rádió-elhárító, „K” ellenőrzési osztályokkal)
- IV. Határőrség és Belső Karhatalom Főosztály
- V. Káder (később Személyügyi) Főosztály
- VI. Jogi és Börtönügyi (később Vizsgálati) Főosztály,
- VII. Gazdasági (később Anyagellátó) Főosztály.¹²²

A fentiek mellett olyan, az ÁVH működését kiszolgáló önálló osztályok is megjelentek, mint például az ellenőrzéssel, a sporttal és a kultúrával foglalkozó terület, valamint a hírközpont is. Idővel egyes osztályokból is főosztályok lettek, így a szervezet folyamatos átalakulásban volt.

Mind az ÁVO, mind az ÁVH tevékenységének fő iránya a hazai és az azt irányító szovjet kommunista rendszer védelme volt a külső és belső ellenségektől, szabotőröktől. Az ellenőrzött szervezetek között előkelő helyen szerepeltek az egyházak, valamint a nyugatra emigrált volt katonaszökevények, tisztok és csendőrök közösségei.

¹¹⁸ Kádár János (Czermanik, majd Csermanek János, 1912-1989.) kommunista politikus, belügyminiszter (1948-1950.), a minisztertanács elnöke (1956-1958.), majd államminiszter (1958-1961.) Az 1956-os forradalom utáni időszak meghatározó pártvezetője, a rendszerváltásig tartó évek róla kapták a „Kádár-korszak” nevet. Tényleges politikai hatalma a romló egészségi állapota miatt 1988.05.22-én, az MSZMP főtitkári tisztségéből történt felmentéssel megszűnt. Utána nem sokkal, 1989.07.06-án hunyt el. Forrás: Nemzeti Emlékezet Bizottsága, <https://neb.hu/asset/phph9pkfx.pdf> (letöltés:2021.04.05.)

¹¹⁹ A belügyminiszter 288.009/1948. IV.1. B.M. számú rendelete Magyar Állami Rendőrség Államvédelmi Osztálya közép fokú hatósági szervezetének megállapításának és elnevezésének megváltoztatása tárgyában (kiadva: 1948.09.06.), és 288.010/1948. IV.1. B.M. számú rendelete a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága jogkörének megállapításáról (kiadva: 1948.09.06.)

¹²⁰ A magyar népköztársaság minisztertanácsának 4.353/1949.(268) M.T. számú rendelete Államvédelmi Hatóság szervezése tárgyában. (kiadva: 1949.12.28.)

¹²¹ Cserényi-Zsitnyányi Ildikó (2009): Az Államvédelmi Hatóság szervezeti változásai 1950–1953. *Betekintő*, 2009/2. szám. 1.

¹²² Uo. 1-2.

A politikai vezetés ÁVH-val szembeni elvárását Farkas Mihály¹²³ így fogalmazta meg: „Az Államvédelmi Hatóság azért van, hogy a rosszat lássa meg az emberekben. A jót meglátni nem az ő dolga”¹²⁴. Ezt a szellemiséget követte a ÁVH egyik, szintén Farkas Mihálynak tulajdonított jelmondata is, mely az öröknek szól: „Ne csak őrizd, hanem gyűlöld is!”¹²⁵

Az ÁVH központi létszáma az 1950-es évek elején 6.000 fő körüli lehetett, melyhez mintegy 7.500 fő karhatalmista és közel 22.000 fő határőr tartozott még, így összesen 35.000 főre volt tehető az államvédelem teljes állománya.¹²⁶

A működés során az elhelyezési körlet is változott, és 1951 januárjában a pesti „Fehér Ház” – a Margit híd pesti hídfőjénél lévő, a háborúban lerombolt és irodaházként felújított épület – lett az ÁVH új székháza.¹²⁷

1953-as év nagy változásokat hozott az ÁVH életében is. Rákosi Mátyás¹²⁸, a minisztertanács elnökének villájában január 3-án őrizetbe vették Péter Gábort, akit egy cionista kémszervezet létrehozásával vádoltak meg, és helyére Piros László vezérőrnagy¹²⁹ került.

A párt júniusi ülésén hozott döntését követően az ÁVH névlegesen megszűnt, és a központi egységei – az önállóságukat és a függetlenségüket elvesztve – visszakerültek a Belügyminisztériumba. Nagy Imre kormányzásának kezdetén, 1953 júliusában az államvédelmi és a belügyi szervezet egységesítéséről hozott, de nyilvánosan ki nem hirdetett minisztertanácsi határozat¹³⁰ szerint a minisztériumban az ÁVH utódszervezeteként az alábbi szakterületekkel foglalkozó osztályok kerültek felállításra:

- I. kémelhárítás
- II. hírszerzés
- III. katonai elhárítás
- IV. belső reakció elhárítása
- V. ipari és mezőgazdasági¹³¹ szabotázs elhárítása
- VI. vizsgálat

¹²³ Farkas Mihály (Lówy Hermann, 1904-1965), az ÁVO és ÁVH egyik politikai irányítója, az MDP főtitkár helyettese, 1948-1953. között honvédelmi miniszter. 1953-ban megfosztották minden tisztségétől. A forradalom után, 1957-ben bíróság elé állították, mely sor kiszabott ítéletéből 1961-ben szabadult egyéni kegyelemmel, majd a Gondolat könyvkiadó idegennyelvű lektora volt. Forrás: Magyar Életrajzi Lexikon, <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/f-7547C/farkas-mihaly-75529/> (letöltés: 2021.04.01.)

¹²⁴ Argejő, Éva (2009): Az állambiztonsági tekintet legendája. *Korall*, 2009/37. szám. 116. old.

¹²⁵ Rónaföldi, Zoltán (2019): A „borsodi kooperáció” és Kazincbarcika építése. 323. old.

¹²⁶ Cserényi-Zsitnyányi Ildikó i.m. (l.j. 19.) 8-9. old.

¹²⁷ Tabajdi, Gábor (2011): Kis állambiztonsági topográfia 2. A politikai rendőrség ingatlanhálózatának kiépülése (1945–1953.) *Betekintő*, 2011/1. szám. 8. old.

¹²⁸ Rákosi Mátyás (Rosenfeld Mátyás, 1892-1971.) kommunista politikus, a második világháború után a Magyar Kommunista Párt (MPK), majd a Magyar Dolgozók Pártjának (MDP) főtitkára, 1952 augusztusa és 1953 júniusa között a minisztertanács elnöke. Nevéhez fűződik az 1950-es évek személyi kultusza. Teljhatalma Sztálin 1953-ban bekövetkezett halála után folyamatosan csökkent. A politikai életben 1957 tavaszától a háttérbe szorult, majd 1957 augusztusától végleg el is tűnt, miután a Szovjetunióban jelöltek ki számára kötelező tartózkodási helyet, ahonnan haláláig már nem költözhetett vissza Magyarországra. Forrás: Nemzeti Emlékezet Bizottsága, <https://neb.hu/asset/phpyxCo4H.pdf> (letöltés: 2021.03.31.)

¹²⁹ Piros László vezérőrnagy (1917-2006.) hentesnek és mészárosnak tanult, pár év szakmunka után 1939-től sorkatonai szolgálatra hívták be. Hadifogsága során csatlakozott az antifasiszta mozgalomhoz, utána szovjet oldalon partizánként harcolt. 1944-ben érkezett vissza, majd 1945-ben rövid ideig politikai nyomozó volt, utána szakszervezeti- és pártvonalon töltött be vezetői funkciókat 1950-től az Államvédelmi Határőrség vezetője, majd 1953. januártól az ÁVH vezetője, június 04-től Gerő Ernő belügyminiszter első helyettese lett. 1954. június 04-től belügyminiszter. Forrás: Nemzeti Emlékezet Bizottsága, <https://neb.hu/asset/phpgH1VT1.pdf> (letöltés: 2021.03.21.)

¹³⁰ Az 500/6/1953.(VII.17.) M.T. határozat.

¹³¹ A mezőgazdasági szabotázs elhárítása 1954 őszétől önálló főosztály lett, és a korábbi vizsgálati főosztály VI. sorszámát kapta.

- VII. közlekedési és híradás-elhárítás
- VIII. környeztanulmány, figyelés
- IX. operatív technika, rádióelhárítás
- X. operatív nyilvántartás
- XI. államtitok védelme
- XII. levéllenőrzés
- XIII. kormányórség
- XIV. rejtjelközpont

Ezt követően minden osztályvezető a maga területéért felelt, a miniszter vagy helyettesének közvetlen irányítása alatt. Mivel azonban a BM-hez került osztályok (melyek egy részéből idővel főosztály lett) továbbra is a korábbi feladataikat látták el, továbbá az állomány megtartotta államvédelmi rendfokozatát, és az ÁVH megszüntetése egy titkosított döntés eredménye volt, így a szervezet és szellemiségének felszámolása nem valósulhatott meg ténylegesen.¹³²

Az 1953-as formális megszüntetés során az ÁVH területi szervei, azaz a vidéki kirendeltségek a megyei rendőr-főkapitányságok szervezetébe kerültek, de az ott dolgozók is megtarthatták államvédelmi rendfokozatukat, mely tovább fokozta a helyzet átláthatatlanságát.

1954 nyarán az addigi miniszter-helyettest, Piros Lászlót, belügyminiszterre nevezték ki, aki igyekezett az egész minisztériumot egy állambiztonsági szervezetté formálni. Ezzel szemben 1955-ben már a pártvezetés is úgy vélekedett, hogy a BM keretein belül jobban el kell választani az államvédelmi munkát a többi feladattól.¹³³

Ennek megfelelően 1956 januártól három szakmai főcsoportfőnökséget hoztak létre¹³⁴, melyeket miniszter-helyettesek vezettek:

- I. főcsoportfőnökség: állambiztonsági terület, vezetője Hárs István av. ezredes;
- II. főcsoportfőnökség: rendőri terület, vezetője: Pócze Tibor r. vezérőrnagy lett;
- III. főcsoportfőnökség: határőrizeti és karhatalmi terület, ahová vezetőt nem neveztek ki.

A volt ÁVH osztályai az I. Főcsoportfőnökség alá kerültek, és ezzel megvalósult az állambiztonság megfogalmazott elvárás szerinti elkülönítése. Ugyan az ÁVH végleges és egyértelmű megszűnését csak később, 1956. október 28-án jelentette ki Nagy Imre, de Péter Gábor távozásával és a főosztályok Belügyminisztériumba történt beolvasztással már 1953-ban jelentősen csökkent az a teljhatalom, mely lehetővé tette a kontroll nélküli koncepciók eljárásokat és más törvénytelenégeket.

Az államvédelmen belüli – de az akkori társadalom egészére is jellemző – állapotokat jól példázza dr. Szűcs Ernő ezredes esete. Szűcs – aki 1908-ban Szűsz Ernő néven született – 1947. július 1-től az ÁVO egyik legbizalmasabb területét, a beérkező anyagok kiértékelését, és a pártvezetőség tájékoztatóinak összeállítását végző I/a. alosztályt vezette. Régi kommunistának számított, erős szovjet kötődéssel és támogatással bírt, miután hosszabb ideig élt Moszkvában, és 1942-ben az NKGB¹³⁵ is beszervezte. Az ÁVO-n belül gyorsan haladt előre, és 1948-tól Péter Gábor helyettese lett. Először az operatív ügyek felügyelete, később a teljes hálózati munka hozzá tartozott, majd 1950 elején a katonai elhárítás ÁVO-hoz történő integrálását

¹³² Kajári Erzsébet (2002): Az ÁVH felszámolása, 1953-57. *História*, XXIV. évf. 7. szám. 13. old.

¹³³ Baráth, Magdolna (2008): A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után. *Történelmi Szemle*, 2008/4. szám 535. old.

¹³⁴ A belügyminiszter 85/1955. parancsa (kiadva: 1955.12.24.) alapján.

¹³⁵ Narodnij Komisszariat Goszudarsztvennoj Bezopasznosztyi – Állambiztonsági Népbiztosság, a KGB elődszervezete a Szovjetunióban 1941-ben, majd 1943-1946. között.

irányította. Közvetlenül részt vett Rajk-perben, többek között ő végezte a volt belügyminiszter kihallgatását Fjodor Bjelkin altábornaggyal, a MGB¹³⁶ közép-európai vezetőjével.¹³⁷

Karrierje 1950 szeptemberében tört meg, mikor Rákosi Mátyás utasítására, kémkedés vádjával őrizetbe vették a testvérével együtt. Ügyük azonban nem került bíróság elé, mert novemberben volt beosztottjai a kihallgatások során mindkettőjüket halálra verték. Az első kihallgatásokat Péter Gábor és Farkas Vladimir¹³⁸ végezte, majd maga Rákosi adott utasítást a brutális erőszak alkalmazására, miután szembesült azzal, hogy Szűcs nem tesz beismerő vallomást az ellene felhozott koholt vádakkal kapcsolatban.¹³⁹

Péter Gábor szerencsésebb volt. Az 1953-as letartóztatása után koncepció perbe fogták és még ebben az évben életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték. A forradalom alatt majdnem kivégezték, de végül a szovjet csapatok bevonulása megmenekítette ettől. Később perújrafelvételben 14 évre csökkentették a büntetését, melyből egészségi állapotára hivatkozással 1959-ben szabadult. Ezt követően, az 1965-ös nyugdíjazásáig, a Magyar Ruháipari Tervezővállalatnál dolgozott könyvtárosként. 1993-ban bekövetkezett haláláig a világtól visszavonultan élt, kevés kivétellel elzárkózott minden nyilatkozattól.¹⁴⁰

Piros László 1956. október 28-án a Szovjetunióba menekült. A forradalom leverése után hazatért, de Kádár János belügyminiszter egy rövid időre visszaküldte. Innen 1958-ban tért végleg haza, majd ezt követően a Szegedi Szalámigyárban helyezkedett el, amit 1969-től vezérigazgatóként irányított. Ebből a beosztásból vonult nyugdíjba 1977-ben.¹⁴¹

Az ÁVH végleges megszűnése után az állományába tartozókat 1956. december 1-jei hatállyal elbocsátották, és felülvizsgálati eljárásnak vetették alá őket.¹⁴²

Katonai szervezetek

A világháborút követően a korábbi katonai hírszerző és elhárító szolgálatok helyébe új, szovjet mintájú szervezetek léptek. Sajátos helyzetet teremtett, hogy a célszemélyi kör nagy része az elődszervezetek jól kiképzett tagjaiból és vezetőiből állt. A nyugatra menekült horthysta tisztek, csendőrök és nyilasok által alakított közösségek¹⁴³ – német, amerikai, angol vagy francia támogatással – igen aktív hírszerző és felforgató¹⁴⁴ tevékenységet fejtettek ki.

¹³⁶ Ministerstvo Goszudarsztvennoj Bezopasznosztyi – Állambiztonsági Minisztérium a Szovjetunióban 1946-1953. között, a KGB elődszervezete.

¹³⁷ Ungváry, Krisztián (2019): A magyar katonai elhárító szolgálatok vezetői. In: Drusza Tamás (szerk): A magyar elhárítás fejlődése. Dialog Campus Kiadó, Budapest, 2019. 56-57. old.

¹³⁸ Farkas Vladimir (Löwy Vladimir, 1925-2002), Farkas Mihály, a Rákosi korszak honvédelmi miniszterének fia, az ÁVO-n belül az operatív technikai terület, majd a külföldi hírszerzés vezetője 1955-ig, 1956-ban 14 év börtönbüntetésre ítélték, melyből 1960-ban, amnesztiával szabadult. Forrás: Fekete Edit-Palásik Mária-Simon István (2013): A Belügyminisztérium 1953-1956. közötti vezérkara. Pályaképek. In: Gyarmati György - Palásik Mária (szerk.): Trójai faló a Belügyminisztériumban - Az ÁVH szerkezete és vezérkara 1953-1956. L'Harmattan Kiadó Budapest, 2013. 202-203. old.

¹³⁹ Ungváry i.m. (l.j. 35.) 58. old.

¹⁴⁰ Müller, Rolf (2017): Az erőszak neve: Péter Gábor – Az ÁVH vezetőjének élete. Jaffa Kiadó, Budapest, 2017. 225-241. old.

¹⁴¹ Nemzeti Emlékezet Bizottsága, <https://neb.hu/asset/phpgH1VT1.pdf> (letöltés: 2021.03.21.)

¹⁴² A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány elnökhelyettesének és a Legfőbb Ügyésznek az 5004. számú együttes rendelete a volt államvédelmi szervek beosztottainak elbocsátásáról és eddigi tevékenységének felülvizsgálatáról. (kiadva: 1956.11.27.) Forrás: Pintér, Tamás (2002) „Szívvel, lélekkel és ésszel”. *ArchívNet*, 2. évf. 1. szám. 5. old.

¹⁴³ Például a Magyar Harcosok Bajtársi Szövetsége vagy a Magyar Szabadság Mozgalom.

¹⁴⁴ „Olyan, aki v. ami vmely (megszokott) rendet, történést, cselekményt teljesen megzavar, felforgat. [...] A fennálló társadalmi rend erőszakos megdöntésére törekvő, erre irányuló.” Forrás: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/f-28F2F/felforgato-2A0A0/> (letöltés: 2021.04.08.)

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány – a Szövetséges Ellenőrző Bizottság előzetes jóváhagyásával hozott – döntése alapján 1945. március 12-én megalakult a háború utáni első, egységes katonai hírszerző-elhárító szervezet, a Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztálya (KATPOL), melynek vezetésére Pálffy Györgyöt¹⁴⁵ nevezték ki, akit 1948. őszén Révész Géza¹⁴⁶ váltott.

1947. januárban az osztályból csoportfőnökség, később főcsoportfőnökség lett, végül a 1948. márciusában a KATPOL már hét szakterülettel (törzs, hírszerzés, elhárítás, rádiófelderítés, nyilvántartás, káderutánpótlás, őrség), és közel 600 fővel működött, mely állapot 1950-ig maradt fenn.

1950. január 1-től – az alig tíz hónappal később kényszervallatása során halálra vert – dr. Szűcs Ernő ezredest nevezték ki vezetőnek, aki a hírszerzés és elhárítás szétválasztását, és egyben az elhárítás ÁVO-hoz történő átszervezését is levezényelte. 1950. február 1-től a katonai hírszerzés és a felderítés különvált, majd egymástól független szervezetek keretében működtek tovább, egészen 2012-ig¹⁴⁷.

A korábbi vezetők közül Pálffy Györgyöt 1949. július 5-én nyaralás közben tartóztatták le, majd a Rajk-per kiterjesztésében folytatott eljárásban halálra ítélték, és 1949. szeptember 24-én kivégezték, míg Révész Géza a leválasztott katonai hírszerzés vezetője, majd később moszkvai nagykövet lett.

A katonai hírszerzés a szétválás után a Honvédelmi Minisztérium IV. Felderítő Főcsoportfőnöksége néven látta el feladatát, Révész Géza további vezetése mellett. A szakterületek különválása egyben egy profiltisztulást is jelentett, és az új szervezet így ténylegesen a katonai hírszerzésre tudott koncentrálni. Ehhez speciális – konspirált körülmények között lebonyolított – szaktanfolyamokon képezték ki az arra alkalmas személyeket, akik idegennyelvet beszéltek, és a katonai hírszerzés területén a szükséges jártassággal rendelkeztek. A képzések után a már működő moszkvai mellett 1951-ben Párizsban és Washingtonban, majd 1952-ben Londonban nyílt katonai attaséhivatal a magyar nagykövetségeken.¹⁴⁸

1953. október 1-től létrejött a 102. Rádiófelderítő Ezred, melynek része lett többek között a hazai technikai fejlesztésért felelős Rádiófelderítő Operatív Technikai Fejlesztési Alosztály.¹⁴⁹

1953. december 1-től, egy újbóli átszervezést követően, Magyar Néphadsereg Vezérkara 2. Csoportfőnöksége (MNVK-2.) lett a hírszerzés, ami egyben a vezérkar főnökének való közvetlen alárendeltséget jelentette. Az MNVK-2. megalakulásától gyakorlatilag azonos felépítéssel funkcionált az 1956-os forradalomig, majd az azt követő időszakban is. Főbb területei az Operatív Szolgálat Részleg (hírszerző feladatok), Tájékoztató Szolgálat Részleg (elemző és értékelő terület), Rádiófelderítő Szolgálat Részleg és a Kiképzési és Ellátó Szolgálat Részleg voltak.¹⁵⁰

A katonai hírszerzés kiemelt feladata az előző évben megalakult NATO, és a nyugati – vagy a szovjet-blokkal és később a Varsói Szerződéssel ellenérdekelt egyéb – államok katonapolitikai törekvéseinek megismerése, a hadiipari termékek, fejlesztések területe volt. Ezek mellett rádió-felderítő, elemző, csapatfelderítő feladatokat is ellátott, melyek

¹⁴⁵ Pálffy György (Österreicher György 1909-1949.), 1932-ben Ludovikát végzett katonatiszt, a háború után a katonai politikai osztály vezetője, 1948. február 15-től honvédelmi miniszter-helyettes, majd koholt vádak alapján 1949-ben kivégezték. Forrás: <http://www.rev.hu/sulinet45/szerviz/kislex/biograf/palffy.htm#eleje> (letöltés: 2021.03.21.)

¹⁴⁶ Révész Géza (1902-1977.), a Katpol és 1953-ig a katonai hírszerzés vezetője, későbbi moszkvai nagykövet (1960-1963.) Forrás: Nemzeti Emlékezet Bizottsága, <https://neb.hu/asset/phpsEFq7Z.pdf> (letöltés: 2021.03.23.)

¹⁴⁷ 2012. január 1-jén a Katonai Biztonsági Hivatal és a Katonai Felderítő Hivatal fúziójával jött létre a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat

¹⁴⁸ Szabó, József János (2008): A magyar katonai hírszerzés 1945–1956. *Felderítő Szemle*, Emlékszám. 49. old.

¹⁴⁹ Uo. 51. old.

¹⁵⁰ Uo. 51. old.

gyakorlatilag végig kísérték a szervezet egész történelmét. Az 1950-es évek első felében az elsődleges célországok Jugoszlávia és az Amerikai Egyesült Államok voltak, de fontosnak tartották az Ausztria, Német Szövetségi Köztársaság, Olaszország, Franciaország, Görögország és Törökország légi, tengeri vagy szárazföldi haderejével kapcsolatos információkat is.¹⁵¹

Az 1956-os forradalom napjaiban a katonai hírszerzés igyekezett távol maradni az eseményektől, és jellemzően a körletükben, a Bartók Béla úton lévő laktanyában láttak el készülségi szolgálatot. A forradalom leverése után sok külföldi rezidentúra dekonspirálódott, védett iratok kerültek illetéktelen kezekbe, mely megnehezítette az újrakezdést.¹⁵²

A különvált *katonai elhárítás* 1950. február 1-től átkerült a korábbiakban bemutatott, akkor megalakuló ÁVH-hoz, és a II. Katonai Elhárító Főosztálya elnevezéssel működött tovább, majd 1953. szeptember 15-től – az ÁVH megszűnése után – a BM III. Főosztálya lett.

A feladatrendszer nem sokban változott, de létszámából folyamatosan veszített. 1956-ra a katonai elhárítás területén szolgálatot teljesítők száma majdnem a felére, 534-re csökkent. A fő feladat továbbra is a fegyveres erők, testületek (így a honvédség, rendőrség, határőrség) állományába bekerült, vagy onnan beszervezett, idegen hatalmakat szolgáló kémek, diverzánsok és árulók kiszűrése, felderítése maradt. Emellett azonban a felforgató és agitációs-propaganda tevékenység megakadályozása, a katonaszökevények elfogása is a katonai elhárításra várt.¹⁵³

A hidegháború időszaka és a rendszerváltás hajnala (1956-1990.)

Az 1956-os forradalom leverését követően a Kádár János nevével összeforró megtorlás időszaka következett. A legtöbbször súlyos büntetésekkel, nem ritkán halálos ítéletekkel záruló perek, a kommunista hatalom egyeduralma, az egypárt-rendszer, a formális parlament és a szovjet behatás meghatározó szerepe után 1960-as évek elejétől egy konszolidáltabb időszak köszöntött be. Míg a világban ezekben az években a hidegháború dúlt, addig a Balatonnál a nyugatról és keletről érkező – és az ekkor épülő berlini fallal elválasztott – németek találkoztak titokban egymással. A gazdasági élet nyitottabbá vált, majd az 1970-es évektől megjelent magánszektor, és fejlődésnek indult a turizmus.

A hazai események mellett a nemzetközi feszültség is enyhült. A hidegháborús hangulat alábbhagyott, a béketárgyalások jelentősen csökkentették egy esetleges atomháború kirobbanásának a veszélyét. A világpolitikában azonban új veszélyforrás jelent meg: a terrorizmus. A forrongó arab világ, az európai szeparatista mozgalmak és a szolgálatukba szegődő Carlos-féle zsoldosok¹⁵⁴ alattomos módon veszélyeztették a világ biztonságát. Tevékenységüket felrobbantott kávéházak, lezuhant repülők, vagy elrabolt és meggyilkolt politikusok kísérték. A korszak terroristáinak menekülését, bujkálását elősegítette a két világrend titkosszolgálatai közötti bizalmatlanság és ellentét. Több körözött terrorista élvezte szocialista kormányok – és ezáltal az adott állam államvédelmi szerveinek – bizalmát

Az 1980-as években a diktatúra teljesen fellazult. Felszínre kerültek az ellenzéki gondolkodású szervezetek, amik később párttá is alakulhattak. Gorbacsov¹⁵⁵ 1985-ös hatalomra kerülésével a Szovjetunióban is reformok kezdődtek. Ennek végeredményeként 1989-ben lebontották a Berlieni Falat és a Vasfüggönyt, majd október 23-án Szűrös Mátyás, az

¹⁵¹ Uo. 51. old.

¹⁵² Uo. 54-55. old.

¹⁵³ Uo. 53. old.

¹⁵⁴ Iljics Ramirez Sanchez, venezuelai származású terrorista, aki társaival megbízások alapján is hajtott végre terrorcselekményeket Európában. (később részletesebben bemutatva)

¹⁵⁵ Mihail Szergejevics Gorbacsov (1931-), szovjet politikus, a Szovjetunió és a Szovjet Kommunista Párt vezetője (1985-1991), reformpolitikája – a peresztrojka – a hidegháború végét, a keleti blokkban a békés átmenetet és a Szovjetunió felbomlását eredményezte. Forrás: https://en.wikipedia.org/wiki/Mikhail_Gorbachev (letöltés: 2021.03.29.)

Országgyűlés akkori elnöke kikiáltotta a Magyar Köztársaságot, végül 1990. tavaszára kiírták az első szabad választást.

Belügyi szervezetek

A forradalom szovjet csapatok segítségével történt leverését követő megtorlásban kulcsszerepet kaptak az állambiztonsági szervek, köztük is kiemelt helyen szerepelt a belső elhárítás. A korábbi ÁVH főbb feladatait megöröklő, és a Belügyminisztériumban központosított szervezeti egység továbbra is a párt egyik leghatékonyabb eszköze volt a szocialista eszmék védelmére. A háborút követő szurreális koncepciók perek és politikai leszámolások ugyan már voltak jellemzőek, de a rezsim működése továbbra is távol állt a demokratikus értékrendtől.

A BM II. (politikai nyomozó) Főosztálya (1957-1962.)

A forradalom leverését kövően megkezdődött az államvédelem újjászervezése is. 1957 elején az állambiztonsági terület pár hónapig az újjáalakult Országos Rendőrfőkapitányságon belül működött, majd 1957 májusától önállósult. Az átmeneti rendelkezéseket követően ekkor született meg az a döntés, miszerint azt a Belügyminisztériumon belül, de a rendőri szervektől elkülönítve kell felállítani.¹⁵⁶ Ennek alapján jött létre a BM II. Főosztálya, mely 14 osztályra tagozódott, és – a katonai hírszerzés kivételével – ide koncentrálódott a hírszerzés és elhárítás minden területe. Gyakorlatban az 1953 utáni szervezeti struktúrát örökölték át, de a szakterületek sorszámozását kivétel nélkül megváltoztatták. Így például a kémelhárítás a korábbi I. főosztályból II. osztály lett, a katonai elhárítás a III-as helyett I-es, a hírszerzés a II-es helyett III-as. A létszámban sem történt lényeges módosulás, az 1953-as 3.327 fő után az 1957-ben felállt új főosztály 3.258 főt tudhatott magáénak.¹⁵⁷

A forradalmat követően az új állambiztonság megpróbálta a látszatát is elkerülni, hogy az ÁVH utódszervezete lenne, ezért az állományába kerülőket felülvizsgálati eljárásnak vetették alá. Ennek végrehajtásával a Fegyveres Erők Minisztere, dr. Münnich Ferenc¹⁵⁸ és a Legfőbb Ügyész, dr. Szénási Géza az Országos Rendőrfőkapitányság vezetőjét bízta meg, ami a volt ÁVH-sok között elégedetlenséget, és a rendőrökkel ellentétet szított.¹⁵⁹

Ugyan a pártvezetés formálisan próbálta megtagadni az ÁVH-s módszereket és azok végrehajtóit, de az országos rendőrfőkapitány 1957. január 8-i állapotról készített jelentése szerint – az 1.519 meg nem jelent ÁVH-s mellett – 4.986 fő felülvizsgálatát hajtották végre a bizottságok, és közülük mindössze 15 személy esetében nem állapították meg a feddhetlenséget. Így a fennmaradó 4.971 személy szabadon vállalhatott beosztást és állást a többi rendvédelmi szervnél.¹⁶⁰

BM III. Főcsoportfőnökség (1962-1990.)

¹⁵⁶ A belügyminiszter 1957. évi 12. számú parancsa (kiadva: 1957.05.03.) Forrás: Baráth i.m. (l.j. 31.) 556.

¹⁵⁷ Kajári Erzsébet (2002) 13.

¹⁵⁸ Münnich Ferenc (1886-1967), politikus, Budapest Rendőrfőkapitánya (1946-1949.), belügyminiszter (1956. 10.27. és 11.03. között), a fegyveres erők és közbiztonsági ügyek minisztere (1956.11.06-tól 1957.03.04-ig), minisztertanács elnökének I. helyettese (1957-1958.), a minisztertanács elnöke (1958-1961.), majd államminiszter (1961-1965.), utána az MSZMP vezetőségi tagja. Forrás: Nemzeti Emlékezet Bizottsága, <https://neb.hu/asset/phpb3iYlo.pdf> (letöltés: 2021.03.20.)

¹⁵⁹ Baráth i.m (l.j. 31.) 543-544.

¹⁶⁰ Az ORFK vezetőjének 238/87-1957. nytsz-ú, 1957. január 16-án kelt jelentése. Forrás: Pintér, Tamás (2002) „Szívvel, lélekkel és ésszel”. *ArchívNet*, 2. évf. 1. szám. 7. old.

1962 augusztusában a Belügyminisztériumot szovjet mintára átszervezték, és kialakult az szervezeti struktúra, mely a rendszerváltásig szinte változatlan maradt. A szakterületek ismét főcsoportfőnökségek lettek, melyek közül a II. Főcsoportfőnökség látta el az Országos Rendőr-főkapitányság feladatát, míg a III. Főcsoportfőnökség lett a központi állambiztonsági szerv. Ezen belül az egyes szakterületek csoportfőnökségekre és önálló osztályokra bontva látták el feladataikat:

- I. csoportfőnökség – hírszerző terület
- II. csoportfőnökség – kémelhárító terület
- III. csoportfőnökség – belső elhárítás
- IV. csoportfőnökség – katonai elhárítás
- V. csoportfőnökség – operatív technikai terület

A csoportfőnökségeken túl önálló osztályok is tartoztak a III. Főcsoportfőnökséghez:

1. Osztály – állambiztonsági vizsgálati;
2. Osztály – operatív nyilvántartó;
3. Osztály – útlevél;
4. Osztály – elemző-értékelő;
5. Osztály – "K"-ellenőrzési;
6. Osztály –figyelő környezettanulmányozó;
7. Osztály – operatív technikai lehallgató;
- a budapesti és megyei rendőrfőkapitányságok állambiztonsági osztályai,
- a Főcsoportfőnökség Titkársága.
- Operatív Hír- és Akcióközpont (OHK).¹⁶¹

Az állambiztonság területi szervei a belügyminiszter közvetlen irányítása alá tartozó megyei és budapesti rendőr-főkapitányságok szervezetéhez tartoztak, és azokat a főkapitányok állambiztonsági helyettesei irányították: „*A (III) Főcsoportfőnökség budapesti és megyei szervei – a központi párhuzamos szervekkel összhangban – működési területükön, hatáskörükben ellátják mind azokat az állam biztonsági feladatokat, amelyeket az ügyrend a központi szervek számára meghatároz.*”¹⁶²

A főcsoportfőnökség létszáma – a központi és a területi szerveket is számolva – 1963-ban 4.966 fő volt, és ez későbbiekben sem haladta meg sokkal az ötezret; az egyik legmagasabb létszám például 1979-ben 5.603 fő volt.¹⁶³

Az állambiztonsági főcsoportfőnökség alapvezető feladata volt a Magyar Népköztársaság állami, társadalmi, gazdasági rendjének védelme minden külső és belső ellenséges erő támadásával szemben.¹⁶⁴ A feladatok eredményes végrehajtása érdekében jogosultak voltak:

- konspirált és találkozási lakásokat szervezni,
- külső figyelést alkalmazni,
- környezettanulmányt készíteni,
- a postai küldeményeket titkosan ellenőrizni,
- titkos házkutatást, előállítást stb. foganatosítani,
- operatív technikát alkalmazni (lehallgatás, lehallgatás-elhárítás, konspirált fotó vagy film készítés, rejtjelfejtés, rejtjelzés, rádióadások ellenőrzése, okmánykészítés stb.)

¹⁶¹ A BM III. Főcsoportfőnökség 10-1837/1967. ikt.sz. ügyrendje.

¹⁶² Uo. 33/a pont.

¹⁶³ Urbán, Attila (2003): A magyar állambiztonsági szolgálatok (1962-1980.). *Múltunk*, 48. évf. 3. szám. 6. old.

¹⁶⁴ A BM III. Főcsoportfőnökség ügyrendje, 1967. 5. pont

- operatív nyilvántartásokat vezetni,
- nyílt és titkos adatok alapján vizsgálatot folytatni,
- szigorúan titkos állományú operatív tiszteket foglalkoztatni.¹⁶⁵

A főcsoportfőnök hatáskörébe tartozott – az operatív erők, eszközök és módszerek alkalmazásának engedélyezése mellett – többek között az is, hogy egyes fontos köztörvényes¹⁶⁶ ügyekben állambiztonsági érdekből engedélyezze a nyomozás megszüntetését, a gyanúsított őrizetből történő elbocsájtását vagy eljárás alóli kivonását. A döntést követően a III/1. (állambiztonsági vizsgálati) Osztálynak kellett az engedélyezett intézkedést a Legfőbb Ügyészség útján végrehajtania.¹⁶⁷

A hírszerzési és elhárítási felderítések fő iránya továbbra is a külső és belső ellenség-ellenzék, a nyugati törekvések és befolyásolás elhárítása, valamint az egyházak, az ifjúság, a tudományos és kulturális élet ellenőrzése volt. Munkájukban előkelő szerepet játszott a belső ellenzék és vélt reakciós erők ellenőrzése, valamint aktivitásuk csökkentése, visszaszorítása. Az 1970-es évek közepén a tevékenységet szabályozó normák is megújultak. 1974-ben az állam és közbiztonságról törvényerejű rendelet született¹⁶⁸, majd a belügyi vezetés alatti állambiztonsági szervek feladatait és működését a 6000/1975. minisztertanácsi (MT) határozat¹⁶⁹, míg a felderítéseik során alkalmazható eszközöket és módszereket a minisztertanács elnökhelyettesének 75/1975. számú utasítása szabályozta. Mivel ezek nem kerültek kihirdetésre, így a végrehajtásukra vonatkozó részletszabályozások is minősített, a polgárok által meg nem ismerhető normák voltak.¹⁷⁰

A korábbiakhoz hasonló, a rendszer belső védelmét ellátó tevékenység mellett ugyanakkor olyan újszerű kihívások is megjelentek, mint például a nemzetközi terrorizmus, melynek szereplői gyakran élvezték a szocialista kormányok támogatását. Az egyik legismertebb zsoldos-terrorista a *Carlos* vagy *Sakál* néven ismertté vált, 1949-ben Venezuelában született Iljics Ramirez Sanchez volt. Moszkvai tanulmányai után csatlakozott a Palesztin Népi Felszabadítási Mozgalomhoz, majd különböző mozgalmak és kormányok megbízása alapján több robbantásos, túszejtéses merényletet hajtott végre az 1970-80-as években, melyek okán legalább 24 személy haláláért és 257 sérüléséért felelős. Támadásai között szerepel többek között a román kormány felkérésére 1981. február 21-én Münchenben, az amerikaiak által finanszírozott, és a kommunista országokat kritizáló Szabad Európa Rádió elleni robbantásos merénylet, melyben a szerkesztőség négy tagja és két közelben lakó személy sérült meg.^{171, 172}

A hazai állambiztonsági szervek tudomásával 1979-től kezdődően Carlos több alkalommal járt Budapesten, ahol tevékenyége és a rózsadombi lakása folyamatos megfigyelés alatt állt.¹⁷³ Mivel intézkedést a politikai döntés alapján nem kezdeményezhettek vele szemben, így a megfigyelés inkább védelmet jelentett számára. Ez azt is jelentette, hogy az

¹⁶⁵ Uo. 6. pont.

¹⁶⁶ A BM II. Főcsoportfőnökség (ORFK) hatáskörébe tartozó ügyek átfogó elnevezése a korabeli belügyi utasításokban, parancsokban.

¹⁶⁷ A BM III. Főcsoportfőnökség ügyrendje, 1967. 14/A. pont d.) alpont.

¹⁶⁸ 1974. évi 17. törvényerejű rendelet (tvr.), mely hatályon kívül helyezte az addigi 1955. évi 22. tvr-t.

¹⁶⁹ A BM-n kívüli katonai hírszerzésre a 6001/1975. MT határozat vonatkozott.

¹⁷⁰ Urbán i.m. (l.j. 61.) 33. old.

¹⁷¹ Beke, József - Hegyes Gabriella (2015): A terrorelhárítás kezdetei Magyarországon - A C-79-es dosszié. *Terror&Elhárítás* IV. évf. 1. szám. 197. old.

¹⁷² <https://www.szabadeuropa.hu/a/robbantas-a-szabad-europa-ellen-40-eve-volt/31119535.html> (letöltve: 2021.04.08.)

¹⁷³ A BM III/II. csoportfőnökség 8. osztálya a C-79-es fedőnevű dossziében kezelte az ellenőrzés anyagait. Forrás: Beke - Hegyes i.m. (l.j. 69.) 178-180.

állambiztonsági szervek a tudomásukra jutott merényletekről és a beszerzett információkról még az érintett államokat sem tájékoztathatták.¹⁷⁴

Végül 1985-ben sikerült az időközben terhessé vált terroristát az országból kiszorítani. Később egy francia titkosszolgálati művelet eredményeként 1994-ben a Szudánban elfogták, és Párizsban állították bíróság elé.¹⁷⁵ A francia terrorcselekmények miatt külön-külön lefolytatott eljárásokban – 1997-ben, 2011-ben és 2018-ban – háromszorosan is életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték.¹⁷⁶

Katonai szervezetek

A *katonai hírszerzés* területén nem történt különösebb változás a forradalom elfojtását követően sem. A feladatot továbbra is az MNVK-2. látta el, és 1956. és 1989. között azt mindössze két személy – Szűcs Ferenc és Sárközi Sándor – vezette, mely példa nélküli a hazai hon-, állam- és rendvédelmi területen.

A technikai fejlődéshez igazodó szervezeti korszerűsítéseken túl sem a felépítés, sem a célul tűzött feladatok és hírszerzési irányok, igények területén nem történt jelentős változás ebben a 43 évben.¹⁷⁷ A feladatokat jellemzően az előzőekben röviden bemutatott bel-, és világpolitikai események határozták meg.

A hidegháború időszakában a katonai hírszerzés fő feladatai közé tartozott az európai NATO országokból hadászati információk (rakétabázisok, atomraktárak, radarhálózatok adatai) felderítése, valamint az utánpótlási útvonalak feltérképezése. A hírszerzés ehhez folyamatosan bővítette a külföldi pozíciót, így 1962-ben az ellenséges célországokban már 13 városban (bécsi, frankfurti, római, washingtoni, londoni, párizsi, athéni, stockholmi, milánói, hamburgi, berni, koppenhágai és belgrádi) legális rezidentúrával, valamint Olaszországban (Udine, Bolzano, Vicenza, Verona, Milánó), Ausztriában (Linz és Graz) és az NSZK-ban (München) további 8 illegális rezidentúrával rendelkezett. A fentiekén kívül a baráti országokban is működtek a követségi rezidentúrák, többek között Moszkvában, Varsóban, Prágában, Bukarestben, Pekingben, Hanoiban.¹⁷⁸

A szervezetet végül a rendszerváltozást követően, 1990-ben alakították át jelentősebben, ekkor alakult meg a Katonai Felderítő Hivatal.

A *katonai elhárítás* a forradalom után rövid időre visszakerült a Honvédelmi Minisztérium szervezetébe. Selmeczi György vezetésével 1956. december 22-ig HM Katonai Elhárító Törzs, majd közel fél évig HM Katonai Elhárító Osztály néven működött. 1957. május 3-tól ismét a belügyminisztérium irányítása alá került vissza, és a BM II/1. (Katonai Elhárító Osztály), majd a minisztérium 1962-es racionalizálását követően a BM III. (Állambiztonsági Főcsoportfőnökség IV. Csoportfőnökségként működött a rendszerváltásig.¹⁷⁹ Az 1962-ben kiadott ügyrend a katonai elhárítás helyét és szerepét így fogalmazta meg: „A IV. Csoportfőnökség a BM Politikai Főcsoportfőnökségének a Néphadseregben működő szerve, amely szervezi az elhárító munkát a Honvédelmi Minisztérium szerveinél, csapatainál,

¹⁷⁴ Uo. 178-180.

¹⁷⁵ Uo. 195-196.

¹⁷⁶ <https://www.dw.com/de/franz%C3%B6sisches-gericht-best%C3%A4tigt-urteil-gegen-terrorist-carlos/a-42999596> (letöltés: 2021.03.26.)

¹⁷⁷ Például 1983-ban az addigi rádió-felderítő ezredek dandárrá alakultak. Forrás: Imre Lajos (2008): A hadászati rádiófelderítés a hidegháború éveiben 1946–1990. *Felderítő Szemle* 2008/ Emlékszám. 96. old.

¹⁷⁸ Okváth Imre (2013): A magyar katonadiplomácia újjászervezése az 1960-as években. *Felderítő Szemle*, 2013/2. 47-52. old.

¹⁷⁹ Boda, József – Regényi, Kund (2019): A hírszerző és biztonsági szolgálatok fejlődése a második világháború végéig. In: Boda József – Regényi Kund (szerk.): *Hírszerzés története az ókortól napjainkig*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 116-129. old.

intézeteinél, intézményeinél, azok környezetében, valamint a Határőrségnél és Belső Karhatalom területén.”¹⁸⁰

1972-ben a csoportfőnökség titkárságból, elemző-értékelő osztályból, 3 önálló alosztályból, és 7, az elhárított szervekhez igazodó szakmai osztályból állt:

- Csoportfőnökség Titkársága;
- Értékelő, Elemző, Adatfeldolgozó és Propagandaosztály;
- Önálló Koordinációs, Feldolgozó és Ellenőrző Alosztály;
- Önálló Hadszintér Előkészítő Alosztály;
- Önálló Szervezési, Mozgósítási és Híradó Alosztály;
- III/IV-1. Osztály (MNVK.);
- III/IV-2. Osztály (HM. és közvetlenek);
- III/IV-3. Osztály (5. Hadsereg);
- III/IV-4. Osztály (Országos Légvédelmi Parancsnokság);
- III/IV-5. Osztály (3. Hadtest);
- III/IV-6. Osztály (Hátországi Parancsnokság);
- III/IV-7. Osztály (Határőrség).¹⁸¹

A katonai elhárítás létszáma a rendszerváltást közvetlenül megelőző, 1989. április 26. és 1990. február 28. közötti időszakban 386 fő volt, melyből 339 volt hivatásos állományú, és 47 volt polgári alkalmazott.¹⁸²

A katonai elhárítás feladatrendszerét 1990 után a Katonai Biztonsági Hivatal vette át.

A katonai hírszerzés az egyik legnagyobb sikerét az 1970-80-as években érte el, melyet azonban egy – az elhárítás által felderített – árulás árnyékolta be. A hírszerzésnek egy korábbi amerikai disszidens, Szabó Zoltán segítségével 1975-ben sikerült beszerveznie az USA Németországban állomásozó V. hadtestének egyik tiszthelyettesét, Clyde Lee Conrad főtörzsőrmestert, aki a Bad Kreuznach melletti támaszpont titkos levéltárának kezelője volt. Az együttműködés keretében az ügynök 1988-ig rendszeresen adott át a NATO-val kapcsolatos minősített adatokat a magyar kapcsolattartójának, és rajta keresztül a szovjetek hírszerzésnek. A szigorúan titkos harckészültségi, kiképzési, és hadműveleti tervekért, dokumentumokért az évek alatt több millió (egy becslések szerint 5-7 millió) dollárt kapott a titkosszolgálatától. Az átadott információk között volt többek között az USA V. hadtest védelmi sávjába telepített atomaknázár teljes dokumentációja is, mely különösen érzékeny adatnak számított.¹⁸³

Az amerikaiak – vélhetően az 1986-ban árulásért kivégzett Vlagyimir Vasziljev őrnagy¹⁸⁴ jelentéseiből – tudomással bírtak ugyan a szivárogtatás tényéről, de az ügynök személyét hosszú éveken át sem tudták azonosítani. Ehhez végül egy magyar hírszerző, Belovai István árulása segítette őket.

Belovai – akinek ebben az időben a londoni külképviseleten volt az állomáshelye – a katonai hírszerzés állományában dolgozott. 1984-ben lépett kapcsolatba a CIA-val, majd „Scorpion” fedőnéven az ügynökük lett. Ugyan a szigorú belső konspirációs rendszabályok miatt a magyarok hírforrását ő sem ismerte, de az általa a CIA-nak átadott hírszerzési anyagok

¹⁸⁰ A BM III/IV. Csoportfőnökség 1962.12.18-án kiadott 61-3773/1962. számú ügyrendje.

¹⁸¹ A BM III/IV. Csoportfőnökség 1972.05.30-án kiadott 61-896/2/1972. számú ügyrendje.

¹⁸² Gyaraki, Károly (2018): A magyar katonai elhárítás szervezeti fejlődése a rendszerváltástól 1995-ig. *Felderítő Szemle*, 2018/2. szám. 127-128. old.

¹⁸³ Kovács, Krisztián (2015): Amerikai katonai elhárítás külföldön végzett műveleti tevékenységének sajátosságai a Conrad kémügy tükrében. *Szakmai Szemle* 2015/1. szám. 36-37. old.

¹⁸⁴ A budapesti Szovjet Katonai Attasé hivatalában teljesített szolgálatot, és ő készített értékeléseket Moszkva részére Conrad anyagiból. Vele kapcsolatban is az a gyanú merült fel, hogy a CIA ügynöke volt. Forrás: Süli Szabina Mercedes (2019): „Bukott kémek” a szocializmusban. Értekezés a Belovai-ügyről. *Acta Universitatis Szegediensis : forum : publicationes discipulorum iurisprudentiae*, II. évf. 447. old.

értékelésével az amerikaiak 4 év nyomozás után, 1988. augusztus 25-én Németországban letartóztatták Conradot, és nem sokkal később több társát, köztük két Svédországban élő magyart, akik futárként dolgoztak a szervezetben.¹⁸⁵

Conrad árulásának súlyát a bírósági eljárás során a szövetségi ügyész, Kurt Rebman semmi korábbihoz sem hasonlíthatónak minősítette. Ferdinand Schuth bíró 1990-ben Conradot életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte, és az ítélet indokolásában az alábbiakat mondta ki: „*A Varsói Szerződés támadása esetén a NATO parancsnokainak vagy azonnal fel kellett volna adniuk a Nyugat-Németország védelmét, vagy kénytelenek lettek volna atomfegyvert használni.*”¹⁸⁶ Conrad 1998-ban a börtönben halt meg, szívinfarktusban.¹⁸⁷

Belovai Istvánt a magyar elhárítás 1985. július 10-én érte tetten, amikor Budapesten egy álcázott csomagot próbált meg felvenni egy rejtékhelyről. A katonai bíróság életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte, de 1990-ben egyéni kegyelemmel feltételesen szabadlábra került, majd az USA-ban lévő Denverbe költözött, és ott is halt meg 2009-ben.¹⁸⁸ Történetét 1998-ban a saját szemszögéből bemutatva „*Fedőneve: Scorpion*” címmel írta meg.

Összegzés

1989-ben a köztársaság kikiáltása, majd 1990. januárban a „Duna-gate” botrány¹⁸⁹ elkerülhetetlenné tette az állambiztonsági szervek átszervezését. Először 1989. november 1-jei hatállyal a nyomozóhatósági jogkört ellátó III/1. Vizsgálati Osztályt szüntették meg, majd 1990. január 21-én a BM III. (állambiztonsági) Főcsoportfőnökség vezetői mondtak le beosztásukról. Ugyanezen napon a Minisztertanács a 3016/1990. számú határozatával hatályon kívül helyezte az összes állambiztonsági tevékenységre vonatkozó normát, mely intézkedések megteremtették az alapjait a tevékenység törvényi szinten történő, demokratikus szabályozásának.¹⁹⁰

Ezt az elvárást az 1990. február 14-én a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról kihirdetett 1990. évi X. törvény, és a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról szóló 26/1990. minisztertanácsi rendelet teljesítette, amelyek alapján 1990. március 1-jén létrejöttek az új polgári nemzetbiztonsági szolgálatok.

Az 1956-os forradalom leverését követően kialakult, és több, mint 30 évig tartó szervezeti struktúra – a belső reakció elleni területet kivéve – megtalálható a mai szolgálatok feladatrendszerében is, mely az alábbiak szerint feleltethető meg:

¹⁸⁵ Süli i.m. (l.j. 82.) 442. old.

¹⁸⁶ <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1990-06-07-mn-1608-story.html> (letöltés: 2020.04.25.)

¹⁸⁷ Kovács i.m. (l.j. 81.) 63. old.

¹⁸⁸ Süli i.m. (l.j. 82.) 444. old.

¹⁸⁹ 1990. január 5-én nyilvánosságra került információk, amelyek felhívták a figyelmet a titkos információgyűjtés törvényi szabályozatlanságára és a visszaélések lehetőségére. Az ügyben az SZDSZ és a FIDESZ képviselői tettek feljelentést Végvári József nyugállományú őrnagy, a BM III/III-5. osztály volt operatív tisztjének adatai alapján, miszerint a BM állambiztonsági szervei a rendszerváltást követően is folytattak titkos megfigyeléseket az ellenzéki pártokkal szemben. Az állambiztonsági vezetők lemondása után az Országgyűlés 1990. január 23-ai ülésén Horváth István belügyminiszter is bejelentette lemondását. Forrás: Révész Béla (2004): *Dunagate-I. Beszélő-online*, IX. évf. 12. szám

¹⁹⁰ Minisztertanács 3016/1990. (I.21.) határozata. Forrás: Révész Béla (2010): *Források a titkosszolgálatok politológiai tanulmányozásához*. JATEPress Kiadó, Budapest, 2010. 173. old.

BM	szervezet korábbi neve	jelenlegi elnevezése
III/ I.	Hírszerző Csoportfőnökség	→ Információs Hivatal
III/ II.	Kémelhárító Csoportfőnökség	→ Alkotmányvédelmi Hivatal
III/ III.	Belső Reakció Elhárító Csoportfőnökség	→ megszűnt
III/ IV.	Katonai Elhárító Csoportfőnökség	→ Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
III/ V.	Operatív Technikai Csoportfőnökség	→ Nemzetbiztonsági Szakszolgálat
HM	MN Vezérkara 2. Csoportfőnöksége	→ Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat

1. táblázat: az állambiztonsági szervezetek mai megfelelői (A szerző saját szerkesztése)

A közelmúltban 100. születésnapját ünneplő hazai hírszerzés és elhárítás történének rövid áttekintése segíthet mindenkinek – civilnek és szakmabelinek egyaránt – megérteni a jelenkori szervezetek felépítését és feladatait, az egyes szakterületek történelmi események függvényében kialakult sajátosságait, vagy akár előrevetítheti egy esetlegesen szükségessé váló újabb szervezeti változtatás kritikus pontjait is.

Az eltelt időben szerzett tapasztalatok talán a szervezetek számára is megteremtette annak a lehetőségét, hogy a világ többi társszolgálatával együttműködve megfeleljenek a XXI. század egyik legnagyobb biztonsági kihívásának, amit a terrorizmus jelent.

Felhasznált szakirodalom

1. Argejő Éva (2009): Az állambiztonsági tekintet legendája. *Korall*, 37. szám. 116-132. old. Forrás: http://epa.oszk.hu/00400/00414/00028/pdf/korall_37_116-132.pdf (A letöltés dátuma: 2021.04.08.)
2. Baráth Magdolna (2008): A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után. *Történelmi Szemle*, 2008/4. szám, 535-563. old. Forrás: https://tti.btk.mta.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/tsz/tsz2008-4/535-563_barath.pdf (A letöltés dátuma: 2020.04.15.)
3. Beke József - dr. Hegyes Gabriella (2015): A terrorelhárítás kezdetei Magyarországon - A C-79-es dosszié. *Terror&Elhárítás* IV. évf. 1. szám, 144-203. old.
4. Békés Márton (2018): Velünk élő ÁVH. *Látószög*, 2018.06.25. Forrás: http://latoszogblog.hu/blog/velunk_elo_avh (A letöltés dátuma: 2020.02.13)
5. Boda József – Regényi Kund (2019): A hírszerző és biztonsági szolgálatok fejlődése a második világháború végéig. In: Boda József – Regényi Kund (szerk.): *Hírszerzés története az ókortól napjainkig*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 116-129. old.
6. Churchill, Winston (1946): A béke hajtóereje. USA-Fulton, 1946. március 5-én elmondott beszéd (részletek) Forrás: <http://www.okm.gov.hu/letolt/retorika/ab/szoveg/szov/chur.htm> (A letöltés dátuma: 2019.11.23.)
7. Cserényi-Zsitnyányi Ildikó (2013): A belügyminisztérium szervezeti változásai 1953-1956. in: Gyarmati György - Palasik Mária (szerk.): *Trójai faló a Belügyminisztériumban - Az ÁVH szervezete és vezérkara 1953-1956*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 63-130. old. Forrás: <https://www.szaktars.hu/harmattan/view/trojai-falo-a-belugyminiszteriumban-az-avh-szerkezete-es-vezerkara-1953-1956/?pg=75&layout=s&query=Rajnai%20> (A letöltés dátuma: 2020.03.12)
8. Cserényi-Zsitnyányi Ildikó (2009): Az Államvédelmi Hatóság szervezeti változásai 1950–1953. *Betekintő*, 2. szám. 3-27. old. Forrás: http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_2_cserenyi_zsitnyanyi.pdf (A letöltés dátuma: 2020.03.12)

9. Dávid Ferenc (2019): Állambiztonság Magyarországon 1945–1990. In: Boda József – Regényi Kund (szerk.): Hírszerzés története az ókortól napjainkig. Campus Kiadó, Budapest, 158-161. old.
10. Fekete Edit-Palásik Mária-Simon István (2013): A Belügyminisztérium 1953-1956. közötti vezérkara. Pályaképek. In: Gyarmati György - Palásik Mária (szerk.): Trójai faló a Belügyminisztériumban - Az ÁVH szerkezete és vezérkara 1953-1956. L'Harmattan Kiadó Budapest, 135-474. Forrás: <https://www.szaktars.hu/harmattan/view/trojai-falo-a-belugyminiszteriumban-az-avh-szerkezete-es-vezerkara-1953-1956/?pg=136&layout=s&query=p%C3%A1lyak%C3%A9pek> (A letöltés dátuma: 2021.03.28.)
11. Gergely Attila (2006): Emléktöredékek 1956-ról - I. *Kapu*, 85-87. old. Forrás: [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Kapu_2006_09/?query=SZO%3D\(szentendre\)&pg=86&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Kapu_2006_09/?query=SZO%3D(szentendre)&pg=86&layout=s)
12. Gyaraki Károly (2018): A magyar katonai elhárítás szervezeti fejlődése a rendszerváltástól 1995-ig. *Felderítő Szemle*, 2. szám. 105-138. old. Forrás: <https://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2018-2.pdf> (A letöltés dátuma: 2019.11.20.)
13. Horváth Attila (2011): A rendészeti szervek története Magyarországon a szovjet típusú diktatúra korában. *Rendészet és emberi jogok*, I. évf. 3. szám. 3-30. old. Forrás: http://epa.niif.hu/02200/02222/00003/pdf/EPA_02218_ReEJ_2011_03_003-030.pdf (A letöltés dátuma: 2021.03.31.)
14. Imre Lajos (2008): A hadászati rádiófelderítés a hidegháború éveiben 1946–1990. *Felderítő Szemle* Emlékszám, 94-99. old. Forrás: <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2018-E.pdf> (A letöltés dátuma: 2019.11.03.)
15. Kajári Erzsébet (2002): Az ÁVH felszámolása, 1953-57. *História*, XXIV. évf. 7. szám. 13-16. old. Forrás: [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Historia_2002/?query=SZO%3D500%2F6%2F1953.\(VII.17.\)%20&pg=224&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Historia_2002/?query=SZO%3D500%2F6%2F1953.(VII.17.)%20&pg=224&layout=s) (A letöltés dátuma: 2020.05.02.)
16. Kovács Krisztián (2015): Amerikai katonai elhárítás külföldön végzett műveleti tevékenységének sajátosságai a Conrad kémügy tükrében. *Szakmai Szemle* 1. szám. 35-64. old. Forrás: <https://docplayer.hu/3995373-Katonai-nemzetbiztonsagi-szolgalat.html> (A letöltés dátuma: 2021.04.08.)
17. Molnár János (2009): „A másodrendű vádlott”. *Múltunk*, 1. szám. 100-137. old. Forrás: <http://epa.oszk.hu/00900/00995/00017/pdf/molnarj09-1.pdf> (A letöltés dátuma: 2021.03.24.)
18. Müller Rolf (2013): A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának szervezettörténete (1946. október – 1948. szeptember). *Betekintő*, 3. szám. 1-27. old. Forrás: https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2013_3_muller2.pdf (A letöltés dátuma: 2021.03.21.)
19. Müller Rolf (2017): Az erőszak neve: Péter Gábor – Az ÁVH vezetőjének élete. Jaffa Kiadó, Budapest, 2017.
20. Okváth Imre (2013): A magyar katonadiplomácia újjászervezése az 1960-as években. *Felderítő Szemle* 2. szám, 40-53. old. Forrás: <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-2.pdf> (A letöltés dátuma: 2020.05.03.)
21. Okváth Imre (2018): A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás története a második világháború végétől a rendszerváltásig. *Felderítő Szemle*, 2. szám, 38-50. old. Forrás: <https://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2018-2.pdf> (A letöltés dátuma: 2019.11.20.)
22. Palásik Mária (2011): A Hírszerző Osztály szervezete és állománya 1956-1962. *Betekintő*, 2. szám. 108-144. old. Forrás: http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2011_2_palasik.pdf (A letöltés dátuma: 2020.01.12.)

23. Pintér Tamás (2002): „Szívvel, lélekkel és ésszel”. *ArchívNet*, 2. évf. 1. szám <https://www.archivnet.hu/politika/szivvel-lelekkel-es-esszel.html> (A letöltés dátuma: 2021.03.28.)
24. Révész Béla (2004): Dunagate-I. *Beszélő-online*, IX. évf. 12. szám. Forrás: <http://beszelo.c3.hu/cikkek/dunagate-i> (A letöltés dátuma: 2021.04.02.)
25. Révész Béla (2010): Az állambiztonság a nemzetbiztonságban: a titkos szolgálati átalakulás. *De iurisprudentia et iure publico*, IV. évf. 3-4. szám. 165-183. old. Forrás: <http://dieip.hu/wp-content/uploads/2010-3-szam.pdf> (A letöltés dátuma: 2021.04.09.)
26. Révész Béla (2010): Források a titkosszolgálatok politológiai tanulmányozásához. JATEPress Kiadó, Budapest, 1-276. old.
27. Rónaföldi Zoltán (2019): A „borsodi kooperáció” és Kazincbarcika építése. 2019. 1-718. old. Forrás: <http://mek.oszk.hu/19700/19709/19709.pdf> (A letöltés dátuma: 2021.04.10.)
28. Süli Szabina Mercedes (2019): „Bukott kémek” a szocializmusban. Értekezés a Belovai-ügyről. *Acta Universitatis Szegediensis : forum : publicationes discipulorum iurisprudentiae*, II. évf. 437-491. http://acta.bibl.u-szeged.hu/70874/1/forum_discipulorum_2019_437-491.pdf (A letöltés dátuma: 2021.04.01.)
29. Szabó József János (2008): A magyar katonai hírszerzés 1945–1956. *Felderítő Szemle*, 2008/Emlékszám, 46-59. old. Forrás: <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2018-E.pdf> (A letöltés dátuma: 2019.11.03.)
30. Tabajdi Gábor (2011): Kis állambiztonsági topográfia 2. A politikai rendőrség ingatlanhálózatának kiépülése (1945–1953.) *Betekintő*, 1. szám, 1-19. old. Forrás: https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/teljes_szamok/2011_1.pdf (A letöltés dátuma: 2021.03.31.)
31. Ungváry Krisztián (2019): A magyar katonai elhárító szolgálatok vezetői. In: Drusza Tamás (szerk): A magyar elhárítás fejlődése. Dialog Campus Kiadó, Budapest, 13-69. old.
32. Urbán Attila (2003): A magyar állambiztonsági szolgálatok (1962-1980.). *Múltunk*, 48. évf. 3. szám, 3-48. old. Forrás: https://adt.arcanum.com/hu/view/Multunk_2003/?pg=644&layout=s&query=urb%C3%A1n%20attila (A letöltés dátuma: 2021.04.01.)

Jogszabályok és szabályzók

33. 1945. évi 1.690. M. E. számú rendelet a csendőrség felosztásáról és az államrendőrség megszervezéséről (kiadva: 1945.05.07.); Magyar Közlöny, 1945/26. szám, 3-4. old. Forrás: https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarKozlony_1945_Hivatalos_001-122/?pg=0&layout=s (letöltés: 2020.06.21.)
34. 1945. évi 1.700. M. E. számú rendelet a Magyar Államrendőrség felállításáról (kiadva: 1945.05.07.); Magyar Közlöny, 1945/26. szám 4-5. old. https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarKozlony_1945_Hivatalos_001-122/?pg=0&layout=s (letöltés: 2020.06.21.)
35. 1090/1946. M.E. rendelet az országos főkapitányi állás szervezése és az országos főkapitány feladatkörének megállapítása tárgyában. (kiadva: 1946.01.31.); Rendőrségi Közlöny, 1946/5. szám 145. old. Forrás: https://adt.arcanum.com/hu/view/RendorsegiKozlony_1946 (letöltés: 2020.06.21.)
36. 4.353/1949.(268) M.T. számú rendelet az Államvédelmi Hatóság szervezése tárgyában. (kiadva: 1949.12.28.). Magyar Közlöny 1946/268. szám, 2168-2169. old.

- https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarKozlony_1946_Hivatalos_188-298 (letöltés: 2020.06.21.)
37. 500/6/1953. M.T. sz. titkosított határozat az Államvédelmi Hatóság megszüntetéséről (kiadva: 1953.07.17.)
 38. 1955. évi 22. tvr. a rendőrségről (kiadva: 1955.07.27.). Forrás: <http://jogiportal.hu/index.php?id=d6ijag8d1mg7531kf&state=19571001&menu=view> (letöltés: 2020.06.21.)
 39. 1974. évi 17. tvr. az állam és közbiztonságról (kiadva: 1974.11.10.). Forrás: <http://www.jogiportal.hu/view/1974-evi-17-torvenyereju-rendelet> (letöltés: 2020.06.28.)
 40. 3541/VIII.22/1956. számú minisztertanácsi határozat a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumáról (kiadva: 1956.08.22.) Forrás: https://library.hungaricana.hu/en/view/MNL_OL_XIX_A_83_b_185_3516_3545/?query=1956&pg=245&layout=s (letöltés: 2021.05.10.)
 41. 533.900/1946. B.M. számú rendelet az államháztartás egyensúlyi helyzetének rendbehozása érdekében az államrendőrség kebelében végrehajtandó változásokról szóló 10.060/1946. M.E. számú rendelet 1. §-ában foglalt rendelkezések végrehajtása tárgyában (kiadva: 1946.10.04.); Rendőrségi Közlöny 1946/21. szám 574-575. old. Forrás: https://adt.arcanum.com/hu/view/RendorsegiKozlony_1946/?query=%22533.900%22&pg=606&layout=s (letöltés: 2020.06.28.)
 42. 288.009/1948. IV.1. B.M. számú rendelet Magyar Állami Rendőrség Államvédelmi Osztálya középfokú hatósági szervezetének megállapításnak és elnevezésének megváltoztatása tárgyában (kiadva: 1948.09.06.) Magyar Közlöny 1948/202. szám 2085. old. Forrás: https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarKozlony_1948_Rendeletek_196-288/?query=%22288.009%22&pg=106&layout=s (letöltés: 2020.06.28.)
 43. 288.010/1948. IV.1. B.M. számú rendelete a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága jogkörének megállapításáról (kiadva: 1948.09.06.);
 44. A fegyveres erők miniszterének 20-952/1956. számú rendelete (kiadva: 1956.11.19.)
 45. A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány elnökhelyettesének és a Legfőbb Ügyésznek az 5004. számú együttes rendelete a volt államvédelmi szervek beosztottainak elbocsátásáról és eddigi tevékenységének felülvizsgálatáról. (kiadva: 1956.11.27.) Forrás: https://www.archivnet.hu/politika/szivvel_lelekkal_es_esszel.html?oldal=5 (letöltés: 2021.03.28.)
 46. A Minisztertanács 6000/1975. sz. határozata az állambiztonsági feladatokról (kiadva: 1975.06.02.)
 47. BM III/IV. Csoportfőnökség 1962. évi, 61-3773/1962. számon kiadott ügyrendje (ÁBTL 1.11.7 463/3/18)
 48. BM III. Főcsoportfőnökség 1967. évi, 10-1837/1967. számon iktatott ügyrendje; Forrás: https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_1837_1967.pdf (letöltés: 2020.07.03.)
 49. BM III/IV. Csoportfőnökség 1972. évi, 61-896//2/1972. számon iktatott ügyrendje Forrás: <https://docplayer.hu/4883043-A-belugyminiszterium-iii-iv-csoportfonokseg-ugyrendje.html> (letöltés: 2020.07.03.)
 50. BM III. Főcsoportfőnökség 1979. évi, 10-22/26/1979. számon iktatott ügyrendje. Forrás: https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_22_26_1979.pdf (letöltés: 2020.07.03.)

Mellékletek

a belügyi állambiztonsági szervezetek és vezetői (1945-1990)					
szervezet	vezető neve	hivatali idő		élete	
		kezdet	vége		
PRO, ÁVO, ÁVH 1945-1953.	ÁR PRO - vidék	Tömpe András	1945.05.07.	1946.10.15.	1913-1971.
	ÁR PRO - Bp.	Péter Gábor	1945.05.07.	1946.10.15.	1906-1993.
	ÁR ÁVO	Péter Gábor	1946.10.15.	1948.09.10.	1906-1993.
	BM ÁVH	Péter Gábor	1948.09.10.	1949.12.31.	1906-1993.
	ÁVH	Péter Gábor	1950.01.01.	1953.01.03.	1906-1993.
		Piros László	1953.01.03.	1953.06.04.	1917-2006.
Belügyminisztérium - állambiztonság 1953-1956.	BM-I. oszt. (kémelhárítás)	Kucsera László	1953.07.31.	1955.08.01.	1920-2006.
		Balázsi Béla	1955.08.04.	1956.07.16.	1921-1975.
		Mátyás László	1956.07.16.	1956.10.	1911-1998.
	BM-II. oszt., (főosztály) (hírszerző)	Gazdik Gyula	1953.07.22.	1954.04.20.	1911-1981.
		Farkas Vladimir	1954.04.20.	1954.09.18.	1925-2002.
		Hárs István	1954.09.18.	1955.12.24.	1924-2014.
		Rajnai Sándor	1955.12.24.	1956.10. ?	1922-1994.
	BM-III. oszt. (főosztály) (kat. elhárítás)	Jamrich József	1953.07.22.	1955.03.31.	1923-1995.
		Selmeczi György	1955.04.01.	1956.07.15.	1921-1979.
		Horváth Gyula	1956.07.16.	1956.10. ?	1912-1992.
	BM-IV. oszt., (főosztály) (belső reakció)	Rajnai Sándor	1953.07.22.	1955.08.03.	1922-1994.
		betöltetlen	1955.08.03.	1955.12.27.	-
		Radványi Kálmán	1955.12.27.	1956.10.23.	1922-1989.
	I. fcsf. (ÁB)	Hárs István	1955.12.24.	1956.12.07.	1924-2014.
	B M	II. fő	Mátyás László	1956.11.08.	1957.02.16.

	(1956-1962.)	Horváth Gyula	1957.02.1 6.	1958.02.1 2	1912- 1992.
		Galambos József	1958.02.1 3	1961.03.1 8.	1921- 1979.
		Németi József	1961.03.1 8.	1962.08.1 5.	1923- 1991.
	III. fcsf. (1962-1990.)	Galambos József	1962.08.1 6.	1966.12.0 2.	1921- 1979.
		Rácz Sándor	1966.12.0 3	1970.11.1 9	1925 -
		Rácz Pál	1970.11.2 0.	1973.12.3 1	1928- 1986.
		Karasz Lajos	1974.01.0 1.	1982.07.3 1.	1924- 1999.
		Földesi Jenő	1982.08.0 1.	1985.04.3 0.	1928 -
		Harangozó Szilveszter	1985.05.0 1.	1989.04.3 0	1929- 2011.
		Pallagi Ferenc	1989.05.0 1.	1990.01.2 1.	1936-

1. számú melléklet: A belügyi állambiztonsági szervek és vezetői, 1945-1990.
(A szerző saját szerkesztése¹⁹¹)

Katonai elhárítás és hírszerzés szervezetei és vezetői (1945-1990)					
szervezet	vezető neve	hivatali idő		élete	
		kezdet	vége		
HM Katonapolitikai Csoportfőnökség, HM Katonai Elhárító Főcsoportfőnökség	Pálffy György	1945.02.2 6.	1948.02.15 .	1909- 1949.	
	Földi Lajos	1948.02.1 6.	1948.09.15 .	1909- 1987.	
	Révész Géza	1948.10.1 6.	1950.01.01 .	1902- 1977.	
	Szűcs Ernő	1950.01.0 1.	1950.01.31 .	1908- 1950.	
katonai hírszerzés	HM IV. fcsf.	Révész Géza	1950.02.0 1.	1953.12.12 .	1902- 1977.
	MN VK-2.	Fehér Gyula	1953.12.1 3.	1956.03.31 .	1915- 1988.
		Szűcs Ferenc	1956.04.0 1.	1962.07.31 .	1922- 1999.

¹⁹¹ Az Állambiztonsági Parancsgyűjtemény, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára Archontológia, a Nemzeti Emlékezet Bizottsága, a Magyar Életrajzi Lexikon és a Wikipedia adatainak, valamint Ungváry Krisztián (2019): A magyar katonai elhárító szolgálatok vezetői. In: Drusza Tamás (szerk): A magyar elhárítás fejlődése. Dialog Campus Kiadó, Budapest, 2019., és Fekete Edit - Palasik Mária - Simon István: A Belügyminisztérium 1953-1956. közötti vezérkara. Pályaképek. In: Gyarmati György - Palasik Mária (szerk.): Trójai faló a Belügyminisztériumban - Az ÁVH szervezete és vezérkara 1953-1956. L'Harmattan Kiadó Budapest, 2013. című munkájának felhasználásával.

		Sárközi Sándor	1962.08.01.	1977.01.31.	1922-2014
		Szűcs Ferenc	1977.02.01.	1989.12.01.	1922-1999.
katonai elhárítás	ÁVH II. főoszt.	Szűcs Ernő	1950.02.01.	1950.05.01.	1908-1950.
		Janikovszky Béla	1950.05.05.	1951.01.01.	1919-1979.
		Kutika Károly	1951.01.01.	1953.07.22.	1920-1996.
	BM III. (1956.11.08 -1957.05.03. között a HM alatt)	Jamrich József	1953.07.22.	1955.03.31.	1923-1995.
		Selmeczi György	1955.04.01.	1956.07.15.	1921-1979.
		Horváth Gyula	1956.07.16.	1956.10. ?	1912-1992.
		Selmeczi György	1956.10.25.	1962.08.14.	1921-1979.
	BM III/IV. csf.	Kucsera László	1962.08.15.	1975.04.30.	1920-2006.
		Matuska Béla	1975.05.01.	1983.10.31.	1929-1989.
		Strényi Ferenc	1983.11.01.	1990.03.01.	1936-

2. számú melléklet: A katonai hírszerző és elhárító szervek és vezetői, 1945-1990.
(A szerző saját szerkesztése¹⁹²)

¹⁹² Az Állambiztonsági Parancsgyűjtemény, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára Archontológia, a Nemzeti Emlékezet Bizottsága, a Magyar Életrajzi Lexikon és a Wikipedia adatainak, valamint Ungváry Krisztián (2019): A magyar katonai elhárító szolgálatok vezetői. In: Drusza Tamás (szerk): A magyar elhárítás fejlődése. Dialog Campus Kiadó, Budapest, 2019., és Fekete Edit - Palasik Mária - Simon István: A Belügyminisztérium 1953-1956. közötti vezérkara. Pályaképek. In: Gyarmati György - Palasik Mária (szerk.): Trójai faló a Belügyminisztériumban - Az ÁVH szerkezete és vezérkara 1953-1956. L'Harmattan Kiadó Budapest, 2013. című munkájának felhasználásával.

Dr. Dragon Sándor¹⁹³

A digitalizáció és hatásai

Absztrakt

A szerző a tanulmányában a digitalizáció egyes hozadékaival, azok társadalmi környezetre való hatásaival foglalkozik, kiemelten az információs társadalom, a digitális állampolgárság és a digitális kompetenciák témakörével. A tudományágak alapjául szolgáló mechanizmusok sok esetben összetettek, rendezetlenek, egyes fogalmi meghatározásai tisztázatlanok. A kutatás nem részletezi az információs és digitális jelzővel ellátott kifejezések kialakulásának történelmi szakaszait, azok anomáliáit, de hivatkozásokkal segíti ennek megértését. A tanulmány bevezetőként szolgál a kulcs kifejezések bemutatása által egy későbbi fontos téma, az agilis vezetők főbb kompetenciáinak, jellemzőinek ismertetéséhez.

Kulcsszavak: *digitális világ, információs társadalom, digitális állampolgárság, digitális kompetencia,*

Sándor Dr. Dragon¹⁹⁴

Digitalization and its effects

Abstract

The author deals with the effects of digitization, their social environment, especially with the topic of information society, digital citizenship and digital competencies. The mechanisms underlying the disciplines are in many cases complex, disorderly, some conceptual definitions are unclear. The research does not specify the historical stages and their anomalies of the development of terms with information and digital markers, but with links it helps to understand this. The study serves as an introduction to the description of key terms to present a later important topic, the main competences and characteristics of agile leaders.

Keywords: *digital world, information society, digital citizenship, digital competence,*

¹⁹³ dr.jur., tanársegéd, r. ezredes, Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészet Vezetéstudományi Tanszék, e-mail: dragon.sandor@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1850-9433>

¹⁹⁴ dr. jur., police colonel, assistant lecturer, University of Public Service Faculty of Law Enforcement Department of Law Enforcement Management Theory, e-mail: dragon.sandor@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1850-9433>

Bevezetés

A globalizáció^{195, 196} és annak hatásaként megjelenő 4. ipari forradalom nevével fémjelzett digitális világ egy új szintet jelent, amely az elmúlt 10-15 évvel ezelőtt már elkezdte kifejteni hatását nem csak a gazdasági szektorban, hanem erőteljes változások indultak be a társadalmon belül is, amelyről „A digitális szervezet és vezetője a vezetés- irányítás rendszerének tükrében”¹⁹⁷ című tanulmányomban már említést tettem.

„Napjaink egyik legmeghatározóbb megatrendje kétségkívül a digitalizáció, melyre a globalizáció következő lépcsőjeként tekinthetünk. Ennek eredményeképp új üzleti modellek és technológiák alakítják markánsan a gazdaság és társadalmi lét minden aspektusát, digitális eszközök és megoldások jelennek meg az élet olyan területein is, melyeknél ez korábban nem volt jellemző.”¹⁹⁸

A XX. század elején még senki nem gondolta volna, hogy még abban az évszázadban generális változások indulnak be a társadalomban, kifejlődik az úgynevezett információs társadalom és annak hozadékai. Nem csak fogalmi kialakulásról beszélhetünk, hanem a századfordulóra „testet is ölt”. Nem csak jelenségről, hanem valóságról van szó. Tehát kijelenthetjük, hogy nem egy új keletű dolog, a változások folyamatosan zajlottak először csak kisebb lépésekben, szinte észrevehetetlenül, közvetve, majd a századforduló előtt már közvetlenül is és jelen korunkban már a mindennapjainkban is érezzük. Valósággá vált az elképzelhetetlen, megállíthatatlanul megérkezett az „új hullám”. Már csak egy kérdés maradt megválaszolatlanul, hogy felkészülten vagy felkészületlenül érte társadalmunkat. Azok, akiket felkészülten ért, ki tudják aknázni a benne rejlő lehetőségeket. Akiket felkészületlenül ért, ők pedig ha nem látják be, hogy gyorsan a cselekvés útjára kell lépni, akkor vesztesei lesznek ennek a kornak. Olyan lemaradásba kerülnek, amelyet nagy valószínűséggel nem fognak túl élni és eltűnnek az „idő süllyesztőjében”.

Információs társadalom

Napjainkban a társadalomról, mint információs társadalomról kell beszélnünk, amely jelző kellően kifejezi az átalakulás tartalmi jegyeit. Megjelent egy újfajta „áramlat”, amelynek térhódítását korábban el sem tudtuk képzelni. Egyrészt a kommunikáció területén robbanásszerű változás állt be, amely a teljes környezetre hatással volt, másrészt magával hozta az infótechnikai eszközök, módszerek megjelenését¹⁹⁹. Az életünket elképzelni sem tudjuk már ezen újdonságok nélkül, amelyek teljesen beépültek a mindennapi életünkbe. Az idő múlásával a digitalizáció által generált folyamatok csak felgyorsultak és mára már elértünk oda, hogy azok közvetett hatásai már közvetlenné váltak. Ma már nem a mi generáljuk a folyamatokat, idézzük

¹⁹⁵ Kovács István (2019): IKARUSZ the new Model. Journal of Criminology and Criminal Law. 57. évfolyam 3. szám, 115-139. old.

¹⁹⁶ Kovács István (2015): The enforcement of crime prevention duties of the Police. Hadtudományi Szemle, VIII. évfolyam 1. szám, 231-245. old.

¹⁹⁷ Dragon S. (2020): A digitális szervezet és vezetője a vezetés- irányítás rendszerének tükrében. In.: Kovács István (szerk.): A digitális világ hatása a rendészeti szervek vezetés-irányítási folyamatára. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Vezetéstudományi Tanszék és a Magyar Rendészettudományi Társaság Budapest, 41-53. old.

¹⁹⁸ Zuti Bence (2018): Digitalizáció, felsőoktatás és regionális versenyképesség. In: Társadalmi probléma érzékenység Szakmai megoldáskeresés. PEME XVI. PhD konferencia. 328. old. http://real.mtak.hu/80802/1/Zuti_Bence_Digitalizacio_felsooktatás_es_regionális_versenyképesség.pdf (A letöltés ideje: 2021.05.20.)

¹⁹⁹ Manyika, James et. al. (2016): Digital Globalization: The New Era of Global Flows. McKinsey Global Institute, New York, NY.

elő a változásokat, hanem fordítva a magától érthető fejlődést, haladást igyekszünk követni, amely nem kis kihívásokkal jár.²⁰⁰

A kihívások elsődleges elemeként tartjuk számon a kiberbiztonság kérdését, amely területen lehet a legnagyobb károkat okozni a gazdaság egészének, beleértve a gazdasági szereplőket is. Itt nem csak a közvetlen anyagi kárról kell beszélnünk, hanem fontos párhuzamosan kiemelni az állampolgárok digitális társadalomba vetett bizalmában keletkező károkat is. Adott esetben visszavethetik az innovációt, időlegesen gátat vethetnek az infótechnikai eszközök társadalomban történő mind szélesebb körű elterjedésének. A tanulmánynak jelen stádiumában nem tárgya a kiberbiztonság kérdésének kifejtése, de szükséges volt említést tenni róla.

Az információs társadalom újabb és újabb kihívások^{201, 202} elé állítja társadalmunkat, alapjaiban rendezi át az eddig megszokott és működő rendszereket. Ahogyan a globalizáció földrajzilag, térben és időben változtatta meg életünket, így az informatika és az informatikai hálózatok világméretű elterjedése is hasonló hatást fog gyakorolni életünk minden egyes területére. Az így kialakult „új” társadalomban a digitalizáció következményei nem csak a gazdaság, hanem a társadalmi érintkezés minden felületére kihat, mint például az oktatás, a kultúra, munkavállalás, infótechnikai eszközökhöz, módszerekhez való egyenlő hozzáférés, stb., amelyről az EU. „Közlekedés, energia, infrastruktúra és információs társadalom” (TEN) szekciója is említést tett:

„Az európai polgárok jólétéhez és az egységes piac működéséhez a mobilitás, a transzeurópai hálózatok, az információs társadalom fejlődése, az energiaügy és az általános érdekű szolgáltatások mind alapvetően fontosak.”²⁰³

Az információs társadalom középpontjában egyrészt a tudás áll, amely a fejlődés felgyorsulása miatt, korábban elképzelhetetlenül gyorsan elavul. A korábban szakmai – főképpen egy területre összpontosító- ismeret, tudás tartalmi elemei teljesen átalakulnak, az ismeretterületek közötti teljes átjárhatóság, a kritikus gondolkodásmód és a gyorsan változó körülményekhez való alkalmazkodás képessége lesz a fontos. Így érhetjük le a komplex a mindennapi munkavégzésünkhöz szükséges tudás képességét. Az eddig esetenként csak szlogenként megjelent „élethosszig tartó tanulás” (angolul: lifelong learning, LLL) megkerülhetetlen követelmény lesz, amelyet a megállíthatatlan fejlődés fog generálni.

Másrészt az információ, amely eddig is hatalomnak számított, de most ennek a digitalizáció által biztosított keretek közötti megszerzése, elosztása, felhasználása, segítségével újabb folyamatok gerjesztése, stb., áll az origóban.

„Megváltozik az információkhoz való hozzáférés módja és lehetősége, a legfontosabb erőforrássá az információ válik... Ezért fontos a jövő társadalmá jellemzőinek felvázolásánál társadalmi oldalra helyezni a hangsúlyt és leszögezni, hogy az információs társadalom mindenekelőtt a társadalom informatizálását kell, hogy jelentse, amelynek központjában mindig az ember áll.”²⁰⁴

²⁰⁰ Dujin, Anne et al. (2014) (szerk.): Industry 4.0. The new industrial revolution. How europe will succeed. Roland Berger strategy consultants, München. 1-24. old. http://www.iberglobal.com/files/Roland_Berger_Industry.pdf (A letöltés ideje: 2021.05. 20.)

²⁰¹ Kovács István (2020): Relationships between the Arab occupation and the concept of the mafia. The Criminal Lawyer, 25/248., 17-37.

²⁰² Kovács István (2018): Vezetési funkciók egy helyi rendvédelmi szerv életében. Tervezés, mint az elérendő cél, és az ahhoz elvezető tevékenységek meghatározásának folyamata. Műszaki Katonai Közlöny, 3. szám, 194-212. old.

²⁰³ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság. Közlekedés, energia, infrastruktúra és információs társadalom (TEN) szekció. <https://www.eesc.europa.eu/hu/sections-other-bodies/sections-commission/transport-energy-infrastructure-and-information-society-ten> (A letöltés ideje: 2021.05.30.)

²⁰⁴ Horváth János: Információs társadalom: itt és most <http://www.inco.hu/inco3/tudas/cikk1h.htm> (A letöltés ideje: 2021.05.30.)

Az információs társadalom kialakulása és fejlődése²⁰⁵, mint már fentebb említettem nem egy új keletű dolog, mégis fogalmának meghatározása a mai napig nem történt meg, amellett, hogy nagyon sok kutató próbálkozott vele:

Nico Stehr szerint: „Contemporary society may be described as a knowledge society based on the extensive penetration of all its spheres of life and institutions by scientific and technological knowledge.”

A szerző fordítása: A jelen társadalmat úgy lehet jellemezni, mint tudás társadalmat, amely a tudományos és technológiai tudásnak a társadalom életének és intézményeinek területére történő széleskörű behatásán alapszik.”²⁰⁶

„Új típusú társadalom, amelynek átalakulása és fejlődése mögött az információs (és nem az anyagi) javak termelése a hajtóerő ... (és amely evvel) az emberi intellektuális kreativitást virágoztatja fel.”²⁰⁷

Olyan társadalom, amelyben ... az információt gazdasági erőforrásként használják, a közösség jobban kihasználja azt, s mindezek mögé kifejlődik egy olyan iparág, amely a szükséges információkat állítja elő....²⁰⁸

Olyan társadalom, amely a társadalmi kontroll, valamint az innováció és a változás kezelése érdekében a tudás körül szervezi magát....²⁰⁹

“Az információ és a tudás szabad létrehozásán, forgalmazásán, hozzáférésén és felhasználásán alapuló társadalmi struktúra...., az élet számos területének globalizálódása. (NIS, 1995)

Olyan új típusú társadalom, melyben az információs és telekommunikációs technológiák globális elterjedésének segítségével az emberiségnek új típusú életvitelre, magasabb minőségű életre, munkavégzésre, társadalomban betöltött szerepre van lehetősége.²¹⁰

Az információs társadalom gazdasági valóság és nem csupán szellemi elvonatkoztatás.... Megszűnik az információk terjedési késése.... fokozatosan új tevékenységek, műveletek és termékek látnak napvilágot.²¹¹

A Magyar Információs Társadalom Stratégia alapján: „Információs társadalomról akkor beszélhetünk, amikor az információs ágazat társadalmi, gazdasági súlya dominánssá válik, az információ beépül az egyének, szervezetek és intézmények mindennapjaiba, és a társadalmi

²⁰⁵ Z. Karvalics László (2007): Információs társadalom – mi az? Egy kifejezés jelentése, története és fogalomkörnyezete. In.: Pintér Róbert (szerk.): Az információs társadalom Az elmélettől a politikai gyakorlatig Tankönyv. Gondolat – Új Mandátum, Budapest, 29-46. old. <https://mek.oszk.hu/05400/05433/05433.pdf> (A letöltés ideje: 2021.05.30.)

²⁰⁶ Stehr, Nico (2002): Knowledge and economic conduct The social foundations of the modern economy. University of Toronto Press, Toronto Buffalo London printed in Canada, 18. old. <https://books.google.hu/books?id=IDEWM7IQXGoC&pg=PA18&lpg=PA18&dq=Contemporary+society+may+be+described+as+a+knowledge+society+based+on+the+extensive+penetration+of+all+its+spheres+of+life+and+institutions+by+scientific+and+technological+knowledge.&source=bl&ots=lqR2zClqW7&sig=ACfU3U0K-uroxxvOYY5fDhhaWYfV11YeCw&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwib6Mip-fbwAhVWm4sKHUplA3EQ6AEwCnoECBAQAw#v=onepage&q=Contemporary%20society%20may%20be%20described%20as%20a%20knowledge%20society%20based%20on%20the%20extensive%20penetration%20of%20all%20its%20spheres%20of%20life%20and%20institutions%20by%20scientific%20and%20technological%20knowledge.&f=false> (A letöltés ideje: 2021. 05.30.)

²⁰⁷ Yoneji Masuda (1981): The Information Society as Post-industrial Society. World Future Society

²⁰⁸ Nick Moore (1997): The information policy agenda in East Asia. Policy Studies Institute, London, UK

²⁰⁹ Daniel Bell (1973): Technology, nature and society: the vicissitudes of three world views and the confusion of realms. The American Scholar

²¹⁰ Murányi Béla (1997): Forrás: <http://comm-media.com/hu/abc/informacios-tarsadalom>. (A letöltés ideje: 2021. június 02.)

²¹¹ Információs társadalom, néhány további definíció <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:fFP96OcmUIJ:www.artefaktum.hu/oktatashoz/inftarsidezetek.rtf+&cd=13&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> (A letöltés ideje: 2021.05.30.)

kommunikáció nagy része a digitális csatornákon zajlik. Az információ mind szélesebb körű és könnyű elérése, fokozott termelése és átalakítása segíti a társadalom megújulását, mobilizációját, utat nyit az egyéni kezdeményezőkészségnek, vállalkozó kedvnek, szélesíti a civilizációs termékek, kulturális javak fogyasztását, továbbá globálissá teszi az emberi tudás megszerzését és megosztását, és soha nem látott mértékben sokszorozza meg azt.”²¹²

Digitális állampolgárság

A digitális állampolgárság fogalmi meghatározása és történeti fejlődése²¹³ kapcsán először tisztáznunk kell azt a fontos dolgot, amely első hallásra megtevesztheti az olvasót. Semmiképpen nem keverendő össze az „állampolgárság” jogintézményével, annak ellenére, hogy egy jelzővel egészült ki.

A digitális állampolgárságot felfoghatjuk egy modellként, amelybe beletartozik az infótechnikai eszközök, szolgáltatások, technológiák szakértői kezelése, azok felhasználásban való jártasság, továbbá az információs (online) környezetben történő tevékenység és viselkedési, etikai, jogi irányelvei és normái.

Az állampolgárság alap esetben egy országhoz (államhoz) való tartozásnak a jogviszonya, amely az adott személy jogszabályban rögzített jogait és kötelezettségeit jelenti.

Állampolgárság hivatalos megfogalmazása az Alaptörvény G) cikk alapján: „(1) Születésével a magyar állampolgár gyermeke magyar állampolgár. Sarkalatos törvény a magyar állampolgárság keletkezésének vagy megszerzésének más eseteit is meghatározhatja.

(2) Magyarország védelmezi állampolgárait.

(3) Senkit nem lehet születéssel keletkezett vagy jogszerűen szerzett magyar állampolgárságától megfosztani.

(4) Az állampolgárságra vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.”²¹⁴ valamint a 1993. évi LV. törvény 1. § (1)-(2), (4), 2-4. §, 4/A. § (2), 5. §, 5/A. § (1), 7. § (2)-(3), 8. § (1)-(2), (4), 9. § (1), (4), 23. §, 25. §.²¹⁵ tartalmazza.

A fenti meghatározások alapján látható, hogy a digitális állampolgárság nem egy jogi terminológia, hanem az információs társadalom eleme, abban az értelemben, hogy az emberek, valamint a digitizáció és hatásainak viszonyát jelenti.

A digitális állampolgárság fogalmi megközelítései:

„Képesség arra, hogy valaki elérje és biztonságosan, felelősséggel és hatékonyan használja a digitális technológiát és médiát.”²¹⁶

„A digitális állampolgársághoz kapcsolódó tevékenységek olyan tudatosan átgondolt, az egyén és a közösség számára értékes cselekvést és viselkedést jelentenek, amelyek magukban foglalják a XXI. századhoz illeszkedő, digitális kommunikáció és eszközhasználat modelljét, az online felületeken végzett értékteremtő tevékenységet és annak hatásait, valamint

²¹²Magyar Információs Társadalom Stratégia. Informatikai és Hírközlési Minisztérium 2003. november, 4. old. http://www.artefaktum.hu/oktatashoz/mits_2003.pdf (A letöltés ideje: 2021.05.30.)

²¹³ Ollé János: A digitális állampolgárság értelmezése és fejlesztési lehetőségei <http://www.oktatas-informatika.hu/2012/07/olle-janos-a-digitalis-allampolgarsag-ertelmezese-es-fejlesztési-lehetosegei/> (A letöltés ideje: 2021.05.24.)

²¹⁴ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (A letöltés ideje: 2021.05.20.)

²¹⁵ 1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300055.tv> (A letöltés ideje: 2021.05.24.)

²¹⁶ Digitális társadalom – digitálisan intelligens polgárok? <https://moderniskola.hu/2016/01/digitalis-tarsadalom-digitalisan-intelligens-polgarok/> (A letöltés ideje: 2021.05.24.)

a digitális eszközökkel végzett cselekvés etikai, jogi, valamint a mentális és fizikai egészségi állapothoz fűződő aspektusait is...”²¹⁷

„A digitális állampolgársághoz kapcsolódó tevékenységek olyan tudatosan átgondolt, az egyén és a közösség számára értékes cselekvést és viselkedést jelentenek, amelyek magukban foglalják a XXI. századhoz illeszkedő, digitális kommunikáció és eszközhasználat modelljét, az online felületeken végzett értékteremtő tevékenységet és annak hatásait, valamint a digitális eszközökkel végzett cselekvés etikai, jogi, valamint a mentális és fizikai egészségi állapothoz fűződő aspektusait is. A digitális állampolgárság fogalma alapján az egyén a közösség által kialakított – és folyamatosan formálódó – normák szerint, az egyén és a közösség jogainak és becsületének tiszteletben tartásával, annak védelmében és művelésében végzi mindennapi, hétköznapi és szakmai tevékenységét.”²¹⁸

Fontos megjegyezni, a digitalizáció megjelenése előtt az emberek közötti kapcsolatok az úgynevezett offline térben történtek. Az offline szó jelentése: „hálózathoz nem kapcsolódó”,²¹⁹ az emberek közötti interakcióban a személyes találkozást jelenti, amelyet angol kifejezéssel is használnak „in real life” (rövidítve: IRL). Tehát a társadalomban megvalósuló kapcsolatok személyes találkozásokat jelentettek a minket körülvevő természetes környezetben. A digitális világ ezt a már megszokott rendszert fogatta fel gyökerestül. Ahogyan korábban az offline világban megvoltak a gazdasági, politikai, társadalmi, kulturális, katonai környezet szabályai, törvényszerűségei, úgy az online világ is kialakította saját rendszerét és annak alkotó elemeit, amelyek a jelenben a digitális világ és hatásaira alapszanak.

Meg kell említeni Ludwig Von Bertalanffyt a rendszerelmélet megalkotóját, akinek elmélete a jelen információs társadalomban részlegesen értelmezhető. Egyes elemei megfelelő módon definiálható a jelen rendszerben is, más elemei pedig a bekövetkezett gyökeres változások következtében átalakultak, mást értelmezést kellett, hogy kapjanak.

Ludwig Von Bertalanffy (1968b) elmélete alapján: „egy rendszert, legyen az élő organizmus vagy társadalom, a következők jellemzik: teljesség, növekedés, különbözőség, hierarchikus felépítettség, dominancia, ellenőrzés és verseny.”²²⁰

A digitalizáció a rendszert alkotó elemekre összességében hatott, a fentebb említett szektorokra is sajátos hatást gyakoroltak. Az elemek közötti interakcióba beágyazódott a digitalizáció, amely ezen kapcsolatokat még közvetlenebbé, gyorsabbá, rendszertanilag pedig komplexebbé, mobilabbá tette. Az információs társadalom, a digitális állampolgárság, mint rendszer modell elképzelhetetlen a folyamatos változás követése, ennek megfelelően a folyamatok befolyásolása, ahhoz történő gyors alkalmazkodása nélkül.

„A rendszer egymással kölcsönhatásban álló elemek olyan együttese, amelyre bizonyos rendszertörvények alkalmazhatók. Az elem a rendszer olyan része, összetevője, amelyet az egész vizsgálata érdekében célszerű megkülönböztetni.” (Von Bertalanffy 1968a)²²¹.

A digitális világra is igaz, hogy az egészet alkotó alrendszert további elemekre lehet osztani, amely rendszerben az egész mindig több lesz, mint az őt alkotó kisebb egységek jellemzői, összességei. Ennek megfelelően kijelenthetjük, hogy az offline környezetet és az online környezetet nem különállóan kell kezelnünk, azok egymást kiegészítik. A hagyományos környezetnek is meg vannak/voltak a kompetenciái, amelyek részben vagy egészében átalakultak az online térnek megfelelően. Az online környezet elemei ugyanolyan helyet foglalnak el a jelen rendszerben, mint a korábbi hagyományos környezetet meghatározó

²¹⁷ Digitális állampolgárság. <http://digitalisallampolgarsag.hu/a-digitalis-allampolgarsag-kompetenciarendszere-2014/> (A letöltés ideje: 2021.05.20.)

²¹⁸ Digitális Állampolgárság <http://digitalisallampolgarsag.hu/> (A letöltés ideje: 2021.05.24.)

²¹⁹ Lexiq. <https://lexiq.hu/offline> (A letöltés ideje: 2021.05.24.)

²²⁰ Bertalanffy L (1968b): The Organismic Psychology and Systems Theory, Heinz Werner lectures, Worcester: Clark University Press.

²²¹ Sasvári Péter: II. Rendszerszemlélet és rendszerelmélet. DOI: 10.36250/00734.02

elemek. A két környezet elismeri az adott kor vívmányait, azzal a kiegészítéssel, hogy a jelenben az online környezetnek van primátusa.

A rendszer életképességét mutatja, hogy az évszázadokon keresztül a hagyományos környezetben megszokott viselkedésnek megfelelő, minőségi elvárásokat támasztunk a digitális állampolgárral szemben. Külön kiemelendő, amíg a hagyományos környezetben az „egyenlő feltételek” viszonylag biztosítva voltak számukra – természetesen figyelemmel a gazdasági és társadalmi, politikai, földrajzi és kulturális és egyéb környezetre -, addig a digitális állampolgárok nem egyenlő feltételekkel vesznek részt a rendszerben. A digitális társadalom generációját a hagyományos IQ (értelmi képesség), az EQ (érzelmi intelligencia), mellett a DQ (digitális intelligencia, amely a digitális írástudás) jellemezi. A DQ a hagyományos tudást ötvözi a digitalizáció elméleti és gyakorlati képességeivel, készségeivel, magában foglalja az információs állampolgárt jellemző kompetenciákat, amely csak tovább erősíti a különbségeket.

„Az információs társadalom teljes értékű polgára csak az lehet, aki alkotó módon lesz képes használni és létrehozni a jövő társadalmának legnagyobb tömegben termelődő és legértékesebb termékét az információt.

... Az információs társadalom akkor jöhet létre, ha a társadalom többsége részt vehet abban, azaz birtokában van az (ICT) eszközöknek és a felhasználásukhoz szükséges tudásnak.”²²²

Digitális kompetencia fogalomköre

A kompetencia szónak kettős jelentése: „1) illetékesség, hatáskör, jogosultság; 2) szakértelem, hozzáértés, alkalmasság.”²²³

A kompetencia, egy összetett rendszer, amely annak birtoklóját képessé, illetékessé, alkalmassá teszi, hogy cselekvése során kialakult különböző helyzetekben átgondolt, komplex, gyors, határozott és gyakorlatias megoldásokat, döntéseket hozzon.²²⁴

„A kompetencia illetékességet, alkalmasságot, szakmai hozzáértés jelent. Az egyén kompetenciája azon képességeinek és készségeinek összességét jelenti, amelyek révén meg tud felelni a vele szemben támasztott elvárásoknak a munka világában és azon túl.

A kompetencia különböző, de összecsengő definícióiról jó áttekintést ad tanulmányában Szelestey:

– Amerikai Menedzsment Szövetség: Az egyén általánosítható tudása, motivációi, legbensőbb személyiségjegyei, társasági szerepei vagy képességei, készségei, amelyek egy munkakörben nyújtott kiemelkedő teljesítményhez köthetők.

– Quinn: Egy bizonyos feladat vagy szerep teljesítéséhez szükséges tudás és képesség.

– Woodruffe: Viselkedésminták egy készlete, melyet a munkakör betöltőjének be kell vetnie ahhoz, hogy a munkaköri feladatokat és funkciókat kompetensen lássa el.

– Klemp és McClelland: A kiválóan teljesítő személyiségjellemzője, pontosabban az egyén olyan tulajdonsága, amely nélkülözhetetlen egy munkakörben vagy szerepben nyújtott hatékony teljesítményhez.”²²⁵

²²² Lajtha György: Az informatika hazai helyzete és jövőképe <http://www.inco.hu/inco2/tudas/cikk1.htm> (A letöltés ideje: 2021.05.24.)

²²³ A kompetencia szó jelentése http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/curriculum/iii_1_a_kompetencia_sz_jelentse.html (A letöltés ideje: 2021.05.24.)

²²⁴ Szabó Szilvia- Szakács Gábor (2014): Kompetencia alapú emberi erőforrás gazdálkodás. ÁROP – 2.2.21 Tudásalapú közszolgálati előmenetel ISBN 978-615-5491-15-3 <https://cmsadmin-pub.uni-nke.hu/document/vtkk-uni-nke-hu/kompetencia-alapu-emberi-eroforras-gazdalkodas.original.pdf> (A letöltés ideje: 2021.05.20.)

²²⁵ Berényi László (2012): Digitális kompetencia helyzetkép a szervezeti kompetenciafejlesztés szempontjából. Gazdaságtudományi Közlemények, 6. kötet, 1. szám 6. old. http://real.mtak.hu/90481/1/ISSN_1588-9033_6k_1sz_2012_005-019.pdf (A letöltés ideje: 2021.05.20.)

Kiemelten fontos említést tennünk az EU. törekvéseiről a digitális társadalom, a digitális kompetencia kapcsán. Ezek kialakulását nem napjainkra, hanem a XX század végére tehetjük, amely az EU. információs és kommunikációs technológiák (IKT) fejlődéséhez kapcsolódik.

„az Információs és Kommunikációs Technológiák olyan eszközök, technológiák, szervezési tevékenységek, innovatív folyamatok összessége, amelyek az információ- és a kommunikációközlést, feldolgozást, áramlást, tárolást, kódolást elő-segítik, gyorsabbá, könnyebbé, és hatékonyabbá teszik.”²²⁶

2000-ben az EU. lisszaboni csúcstalálkozón a kormányfők megállapodtak az Európai Unió számára kidolgozott új stratégiai, a Lisszaboni Stratégia elfogadásában. 2010-ben az Európai Bizottság bemutatta az Európai Digitális Menetrendet (Digital Agenda of Europe – továbbiakban: DAE). Az akció terv lényege, az EU. gazdaságának fellendítése és a digitális eszközök a társadalom minden szintjén történő elterjesztése az elkövetkező 10 évben, 2010-2020 között. A DEA egyik legfontosabb eleme a digitális kompetencia, tehát a digitális (számítógépes) írástudás fejlesztése, nagy sebességű, szupergyors internet és a szükséges kiegészítő eszközök és módszerek, stb. elérése a társadalom minden rétegében. Az információs társadalom középpontjában is - az, EU. stratégiának megfelelően- az egyik fő elem a digitális kompetencia. Mint ahogyan a tanulmányban az információs társadalomnál már említést tettem az „élthosszig tartó tanulásról”, itt is meg kell tenni. A digitális kompetencia fontos eleme a napra kész tudás megléte, amely a jelen korunkban gyorsan zajló fejlődés és változások eredménye képpen, ugyanolyan gyorsan elévül. Ennek tudatában és figyelemmel a munkavállalók munkában eltöltendő idejére, életük során szinte állandóan fejleszteniük, képezniük kell magukat, illetve a munkáltatóknak kell gondoskodni az elengedhetetlen fejlődést biztosító képzést, oktatást. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy tudásunk a digitális világ fejlődésével fordított arányban és sebeséggel fog elévülni. Jelen fejlődés mellett 5-10 év alatt biztosan elévülne tudásunk. Véleményem szerint az egyéni és a szervezeti kompetencia egyformán fontos a szervezet szempontjából. Figyelemmel a vezetés elmélet klasszikus irányzat képviselőjének Fayolnak a 14 vezetési elv egyikére, az érdekek prioritására, - amely nem más, mint a szervezet érdeke az egyén érdekével szemben²²⁷ (Czuprák, Kovács, 2017) – kijelenthetjük, hogy mindkettő a szervezethez kapcsolódik, mindkettő alapoz és formálja a másikat, de egyes esetekben ütközésük elkerülhetetlen.²²⁸(Laáb Ágnes, 2010)

A digitális világban is a szervezetek működésének alapja a megfelelő munkaerő kinevelése, kiválasztása, amely biztosítéka a versenyképességnek. A hagyományos környezetben bevált módszerek, metódusok, már teljes mértékben nem szolgálják a szervezetek érdekeit, így újabbak folyamatos kifejlesztésére van szükség. Ennek elérése viszont csak megfelelően képzett alkalmazottakkal lehetséges, amely során célirányos munkaterületeket átívelő, mobilitást biztosító kompetenciák elsajátítására van szükség.

A digitális kompetencia területén 8 kulcskompetenciát tartanak számon:

- anyanyelvi kommunikáció,
- idegen nyelvi kommunikáció,
- matematikai, természettudományi és technológiai kompetenciák,
- digitális kompetencia,
- a tanulás tanulása,
- személyközi és állampolgári kompetenciák,
- vállalkozói kompetencia,

²²⁶ IKT innováció http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/05_ikt_02_27/221ikt_fogalma.html (A letöltés ideje: 2021.05.24.)

²²⁷ Czuprák O. – Kovács G. (2017): A szervezetvezetés elmélete. Dialóg Campus Kiadó Budapest, 45-61.old.

²²⁸Laáb Ágnes (2010): Kompetenciagazdálkodás I. – Mennyi élet van éveidben? Typotex Elektronikus Kiadó Kft., Budapest

- kulturális kompetencia,

amelyek egymásra épülő és kiegészítő rendszert alkotnak. Átalluk válik biztosítottá a személy teljes kiteljesedése az információs társadalomban, amelyben központi szerepet tölt be az oktatás.

A digitális kompetencia elsajátítását biztosító eszközök egyre nagyobb számban és egyre több embernek váltak elérhetővé, de még közel sem lehetünk nyugodtak. Az egyenlőtlenségek még a fejlettebb társadalmakban is utolérhetőek, amelyek nem csak az eszközök meglétére, hanem az oktatásra is kiterjed. Jelenleg még a digitális állampolgárok nem képviselnek többséget a rendszerben, így hatásuk és értékük nem képvisel még kimagasló értéket. A törekvések megfelelő irányba haladnak, csak a teljes megvalósítás ideje a kérdéses. Biztosítékául a kompetencia alapú szervezetfejlesztés szolgál, amely a szervezet eredményességét, teljesítmény orientáltságát nagyban befolyásolja. Ez egy olyan módszer, amelynek segítségével válaszokat adhatunk, megoldásokat találhatunk egy szervezet működtetése során felmerülő problémákra.

Felhasznált szakirodalom

1. Berényi László (2012): Digitális kompetencia helyzetkép a szervezeti kompetenciafejlesztés szempontjából. Gazdaságtudományi Közlemények, 6. kötet, 1. szám 6. old. http://real.mtak.hu/90481/1/ISSN_1588-9033_6k_1sz_2012_005-019.pdf (A letöltés ideje: 2021.05.20.)
2. Bertalanffy L (1968b): The Organismic Psychology and Systems Theory, Heinz Werner lectures, Worcester: Clark University Press.
3. Czuprák O. – Kovács G. (2017): A szervezetvezetés elmélete. Dialóg Campus Kiadó Budapest, 45-61.old.
4. Dragon S. (2020): A digitális szervezet és vezetője a vezetés- irányítás rendszerének tükrében. In.: Kovács István (szerk.): A digitális világ hatása a rendészeti szervek vezetés-irányítási folyamatára. Nemzeti Közszoigálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Vezetéstudományi Tanszék és a Magyar Rendészettudományi Társaság Budapest, 41-53. old.
5. Dujin, Anne et al. (2014) (szerk.): Industry 4.0. The new industrial revolution. How europe will succeed. Roland Berger strategy consultants, München. 1-24. old. http://www.iberglobal.com/files/Roland_Berger_Industry.pdf (A letöltés ideje: 2021.05. 20.)
6. Horváth János: Információs társadalom: itt és most <http://www.inco.hu/inco3/tudas/cikk1h.htm> (A letöltés ideje: 2021.05.30.)
7. Laáb Ágnes (2010): Kompetenciaga(rá)zdálkodás I. – Mennyi élet van éveidben? Typotex Elektronikus Kiadó Kft., Budapest
8. Lajtha György: Az informatika hazai helyzete és jövőképe <http://www.inco.hu/inco2/tudas/cikk1.htm> (A letöltés ideje: 2021.05.24.)
9. Manyika, James et. al. (2016): Digital Globalization: The New Era of Global Flows. McKinsey Global Institute, New York, NY.
10. Ollé János: A digitális állampolgárság értelmezése és fejlesztési lehetőségei <http://www.oktatas-informatika.hu/2012/07/olle-janos-a-digitalis-allampolgarsag-ertelmezese-es-fejlesztési-lehetosegei/> (A letöltés ideje: 2021.05.24.)
11. Sasvári Péter: II. Rendszerszemlélet és rendszerelmélet. DOI: 10.36250/00734.02
12. Stehr, Nico (2002): Knowledge and economic conduct The social foundations of the modern economy. University of Toronto Press, Toronto Buffalo London printed in Canada, 18. old. <https://books.google.hu/books?id=IDEWM7IQXGoC&pg=PA18&lpg=PA18&dq=Co>

[ntemporary+society+may+be+described+as+a+knowledge+society+based+on+the+extensive+penetration+of+all+its+spheres+of+life+and+institutions+by+scientific+and+technological+knowledge.&source=bl&ots=1qR2zClqW7&sig=ACfU3U0K-uroxxvOYY5fDhhaWYfV11YeCw&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwib6Mip-fbwAhVWm4sKHUplA3EQ6AEwCnoECBAQAw#v=onepage&q=Contemporary%20society%20may%20be%20described%20as%20a%20knowledge%20society%20based%20on%20the%20extensive%20penetration%20of%20all%20its%20spheres%20of%20life%20and%20institutions%20by%20scientific%20and%20technological%20knowledge.&f=false](https://www.researchgate.net/publication/351111111/figure/fig/1/figure-pdf/351111111/Contemporary%20society%20may%20be%20described%20as%20a%20knowledge%20society%20based%20on%20the%20extensive%20penetration%20of%20all%20its%20spheres%20of%20life%20and%20institutions%20by%20scientific%20and%20technological%20knowledge.pdf) (A letöltés ideje: 2021. 05.30.)

13. Szabó Szilvia- Szakács Gábor (2014): Kompetencia alapú emberi erőforrás gazdálkodás. ÁROP – 2.2.21 Tudásalapú közszolgálati előmenetel ISBN 978-615-5491-15-3 <https://cmsadmin-pub.uni-nke.hu/document/vtkk-uni-nke-hu/kompetencia-alapu-emberi-eroforras-gazdalkodas.original.pdf> (A letöltés ideje: 2021.05.20.)
14. Z. Karvalics László (2007): Információs társadalom – mi az? Egy kifejezés jelentése, története és fogalomkörnyezete. In.: Pintér Róbert (szerk.): Az információs társadalom Az elmélettől a politikai gyakorlatig Tankönyv. Gondolat – Új Mandátum, Budapest, 29-46. old. <https://mek.oszk.hu/05400/05433/05433.pdf> (A letöltés ideje: 2021.05.30.)
15. Zuti Bence (2018): Digitalizáció, felsőoktatás és regionális versenyképesség. In: Társadalmi probléma érzékenység Szakmai megoldáskeresés. PEME XVI. PhD konferencia. 328. old. http://real.mtak.hu/80802/1/Zuti_Bence_Digitalizacio_felsooktatás_es_regionalis_versenykepesség.pdf (A letöltés ideje: 2021.05.20.)

Jogszabályok és szabályzók

16. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
17. 1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300055.tv> (A letöltés ideje: 2021.05.24.)

Internetes hivatkozások

18. A kompetencia szó jelentése http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/curriculum/iii_1_a_kompetencia_sz_jelentes.html (A letöltés ideje: 2021.05.24.)
19. Digitális állampolgárság. <http://digitalisallampolgarsag.hu/a-digitalis-allampolgarsag-kompetenciarendszere-2014/> (A letöltés ideje: 2021.05.20.)
20. Digitális Állampolgárság <http://digitalisallampolgarsag.hu/> (A letöltés ideje: 2021.05.24.)
21. Digitális társadalom – digitálisan intelligens polgárok? <https://moderniskola.hu/2016/01/digitalis-tarsadalom-digitalisan-intelligens-polgarok/> (A letöltés ideje: 2021.05.24.)
22. Európai Gazdasági és Szociális Bizottság. Közlekedés, energia, infrastruktúra és információs társadalom (TEN) szekció. <https://www.eesc.europa.eu/hu/sections-other-bodies/sections-commission/transport-energy-infrastructure-and-information-society-ten> (A letöltés ideje: 2021.05.30.)
23. IKT innováció http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/05_ikt_02_27/221ikt_fogalma.html (A letöltés ideje: 2021.05.24.)
24. Információs társadalom, néhány további definíció <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:fFP96OcmUIJ:www.artefak>

tum.hu/oktatashoz/inftars_idezetek.rtf+&cd=13&hl=hu&ct=clnk&gl=hu (A letöltés ideje: 2021.05.30.)

25. Lexiq. <https://lexiq.hu/offline> (A letöltés ideje: 2021.05.24.)

26. Magyar Információs Társadalom Stratégia. Informatikai és Hírközlési Minisztérium 2003. november, 4. old. http://www.artefaktum.hu/oktatashoz/mits_2003.pdf (A letöltés ideje: 2021.05.30.)

Harmati Barbara²²⁹

A forró pontok (hotspot) - és az RTM elemzés megbízhatóságának vizsgálata Budapesten

Absztrakt:

A térbeli bűncselekményi adatok elemzésére rengeteg féle módszer áll rendelkezésünkre. A kutatók között nincs egyetértés abban, hogy melyik módszer az, amelyik a legmegbízhatóbb. A tanulmány célja, hogy megvizsgálja az előrejelző képességét az alábbi módszereknek: a (1) Kernel sűrűség alapú forró pontok (hotspot)-elemzés (KDE), (2) ugyanezen elemzés kiegészítve a bűncselekmények okozta sérelmet számszerűsítő indexszel (HCHI)²³⁰, illetve a (3) Kockázat-terep modellezés (RTM). A KDE a korábbi bűncselekmények elkövetési helyszíneit vizsgálja a sűrűség alapján. Ezzel szemben az RTM bevonja az elemzésbe az adott területnek a térbeli jellemzőit is. Arra keresi a választ, hogy a térbeli mintázatokon felül, mely térbeli jellemzők azok, amelyeknek szignifikáns kapcsolata van a vizsgált bűncselekménnyel.²³¹ A két módszert a Prediktív pontossági index (Predictive Accuracy Index, PAI)²³² és a Visszavételi arány index (Recapture Rate Index, RRI)²³³ eredményeivel fogom értékelni, és meghatározni a legmegbízhatóbb módszert. A tanulmány a 2015. december 1. és 2019. november 30. között Budapesten elkövetett testi sértés bűncselekményeket vizsgálja. Az elemzés során három hónapos időegységekre bontottam az adatokat, hogy az esetleges szezonális hatásokat is vizsgálhatók legyenek. Az eredmények azt mutatják, hogy jelentős különbségek fedezhetők fel az egyes elemzési módszerek eredményei között.

Kulcsszavak: hotspot elemzés (KDE), Kockázat-terep modellezés (RTM), bűncselekmények térbeli elemzése

Barbara Harmati²³⁴

Analysis of the accuracy of hotspot mapping and RTM in Budapest

Abstract:

²²⁹ Ph.D hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: harmatib@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5749-0125>

²³⁰ Harmati Barbara (2020): A bűncselekmények okozta sérelmet számszerűsítő index. *Statisztikai Szemle*, 98. 9. szám. 1066-1081 old.

²³¹ Caplan, Joel M., Kennedy, Leslie W., és Piza, Eric L. (2013): Joint Utility of Event-Dependent and Environmental Crime Analysis Techniques for Violent Crime Forecasting. *Crime & Delinquency*, 59. 2. szám : 243–70 old.

²³² Chainey, Spencer, Tompson, Lisa, és Uhlig, Sebastian (2008): The Utility of Hotspot Mapping for Predicting Spatial Patterns of Crime. *Security Journal*, 21. 1-2. szám. 4–28 old.

²³³ Caplan, Joel M., Kennedy, Leslie W., és Piza, Eric L.: i.m.

²³⁴ Ph.D student, Faculty of Law Enforcement, National University of Public Service, Hungary, e-mail: harmatib@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5749-0125>

Today various spatial analysis methods are available to detect the spatial concentration of past crime incidents, and to predict patterns of future crime incidents. On the other hand, it is not obvious which method is the best to achieve this goal. The purpose of this study is to examine the predictive accuracy of the following spatial analysis tools: (1) Kernel Density Estimation (KDE), (2) hotspots using the Hungarian Crime Harm Index (HCHI)²³⁵, and (3) Risk Terrain Modeling (RTM). KDE assesses places where crimes cluster spatially, meaning that it identifies hotspots by prior crime events. On the other hand, RTM examines the features of crime incident places, to determine which have a significant spatial relationship with crime. This tool relies on criminogenic features of the physical environment to identify risky places.²³⁶ To compare the two methods, I use The Predictive Accuracy Index (PAI)²³⁷ and Recapture Rate Index (RRI)²³⁸, which are assessing the accuracy of spatial methods in predicting crime locations. This study focuses on battery incidents that occurred between the 1st of December 2015 and 30th of November 2019. The battery incidents were broken down by three months, to examine the effect of seasonal variation. The results show that there are some differences in prediction performance between the tools.

Keywords: Kernel Density Estimation (KDE), Risk Terrain Modeling (RTM), spatial analysis of crime

²³⁵ Harmati Barbara (2020): A bűncselekmények okozta sérelmet számszerűsítő index. *Statisztikai Szemle*, 98. 9. szám. 1066-1081 old.

²³⁶ Caplan, Joel M., Kennedy, Leslie W., és Piza, Eric L. (2013): Joint Utility of Event-Dependent and Environmental Crime Analysis Techniques for Violent Crime Forecasting. *Crime & Delinquency*, 59. 2. szám : 243–70 old.

²³⁷ Chainey, Spencer, Tompson, Lisa, és Uhlig, Sebastian (2008): The Utility of Hotspot Mapping for Predicting Spatial Patterns of Crime. *Security Journal*, 21. 1-2. szám. 4–28 old.

²³⁸ Caplan, Joel M., Kennedy, Leslie W., és Piza, Eric L.: i.m

Bevezetés

A bűncselekmények térbeli elhelyezkedésének vizsgálata régóta része a környezeti kriminológiai kutatásoknak. A rohamos technikai fejlődésnek köszönhetően egyre több térbeli adat áll rendelkezésre, amelynek egyik következménye, hogy újabb és újabb térbeli elemzési módszerek jelentek meg.

Gondoljunk bele: amikor ellátogatunk egy új helyre, akkor értékeljük az adott helyet az alapján, hogy mennyire kockázatos és biztonságos. Ebben a döntésben segítséget nyújtanak korábbi emlékeink és tapasztataink. Egyértelmű, hogy a kezdeti benyomás a hely megismerésével megváltozhat, de ennek ellenére az első benyomás fontossága nem hanyagolható el. Ezeket a kockázatelemzéseket akár tudatosan, akár nem, a mindennapjainkban alkalmazzuk.²³⁹ A bűncselekmények szemszögéből nézve, a kockázatok elemzése összeköti az adott helyen található különböző és/vagy hasonló kriminális problémákat, ami egy olyan vizsgálatot eredményez mely képes meghatározni azt, hogy mekkora a valószínűsége annak, hogy bűncselekményt fognak elkövetni az adott helyen, és ezt miként lehet megelőzni a kockázatok menedzselésével.²⁴⁰ Amikor a bűncselekmények elkövetésének a lehetőségét kockázati szempontból közelítjük meg, akkor a helyek értékelésének fő szempontja, hogy a vizsgált kriminogén kockázatoktól az milyen távolságban helyezkedik el.²⁴¹

Ebben a kontextusban a bűncselekmény egy véges változónak tekinthető, mivel vagy megtörtént vagy nem, addig a kockázat egy folyamatos változó, amelynek intenzitása növekedhet, csökkenhet, vagy eltűnhet idővel. A földrajzi kockázathoz a különböző térbeli tényezőknek és azok időbeli változásának, illetve az egyes faktorok közötti interakcióknak az elemzése történik. Ezen térbeli és időbeli mintázatoknak megértése elengedhetetlen a megfelelő bűncselekményi kockázat meghatározásánál.²⁴²

Azonban, ha egy hely több kockázati jellemzővel is rendelkezik az nem egyenesen arányos azzal, hogy bűncselekmény fog ott bekövetkezni, hanem mindössze azt jelenti, hogy azokon a helyeken, ahol ezen kriminogén jellemzők csoportosulnak, ott nagyobb valószínűséggel fog a vizsgált esemény megvalósulni. Azaz a kockázat egy olyan mérőszám, amely segít összekötni a különböző kriminális problémákat és valószínűsíti a bűncselekmény elkövetését. Ebből következik, hogy bizonyos események valószínűségét előre tudjuk jelezni és így meg is tudjuk őket előzni.²⁴³

A környezeti kriminológiai elméletek megállapításai és a kockázatok elemzése együttesen képes meghatározni ezeket a sérülékeny helyeket. Jelen tanulmányban három erre hivatott módszert teszteltek. Elsőként a Kernel sűrűség alapú forró pontok (hotspot)-elemzést (továbbiakban: KDE), amely az egyik legelterjedtebb módszer a szakirodalomban. Ezt követően ugyanezen elemzést kiegészíttem egy súllyal, amelynek alapját a bűncselekmények okozta sérelmet számszerűsítő index adja (továbbiakban: KDE HCHI)²⁴⁴, végül pedig egy

²³⁹ Kennedy, Leslie W., Caplan, Joel M., és Piza, Eric L. (2018) Risk-Based Policing: Evidence-Based Crime Prevention with Big Data and Spatial Analytics. California, USA: University of California Press, 1-168. old.

²⁴⁰ Kennedy, Leslie W. és Van Brunschot, Erin Gibbs (2009): The risk in crime. Maryland, USA: Lanham: Rowman & Littlefield Pub, 1-192. old.

²⁴¹ Caplan, Joel M. (2011): Mapping the Spatial Influence of Crime Correlates: A Comparison of Operationalization Schemes and Implications for Crime Analysis and Criminal Justice Practice. *Cityscape*, 3. szám. 57–83. old.

Cohen, Lawrence E., Kluegel, James R., és Land, Kenneth C. (1981): Social Inequality and Predatory Criminal Victimization: An Exposition and Test of a Formal Theory. *American Sociological Review*, 505–524. old.

²⁴² Caplan, Joel M., Kennedy, Leslie W., és Miller, Joel (2011): Risk Terrain Modeling: Brokering Criminological Theory and Gis Methods for Crime Forecasting. *Justice Quarterly*, 28, 2. szám, 360–381. old.

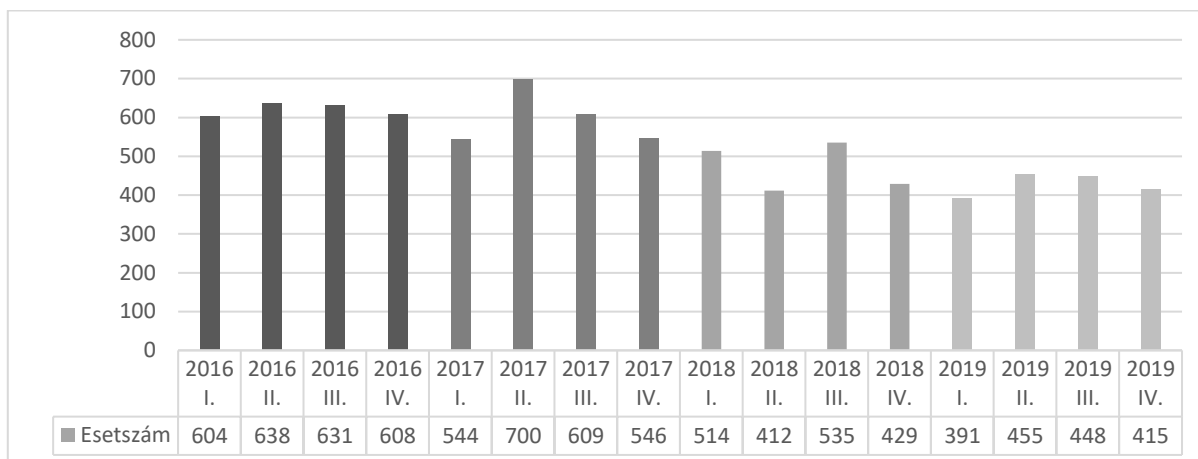
²⁴³ Kennedy, Leslie W. és Van Brunschot, Erin Gibbs.: i.m.

²⁴⁴ Harmati Barbara.: i.m.

viszonylag új módszert a Kockázat-terep modellezést (továbbiakban: RTM) alkalmazom. A három módszer megbízhatóságát és pontosságát két index segítségével tesztelem.

Módszertan

A tanulmány a 2015. december 1. és 2019. november 30. között Budapesten elkövetett 8 479 testi sértés bűncselekményeket vizsgálja, amely időbeli eloszlása az 2. ábraán látható.

2. ábra A testi sértések száma 2015. december 1. és 2019. november 30. között
(Forrás: ORFK Bűnügyi Elemző-értékelő Főosztály adatai alapján készítette a szerző)

Az elemzés során három hónapos időegységekre bontom az adatokat, hogy az esetleges szezonális hatásokat is vizsgálhatók legyenek. Ennek függvényében a negyedévek az évszakokhoz igazodnak, amely azt jelenti, hogy az I. negyedév az előző év december 1. és február 28. vagy 29. közötti, a II. negyedév a március 1. és május 31. közötti, a III. negyedév a június 1. és augusztus 31. közötti, végül a IV. negyedév a szeptember 1. és november 30. közötti adatokat tartalmazza. A 2018-as év kivételével, az I. negyedévet követően a II. és III. negyedévben megemelkedik a testi sértések száma, majd a IV. negyedévre lecsökken.

A tanulmányban több elemzési módszer eredményeit fogom összevetni, hogy megállapítható lehessen, hogy melyik fent említett módszer az, amelyik a legjobban tudja előrejelezni a Budapesten elkövetett testi sértés bűncselekményeket. Majd az egyes modellek eredményeit két mérőszámmal a Prediktív pontossági indexszel (továbbiakban: PAI) és a Visszavételi arány indexszel (továbbiakban: RRI) értékelem. Mégpedig úgy, hogy a elemzett negyedév eredményeire rávetítem a következő negyedév adatait, és ez alapján számolom ki a két index értékét. Továbbá ez azt jelenti, hogy a 2019 I-IV. negyedév adatait nincs értelme így elemezni, mivel ahhoz a 2020 I-IV. negyedév adataira lenne szükség, hogy értékelni tudjam. Így a 2019-es adatokat csak az index értékeinek számítása során használom fel.

Elemzési módszerek

Az elemzés során Budapestet, 275 méteres cellákra osztom, - amely az átlagos háztömb méret fele Budapesten -, és ez adja az elemzés alapegységét. Ez egy olyan méret, amely lehetőséget ad arra, hogy nagyjából egy utcányi méretű előrejelzéseket lehessen tenni. Mindegyik módszer esetén azt tekintem forró pontnak (hotspotnak) vagy magas kockázatú helyszínnek, amelynél a térbeli cella (275*275 m téglalap) értéke nagyobb, mint az átlagtól vett két standard eltérés.

A forró pontok (hotspotok) megmutatják, hogy a különböző kriminális viselkedések miként csoportosulnak térben.²⁴⁵ Az ezzel kapcsolatos szakirodalom rengeteg különféle definíciót tartalmaz, amelyek közös eleme, hogy ez az a térbeli kiterjedés, ahol a vizsgált események nagyobb koncentrációban fordulnak elő, mint a vizsgált terület többi részén.²⁴⁶ Több összehasonlító tanulmány bizonyította, hogy a KDE sűrűség alapú forró pontok (hotspot)-elemzés tekinthető a legmegbízhatóbbnak a többi forró pontos (hotspot)-elemzéshez képest²⁴⁷. A módszer elsőként egyenlő méretű cellákra osztja a vizsgált területet, majd a cellák középpontjához viszonyítva megvizsgálja a bűncselekmények térbeli elhelyezkedését. Ezt követően egy előre meghatározott szélességben – de még a raszter cella keretén belül – megszámlálja a cellákban található eseteket, és ez alapján egy a sűrűségi értéket rendel hozzá. Ezen felül az elemzés során lehetőség van arra, hogy az egyes pontokhoz súlyt rendeljünk hozzá, amelyet a lehető legobjektívabb módon kell meghatározni. A hazai sérelmet számszerűsítő index alapját a 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyv adja.²⁴⁸

Az RTM egy olyan térbeli elemző eszköz, amelynek célja a vizsgált esemény valószínűségének előrejelzése úgy, hogy a vizsgált területen található térbeli jellemzőkhöz kockázati értéket rendel hozzá.²⁴⁹ Az elemzés során az egyes térbeli jellemzők a térképen külön réteggént jelennek meg, és ehhez rendel hozzá kétlépcsős regressziós modellel az egyes kockázati értéket, amelynek alapját a bűncselekménytől vett távolság adja. Amikor ezek az értékek rendelkezésre állnak, akkor az egyes rétegek összefűzése egy olyan térképet hoz létre – kockázat-terep térképet –, ahol minden hely rendelkezik egy összetett kockázati értékkel, és minél nagyobb ez az érték, annál nagyobb a valószínűsége, hogy az adott helyen bűncselekmény fog történni.²⁵⁰ Ebből következik, hogy az RTM megmutatja a térbeli hatások és a kriminogén jellemzők közötti kapcsolatot, míg a létrejövő térkép kombinálja ezeknek a hatását az adott területen.²⁵¹

Az RTM elemzésbe, mint említettem szükséges bevonni különböző térbeli jellemzőket, az 1. táblázat tartalmazza ezeket a jellemzőket és elemszámait.

Kategória	Alkategória	Elemszám
Nagy készpénzforgalmat lebonyolító helyek	ATM bankfiók zálogház	3 631

²⁴⁵ Brantingham, Patricia L. és Brantingham, Paul J. (1999): A Theoretical Model of Crime Hot Spot Generation. *Studies on Crime & Crime Prevention*, 8, 1. szám. 7–26. old.; Caplan Joel, M., Kennedy, Leslie W., és Miller, Joel: i.m. ; Sherman, Lawrence W. (1995): Hot Spots of Crime and Criminal Careers of Places. *Crime and Place*, 4, 35–52. old.; Ratcliffe, Jerry H. (2004): The Hotspot Matrix: A Framework for the Spatio-temporal Targeting of Crime Reduction. *Police Practice and Research*, 5, 1. szám. 5–23. old.;

²⁴⁶ Caplan, Joel M., Kennedy, Leslie. W., és Miller, Joel.: i.m.

Drawve, Grant (2016): A Metric Comparison of Predictive Hot Spot Techniques and RTM. *Justice Quarterly*, 33, 3. szám, 369–397. old.; Drawve, Grant, Moak, Stacy C., és Berthelot, Emily R. (2016): Predictability of Gun Crimes: A Comparison of Hot Spot and Risk Terrain Modelling Techniques. *Policing and Society*, 26, 3. szám, 312–331. old.; Drawve, Grant és Wooditch, Alese (2019): A Research Note on the Methodological and Theoretical Considerations for Assessing Crime Forecasting Accuracy with the Predictive Accuracy Index. *Journal of Criminal Justice*, 64.; Hu, Yujie, Wang, Fahui, Guin, Cecile, Zhu, Haojie (2018): A Spatio-Temporal Kernel Density Estimation Framework for Predictive Crime Hotspot Mapping and Evaluation. *Applied Geography*, 99, 89–97. old.; Rummens, Anneleen és Hardyns, Wim (2020): Comparison of Near-Repeat, Machine Learning and Risk Terrain Modeling for Making Spatiotemporal Predictions of Crime. *Applied Spatial Analysis and Policy* 13, 1. szám; Wheeler, Andrew P. és Steenbeek, Wouter (2020): Mapping the Risk Terrain for Crime Using Machine Learning. *Journal of Quantitative Criminology*

²⁴⁸ Az indexről létrehozása és értékei itt található az alábbi publikációban található: Harmati Barbara: i.m.

²⁴⁹ Connealy, Nathan T. (2019): Can We Trust Crime Predictors and Crime Categories? Expansions on the Potential Problem of Generalization. *Applied Spatial Analysis and Policy*, 13. szám 669-692. old.

²⁵⁰ Caplan, Joel M., Kennedy, Leslie W., és Miller, Joel.: i.m.

²⁵¹ Wheeler, Andrew P. és Steenbeek, Wouter: i.m.; Caplan, Joel M., Kennedy, Leslie W., és Miller, Joel: i.m..

	kisboltok - vegyesbolt áruházlánc (élelmiszer) bevásárlóközpont dohánybolt benzinkút	
Alkoholt árusító helyek	bár és borozó kocsmá és söröző pub	777
Nagyszámú személyforgalommal rendelkező helyek	szálloda étterem gyorsétterem	1 958
Iskolák és kollégiumok	középfokú oktatást biztosító intézmény felsőfokú oktatást biztosító intézmény kollégium	689
Parkok		875
Parkolók és tömegközlekedési megállók	parkoló elektromos autó töltőállomás busz és trolis megálló metró és vasút megálló villamos és hév megálló	5 834
Budapest nevezetességei	turisztikai látványosságok	168
Térfigyelő kamerák		2 218

1. táblázat Térbeli jellemzők kategóriái és teljes elemszámuk²⁵²
(Forrás: GeoX és BKK adatai alapján készítette a szerző)

Mérőszámok

Az egyes módszerek eredményeinek értékelése nem minden esetben egyszerű feladat, ezért jött létre a PAI index, amely lehetőséget ad arra, hogy a különböző elemzési módszerek eredményeit össze lehessen hasonlítani. Az index azt vizsgálja, hogy a létrejött forró pontokon (hotspotokon) belül hány bűncselekmény valósul meg, és ez mekkora része a teljes vizsgált területnek. A következő képlettel lehetséges kiszámolni:

$$PAI = \frac{\left(\frac{n}{N}\right) * 100}{\left(\frac{a}{A}\right) * 100}$$

Ahol az egyes betűk az alábbiakat jelentik:

- *n*: a forró pontban (hotspotban) megvalósuló jövőbeni bűncselekmények száma
- *N*: a jövőbeni bűncselekmények teljes száma
- *a*: a forró pont (hotspot) mérete
- *A*: a vizsgált terület mérete

A számláló a találati arány, amely azt mutatja meg, hogy a jövőbeni bűncselekmények hány százalékát képes előrejelezni az adott módszer, míg a nevező megmutatja, hogy a vizsgált

²⁵² A nagy készpénzforgalmat lebonyolító helyek, az alkoholt árusító helyek, a nagyszámú emberforgalommal rendelkező helyszínek, és az iskolák és kollégiumok csoportba tartozó térbeli helyszíneket a GeoX Térinformatikai Kft., és a tömegközlekedési csomópontokat a Budapesti Közlekedési Központ bocsátotta rendelkezésemre.

terület hány százalékát fedi le a forró pont (hotspot). Minél magasabb az értéke, annál pontosabb a vizsgált elemzési módszer.²⁵³

Másik index, amely alkalmas arra, hogy az egyes elemző módszereket összehasonlítsa az az RRI index. Ez a mérőszám összehasonlíja a változás értékét két időszak között, még pedig úgy, hogy a forró pontban (hotspotban) található incidensek számát elosztja a teljes incidens számmal, a következő képlet segítségével:

$$RRI = \frac{\frac{n_1}{N_1}}{\frac{n_2}{N_2}}$$

Ahol az egyes betűk az alábbiakat jelentik:

- n_1 : a forró pontban (hotspotban) megvalósuló bűncselekmények száma
- n_2 : a forró pontban (hotspotban) megvalósuló jövőbeni bűncselekmények száma
- N_1 : a bűncselekmények teljes száma
- N_2 : a jövőbeni bűncselekmények teljes száma

Ha az RRI érték nagyobb mint 1, az azt jelenti, hogy több bűncselekmény valósul meg a forró pontban (hotspotban) a vártnál, ha pedig kisebb mint 1, akkor pedig kevesebb. Az ideális érték, amely azt jelzi, hogy a módszer megfelelően jelezte előre a jövőbeni bűncselekményeket az 1.²⁵⁴

Ebből következik, hogy a PAI index a prediktív előrejelző képességét, megbízhatóságát, míg az RRI index a pontosságát teszteli az adott módszernek.

Eredmények

Elsőként az elemzés térbeli, térképes eredményeit mutatom be, ahol kitérek arra, hogy az egyes módszerek mely területeket határoztak meg forró pontnak (hotspotnak), és ezek mekkora részét képezik Budapestnek. Ezt követően negyedéves szinten bemutatom a két index értékeit, és meghatározom, hogy mely módszer a legmegbízhatóbb és legpontosabb a Budapesten elkövetett testi sértések előrejelzésére.

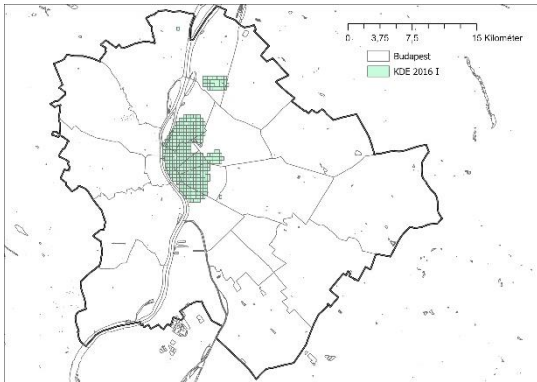
Térképes eredmények

A KDE forró pontok (hotspotok) térbeli elhelyezkedés minden évben viszonylag egységes területet fed le. A legmagasabb kockázatú helyszínek elsősorban a pesti oldal belvárosi kerületei, mégpedig az 5. és a 7. kerület teljes egésze, továbbá a 6. 8. 9. és 13. kerület belvároshoz közelebb eső részei. Ezen kívül forró pontoknak (hotspotoknak) tekinthetők még a 4. kerület Újpest-Központ, és a 15. kerület Újpalota vasútállomás környéke is. A budai oldalt nézve négy esetben jelenik meg a 2. kerület Széll Kálmán tér és környéke, mint magas kockázatú helyszín. Összességében elmondható, hogy a KDE elemzés leginkább a pesti oldalon határoz meg nagyobb kiterjedésű forró pontokat (hotspotokat), amelyek átlagosan Budapest 35%-át fedi le, ami 183,9 km²-t jelent. Az egyes negyedévek eredményei a 2. ábrán láthatók negyedéves bontásban.

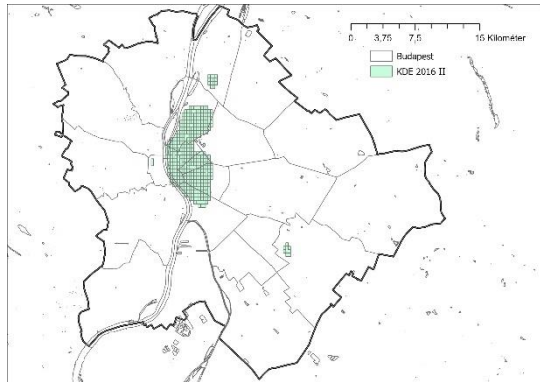
²⁵³ Chainey, Spencer, Tompson, Lisa, és Uhlig, Sebastian: i.m.

²⁵⁴ Levine, Ned (2008): The "Hottest" Part of a Hotspot: Comments on "The Utility of Hotspot Mapping for Predicting Spatial Patterns of Crime". *Security Journal*, 21, 4. szám, 295-302. old.

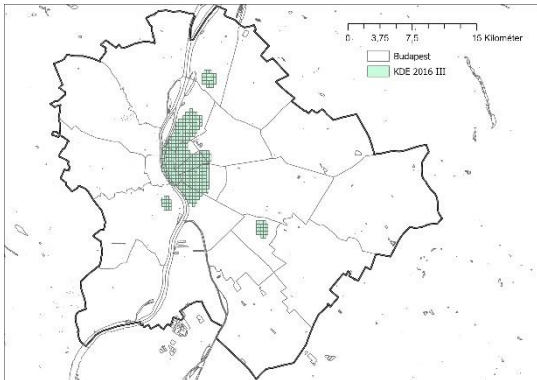
2016 I.

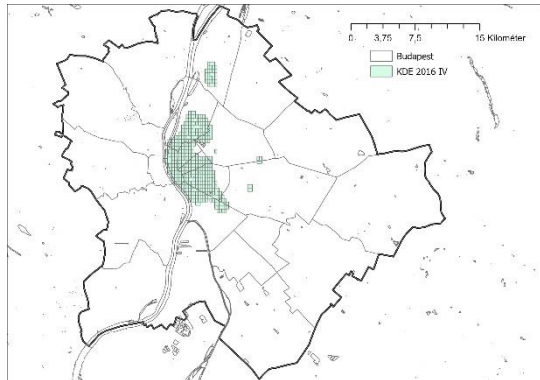
2016 II.

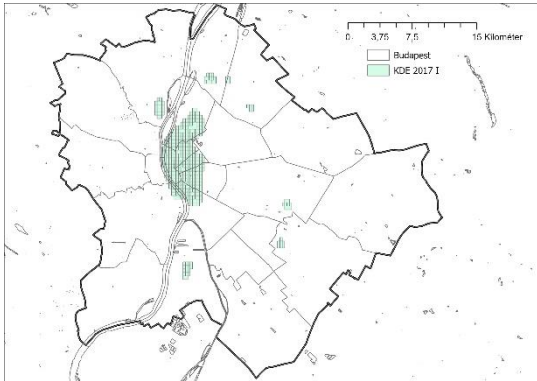
2016 III.

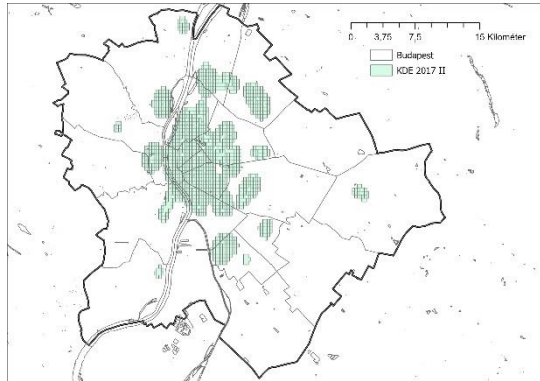
2016 IV.

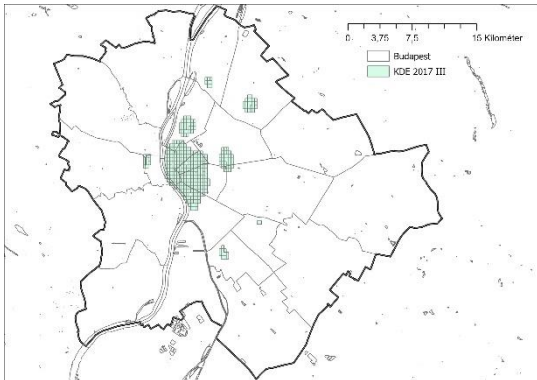
2017 I.

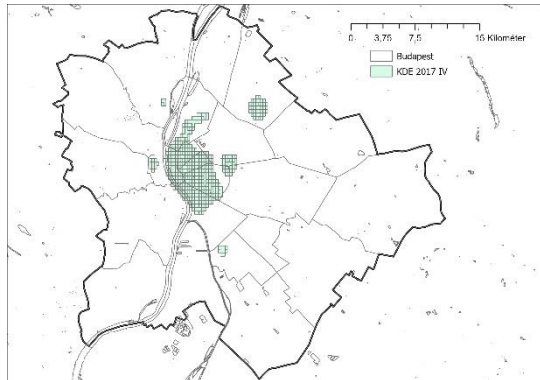
2017 II.

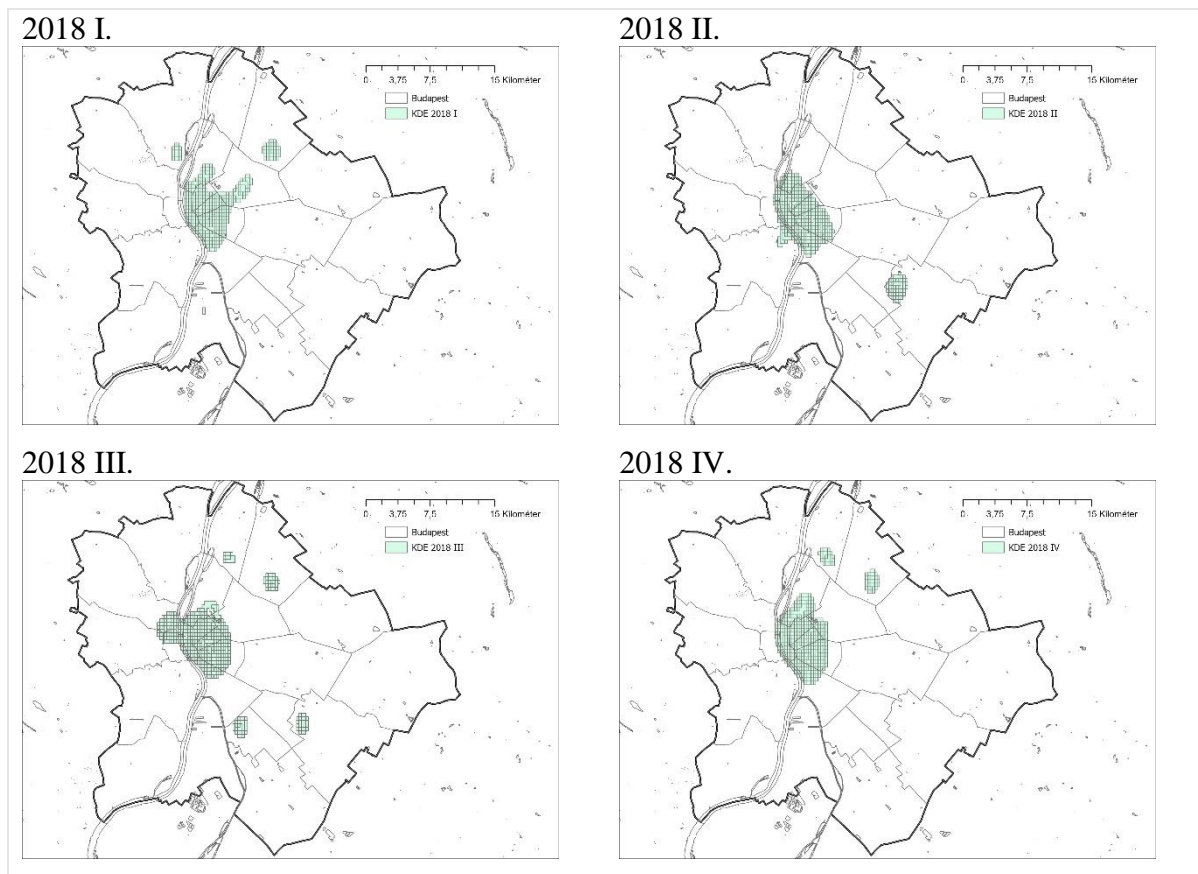

2017 III.

2017 IV.

2. ábra: A testi sértés KDE elemzésének eredményei
(Forrás: ORFK Bűnügyi Elemző-értékelő Főosztály adatai alapján készítette a szerző)

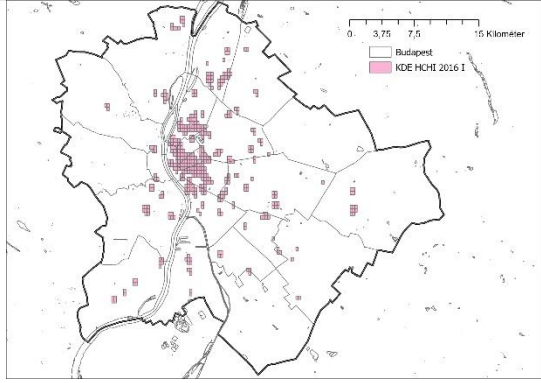
A KDE elemzéshez képest a súllyal ellátott elemzés, a KDE HCHI differenciáltabb térképeket hoz létre, ahol kisebb és jobban behatárolható területek jelennek meg magas kockázatú helyszíneknek.

Hasonlóan a súly nélküli KDE elemzéshez, ugyanúgy a pesti oldal belvárosi kerületeiben található a legtöbb forró pont (hotspot). Ezen felül megjelennek még a 4. kerület Újpest-Központ, a 15. kerület Újpalota vasútállomás környéke, és a 2. kerület Széll Kálmán tér is, mint magas kockázatú helyszínek. Továbbá forró pontoknak (hotspotoknak) tekinthető a 11. kerületi Móricz Zsigmond körtér és Újbuda-Központ, a 21. kerület Csepel-Belváros, és hasonló viszonylag nagyobb tömegközlekedési csomópontok is.

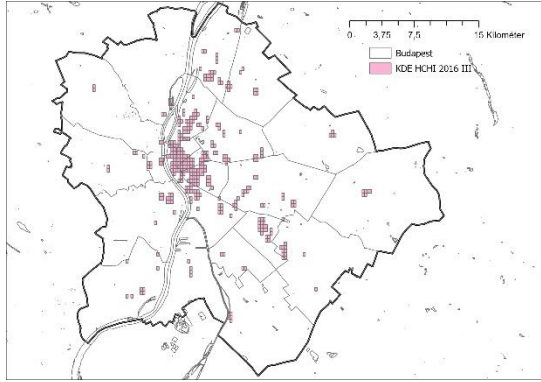
A forró pontok (hotspotok) átlagosan Budapest 35,8%-át fedi le, ami 188 km²-t jelent, amely valamivel nagyobb terület, mint a KDE elemzés esetén. Az egyes negyedévek eredményei a 3. ábrán láthatók negyedéves bontásban.

2016 I.

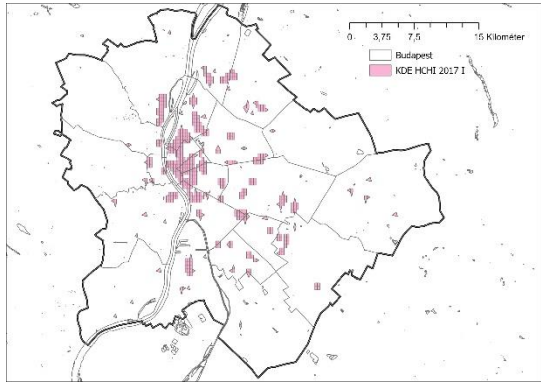
2016 II.

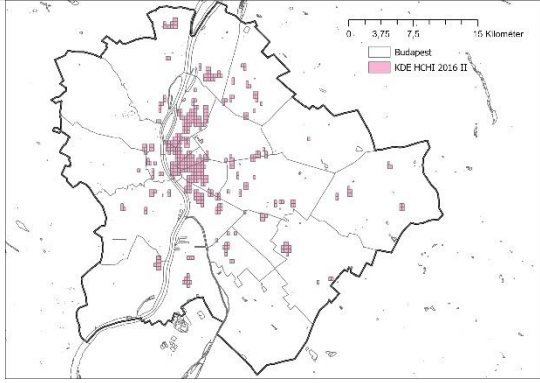
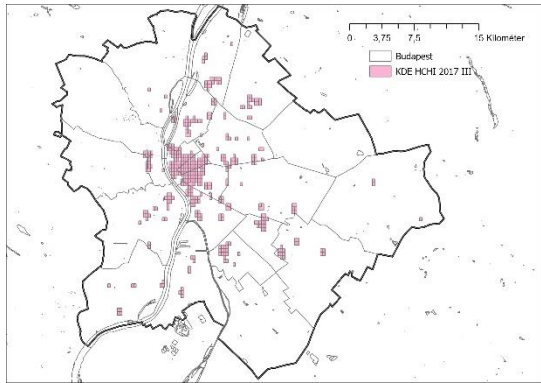
2016 III.

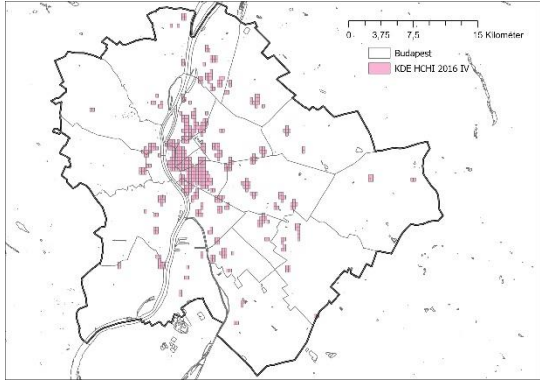
2017 I.

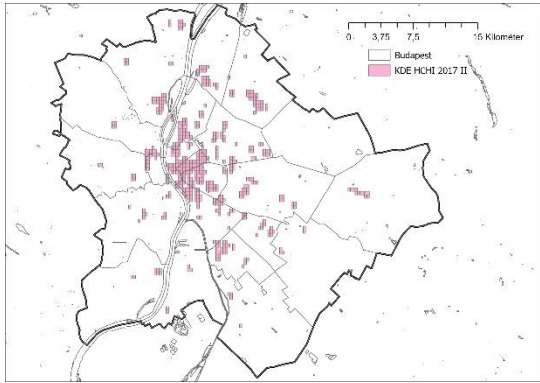
2017 III.

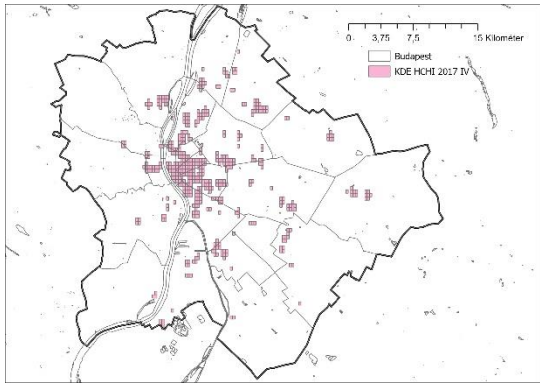
2016 IV.

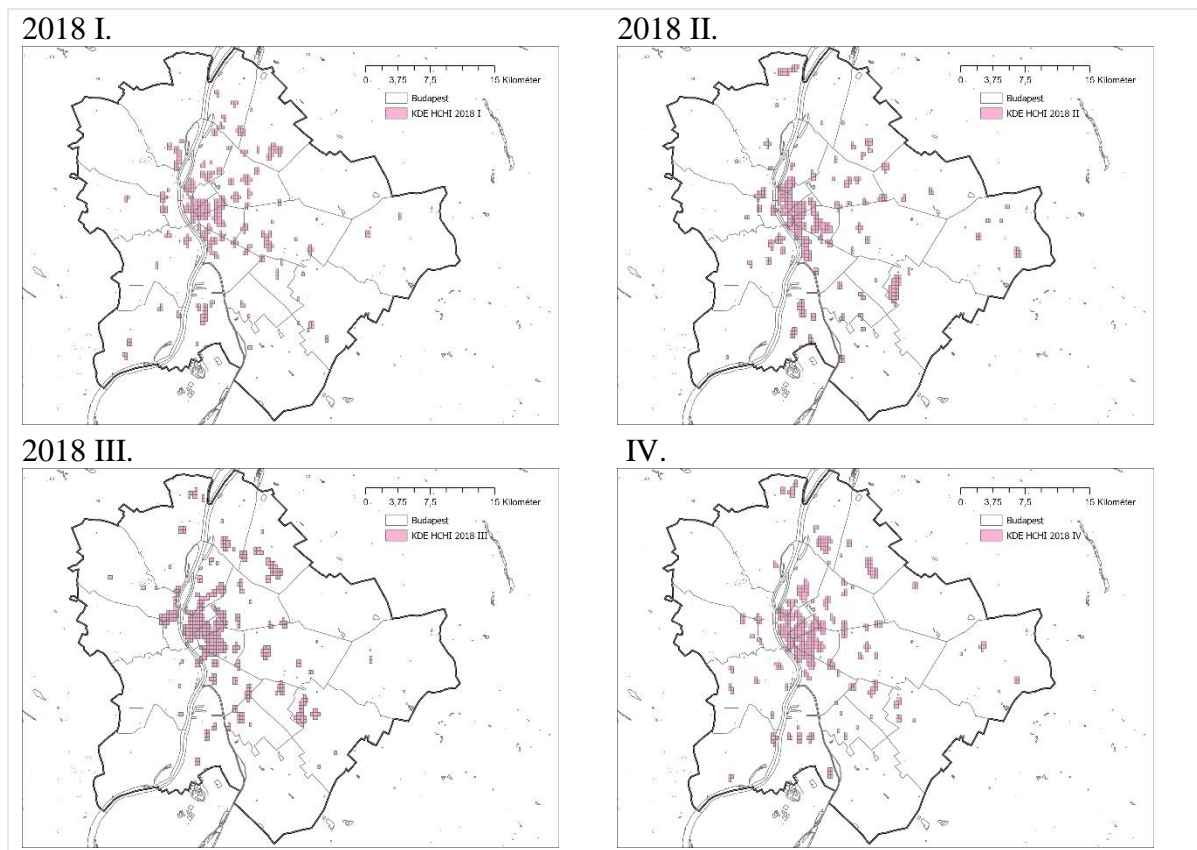

2017 II.

2017 IV.

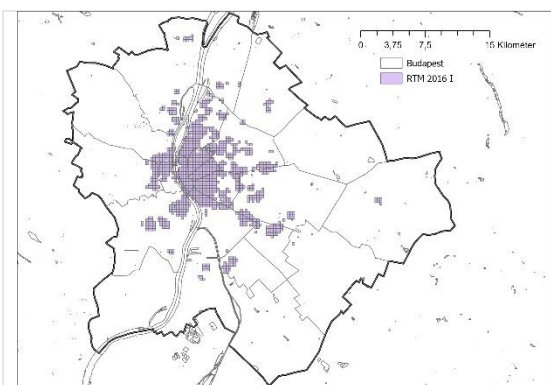
3. ábra A testi sértés KDE HCHI elemzésének eredményei
(Forrás: ORFK Bűnügyi Elemző-értékelő Főosztály adatai alapján készítette a szerző)

Hasonlóan a KDE és a KDE HCHI elemzésekhez az RTM is magas kockázatú területeknek minősíti a pesti oldal belvárosi részét, mégpedig az 5. a 6. a 7. a 8. és a 13. kerület jelentős részeit. Ezen kívül, hasonlóan a KDE HCHI-hez ugyanúgy megjelennek a pesti oldal nagyobb tömegközlekedési csomópontjai is, mint a 4. kerület Újpest-Központ, a 15. kerület Újpalota vasútállomás környéke, a 10. kerület Örs vezér tér, a 19. kerület Kőbánya-Kispest, és a 21. kerület Csepel-Belváros is. A budai oldalon ennél a módszernél jelenik meg a legtöbb forró pont (hotspot), azon belül is inkább az 1. kerületi Déli Pályaudvar, a 2. kerületi Széll Kálmán tér, és a 11. kerületi Móricz Zsigmond körtér és Újbuda-központ.

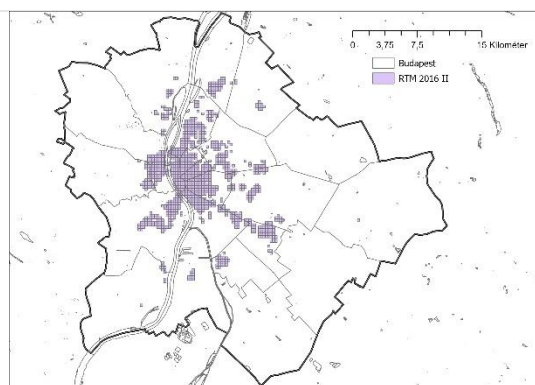
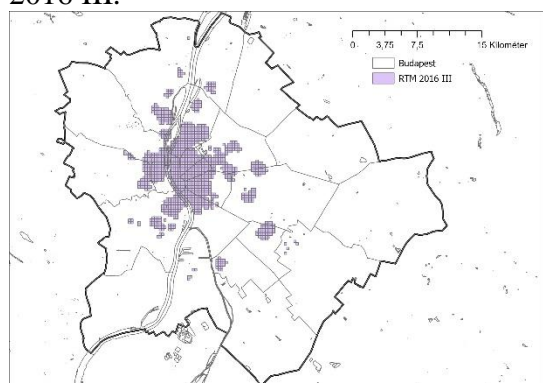
A forró pontok (hotspotok) átlagosan Budapest 47%-át fedi le, ami 247,2 km²-t jelent. A módszer Budapest területének közel felét magas kockázatú helyszínek határozta meg. Az egyes negyedévek eredményei a 4. ábrán láthatók negyedéves bontásban.

2016 I.

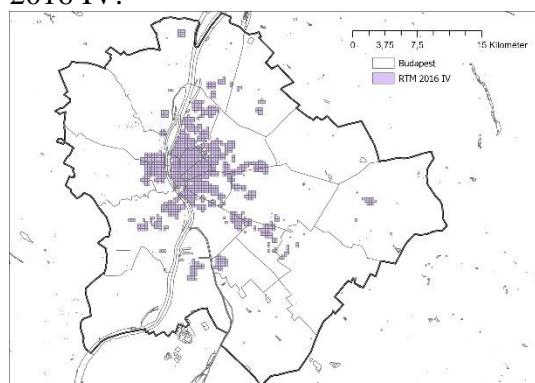
2016 II.

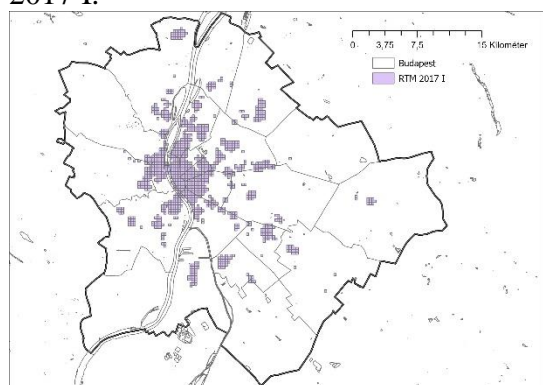
2016 III.

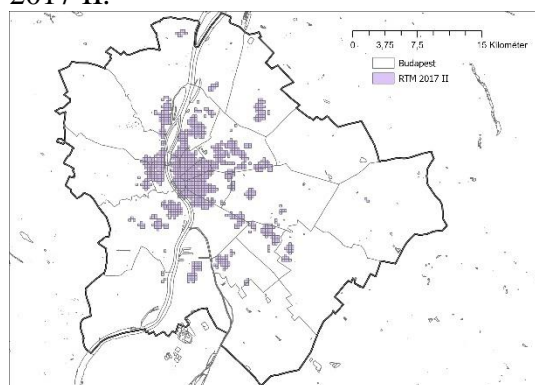
2016 IV.

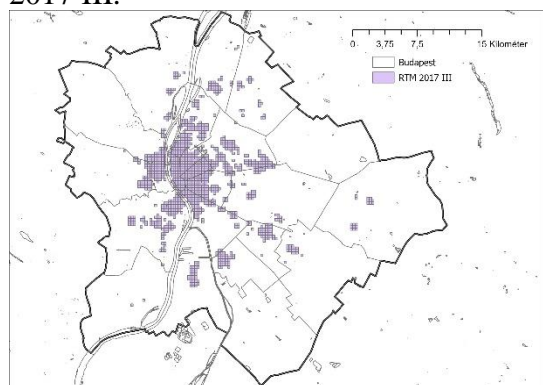
2017 I.

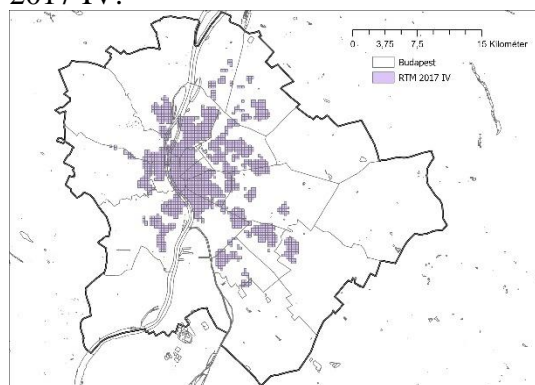
2017 II.

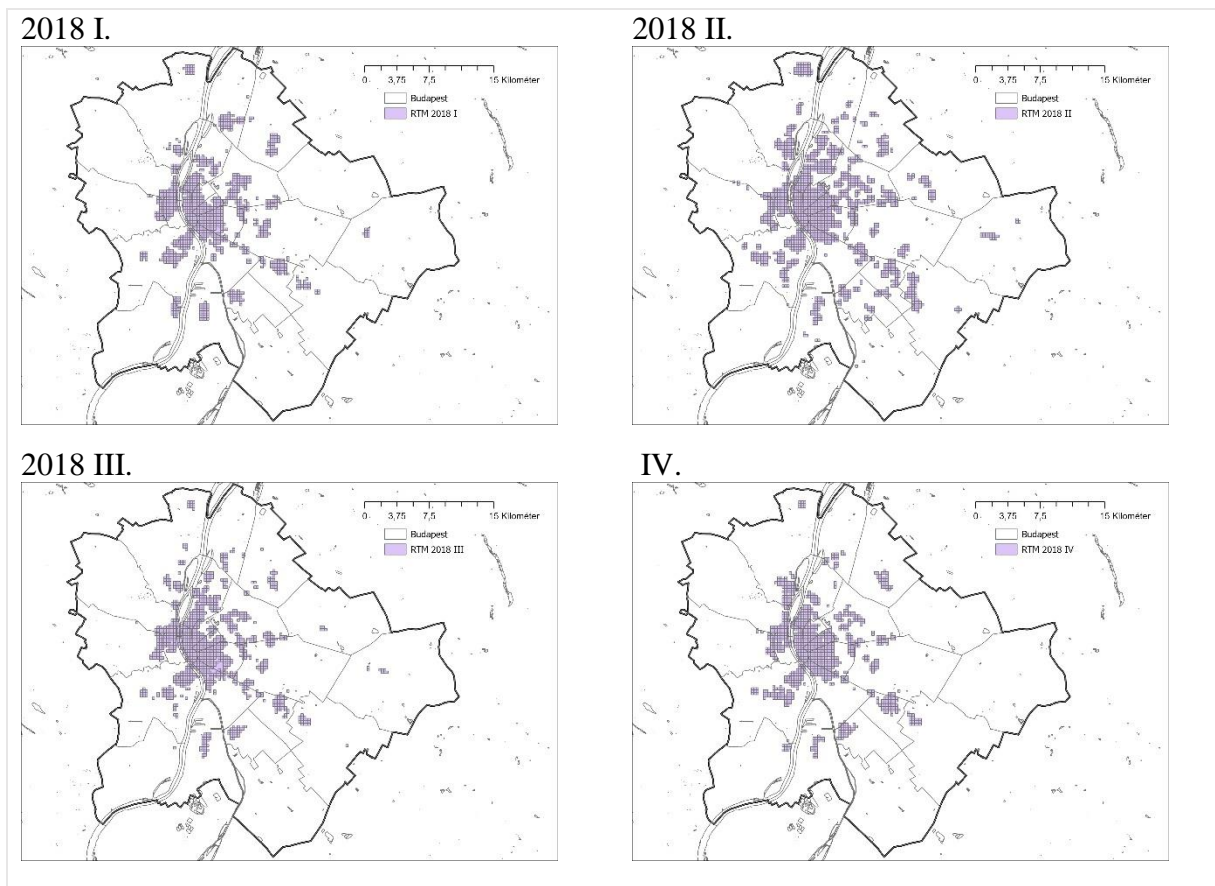

2017 III.

2017 IV.

4. ábra A testi sértés RTM elemzésének eredményei
(Forrás: ORFK Bűnügyi Elemző-értékelő Főosztály adatai alapján készítette a szerző)

Az RTM a térképes elemzésen kívül, meghatározza a kockázatos térbeli jellemzőket. Ezek azt mutatják meg, hogy a jellemzőtől vett távolságon belül hányszor nagyobb a kockázata annak, hogy testi sértés fog az adott területen bekövetkezni. A 2. táblázat tartalmazza évenként ezeket a térbeli jellemzőket.

Térbeli jellemző	Távolság (m)	Kockázatos térbeli jellemzők értéke
2016		
Busz, troli megálló	1 100	5,65
Dohánybolt	1 100	2,31
Kamera	550	1,86
Metró, vonat megálló	1 100	1,73
Középfokú oktatási intézmény	550	1,56
2017		
Busz, troli megálló	1 100	5,92
Dohánybolt	1 100	2,05
Kamera	550	1,90
Középfokú oktatási intézmény	550	1,55
Villamos, HÉV megálló	1 650	1,47
2018		
Busz, troli megálló	1 650	8,28
Dohánybolt	1 100	2,69

Zálogház	1 100	1,62
-----------------	-------	------

2. táblázat Az RTM elemzés által meghatározott kockázatos térbeli jellemzők évenként (Forrás: ORFK Bűnügyi Elemző-értékelő Főosztály adatai alapján készítette a szerző)

A busz, troli megállók és a dohányboltok azok, amelyek minden évben megjelennek, mint rizikós jellemzők. A megállók esetén ez azt jelenti, hogy az ettől vett távolságon belül (1 100 vagy 1 650 m) több mint ötször, míg a dohányboltoktól vett távolságon belül (550 vagy 1 100 m) pedig több mint kétszer nagyobb a kockázata annak, hogy testi sértés fog annak környékén bekövetkezni. Ez alátámasztja a térképes elemzés eredményeit is, amelyek magas kockázatú helyszínek jelölnek meg több különböző tömegközlekedési csomópontot.

PAI és RRI

A módszerek megbízhatóságát a PAI és RRI indexekkel lehet tesztelni. Az előbbi esetén a minél magasabb az érték, annál megbízhatóbb az előrejelzés, míg az utóbbinál az 1-hez való legkisebb távolság jelenti a legpontosabb előrejelzést.

Az átlagos PAI érték az RTM módszernél a legalacsonyabb (2,73), amely azt jelenti, hogy ez a módszer produkálja a legkevésbé megbízható eredményt, amely annak is köszönhető, hogy a többi módszerhez képest jóval nagyobb területet fed le, mint forró pont (hotspot). Ezt követi a KDE elemzés, amely majdnem kétszer megbízhatóbb az RTM-nél (5,24). Azonban a három módszer közül legmegbízhatóbbnak a KDE HCHI bizonyul.

Negyedév	KDE	KDE HCHI	RTM
2016 I.	6,11	5,91	2,83
2016 II	6,70	6,42	3,22
2016 III.	5,97	6,30	2,76
2016 IV.	5,07	5,12	2,67
2017 I.	5,16	5,26	2,88
2017 II.	3,06	5,81	2,99
2017 III.	5,99	5,90	2,49
2017 IV.	5,12	5,52	2,24
2018 I.	4,62	4,71	2,78
2018 II.	4,65	4,97	2,22
2018 III.	6,12	5,61	2,81
2018 IV.	4,31	5,05	2,90
Átlag	5,24	5,55	2,73

3. táblázat A PAI értékek negyedévenként és elemzési módszerek szerint (Forrás: ORFK Bűnügyi Elemző-értékelő Főosztály adatai alapján készítette a szerző)

A 3. táblázat tartalmazza a negyedéves bontásban az egyes értékeket, amely szintén azt mutatja, hogy a negyedévek kétharmad részében a KDE HCHI tekinthető a legmegbízhatóbbnak, míg az RTM egyszer produkál csak 3-nál nagyobb eredményt.

Az RRI értékek esetén teljesen már sorrend rajzolódik ki. A PAI érték szerint a legmegbízhatóbb a KDE HCHI, addig az RRI érték alapján ez adja a legpontosabb előrejelzést (1,73). A legpontosabb előrejelző módszer ezen index értékei szerint az RTM, ahogy a 4. táblázatban is látható.

Negyedév	KDE	KDE HCHI	RTM
2016 I.	1,08	1,59	1,00
2016 II	0,97	1,54	1,00
2016 III.	1,27	1,85	1,12
2016 IV.	1,17	1,82	1,07
2017 I.	1,09	1,70	1,02
2017 II.	1,13	1,54	0,97
2017 III.	1,15	1,75	1,17
2017 IV.	1,01	1,62	1,07
2018 I.	1,30	2,08	1,07
2018 II.	1,24	1,90	1,01
2018 III.	1,02	1,58	0,95
2018 IV.	1,36	1,78	1,09
<i>Átlag</i>	<i>1,15</i>	<i>1,73</i>	<i>1,04</i>

4. táblázat Az RRI értékek negyedévenként és elemzési módszerek szerint
(Forrás: ORFK Bűnügyi Elemző-értékelő Főosztály adatai alapján készítette a szerző)

Mivel jellemzően az RRI 1-nél nagyobb értékeket eredményez – mindössze három esetben kevesebb, mint 1, – ezért elmondható, hogy ezen módszerek által meghatározott forró pontokban (hotspotokban) több bűncselekmény valósul meg a vártnál. Látható, hogy az RTM esetén kétszer is 1-es érték jelenik meg (vastaggal kiemelve a 4. táblázatban), illetve az összes érték közel van egyhez, így ennél a módszernél majdnem tökéletes pontosságról lehet beszélni.

Konklúzió

A tanulmány 2015. december 1. és 2019. november 30. között Budapesten elkövetett testi sértés bűncselekményeket vizsgálja, három hónapos időegységre lebontva.

A KDE elemzés kevésbé differenciált, és viszonylag homogén forró pontokat (hotspotokat) határoz meg, amelyek elsősorban a pesti oldal belvárosi kerületeiben csoportosulnak. Az előrejelzés megbízhatóságában és pontosságában a második helyen szerepel. Ezzel szemben a KDE HCHI súllyal ellátott elemzés már differenciáltabb forró pontokat (hotspotokat) hoz létre, ahol már több tömegközlekedési csomópont is megjelenik, mint magas kockázatú helyszín. A mérőszámok tekintetében ez a legmegbízhatóbb eszköz, azonban a pontosságban alulmarad a többi módszerhez képest. Az RTM elemzés tekintethő a legpontosabbnak, azonban mivel Budapest közel felét forró pontnak (hotspotnak) tekinti, így ez a legkevésbé megbízható módszer. Érdemes lehet a KDE HCHI és RTM módszert közösen alkalmazni, hogy növelni lehessen az előrejelzés megbízhatóságán és pontosságán.

Felhasznált szakirodalom

1. Brantingham, Patricia L. és Brantingham, Paul J. (1999): A Theoretical Model of Crime Hot Spot Generation. *Studies on Crime & Crime Prevention*, 8, 1. szám. 7–26. old.
2. Caplan, Joel M. (2011): Mapping the Spatial Influence of Crime Correlates: A Comparison of Operationalization Schemes and Implications for Crime Analysis and Criminal Justice Practice. *Cityscape*. 3. szám. 57–83. old.

3. Caplan, Joel M., Kennedy, Leslie W., és Miller, Joel (2011): Risk Terrain Modeling: Brokering Criminological Theory and Gis Methods for Crime Forecasting. *Justice Quarterly*, 28, 2. szám, 360–381. old.
4. Caplan, Joel M., Kennedy, Leslie W., és Piza, Eric L. (2013): Joint Utility of Event-Dependent and Environmental Crime Analysis Techniques for Violent Crime Forecasting. *Crime & Delinquency*, 59. 2. szám : 243–270 old.
5. Chainey, Spencer, Tompson, Lisa, és Uhlig, Sebastian (2008): The Utility of Hotspot Mapping for Predicting Spatial Patterns of Crime. *Security Journal*, 21. 1-2. szám. 4–28 old.
6. Cohen, Lawrence E., Kluegel, James R., és Land, Kenneth C. (1981): Social Inequality and Predatory Criminal Victimization: An Exposition and Test of a Formal Theory. *American Sociological Review*. 505–524. old.
7. Connealy, Nathan T. (2019): Can We Trust Crime Predictors and Crime Categories? Expansions on the Potential Problem of Generalization. *Applied Spatial Analysis and Policy*, 13. szám 669-692. old.
8. Drawve, Grant (2016): A Metric Comparison of Predictive Hot Spot Techniques and RTM. *Justice Quarterly*, 33, 3. szám, 369–397. old.
9. Drawve, Grant, Moak, Stacy C., és Berthelot, Emily R. (2016): Predictability of Gun Crimes: A Comparison of Hot Spot and Risk Terrain Modelling Techniques. *Policing and Society*, 26, 3. szám, 312–331. old.
10. Drawve, Grant és Wooditch, Alese (2019): A Research Note on the Methodological and Theoretical Considerations for Assessing Crime Forecasting Accuracy with the Predictive Accuracy Index. *Journal of Criminal Justice*, 64.
11. Harmati Barbara (2020): A bűncselekmények okozta sérelmet számszerűsítő index. *Statisztikai Szemle*, 98. 9. szám. 1066-1081 old.
12. Hu, Yujie, Wang, Fahui, Guin, Cecile, Zhu, Haojie (2018): A Spatio-Temporal Kernel Density Estimation Framework for Predictive Crime Hotspot Mapping and Evaluation. *Applied Geography*, 99, 89–97. old.
13. Kennedy, Leslie W., Caplan, Joel M., és Piza, Eric L. (2018) Risk-Based Policing: Evidence-Based Crime Prevention with Big Data and Spatial Analytics. California, USA: University of California Press, 1-168. old.
14. Kennedy, Leslie W. és Van Brunschot, Erin Gibbs (2009): The risk in crime. Maryland, USA: Lanham: Rowman & Littlefield Pub, 1-192. old.
15. Levine, Ned (2008): The “Hottest” Part of a Hotspot: Comments on “The Utility of Hotspot Mapping for Predicting Spatial Patterns of Crime”. *Security Journal*, 21, 4. szám, 295-302. old.
16. Ratcliffe, Jerry H. (2004): The Hotspot Matrix: A Framework for the Spatio-temporal Targeting of Crime Reduction. *Police Practice and Research*, 5, 1. szám. 5–23. old.
17. Rummens, Anneleen és Hardyns, Wim (2020): Comparison of Near-Repeat, Machine Learning and Risk Terrain Modeling for Making Spatiotemporal Predictions of Crime. *Applied Spatial Analysis and Policy* 13, 1. szám
18. Sherman, Lawrence W. (1995): Hot Spots of Crime and Criminal Careers of Places. *Crime and Place*, 4. 35–52. old.
19. Wheeler, Andrew P. és Steenbeek Wouter (2020): Mapping the Risk Terrain for Crime Using Machine Learning. *Journal of Quantitative Criminology*

A megfigyelés, mint téma az „Orvos” fedőnevű ügynök jelentéseiben (1957-1962)

Absztrakt

Dr. Végh László, röntgenorvos, zeneszerző, orgonaművész egyszerre volt a 60-as évek kulturális közéletének központi szereplője, a modernizmus és az avantgárd egyik legjelentősebb magyarországi mediátora, underground körök központi, már-már kultikus szereplője és 1951-től –az 1956-57 közötti szünetet leszámítva –1962-ig a Belügyminisztérium I/2-es alosztályának „Orvos” fedőnevű ügynöke. Kultúraterjesztő és iskolateremtő tevékenysége mellett azonban rendszeres jelentésekben tájékoztatta az állambiztonsági szerveket az általa ismert személyekről, részletesen jelentve közvetlen ismerőseiről, barátairól, rokonairól, egészségügyi-, kulturális- és vallási kapcsolatairól; különböző szubkulturális terekben, jellemzően magánlakásokban lezajlott zártkörű kulturális összejövetelekről. Központi szervező hatásának és sajátos személyiségének köszönhetően –az egyébként tartótiszti instrukciót követő – dr. Végh egyre inkább a formálódó ellenkultúra központi szereplőjévé, megkerülhetetlen szervezőjévé, s így saját jogon megfigyelésre érdemes személlyé vált a hatvanas évek elejére. Nem is érdemtelenül: párhuzamos operatív eszközök alkalmazásával idővel fény derült arra, hogy több eseményt, információt, kapcsolatot igyekezett titokban tartani, jelentéseit pedig erősen cenzúrázta, mely többek közt az ügynök a hálózattól való kizárásához vezetett 1962 augusztusában. Jelen írás bemutatja a megfigyeléssel, megfigyeltséggel kapcsolatos tematika főbb elemeit, fontosabb változásait az „Orvos” fedőnevű ügynök jelentéseiben, az 1957-től az 1962-ben történt kizárásáig tartó 5 éves periódusban, kitérve a saját ügynöki munkával kapcsolatos önreflexióra, a megfigyeléssel kapcsolatos „legendákra”, valamint a rendkívül valószínű, de nem bizonyítható személyre szabott megfigyelés rövid- és hosszútávú hatásaira.

Kulcsszavak: ügynök, megfigyelés, megfigyeltség, állambiztonság, titkosszolgálat

Surveillance as a topic in the reports of an agent codenamed "Doctor" (1957-1962)

Abstract

Dr. László Végh, radiologist, composer, organist was at the same time the central actor of the cultural public life of the 60's, one of the most important mediators of modernism and the avant-garde in Hungary, a central, almost cultic figure of underground circles, and an agent under the pseudonym “Doctor” of Division I / 2 of the Ministry of the Interior from 1951 to 1962, except for a break between 1956-57. The article presents the main elements and key changes of the thematics of observation and being observed, the self-reflection on his own espionage work as well as the short- and long-term effects of highly probable but unprovable personalized surveillance in the reports of the agent under the pseudonym “Doctor”, in the 5-year period from 1957 to his exclusion in 1962.

Keywords: agent, surveillance, being observed, state security, secret service

²⁵⁵ pszichológus, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola doktorandusz, e-mail: hederklara@gmail.com, ORCID:

²⁵⁶ psychologist, University of Public Service, Doctoral School of Law Enforcement Ph.D. student, e-mail: hederklara@gmail.com, ORCID:

„Mindenki tudta, hogy proletárdiktatúra, ÁVÓ, terror. Hát olyannyira, hogy a Végh Laci, az öregem, minden telefonja után azt mondta, hogy: „Halló? Mindent felvettetek? Melyiket ismétljem meg? Biztos mindent felvettetek? Tessék!” Letette.”

(Ventilla István filmrendező, Dr. Végh Lászlóról²⁵⁷)

Bevezetés

Az 1960-as évek szocialista Magyarországa egyszerre a mindent beborító szürkeség, a puhulni látszó, de azért még fojtogató diktatúra és egy feltörekvő nemzedék, a „nagy generáció” ideje. A korszak egyszerre viseli magán az 56-os események emlékét, az azt követő megtorlások társadalmi és személyes hatásait, és nyújt ígéretet valamilyen szellemi, művészi megújulásra. E korszak egyik legjelentősebb személye Dr. Végh István, röntgenorvos, zeneszerző, orgonaművész. Dr. Végh egyszerre volt a 60-as évek kulturális közéletének központi személye, a modernizmus és az avantgárd egyik legjelentősebb magyarországi mediátora, underground körök központi, már-már kultikus szereplője. Barátai, követői, ismerősei körébe tartozott több későbbi neves filmrendező, (újság)író, festő, fotóművész, a korszak értelmiségi háttérkultúrájának kulcsfigurái. Központi szervező hatásának, kultúraterjesztő, iskolateremtő tevékenységnek és sajátos személyiségének köszönhetően dr. Végh egyre inkább a formálódó ellenkultúra központi szereplőjévé, megkerülhetetlen szervezőjévé vált a hatvanas évek elejére.

„A Végh Laci egy olyan pasi volt, aki... akinek ez a hallatlan jelentősége, hogy... hogy egy bizonyos fajta értékorientáltsággal el tudott indítani embereket. Akár egy gondolat mentén valamerre, vagy a zenével valamerre.”

(Dárday István, filmrendező²⁵⁸)

Az általa különféle különböző szubkulturális terekben, jellemzően magánlakásokban lezajlott zártkörű kulturális összejövetelek hosszan átívelő, jelentős hatást gyakoroltak a résztvevőkre.

„Dr. Végh hozott néhány kazettát. [...] Nagyon nagy hatású este volt, és ott az én barátaimmal voltunk együtt, és hát mindannyiunkra elképesztő hatást gyakorolt az az intenzív személyes jelenlét és az az egészen meghökkentő attitűd és azok a fantasztikusan felvillanyzó és felébresztő mondatok, amiket ő mondott. Szóval én azt gondolom, hogy a Doktor Végh az én keresztapám, vagy bérmapapám.”

(Szentjóbgy Tamás, költő²⁵⁹)

Hatása, személyes karizmája, szervező ereje sokak számára jelentett felfrissülést és reményt a fennálló hatalom társadalmi és kulturális presszúrájával szemben. Jelenléte, hatása, az általa megfogalmazott gondolatok, a köré szerveződő kör friss fuvallatként pezsdítette fel a szocializmus felülről diktált rendszerében vergődő fiatal értelmiségieket, marginalizált művészeket; hitet és „útmutatást” adva, hogy még ilyen körülmények között is lehetséges az igazi hiteles önkifejezés és teremtő művészet.

257 Kisfaludy András (1996): Törvénytelen Muskátli 1. rész, részlet (30.22- 30.38)

258 Uo. 17.27-17.51 (részlet)

²⁵⁹ Uo. 16.21-17.26 (részlet)

Nagy kár, hogy Dr. Végh László, ez a lelkesítő, karizmatikus ember, nemcsak a 60-as évek underground ellenkultúrájának kiemelkedő alakja, hanem 1951-től–1962-ig²⁶⁰ a Belügyminisztérium I/2-es alosztályának „Orvos” fedőnevű ügynöke is volt egy személyben, aki rendszeres jelentésekben tájékoztatta az állambiztonsági szerveket közvetlen ismerőseiről, barátairól, rokonairól, egészségügyi-, kulturális- és vallási kapcsolatairól, a lezajlott, vagy éppen őáltala szervezett kulturális és egyéb összejövetelekről.

Az „Orvos” fedőnevű ügynök és tevékenysége

Dr. Végh „Orvos” fedőnevű ügynökként 1951-1962 között működött együtt az állambiztonsági szervekkel: tartótiszti instrukciókat követett, célzott feladatokat látott el, gyakran konkrét, célzott megbízásoknak tett eleget, mint például valamilyen társaságba, „körbe” való beépülés, az ottani személyekről, eseményekről történő jelentés. Fennmaradt aktáiban²⁶¹, a szokásos eljárásnak megfelelően megtalálhatóak e feladatok ellátásával kapcsolatos dokumentumok, jelentések: kapcsolatok felsorolása, személyek jellemzése, hangulatjelentések, események részletes leírása; illetve az ügynöki munkához kapcsolódó egyéb dokumentumok: életrajzok, környezettanulmányok, jutalmak, kérvények, jellemzések, és egyéb az ügynök foglalkoztatásával és végül kizárásával kapcsolatos iratok.

E dokumentumok alapján Dr. Végh László, vagyis az „Orvos” fedőnevű ügynök több területen dolgozott.

A beszervezéstől 1956-ig

Mivel az 56-os események alatt sok más állambiztonsági dokumentummal együtt a Dr. Végh-re vonatkozó iratok is megsemmisültek, ezért beszerzésének pontos mikéntje nem deríthető ki az iratokból. Annyi ismeretes, hogy Végh Lászlót, az akkor egyházi gimnáziumba járó 17 éves fiút 1948-ban letartóztatták „államellenes összeesküvés²⁶²” miatt. „Az államrend megdöntésére irányuló klerikálfasiszta²⁶³ fegyveres összeesküvés” vádjával 1951-ben a katonai ügyészségen kihallgatták, melyet követően Belügyminisztérium I/2-es alosztálya „Orvos” fedőnéven ügynököknek beszervezte az akkor elsőéves orvostanhallgatót²⁶⁴. Későbbi tartótisztje így foglalja össze az akkor 20 éves egyetemista beszerzésének és későbbi reaktiválásának körülményeit:

²⁶⁰ Dr. Végh László 1951-től–1962-ig jelentett az állambiztonsági szervek számára, az 1956-57 közötti szünetet leszámítva, amikor a lezajló események miatt ügynöki feladatokat nem kapott. 1957-ben reaktiválták, melyet örömmel vállalt. Innen 1962-ig, a hálózatból történő kizárásáig dolgozott „Orvos” fedőnéven.

²⁶¹ Az 1951-1956 között adott jelentései 1956-ban megsemmisültek.

²⁶² 1946. évi VII. Tc: 1. § (1) „Büntett miatt büntetendő, aki az 1946: I. törvénycikkben megalkotott demokratikus államrend vagy demokratikus köztársaság megdöntésére irányuló cselekményt követ el, mozgalmat vagy szervezkedést kezdeményez, vezet vagy azt lényeges anyagi támogatásban részesíti.”

²⁶³ 1945 után a Révai József által követett politikai irányvonal veszélyt látott a tradicionális vallási szervezetekben. Az MDP Központi Vezetősége (KV) 1950. június 1-jén a „klerikális reakció elleni harcról” hozott határozatában az egyházakkal szembeni fellépés fokozását, a teljes ellenőrzés megvalósítását tűzte ki célul (Vörös, 2009). E „harc” egyik fontos eleme volt a „klerikálfasiszta” összefoglaló néven illetett vallásos, antimarxista nézetek elleni fellépés is. Dr. Végh maga így látta a kérést: „A „klerikálfasiszta” *idióma Rákosi kedvenc agyszüleményeinek egyike volt. Noha mindenki jól tudhatja, hogy az egyház és a „fasiszta” állam sosem voltak jóban. Ez a kifejezés tehát nyakatekert hazugság, és a bolsevik dramaturgia által kreált pejoratív fogalom. Akire a hatalom ezt rásütötte: az elveszett. A mai „gyilkos” szóval volt egyenértékű. Klerikálfasiszta volt mindaz, aki templomba járt: tehát te vagy én.” (Dr. Végh, id: Kürti, 2015. 30. old.)*

²⁶⁴ Az akkor még medikus Végh másik választási lehetősége 15 év börtön lett volna.

„1951 nov. 14-én terhelő adatok alapján lett beszerelve. A terhelő adat fegyveres szervezkedésben való részvétel volt²⁶⁵. A beszervezést az I/ osztály végezte. Mint orvostanhallgató első feladatait az Orvostudományi Egyetemen kapta²⁶⁶. 1956. szeptemberében avatták orvos doktorrá, az ellenforradalom előtt már sehol elhelyezkedni nem tudott, így kapcsolata a BM-el megszűnt. Az ellenforradalom után került a Kútvölgyi Kórházba röntgen alorvosként. Vele kapcsolatot osztályunk 1957 első felében vette fel.”

(részlet Kiss Jenő r. hdgy. 1958-as jelentéséből²⁶⁷)

Az 1956-os eseményeknél folytatott munkájáról a fennmaradt későbbi első jelentések egyikében így számol be.

(*1956. október 23-án*) „...végighallgattam az lefolyt illegális gyűlést, és annak lefolyásáról, ¼ óránként jelentést tettem telefonon. [...] Másnap, kedden az illegális diákgyűlésekre jártam. Ezek idejéről, helyéről, a résztvevők számáról a Belügyminisztériumot óránként tájékoztattam.²⁶⁸”

1957: reaktiválás

Aktái szerint a forradalmi eseményekben később semmilyen formában nem vett részt, így 1957 elején –ellenőrzés után –a BM II/14 Osztály (Politikai Nyomozó Osztály) felkérte az állambiztonsági szervekkel való ismételt együttműködésre, melyet elvállalt.

„A kövér Kovács nevű ávós, és mondta, hogy hát akkor folytatjuk. Engem nem izgatott a dolog föl, az elhatározásomhoz tartottam magam, hogy én senkinek nem ártok.”

(Dr. Végh László visszaemlékezése²⁶⁹)

Reaktiválása utáni első jelentését 1957. májusában írta.

Első terület: Kútvölgyi kórház

A levéltári dokumentumok szerint „Orvost” 1957 első felétől 1959 augusztusáig az újjászervezett Politikai Nyomozó Főosztály belső reakció elhárításával (II/5) foglalkozó osztályának „h” alosztálya foglalkoztatta, ahonnan később az „f” alosztályhoz került.

1956. december 1-től a Kútvölgyi Kórház Röntgen osztályán tölt be alorvosi szerepet, ahol feladatául kollégái és – kiemelten –Dr. Hajdú Imre röntgen főorvos megfigyelését kapta feladatául. Ebből az időszakból származó jelentéseiben részletesen beszámol nemcsak az orvosok megnyilvánulásairól, hangulatáról, viselt dolgairól, hanem az asszisztensnők és betegek tevékenységéről, véleménynyilvánításairól is. E korból származó írásai lelkesek, nagy terjedelműek, sok személyes részletet és érzelmi felhangot tartalmazóak. Jelentéseiben részletesen – és sokszor erősen besározóan – ír a kórház munkatársainak politikai meggyőződéséről, magánéletéről, orvosi tevékenységéről, magánpraxisáról, kapcsolati

²⁶⁵ A „fegyveres szervezkedés” lényegében a háború után Elekes József bencés tanár vezetésével közösen túrázó, a regnáló hatalommal nem kifejezetten szimpatizáló bencés gimnazisták tevékenységének a kor dokumentumainak megfelelő kriminalizált leírása.

²⁶⁶ Feltehetően csoporttársairól, évfolyamtársairól és tanáraitól jelentett.

²⁶⁷ ÁBTL B-78602, 5. old./8. lap; 1958. augusztus 13., Kiss Jenő r. hdgy, tartótiszt

²⁶⁸ ÁBTL -3.1.2 - M-17764, 14. old., 18. lap részlet az „Orvos” 1957. május 17.-i jelentéséből

²⁶⁹ Id. Kürti (2015), 36. old.

hálójáról és viszonyairól. Írásai érzelmi telítettségéhez erősen hozzájárul a fiatal orvos első tapasztalata a hierarchikus, gyakran igazságtalan és sokszor korrupt egészségügyi rendszerrel, így jelentéseiben jól látható a hibák kiküszöbölésére irányuló javító szándék. Tevékenysége során dekonspirálódik, elveszti vezetői és munkatársai bizalmát, végül állásából is eltávolítják 1959 szeptemberében. Ezt követően a 1959. januárjától a MÁV Kórházban dolgozik 1962-es, kirúgásáig²⁷⁰.

Második terület: Egyházi kapcsolatok („Fekete hollók”)

A Kútvölgyi Kórház munkatársairól adott jelentések mellett, tartótiszt instrukció alapján, egyházi és egyházzenei kapcsolatait kihasználva, az állambiztonsági szervek összeismertetik Dr. Simon Sándor piarista paptanárral, akihez ezt követően heti rendszerességgel jár oktatásra, s akiről lényegében a hálózatból történő kizárásáig jelent.

„Nevezett alosztályunkon eredményes munkát végzett a „Fekete Hollók” fn. ügyben. Jelenleg a Budapesti Piarista Rendházban lévő célszemélyekre dolgozik, szívós kitartó munkával. Ezenkívül több általa adott operatív értékkel bíró jelzésben végez felderítő munkát.”

(Hollandi Pál r. fhdgy., tartótiszt²⁷¹)

E területen végzett munkája hiteles, tényszerű és többszörösen ellenőrzött. Bár erről maga sem tud, Dr. Végh maga vezeti be ügynöktársát²⁷² Dr. Simon Sándorhoz, akivel sokáig közösen vesznek részt a foglalkozásokon, s aki természetesen róla is jelent. Jelentéseit több ízben dicséri tartótisztje, illetve ügynöki munkája során több ízben jutalommal is honorálják munkáját.

Harmadik terület: Kulturális kapcsolatok

1958-tól – részben hálózati munkája részeként – Dr. Végh egyre fokozódó mértékben bevonódik a kor underground kulturális életébe. Műveltsége, zenei tájékozottsága, újító szelleme és nem utolsó sorban sajátos kissé irritáló, nonkonformista, provokatív, újító eszmékre nyitott személye óriási hatást gyakorolt az akkori fiatal értelmiségiekre, a formálódó ellenkultúra szereplőire. Hamarosan – részben tartótiszt instrukcióra²⁷³ – különböző magánterekben tartott összejövetelek központi szereplője, szervezője, mediátora lesz. Petrigalla Pál²⁷⁴ híres zenei estjein gyakran ő viszi a szót, szerepet játszik a kiválasztott zeneművek bemutatásában, interpretálásában. Lelkesedése és közösségteremtő ereje egyre szorosabbá fogja a társaságot. Két általa ismert Képzőművészeti Főiskolára járó diák révén, 1961 nyarán kerül kapcsolatba sok fiatal értelmiséggel, akikkel közösen, szinte napi rendszerességgel

²⁷⁰ A MÁV Kórházból való eltávolításához egy az un. „Muskátli Kör”-höz tartozó balettintézeti diáklány számára kiállított hamis igazolás adott apropót. Lényegében azonban az állambiztonsági cél az akkor már erőteljessé váló kapcsolati háló széttűzése, a rendszerrel nem feltétlenül szimpatizáló Dr. Végh köréhez kapcsolódó fiatalok és magának Dr. Véghnek a „megregulázása” volt. Erről ld. később.

²⁷¹ ÁBTL - 3.1.2 - B-78602

²⁷² „Váraljai” fn. ügynök

²⁷³ „...Legközelebb ismét menjen el. Kössön minél szélesebb körben ismeretséget a fiatal művészekkel.” ÁBTL - 3.1.2 - M-17764, 167 old./ 190.lap, Kovács György r. hdgy utasítása „Orvos” számára, 1959. IX. 19.

²⁷⁴ A kor ikonikus figurája, megkerülhetetlen szereplője, aki lakásán tartott zenei estek, lakáskiállítások, beszélgetések szervezésével szinte centralizálta a 60-as évek budapesti avangard értelmiségi rétegét, fiatalokat és időseket egyaránt. Kisméretű, V. ker. Vécsey úti lakásában tartott összejövetelein gyakran 40-60 fő is részt vett.

találkoznak az V. kerületi Muskátli presszóban. A formálódó közösség nem kerüli el a titkosszolgálat figyelmét sem.

1959-től a csoportokba verődő fiatalok, vagyis az un. „galerikbe szerveződő huligánok” elleni módszeres fellépésről beszélhetünk, melynek egyik csúcspontján 1961-62-ben, a belügyi szakzsargonban „Muskátli galeri” néven nevezett Végh féle társaság és maga Végh ellen is fellépnek.

A hálózattól történő kizárás

Bár az „Orvos” tartótiszt utasításra került be a Petrigalla Pál körül mozgó értelmiségi társaságba, s több eseményről valóban jelentett is, tevékenysége messze meghaladta a számára előírt „magatartási vonalat”. Jelentősége megnőtt, a csoport központi szereplőjévé vált. Ennek következtében jelentéseiből elkezdett sok elemet kihagyni, elhallgatni. Ez a fordulat meglepetésként érte a belügyminisztérium munkatársait. Egy Petrigalla Pál lakásán tartott eseményhez, melyen „Juhász” fn. ügynök és „Orvos” is megjelent, illetve melyről mindketten jelentettek, a tartótiszt a következő megjegyzést fűzi:

Értékelés: *A jelentés igen érdekes problémát vet fel.*

1./ Végh László körül egy ellenséges csoportosulás van, amely ellenséges tevékenységet fejt ki.

2./Petri Galla (sic!) körül is egy ellenséges csoportosulás van, akik elsősorban zenehallgatás címén járnak össze. Petri Galla emellett ugy (sic!) látszik más ellenséges csoportosulások rendelkezésére is bocsájtja lakását.

Intézkedés: *Priorálni kell a felmerülő személyeket, meg kell nézni a TV-nél. Végh szerepét tisztázni kell Zalaiékkal.*²⁷⁵

Mivel egyre gyűltek a „bizonyítékok”, hogy Dr. Végh már nem tesz teljes mértékben eleget hálózati feladatainak, illetve sok esemény megszervezésében központi szerepet játszik, felmerült a hálózattól való kizárásának lehetősége. Ezzel párhuzamosan a „Muskátli galeri” ellen folytatott eljárásban elmarasztalták hamis orvosi igazolás kiállításáért, és elvesztette állását a MÁV kórházban. Mindezt Végh igen rosszul viseli, ügynöki együttműködési szándéka még inkább megroppant. Tartótisztje így fogalmaz az „Orvos” fn. ügynök hálózati munkából való kizárásra vonatkozó javaslatában:

*„Anélkül, hogy tudomással bírtunk volna róla, (*Dr. Végh*) kapcsolatban állt egzisztencialista nézeteket valló fiatalokú személyekkel, aki e nézetek hatására hivatalból is üldözendő cselekményeket is elkövettek. Ezen nézetek kialakításában és terjesztésében ügynökünk is jelentősen részt vett. Ügynökünk erről csak akkor tájékoztatott bennünket, amikor érezte, hogy tudomással bírunk róla, illetve a hivatalos eljárás ellene megindult.”*²⁷⁶

A javaslatot elfogadták; 1962. augusztus 28-án Dr. Végh László aláírta kizárásához kapcsolódó titoktartási nyilatkozatot²⁷⁷ és ezzel együttműködése megszűnt a belügyi szervekkel.

²⁷⁵ ÁBTL B-78602, 70. old./95. lap; 1961. 08. 31. Gál Ferenc r. szds. megjegyzései „Juhász” jelentéséhez, Tárgy: „Petri Galla Pál, Végh László”

²⁷⁶ ÁBTL M-78602, 153. old. részlet Hollandi Pál r. hdgy. tartótiszt 1962. augusztus 10. jelentéséből melyben Dr. Végh a hálózattól való kizárását javasolja.

²⁷⁷ ÁBTL- 3.1.2 - B-78602, 179. o.

Az „Orvos” ügynöki munkájának összefoglaló értékelése

A fellelhető dokumentumokból egy meglehetősen aktív és – legalábbis kezdetben – igen lelkes hálózati munkatárs képe bontakozik ki, aki 1957-ben lényegében ellenvetés nélkül vette fel ismét a fonalat, folytatta ügynöki munkáját ott, ahol a forradalom előtt abbahagyta. Tartótiszti jellemzésében is több ízben olvashatunk dicsérő szavakat tevékenységéről, még 1961-ben közvetlenül kizárása előtt is:

„Munkáját nagy kedvvel, szorgalommal, megbízhatóan végzi. Jó operatív érzéke megfelelő szakmai tudással párosul.”

(Hollandi Pál r. fhdgy. ²⁷⁸)

Jelentéseiben sokszor jelenik meg az önkéntesség, a hatalommal valóban együttműködni akaró személy erőfeszítése, az elvárásoknak megfelelő, vagy azt még meg is haladó feladatellátásra. Előfordul, hogy magánútjain véletlenül bekövetkező találkozásról számol be, melynek nincs szemtanúja, vagy olyan eseményeket ír le önként, melyekről nem kért beszámolót a tartótiszt. Jelentéseiben sokszor szándékosan jelenít meg olyan tartalmakat, alkalmaz olyan megjegyzéseket, melyek az adott kor viszonyait figyelembe véve komoly ártó hatással bírhatnak. Például szinte közvetlenül az 56-os események után ezt a jelentést adja:

„Ezen jelentés két részből áll. A: a Kútvolgyi úti Áll. Kórházban jelenleg lévő és az ellenforradalmi tevékenységben résztvevők nevei; B: A kórház röntgenosztályán dolgozók jellemzése, különös tekintettel az ellenséges megnyilvánulásokra.”²⁷⁹

A Kútvolgyi kórházban dolgozó kollégák mellett később új munkahelyén a MÁV kórházban is beszámol munkatársairól. Ezekon felül folyamatosan jelent személyes kapcsolatairól, rokonairól, a tartótiszt által meghatározott személyekről, eseményekről (pl. piarista szerzetesek, illetve Petrigalla Pál lakás-összejövelei). 1961-ben, még kizárása előtt is, amikor már fontos eseményeket, információkat elhallgat, még ebben az időszakban is ad olyan jelentéseket, melyek önkéntesek, és sok esetben kifejezetten károsak az érintett személyekre. Például beszámol véletlenül tudomására jutott disszidálási szándékról több személy esetén.

*„Kb. 1 héten belül találkoztam az Építész pincében S. /F.²⁸⁰/ kb. 20 éves egyénnel, aki engem valahonnan ismer. Elmondja, hogy ő már tavaly disszidálni akart, de elfogták. Ezután hajósinasnak ment. Jelenleg ismét a disszidálás gondolatával foglalkozik. Terepvázlatot készített a határról, melynek mását itt közlöm: (*vázlatos rajz: határsáv, aknazár, homokkal fedett terület, utak, az őrség útja*)²⁸¹*

Ebben a fenti esetben a tartótiszti megjegyzés alapján azonnali intézkedés történt, ahogy az egyébként tíz éves ügynöki munkája hatásaként több ízben máskor is előfordult.

Dr. Végh nem hallgatott el olyan eseményeket sem, melyek őt ugyan nem érintették, de állambiztonsági szempontból akár értékesek lehettek (pl. fiatalok „szervezkedésének” híre, 1956-al kapcsolatos véleménye). A fellelhető dokumentumok alapján úgy tűnik, hogy több esetben játszott szerepet valamilyen rendőrségi eljárás, ellenőrzés, letartóztatás, peres eljárás előkészítésében.

²⁷⁸ ÁBTL B-78602, 75. old./100. lap; 1961 06. 27. részlet; Hollandi Pál r. fhdgy., tartótiszt jellemzése

²⁷⁹ ÁBTL -3.1.2 - M-17764, 16. old., 20 lap. „Orvos” 1957. május 31., részlet

²⁸⁰ A jelentésekben szereplő és a téma szempontjából nem kiemelkedően fontos személyek nevét a szerző anonimizálás céljából a továbbiakban rövidítve jeleníti meg.

²⁸¹ ÁBTL - 3.1.2 - M-17764_2, 368. old., 409. lap; részlet az „Orvos”, 1962. III. 30.-i jelentéséből

Így elmondhatjuk, hogy bár az „Orvos” a kizárása előtt nem sokkal ugyan elkezdett adatokat, információkat eltitkolni/elhallgatni tartóztatja előtt, munkásságában, a leadott jelentésekben nem volt jellemző rá, hogy valótlan adatokat közölt volna, több esetben önként túlteljesítette feladatait és sok szempontból végig együttműködött az állambiztonsági szervekkel. Dr. Végh, vagyis az „Orvos” fedőnevű ügynök működése idején hatékony, sikeres hálózati munkát végzett²⁸².

A megfigyelés, „besúgás”, mint téma megjelenése az „Orvos” fedőnevű ügynök aktáiban

A megfigyelés, mint megtapasztalt tény

A szocialista rendszerben nem lehetett hitelesen elutasítani azt a feltételezést, hogy valakit valóban megfigyel a hatalom, róla adatot gyűjt, tárol, feldolgoz. Erre vonatkozóan Dr. Végh több személyes tapasztalatot is átélt. A legelső természetesen a beszerzésével kapcsolatos, hiszen itt vált nyilvánvalóvá számára, hogy tevékenysége nem kerülte el az állambiztonság figyelmét, róla és diáktársairól jelentések készültek, melyek eljutottak a hatalom képviselőihez. E jelentések húsbavágó hatásaival is szembesült, éppen a saját beszerzésekor tapasztalt zsarolás okán.

A személyre szabott adatgyűjtés tényével, a róla (is) jelentők tevékenységével másodszor akkor találkozhatott, mikor az 56-os események alatt hozzáfért saját ún. „káderlapjához”, vagyis a róla, mint egyetemistáról készült dokumentumok jelentések gyűjteményéhez²⁸³. Erről az eseményről a reaktiválásakor készült környezettanulmányból értesülhetünk:

*„Adatszolgáltatóm szerint (*Dr. Végh*) az 1956. októberi ellenforradalom ideje alatt járhatott az egyetemen és káder anyagát elvitte. 1956. decemberében telefonon felhívta az adatszolgáltatómat és durva hangon közölte vele hogy „köszöni azt, amit felírt a káder lapjára most már érti, hogy nem haladt ő jobban előre, szeretné, ha ezt személyesen is megköszönhetné.”²⁸⁴”*

A már ügynöki tevékenységet folytató Dr. Végh megfigyelés másfajta kézzelfogható megtapasztalását is átéli.

„A kapu előtt rendőrségi kocsi állt, ezért Simon utasítására még nem mentünk el, amíg a kocsi el nem távozott.”²⁸⁵”

A megfigyeléssel kapcsolatban a fentiekén kívül is többféle személyesen átélt tapasztalat is megjelenik az „Orvos” jelentéseiben. Sok esetben a megfigyelés maga nem volt bizonyítható, ezért tényszerű tudás helyett csak a „megfigyeltség érzése” alakult ki az érintettekben.

²⁸² Pl. „Javaslom „Orvos” fn, ügynökünk számára 300 ft. pénzjutalmat adni. Nevezett 10 éve dolgozik ügynökként, munkáját szorgalmasan, odaadóan, eredményesen végzi.” (Hollandi Pál javaslata, ÁBTL B-78602,3/16 - 38. lap, 1961. szeptember 18.)

²⁸³ A másodlagos forrásból származó esetleírás is jól mutatja, hogy Dr. Végh ismerte annak lehetséges hatásait, hogy valaki valamely munkatársáról, kollégájáról, ismerőséről, barátjáról jelentést/jellemzést ad a hatalom számára, így későbbi védekezése, hogy nem adott ártó jelentéseket, „nem ártott senkinek” igencsak megkérdőjelezhető.

²⁸⁴ ÁBTL B-78602, 8. old./13. lap; 1957. június 21. részlet Nyolcas Béla r. szds. Dr. Véghről készített környezettanulmányából

²⁸⁵ ÁBTL - 3.1.2 - M-17764_2, 238. oldal, 257. lap, részlet az „Orvos” 1961. IX. 27.-i jelentéséből

Hivatalból történő megfigyelés - „a megfigyeltség érzése”

Az 50-es 60-as években „köztudott tény” volt, hogy bizonyos személyeket hivatalból megfigyel a titkosszolgálat. Ennek a „személytelen megfigyelésnek” az említése is több ízben megjelenik az „Orvos” jelentéseiben, mint a „megfigyeltség érzése”:

*(*B.G. *) Kijelenti, hogy őt figyelik. Meggyőződése, hogy a rendőrség mindent tud. [...] Elmondja még, hogy a Corvin közben lakik egy barátja, akinél vendégségben volt. Mikor elment, rendőrautó követte lépésben őt.²⁸⁶”*

A helyzet fonákságát mutatja, hogy a fenti eset elbeszélője Dr. Végh jó barátja, aki éppen „Orvos”-sal osztja meg aggályait, aki róla már több ízben jelentett/jelent. „Orvos” cinizmusát mutatja, hogy leírja, hogy a fenti kijelentésre így reagált:

„Megnyugtattam B-t, hogy ne ijedjen meg, természetes, hogy az ő nevét is említették, de ez semmit sem jelent.”²⁸⁷

A hivatalos megfigyelés, mint téma más formában is megjelenik még, mint aggodalom a „lebukástól”; például egy összejövétel után ne vegye észre a távozást a valószínűleg figyelő rendőr/állambiztonsági munkatárs.

Te besúgó vagy? – Társas bizalmatlanság megjelenése az ügynökjelentésben

A 60-as években a kiépített és olajozottan működő ügynökhálózati rendszer széles körben ismertté vált a társadalom tagjai számára, akiknek a megfigyeltség, a „fálnak is füle van” érzése csontig hatoló személyes tapasztalattá vált. A rendszer jellegéből adódóan azonban a „besúgók” személye legtöbbször rejtve maradt, akár több évtizeden keresztül is. A jelentésekben ezért a megfigyelés, „besúgás” visszatérő téma, mint a „személyközi bizalmatlanság” központi eleme. A bizonytalanság, bizalmatlanság a személyközi kapcsolatokban és kommunikációban egyaránt megjelenik, mint találgatás, gyanúsítgatás:

„G. az elmúlt (sic!) héten több ízben belém kötött, látszólag tréfásan. Pld. M. doktorral beszélgettem. Mikor befejeztem, így szólt G.: „na-na, te nekem nagyon gyanus (sic!) vagy. Te mit beszélsz folyton mindenkivel? Mi közöd M.-hez? Mit érdeklődsz tőle?” Én nevetni próbáltam és valahogy elütöttem a dolgot. Máskor tőle magától kérdeztem valamit, erre azt mondja: „Te nekem egyre gyanusabb (sic!) vagy! Minek akarsz te mindent tudni?”

Mindezt jó hangosan, úgy hogy sokan hallották.²⁸⁸”

A fenti esemény abból az időből származik, amikor Dr. Végh még Kútvölgyi Kórházban dolgozott. Végh itt végül, ügynöki tevékenységének közvetlenül köszönhető vizsgálatoknak és a kollégáit hátrányosan érintő intézkedéseknek köszönhetően dekonspirálódott. Jól mutatja a saját ügynöki tevékenységével kapcsolatos háritások mélységét, hogy az „Orvos” utolsó mondatából erős felháborodás hallható ki, hogy hogyan is meri őt mások füle hallatára besúgással megvádolni kollégája?!

²⁸⁶ ÁBTL - 3.1.2 - M-17764_1, 334. old., 336 lap, részlet „Orvos”, 1961. I. 2.-i jelentéséből

²⁸⁷ „Orvos” uo.

²⁸⁸ ÁBTL - 3.1.2 - M-17764, 90 old., 106. lap „Orvos” 1957. szept. 9.

A társas bizalmatlanság a nyílt, vagy háttérben folyó gyanúsítgatásokon kívül, mint a mások „tesztelése” is megjelenik a kapcsolatokban; értsd vajon az adott illető együttműködik-e a titkosszolgálattal.

Végh leír egy esetet, amikor a „Fekete Hollók” ügyben, Dr. Simon Sándor piarista szerzetessel felveszi a kapcsolatot, első találkozásukkor a paptanár őt magát is ilyen tesztelés alá veti. Egyfelől kimegy a szobából²⁸⁹, és láthatóan, fontosnak tűnő iratokat hagy íróasztalán, másfelől nyitva hagyja az ajtót, úgy, hogy egy nagy tükör segítségével látható maradjon látogatója és tevékenysége. Dr. Végh a helyzetet nem „használja ki”, nem mozdul helyéről, ez azonban nem elégíti ki Dr. Simon Sándort és egy másik „tesztelési elemet” is bevet találkozójukon:

(*Simon Sándor*) „...elmondja, hogy képzeljem el, egy műegyetemi hallgató, egy szakérttségis járt nála, aki elmondta, hogy ő kém, akit a rendőrség küldött. Ezt azonban csak később árulta el neki.”²⁹⁰

Az „Orvos” jelentésében a fenti mondat minden más egyéb megjegyzés, vagy értelmezés nélkül szerepel. Feltehetően Végh maga nem is tudja, hogy megbízhatóságát vizsgálják, egyszerűen csak leírja a fenti közlést, melynek jelentősége inkább csak a tartótiszti megjegyzés megismerésével bontakozik ki:

„Megjegyzés: [...] A jelentésből kitűnik, hogy Simon az ügynököt alapos megfigyelés alá vette és ellenőrizte /a leültetés módja, egyedül hagyta az anyaggal, stb./ Véleményem szerint az „állítólagos ügynök” felvetése is Simon részéről provokatív tendenciájú volt, mivel az nem felel meg a valóságnak. [...] Véleményem szerint Simon ezen az első komolyabb beszélgetésen szándékosan „lerohanta” az ügynököt. F.-tól kétségtelenül jó referenciákat kapott az ügynökről, de az óvatosság természetes. Az ügynök nagyon helyesen viselkedett, mert a csábító lehetőségek ellenére semmit sem kérdezett.”²⁹¹

Azt, hogy a fenti megjegyzés mennyire helytálló és Dr. Simon Sándor valóban tesztelés alá vonta új tanítványát jól mutatja, a „Orvos” a 4. találkozásuk után adott jelentésének részlete:

(*Simon Sándor*) „Szívélyesen üdvözölt és az íróasztala előtt mutatott helyet. Ez a hely háttal az ablaknak feküdt. Tükör jelenleg sem volt látható a szobában. Amint leültem, becsukta az ajtót és a nála tett látogatás teljes tartama alatt csukva tartotta.”²⁹²

²⁸⁹ „A beszéd kb. 7 oldal, sűrűn gépelve, vékony másoló papíron, indigóval. Kezembe adta azzal, hogy olvassam el figyelmesen. Addig ő kimegy egyet sétálni. Kiment, de az ajtókat nyitva hagyta, szélesen a folyosó felé. Meg kell jegyezni, hogy az ajtók a beszélgetés e szakaszáig is, kezdettől fogva nyitva álltak. Én a helyemről nem álltam fel, nem kutattam a holmija közt, bár gondoltam egy pillanatig erre. De nem kockáztathattam.” ÁBTL - 3.1.2 - M-17764_1, 32. old., 33. lap, részlet az „Orvos” 1960. IV. 12.-i Dr. Simon Sándorról szóló jelentéséből

²⁹⁰ ÁBTL - 3.1.2 - M-17764_1, 35. old., 36. lap; tárgy: Dr. Simon Sándor piarista szerzetes, részlet az „Orvos”, 1960. IV. 12.-i jelentéséből

²⁹¹ Kuti Gy. r. fhdgy megjegyzése a fenti jelentéshez ÁBTL - 3.1.2 - M-17764_1, 36. old., 37. lap

²⁹² ÁBTL - 3.1.2 - M-17764_1, 54. old., 55. lap, tárgy: Dr. Simon Sándor, részlet „Orvos”, 1960. V. 04.-i jelentéséből

Simon Sándor később is többféle módszert alkalmaz arra, hogy kiderítse, hogy Dr. Végh besúgó-e. Két alkalommal például még Szondi-tesztnek is aláveti²⁹³, illetve egy grafológus ismerősével még írását is elemezteti.

„Ő a besúgó, vigyázz!” – avagy a személyközi bizalmatlanság a gyakorlatban

Az ügynökökre vonatkozó hírek/információk/híresztelések nagyban erősítették az 50-es, 60-as évek meglehetősen paranoid társadalmi légkörét, ezért az érintettek próbálták a rendelkezésükre álló információ alapján óvatosságra inteni a számukra fontos személyeket. Így a megfigyelésre vonatkozó téma a jelentésekben, mint a lehetséges megfigyelők kilétének találgatása jelenik meg:

*„Dr. G.G. elmondja, hogy az idegosztályon ujonnan (sic!) felvett doktornő, dr. M.K. (*tartótiszti piros aláhúzás*) „besúgó”. Ő ezt még az egyetemről tudja, hiszen együtt jártak. Engem a legnagyobb vigyázatra int, és minden „rendes embert” figyelmeztet.”²⁹⁴*

Az „Orvos” legalább három esetben kap olyan tippet ismerőseitől (és jeleníti meg ezeket az eseteket jelentéseiben), hogy egy bizonyos személy – „biztos információ szerint” – besúgó, és vigyázzon a vele való kommunikációval.

A megfigyeléssel kapcsolatos erkölcsi aggályok

A jelentésekben megjelenik a megfigyelés/besúgással kapcsolatos elutasítás, erkölcsi aggály is.

*(*Dr. M.A.*) „Amit követelnek tőle megteszi, de csak akkor, ha nem követelnek tőle „becstelen”, vagy „aljas” dolgot – mint pld. a rendőrségi nyomozómunka, a párt informálása, stb.”²⁹⁵*

„Én besúgó vagyok, vigyázzatok!” – avagy szándékos dekonspiráció

A megfigyelés, mint téma, másfajta megjelenése az ügynökjelentésekben a szándékos dekonspiráció megemlítése. Az állambiztonsági szervekkel együttműködő hálózati személyek számára kötelező a titoktartás. Azonban a vonakodó, vagy éppen megszarolással beszervezett ügynökök közül néhányan nem tartották magukat az előírásokhoz és figyelmeztették ismerőseiket saját szerepükről:

„Találkoztam K.GY. műegyetemi hallgatóval, aki szintén ismeretségben volt azokkal, akikkel én is. Elmondja hogy behívták a rendőrségre, ahol kihallgatták. Ezután pedig beszervezték, így tehát felhív, hogy ezután ehhez tartsam magam. Kijelenti még, hogy többen voltak még a kihallgatáson, pl. Sz.Á. és Z.M.. Feltehető, hogy ezeket is beszervezték, tehát figyeljek és vigyázzak.”²⁹⁶

²⁹³ „Ezután felszólított, hogy ismét vessek magam alá a Szondi tesztnek. Bevezetőül közli, hogy a múltkori adatfelvételek egy kérdéses pontját megmutatta Előd atyának, aki azt így magyarázta, hogy egy kényszer alatt álló egyénről van szó, aki erején felül van megbízva azzal, hogy szerepet játsszon. A másik variáns: az illető művész, aki éppen egyesül műalkotása tárgyával. Én közönyösen viselkedtem és igennagy (Sic!) érdeklődést mutattam.” (ÁBTL - 3.1.2 - M-17764_1, 245. old., 246. lap, Orvos, 1960. okt. 12.)

²⁹⁴ ÁBTL - 3.1.2 - M-17764, 32. old./36 lap „Orvos” 1957. aug. 27.

²⁹⁵ ÁBTL - 3.1.2 - M-17764, 65. old./72. lap „Orvos” 1957. december 21.

²⁹⁶ ÁBTL - 3.1.2 - M-17764_2, 334. old., 367. lap, részlet az „Orvos” fn. ügynök jelentéséből 1962. I. 30.,

Így fordulhatott elő, hogy az „Orvos”-t megbízható „rendes ember”-nek tartó beszerezett személy egy másik ügynöknek nyújt információt saját beszervezéséről, így tudtán kívül értesítve az őt megbízó szervet is. Ugyanígy keringtek, és jutottak vissza információk a titkosszolgálathoz a sikertelen beszerzési kísérletekről is²⁹⁷.

Párhuzamos megfigyelés – amikor még a tartótiszt sem tudja

A hálózati munka konspirált jellege miatt furcsa esetek is megjelennek a jelentésekben, mint például, amikor még az érintettek sincsenek tisztában minden személy pontos szerepével. Egy esetben „Orvos” jelentésében leír egy tudomására jutott információt:

„B.-né könnyen kap utlevelet (sic!), mert barátnője Gálné az utlevélosztályról. (sic!) Gálné állítólag Kékesi jobbkeze és Kékesi azt az utlevélkérést (sic!) írja alá, amit Gálné elad. Gálnének szintén van kisgyereke és így ismerkedtek össze. B.-né legutóbb /kb. másfél hónapja/ Bécsből egy üveg finom kölnit hozott ajándékba Gálnének hálaból...”²⁹⁸

Mindehhez a tartótiszt a következő megjegyzést fűzi:

„Szükséges annak megállapítása, hogy B. L.-né nem-e a II/2, vagy 3. osztály kapcsolata és Gálné csak legenda számára.”²⁹⁹

A tartótiszti megjegyzés arra mutat, hogy a konspirációs szabályok és módszerek ismeretében a tartótiszt a személyek tényleges szerepének ismerete nélkül is „gyanúsnak” találja a történetben elmondottakat, és egy társosztály fedett intézkedését feltételezi.

Kölcsönösen paranoid kapcsolat – a titkosszolgálat és az ügynök

A Titkosszolgálat és az ügynök között létrejött kapcsolat alapja legritkább esetben volt a rendszer őszinte támogatása. A legtöbb esetben valamilyen presszióval, a repressziós fenyegetéssel, vagy éppen kifejezett zsarolással szervezték be a leendő ügynököket, így őszinteségükkel és a hatalommal való együttműködési készségükkel kapcsolatban a tartótisztek – legtöbbször jogosan – komoly fenntartásokkal éltek. Emellett a szakmai előírások is megkövetelték az ügynökök állandó ellenőrzését, megfigyelését, ahogy ezt egy később készült belső szakmai dokumentumban is leírják:

„A beszerzési alaptól, a megbízhatóság fokától és az együttműködés időtartamától függetlenül, a hírszerzőnek állandóan tanulmányoznia és ellenőriznie kell az ügynökséget.”³⁰⁰

A gyakorlatban ez legtöbbször úgy néz ki, hogy egy eseményről akár több személy is jelent, esetleg valamilyen technikai támogatással (pl. szobalehallgatás) is él az akciót megszervező tiszt. Több esetben előfordult, hogy az egyik ügynök „tesztfeladatot” kapott, melyet egy számára ismeretlen másik ügynök felé kellett végrehajtania. A párhuzamos

²⁹⁷ Pl. ÁBTL - 3.1.2 - M-17764, 211. old., 235. lap Simándy József beszerzési kísérlete. Azonban ezek a közlések lehettek a már beszerezett ügynök dekonspirációját megakadályozandó társas befolyásolási eszközök is.

Így igazságtartalmuk kutatás nélkül nem állapíthatók meg.

²⁹⁸ ÁBTL - 3.1.2 - M-17764, 143 old./167.lap., „Orvos” 1959. VIII. 24.

²⁹⁹ Uo. Kovács György tartótiszt megjegyzése a fenti jelentéshez.

³⁰⁰ Értsd: az ügynököket. Szerző nélkül (1971): Az ügynökség vezetése és nevelése (9. old.)

jelentések ellenőrzésével pedig mindkét személy megbízhatósága ellenőrizhetővé vált. Ez több alkalommal előfordult „Orvos” működése esetén is, például Simon Sándornál tett egyik látogatásával kapcsolatban. A tartótiszt a helyzetről így ír:

Értékelés: „A jelentés mindenekelőtt bizonyítja „Orvos” és „Váraljai” ügynök megbízhatóságát. Jelentéseik teljesen egybehangzóak és megegyeznek a helyi vétel anyagával. Mindkét ügynök betartotta a meghatározott magatartási vonalat. A jelentés is dokumentálja Simon ellenséges tevékenységét.”³⁰¹

Összefoglalva elmondható, hogy a megfigyelés, a „besúgás”, megfigyeltség sokféle témakörben, és még több változatban jelenik meg az „Orvos” ügynöki jelentéseiben. A sokszor homályos, rejtett, vagy feltételezett információkon alapuló leírások gyakran mutatnak mély érzelmeket az érintett felekben, legyenek azok megfigyelők/ügynökök, vagy éppen megfigyelt személyek.

„Dr. Végh László és az „Orvos”: önreflexió a megfigyelés lencséjén át

„Tudtuk, hogy besúgó is van köztünk. De a besúgót úgy semlegesítettük, hogy felírtuk hatalmas nagy tacepaón, hogy „Ne jelentsd, már jelentettük.”³⁰²”
(Dr. Végh László, 1996)

Hogy ki volt Dr. Végh László, és „Orvos” fedőnevű ügynökként milyen tevékenységet folytatott, csak áttételesen az állambiztonsági dokumentumok, a személyes, vagy barátok általi visszaemlékezések szűrőjén át ismerhetjük meg. E kép sokszor homályos, vagy éppen félrevezető, hiszen a felek sokszor nem rendelkeztek kardinális információkkal, vagy éppen – ahogy Végh doktor is – ellenérdekeltek valamilyen döntő információ megosztásában. Árnyaltabb képet nyújt Kürti Emese (2015) doktori disszertációja, amely hosszú személyes kapcsolaton alapuló kutatásával egyaránt bemutatja Dr. Végh kultúraközvetítő, mediátor szerepét és kiter ügynöki tevékenységének bemutatására is.

Kisfaludy András filmrendező 1996-ban „Törvénytelen Muskátli” címmel háromrészes dokumentumfilmet készített, melyben meginterjúvolta a 60-as évek fiataljait, későbbi értelmiségieket, művészeket, a „nagy generáció” prominens tagjait. E film egyik – szándékoltan – központi alakja Dr. Végh László, mint a korszak kulcsfigurája és a történet szereplői életének egyik meghatározó szereplője.

Bár ebben az időben az állambiztonsági szolgálatok levéltári anyaga még nem volt kutatható, a társadalmi és törvényi változások azonban előre vetítették, hogy ez hamarosan bekövetkezik /bekövetkezhet, ahogy ez 2003-ban végül meg is történt³⁰³. Dr. Végh László ebben a kivételes pillanatban, ebben a történelmi vákuumban megkapta a lehetőséget, hogy ne csak a korszakban betöltött szerepét és jelentőségét mutassa meg az utókornak, hanem visszatekintsen ügynökmúltjára is. Ebben a pillanatban lehetősége lett volna, hogy felvállalja tetteit, szembenézzen – többek közt a filmben szereplő barátairól – adott jelentéseinek hatásaival is, elmondja saját *teljes* történetét. Dr. Végh László azonban nem ezt tette.

Dr. Végh nyilvánosan soha nem vállalta ügynöki szerepét. Megnyilvánulásaiban ugyan megjelenik a rendszerszintű megfigyelés, a besúgóhálózat képe, de saját szerepét mindebben mindig csak a *megfigyelti* oldalon jeleníti meg. Önmeghatározásában, nyilvános interjúiban a lázadó, rendszerellenes, avandgárd fiatal képe dominál, akit a rendszer üldöz és megfigyel, aki mindennek ellenére ellenáll. Beszervezésével és ügynöki munkájával

³⁰¹ ÁBTL - 3.1.2 - M-17764_1,324. old., 326 lap, Kuti Gy. értékelése „Orvos” 1960. XII. 13.-i jelentéséhez

³⁰² Kisfaludy András (1996): Törvénytelen Muskátli 1. rész, részlet (31.16 -31.25)

³⁰³ 2003. évi III. tv.

kapcsolatban mély háritást, disszociatív tagadást mutat. Személyes élettörténetének, tevékenységének korabeli és későbbi interpretációjában egyaránt megjelenik a hatalom által üldözött, elnyomott forradalmár képe:

„Örüljenek, hogy leröntgenezem bent azt a 6 órát – ezenkívül mást nem adok. Nem adom el a lelkemet, hiába kívánják. Ha megdöglöm, akkor sem”³⁰⁴

Önmagáról közvetített képe, valamint mondanivalójában a hatalomellenesség és a megfigyeltség érzése párhuzamosan jelenik meg, mintegy alátámasztva saját kiemelkedő és rendszerellenes szerepét, akit a hatalom „érdemesnek tart” arra, hogy megfigyelje. A megfigyeltség „tényének” említése ugyanakkor megjelenítheti az ügynöki tevékenység valószínűtlenné tételének szándékát is (értsd: akit a hatalom megfigyel, az értelemszerűen nem lehet a hatalom szolgálatában álló személy, vagy ügynök).

Élete utolsó szakaszában Kürti Emese felé nyílt meg saját ügynöki tevékenységével kapcsolatban, de maga nem hozta nyilvánosságra a korszakban betöltött szerepét.

A hálózathoz történő kizárásának felidézése jól mutatja, milyen ambivalens érzéseket keltett még a kétezres években is Dr. Véghben saját ügynöki szerepe, illetve későbbi megfigyelté válása:

„Miután rájöttem arra, hogy nem jelentem a dolgokat, amikben részt veszek, 62-ben kirúgtak mint megbízhatatlant. Azt mondták, megszakítjuk magával a kapcsolatot. És nem indokoltak semmit. Úgyhogy 52³⁰⁵-től 62-ig tartottak, de utána kirúgtak. Mert amikor már a művészetről van szó, a hatvanas években, akkor ellenálltam. Azt már nem. És ők ezt látták. Látták, mert mindent jelentettek rólam mások. Tisztában voltam vele, most aztán engem figyelnek, teljes gőzzel.”³⁰⁶

Felhasznált szakirodalom

1. Kisfaludy András (1996): *Törvénytelen Muskátli - Képek a hatvanas évekből. 1. rész*, <https://www.youtube.com/watch?v=HkGMR738BLE&t=1834s> (A letöltés dátuma: 2021. április 16.)
2. Kisfaludy András (1996): *Törvénytelen Muskátli - Képek a hatvanas évekből. 2. rész*, https://www.youtube.com/watch?v=EIO3FXC_2Q4&t=377s (A letöltés dátuma: 2021. április 17.)
3. Kisfaludy András (1996): *Törvénytelen Muskátli - Képek a hatvanas évekből. 3. rész*, <https://www.youtube.com/watch?v=HkGMR738BLE&t=1834s> (A letöltés dátuma: 2021. április 19.)
4. Kürti Emese (2015): *Experimentalizmus, avantgárd és közösségi hálózatok a hatvanas években - Dr. Végh László és köre*, PhD disszertáció, <http://doktori.btk.elte.hu/phil/kurtiemese/diss.pdf> (A letöltés dátuma: 2021. április 19.)
5. Sztankay Ádám (2020): *Interjú Kisfaludy Andrásal* <https://www.origo.hu/kultura/20200330-kisfaludy-andras-interju.html> (A letöltés dátuma: 2021. április 16.)
6. Vörös Géza (2009): *Állambiztonság és egyházak Egyháztörténeti Szemle X. évfolyam 4. szám, 4-19. old.* https://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/vorosgeza.htm#_ftn8 (A letöltés dátuma: 2021. április 19.)

³⁰⁴ ÁBTL-3.1.1-B-78602/1, 57. old/80. lap; részlet „Pázmány” 1960. 06. 29-i Végh Lászlóról szóló jelentéséből

³⁰⁵ Az évszám téves, nem 52-től, hanem 1951-től folytatott ügynöki tevékenységet

³⁰⁶ idézi Kürti (2015), 38. oldal.

Levéltári források

7. ÁBTL - 3.1.2 - M-28500_1 „*Váraljai*” fn. ügynök munkadossziéja, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Budapest
8. ÁBTL B-78602, „*Juhász*” fn. ügynök munkadossziéja, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Budapest
9. ÁBTL, M-17764_2 „*Orvos*” fn. ügynök munkadossziéja, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Budapest
10. ÁBTL-3.1.1-B-78602/1, „*Pázmándy*” fn. ügynök munkadossziéja, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Budapest
11. Szerző nélkül (1971): *Az ügynökség vezetése és nevelése*, Belügyminisztérium, III/I. Csoportfőnökség kiadványa, Jelzet: ÁBTL 4.1. A-3114

Jogszabályok és szabályzók

12. 1946. évi VII. Tc: 1. § (1)

A büntetés politikai gazdaságtani megközelítésének gyökerei

Absztrakt

A büntetés gazdasági-társadalmi meghatározottsága régóta kutatott és manapság is jelentős tudományos érdeklődésre számot tartó jelenség. A büntetési formák és a gazdasági-társadalmi folyamatok összefüggéseinek vizsgálatán alapul Georg Rusche és Otto Kirchheimer mára már klasszikussá vált, 1939-ben megjelent Büntetés és társadalmi struktúra című műve, amelyben a szerzők a büntetési formák változásait politikai gazdaságtani keretben elemzik. Rusche és Kirchheimer szerint a büntetési formák olyan társadalmi termékek, amelyek elválaszthatatlanok a fennálló termelési mód működésétől és belső ellentmondásaitól. A Büntetés és társadalmi struktúra első megjelenését meglehetősen kevés figyelem kísérte. Rusche és Kirchheimer munkájának utólélete sokkal inkább az 1968-as újrakiadást követően vált intenzívvé, gondolatmenetük és elméleti alapvetéseik ekkor épültek be a kritikai (neomarxista) kriminológiai vizsgálódásokba, valamint a felvilágosodás-korabeli reformista kriminálpolitika újraértelmezését nyújtó revizionista börtöntörténeti munkákba. Jelen írás az eredeti mű elméleti alapvetőseit és főbb megállapításait járja körül, továbbá kitér a munkát ért főbb kritikákra, valamint Rusche és Kirchheimer gondolatainak továbbélésére.

Kulcsszavak: büntetéstörténet, büntetési formák, büntetés és társadalom, büntetőpolitika

The roots of the political economic approach to punishment

Abstract

Socio-economic explanations of punishment have a long history, and they are still of great scientific interest. Punishment and Social Structure is a pioneering work written by Georg Rusche and Otto Kirchheimer and published in 1939, which is a political economic analysis of the history of punishment. The approach of Rusche and Kirchheimer defines penal practices as social products that are inseparable from the operation and internal contradictions of the existing mode of production. The work of Rusche and Kirchheimer had limited impact before 1945, but a notable revival of their ideas occurred in the 1960s. It occurred during this period that their thoughts and theoretical premises infiltrated into the narratives of radical criminology and the revisionist historiography of the penitentiary. This article explores the theoretical foundations and main findings of the original work, as well as the main critiques and the survival of Rusche and Kirchheimer's ideas.

Keywords: history of punishment, forms of punishment, punishment and society, penal policy

³⁰⁷ doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: ivanics.zsofia@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6638-0582>

³⁰⁸ doctoral student, University of Public Service, Doctoral School of Law Enforcement, e-mail: ivanics.zsofia@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6638-0582>

A Rusche-Kirchheimer örökség

A büntetés politikai gazdaságtani megközelítésének nagyhatású, mára már klasszikussá vált forrása Georg Rusche és Otto Kirchheimer *Büntetés és társadalmi struktúra* című műve³⁰⁹, amelyre a radikális (neomarxista) kriminológia, valamint a revizionista börtöntörténeti iskola képviselői is nagymértékben építenek. A Rusche és Kirchheimer által formálisan közösen jegyzett kötet meglehetősen hosszú és viszontagságos folyamat eredményeképpen látott napvilágot. Az eredeti kéziratot Rusche az ekkor már Max Horkheimer által vezetett, később Frankfurti Iskolaként elhíresült frankfurti Társadalomkutatási Intézet (Institut für Sozialforschung) megbízásából készítette az 1930-as évek első felében. Rusche az intézet vezetésének figyelmét egy a *Frankfurter Zeitung*-ban megjelent cikkével keltette fel, amelyben az egyesült államokbeli börtönlázadásokat az 1930-as évek gazdasági válságával összefüggésben tárgyalta. A munkaerőpiac és büntetőpolitika kapcsolatát vizsgáló munkájának főbb téziseit és kutatásának részeredményeit elsőként egy 1933-ban megjelent tanulmányban közölte³¹⁰ és még ugyanebben az évben elkészítette a német nyelvű kézirat első változatát. Hitler hatalomra kerülése után azonban emigrációba kényszerült, miközben a kutatását finanszírozó intézet is jelentős nyomás alatt működött: a fasizálódó németországi viszonyok közepette az intézet vezetése a kutatóközpont tengerentúlra költözését igyekezett előkészíteni. A potenciális befogadó intézményekkel való tárgyalások és az új székhely megtalálása során fontos szerepet játszott a Rusche-féle kézirat, amit a vezetés az intézet első angol nyelven megjelenő kötetének szánt.^{311 312}

Az intézetet és annak kutatói törzsgárdáját végül a New York-i Columbia Egyetem fogadta be, a kötet szakmai lektorálására pedig a korszak meghatározó amerikai kriminológusait Thorsten Sellin-t és Edwin Sutherland-et kérték fel. Sellin és Sutherland rövid időn belül javaslatot tettek a kézirat átdolgozására, a szakmai kapcsolat azonban eddigre lényegében teljesen megszakadt Rusche és az intézet között. Ahogy Horkheimer fogalmaz a kötet előszavában: Rusche az átdolgozás időszakában „nem volt elérhető”, ezért a feladatra - mintegy másfél évvel a lektori vélemények beérkezése után - Otto Kirchheimert kérték fel. Kirchheimer saját bevallása alapján a 2-8. fejezetek jelentős mértékben Rusche eredeti elképzeléseire és kéziratára, míg a 9-13. fejezetek Kirchheimer saját kutatómunkájára és meglátásaira épülnek. A *Büntetés és társadalmi struktúra* így végül 1939-ben az immáron New Yorkban, Nemzetközi Társadalomkutatási Intézet néven működő kutatóközpont első angol nyelvű publikációjaként jelent meg, Rusche és Kirchheimer kényszerű társszerzőségében.³¹³

A *Büntetés és társadalmi struktúra* egy történeti elemzés, amely arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen folyamatok befolyásolják a koronként változó büntetési formák megjelenését és elterjedését? Milyen kapcsolat áll fenn a gazdasági-társadalmi struktúra és az adott korszakban uralkodó büntetési formák között? A mű egyik vezérmotívumát az a gondolat adja, miszerint a büntetési formák olyan társadalmi termékek, amiket elsősorban nem a bűnözés volumene és struktúrája, hanem igen nagy mértékben a gazdasági folyamatok határoznak meg, és amelyek ezáltal elválaszthatatlanok a fennálló termelési mód működésétől és annak belső ellentmondásaitól. A szerzők gondolatmenetében a szabadságvesztés általános büntetési nemmé válásának háttére ebből fakadóan nem érthető meg kizárólag a büntetőjogi gondolkodás vagy a büntetési gyakorlat humanizálódásának keretrendszerében. Rusche és Kirchheimer

³⁰⁹ Rusche, Georg – Kirchheimer, Otto ([1939]2003): *Punishment and Social Structure*. New York: Routledge.

³¹⁰ Rusche, Georg ([1933]1978): *Labor Market and Penal Sanction: Thoughts on the Sociology of Criminal Justice*. *Social Justice*, (10) 2–8. old.

³¹¹ Melossi, Dario (1980): Georg Rusche: a biographical essay. *Crime and Social Justice*, (14) 51-63. old.

³¹² Wiggershaus, Rolf. (1995): *The Frankfurt School : Its History, Theories, and Political Significance Studies in Contemporary German Social Thought*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

³¹³ Melossi uo.

olvasatában a börtönök megjelenése és elterjedése sokkal inkább a kapitalista termelési rend kiépülésének és működésének velejárójaként értelmezendő, a szabadságvesztés büntetés pedig egy olyan büntetési formaként, amely az elítélttel már nem csak mint egy a társadalomból testéből eltávolítandó egyénnel és az elrettentést szolgáló kegyetlen testi büntetések alanyával, hanem mint a kapitalista termelés keretei között jól hasznosítható munkaerővel is számol. Ezzel összefüggésben az alkalmazott büntetések jellege és szigorúsága elemi szinten kapcsolódik össze a termelési viszonyok alakulásával, a munkaerőhiány és -bőség dinamikáival, valamint az alsóbb társadalmi rétegek létfeltételeivel.³¹⁴

Rusche és Kirchheimer értelmezésében a büntetés nem egyszerűen a bűnelkövetés szükségszerű következménye, és nem is a büntetéstani célok közvetlen leképeződése, hanem az osztályuralom gyakorlásának egy speciális formája, a társadalmi kontroll eszköze. Vagyis a büntetés a gazdasági-társadalmi struktúra integráns része, ami elsősorban nem valamiféle absztrakt, morális tartalomra épülő, univerzális jelenségként, hanem konkrét büntetési formák és rendszerek képében válik megragadhatóvá. Rusche és Kirchheimer gondolatmenete szerint minél nagyobb a munkaerőkínálat, annál alacsonyabb a munkaerő értéke, egyben annál alacsonyabb a munkásosztály életszínvonala. A hipotézisük lényege, hogy a büntetés egyfajta munkaerőszabályozó eszközként is működik, melynek következtében azokban az időszakokban, amikor a munkaerőpiacot munkaerő felesleg jellemzi, a büntetések szigorodása figyelhető meg, míg munkaerőhiány esetén büntetőpolitikai enyhülés, valamint a börtönkörülmények javulása tapasztalható. Tézisük alátámasztásaképpen Rusche és Kirchheimer a késő középkortól egészen a 20. század első harmadáig tekintik át a termelési viszonyok és a büntetési módok nyugat-európai alakulását.³¹⁵

Rusche és Kirchheimer megközelítésében a késő középkort meghatározó kegyetlen testi büntetések háttérében alapvetően a feudális viszonyok felbomlásával és a tőkés rendszer kiépülésével járó társadalmi feszültségek állnak. A 16. század Nyugat-Európáját gyors ütemű népepség-növekedés jellemezte, miközben az eredeti tőkefelhalmozás következtében egyre inkább szűkülni kezdett a termelőeszközökhöz való hozzáférés. Megindult a korábban földből élő népepség városokba áramlása, jelentős munkaerőtöbblet mutatkozott, miközben széles társadalmi rétegeket érintett az elszegényedés. Rusche és Kirchheimer szerint ezek a folyamatok olcsóvá tették az emberéleket, széles teret engedve ezzel a halálbüntetés, valamint a kegyetlen testi büntetések alkalmazásának. A 16. század második felében a gazdasági és társadalmi trendek iránya azonban megváltozott, ezzel együtt pedig fokozatosan a büntetések is átalakultak. Az iparosodás, a bővülő piacok és a fellendülő kereskedelem mellett a népepség már nem növekedett olyan mértékben, hogy ki tudta volna elégíteni a fokozódó munkaerőhiányt. Az ipar állami szabályozással való támogatásának eszközei között fontos szerephez jutott a restség, lustaság és a munkakerülés szankcionálása. A büntetésekben, és az állam által leginkább felügyelhető társadalmi csoportok (így például a csavargók, koldusok, prostituáltak, felügyelet alatt állók) kontrolljában pedig megjelent a munkakényszer eleme. Rusche és Kirchheimer amellet érvelnek, hogy a gályarabság, a gyarmatokon létrehozott büntető telepekre történő deportálás, illetve a dolog- és fenyítőházak büntető, munkára bírászt célzó gyakorlatai mind olyan, az új kapitalista viszonyokhoz illeszkedő büntetési formák, amelyek létrejötte elemi szinten kapcsolódik össze a termelési viszonyok szerkezetváltásával. A büntetési gyakorlatokat célzó korabeli reformok pedig – amelyekkel sokan a büntetési módok „szelídülését” magyarázzák – Rusche és Kirchheimer szerint kizárólag azért juthattak meghatározó szerephez, mert az általuk képviselt humanitárius elvek éppen egybeestek a gazdasági szükségszerűségekkel.³¹⁶

³¹⁴ Rusche és Kirchheimer uo.

³¹⁵ Rusche és Kirchheimer uo.

³¹⁶ Rusche és Kirchheimer uo.

Míg az ipari forradalmat megelőző időszakban a manufaktúra-rendszerre épülő fenyítőházak fontos gazdasági és munkaszocializációs szükségleteket elégítettek ki, addig az ipari forradalmat követően a frissen kiépülő, modern értelemben vett büntetés-végrehajtási rendszer gazdasági szempontból már korántsem volt ennyire kifizetődő. Ahogy Rusche és Kirchheimer fogalmaz: „*a nyugati világban a bebörtönzés éppen akkor vált vezető büntetési nemmé, amikor a fenyítőházak gazdasági alapjait az iparban bekövetkezett változások elpusztították*”. A büntetőpolitika irányvonalát ebben az időszakban a közvetlen termelési szempontok helyett már sokkal inkább fiskális megfontolások és közvetett gazdasági kényszerek alakították. Így történhetett meg, hogy a 19. század börtöneiben a produktív munkáról egyre inkább a testi büntetések kegyetlenségeit idéző, büntető jellegű, a testet és szellemet megtörő munkáltatási formák kerültek előtérbe egészen addig, amíg a 19-20. század fordulójának relatív jóléti időszaka újfent teret nem engedett a börtönkörülmények javítását és az elítéltek társadalomba való visszailleszkedésének elősegítését célzó reformelképzeléseknek.³¹⁷

Büntetés és társadalmi struktúra - érdemek és kritikák

Rusche és Kirchheimer munkájának maradandó érdeme egy olyan analitikus perspektíva bevezetése, ami a börtön létrejöttét tágabb társadalmi összefüggésben vizsgálja ahelyett, hogy annak létét valamiféle törvényszerű fejlődési pálya alapértelmezett és magától értetődő állomásának, egyfajta civilizációs fejlődésnek tekintené.³¹⁸ Ahogy Michel Foucault fogalmaz, Rusche és Kirchheimer munkájának hatására szétfoslott „*az illúzió, hogy a büntető rendszer mindenekelőtt (ha nem kizárólag) a bűncselekmények megfékezésének a módja*”.³¹⁹ A munkaerőpiac és a büntetőpolitika összefüggéseinek vizsgálata révén rámutattak ugyanis a büntetőpolitika strukturális korlátaira és a börtön társadalmi funkcióira, ezenkívül történeti példákat mozgósítva meggyőzően bizonyították, hogy a büntetési rendszerek és gyakorlatok szervesen kapcsolódnak az uralkodó gazdaság- és osztályviszonyokhoz, valamint a hatalomgyakorlás és társadalmi kontroll egyéb intézményeihez.³²⁰

A büntetési formáknak ez a termelési viszonyok által meghatározott megközelítése azonban messze nem maradt kritika nélkül. A kritikák elsődleges forrását mindig is Rusche és Kirchheimer megközelítésének gazdasági determenizmus szolgáltatta. Ezt a kritikát jól tükrözik már a könyv első kéziratára vonatkozó lektori vélemények is. Bár Sellin és Sutherland egyértelműen támogatták a mű megjelentetését, mindketten egyetértettek abban, hogy a munka túlhangsúlyozza a gazdasági dimenziót, miközben más tényezőket figyelmen kívül hagy, vagy éppen nem megfelelő súllyal értékeli³²¹. Sellin meglátása szerint: „*A gazdasági determinizmus elméletének teljes szívből való elfogadása arra készítette a szerzőt³²², hogy szemet hunyjon más tényezők felett, amelyek talán nem ugyanolyan fontosak, mégis kétségtelenül szerepet játszottak.*” Hasonló álláspontot képviselt Sutherland is, aki osztotta azt a vélekedést, hogy a munkaerőpiac kétségtelenül egy meghatározó faktor a büntetőpolitika vonatkozásában, ugyanakkor úgy látta, hogy Rusche elméleti megközelítése túlságosan leegyszerűsítő, számos fontos tényezőt ugyanis kihagy a büntetési formák változásainak magyarázataiból.³²³

³¹⁷ Rusche és Kirchheimer uo. 102. old.

³¹⁸ Taylor, Ian (1999): *Crime in context. A critical Criminology of Market Societies*. Cambridge: Polity Press.

³¹⁹ Foucault, Michel ([1975]1990): *Felügyelet és büntetés a börtön története*. Budapest: Gondolat.

³²⁰ Garland, D. (1990). *Punishment and Modern Society: A Study in Social Theory (Studies in Crime and Justice)*. University of Chicago Press.

³²¹ Melossi uo.

³²² A lektori vélemények még az első, Rusche által készített kéziratra vonatkoztak, melynek átdolgozásával Rusche-t csak évekkel később bízták meg.

³²³ Melossi uo. 55. old.

Hasonló álláspontot képvisel David Garland is, aki szerint a rusche-kirchheimer-i megközelítés egyik leggyengébb pontja, hogy a szerzők által központi jelentőségűnek tekintett gazdasági meghatározottság semmiféle mozgásteret nem enged a büntetési rendszerek alakulását potenciálisan befolyásoló egyéb dimenzióknak. Vagyis a szerzők egy kétségtelenül nagyon fontos összefüggést kizárólagosnak láttatnak. A vallás, a társadalompolitika, a büntetéselmélet és a jogrendszer alakulásának kapcsolata, a jogalkotás folyamata, a börtönadminisztráció működése mind-mind mellékes tényezőként, mindenféle autonómiát nélkülöző közvetítő dimenzióként tűnik fel a gondolatmenetükben. Történeti elemzésük pedig azt sugallja, hogy ezek a dimenziók minden esetben az eredeti összefüggés, vagyis a büntetések gazdasági meghatározottságának irányába hatnak. Garland szerint különösen fontos lenne láthatóvá tenni azokat az összefüggéseket, amelyek révén ezen az áttétek hatnak, mivel ellenkező esetben az lehet a benyomásunk, hogy az egybeesés pusztán a véletlen műve.³²⁴

Rusche és Kirchheimer elméleti megközelítésének hatásai

A *Büntetés és társadalmi struktúra* 1939-es első megjelenését meglehetősen kevés figyelem kísérte. Rusche és Kirchheimer munkájának utóélete a kötet 1968-as újrakiadását követően vált intenzívvé. A kötet elméleti alapvetései ekkoriban épültek be a bebörtönzés és munkaerőpiac összefüggéseit kutató radikális (neomarxista) kriminológiai vizsgálódásokba, valamint a felvilágosodás korabeli reformista narratívára épülő börtönügyi irodalom újraértelmezését nyújtó revizionista börtöntörténeti munkákba. Rusche és Kirchheimer munkája pedig azóta is a büntetés szociológiájának egyik megkerülhetetlen hivatkozási alapját jelenti.

A bebörtönzés és munkaerőpiac - kritikai kriminológiai vizsgálatok

A büntetési formákat elsősorban a gazdasági viszonyok kontextusában magyarázó logika - ahogy azt a kritikákban is láthattuk - az eredeti mű történeti elemzését is alapjaiban határozza meg, még szembetűnőbb azonban azokban a radikális (neomarxista) kriminológiai elemzésekben, amelyek Rusche és Kirchheimer téziseit makrogazdasági adatok idősoros elemzésével igyekeztek vizsgálni az 1970-es évektől kezdődően. A Rusche-Kirchheimer hipotézis néven elhíresült tézist - miszerint a végrehajtandó szabadságvesztések száma, függetlenül a bűnözés volumenétől, a munkaerőpiac felvevőképességével fordított arányban változik - számos kutató kezdte el az eredeti, vagy némileg módosított formájában kvantitatív módszerekkel vizsgálni.³²⁵ A bebörtönzés és a munkaerőpiaci folyamatok összefüggéseinek vizsgálata különösen nagy érdeklődésre tartott számot a 1970-es évek válságidőszakát követően, amikor is a kapitalista viszonyok átalakulása sokhelyütt drasztikus társadalom- és büntetőpolitikai változásokkal járt együtt, hozzájárulva ezáltal a börtönnépesség jelentős

³²⁴ Garland uo.

³²⁵ Lásd: Jankovic, Ivan (1977): Labor Market and Imprisonment. *Crime and Social Justice*, 8 (Fall-Winter), 17–31. old.; Greenberg, David (1977): The Dynamics of Oscillatory Punishment Processes. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 68(4) 643–51. old.; Melossi, Dario (1976): The Penal Question in Capital. *Crime and Social Justice* (5) 26-33. old.; Box, Steven – Hale, Chris (1982): Economic Crisis and the Rising Prisoner Population in England and Wales. *Crime and Social Justice* (17) 20–35. old.; Box, Steven – Hale, Chris (1985): Unemployment, Imprisonment and Prison Overcrowding. *Contemporary Crises* (9) 209–28. old.; Barlow, David E. – Melissa Hickman Barlow – W. Wesley Johnson (1996): The political economy of criminal justice policy: A time-series analysis of economic conditions, crime, and federal criminal justice legislation, 1948–1987. *Justice Quarterly* 13 (2) 223-241. old.; Hochstetler, Andrew L. – Shover, Neal (1997): Street crime, labor surplus, and criminal punishment, 1980-1990. *Social Problems* 44 (3) 358-368. old.; Michalowski, Raymond J. – Susan M. Carlson (1999): Unemployment, imprisonment, and social structures of accumulation: Historical contingency in the Rusche-Kirchheimer hypothesis. *Criminology* 37 (2) : 217-250. old.; Beckett, Katherine – Western, Bruce. (1999): How Unregulated Is the U . S . Labor Market? The Penal System as a Labor Market Institution. *American Journal of Sociology*, 104 (4), 1030–1060. old.

növekedéséhez. A korszak empirikus kutatásainak köszönhetően újra megerősítést nyert az a hipotézis, miszerint összefüggés fedezhető fel a gazdasági folyamatok és a büntetőpolitika tendenciái, azaz az alkalmazott büntetőszankciók szigorúsága között.

A radikális (neomarxista) kriminológia a bebörtönzést jellemzően a munkaerő-tartaléksereg társadalmi funkciójával összefüggésben vizsgálja. Központi feltevése tehát, hogy a börtönképesség a kapitalista rendszer munkaerő-tartalékseregének részeként, a formális bémunkából való átmeneti kiszorulása révén a munkaerőszabályozásban is fontos szerepet játszik. Jankovic, aki az Egyesült Államok 1926 és 1974 közötti adatait vizsgálta, azt találta, hogy a bűnözés volumenének alakulásától függetlenül pozitív és statisztikailag szignifikáns összefüggés figyelhető meg a munkanélküliség és a bebörtönzési ráta között. Jankovic egyúttal azt is feltételezte, hogy a növekvő arányú bebörtönzés a munkaerőfelesleg szabályozásában is szerepet játszik, vizsgálatában azonban nem talált bizonyítékot arra, hogy a bebörtönzés ily módon érezhető hatással volna a munkaerőpiacra.³²⁶ Valamivel később, a büntető- és kriminálpolitika szigorodásában, valamint a jóléti funkciók drasztikus beszűkülésében megmutatkozó neoliberais büntető fordulat kontextusában Western és Beckett újra górcső alá vették a bebörtönzés és a munkaerőpiaci folyamatok összefüggéseit. Kutatásuk során azt találták, hogy a bebörtönzés rövid távon elrejti a munkanélküliséget azáltal, hogy a munkaerő-tartaléksereg tagjait a bebörtönzés révén kivonja a munkanélküliségként nyilvántartottak köréből. Mindez – állításuk szerint – a tömeges bebörtönzés kezdeti fázisában nagyban hozzájárult az Egyesült Államok 1980-as és 1990-es évekbeli alacsony munkanélküliségi mutatóihoz. Mindezek alapján a szerzők amellet érvelnek, hogy az állam a büntetőpolitika révén a vizsgált időszakban markánsan beavatkozott a munkaerőpiaci folyamatokba.³²⁷

Michalowski és Carlson a felhalmozás társadalmi struktúrájának elméletével³²⁸ kombinálták Rusche és Kirchheimer elméleti feltevéseit.³²⁹ A szerzők szerint statisztikai összefüggés figyelhető meg egyfelől a tőke, a munka és az állam viszonyai, másfelől pedig a munkanélküliség és a bebörtönzés alakulása között. Michalowski és Carlson az Egyesült Államok bűnözési, bebörtönzési és munkanélküliségi adatainak idősoros elemzése során azt találták, hogy „*a büntetés és a társadalmi struktúra kapcsolata valóban történetileg változik, ahogy azt eredetileg Rusche és Kirchheimer is feltételezte, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a gazdasági-társadalmi szerkezet egy adott termelési módon belül is változhat.*”³³⁰ Vagyis álláspontjuk szerint a bebörtönzés és munkaerőpiac összefüggéseire a termelési rendszerek belső átalakulása is hatással van.

A munkanélküliség és bebörtönzési ráta 20. századi alakulására vonatkozó empirikus vizsgálatok többsége bizonyos mértékig ugyan visszaigazolta a feltételezett kapcsolatot, a makrogazdasági adatok ezen idősoros elemzései azonban meglehetősen keveset árultak el az összefüggés valódi természetéről. Ennek következtében idővel jellemzően a kvantitatív kutatások vonatkozásában is újra előkerült a történeti szempontokra és gazdasági ciklusokra³³¹³³², illetve a társadalmi kontroll intézményi mechanizmusaira, így például a büntető-

³²⁶ Jankovic, Ivan (1977): Labor Market and Imprisonment. *Crime and Social Justice*, 8 (Fall-Winter), 17–31. old.

³²⁷ Beckett, Katherine – Western, Bruce. (1999): How Unregulated Is the U . S . Labor Market? The Penal System as a Labor Market Institution. *American Journal of Sociology*, 104 (4), 1030–1060. old.

³²⁸ Gordon, David (1980): *Stages of Accumulation and Long Economic Cycles*. In Hopkins, Terence K. – Wallerstein, Immanuel (szerk.): *Process of the World System*. Beverly Hills: Sage Publications. 9-45. old.

³²⁹ Michalowski, Raymond J. – Susan M. Carlson (1999): Unemployment, imprisonment, and social structures of accumulation: Historical contingency in the Rusche-Kirchheimer hypothesis. *Criminology* 37 (2) : 217-250. old.

³³⁰ Michalowski és Carlson uo. 242. old.

³³¹ Michalowski és Carlson uo.

³³² Greenberg, David (1977): The Dynamics of Oscillatory Punishment Processes. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 68(4) 643–51. old.; Melossi, Dario (1985): Punishment and Social Action: changing vocabularies of motive within a political business cycle. *Current Perspectives in Social Theory* (6) 169–97. old.

igazságszolgáltatási rendszer működésén keresztül érvényesülő kontroll sajátosságaira³³³ érzékenyebb elemzések igénye.

A revizionista börtöntörténeti iskola

Bizonyos tekintetben ezt a hiányt orvosolja a Rusche-Kirchheimer tradíció továbbélésének másik vonulata, a börtön intézményének kialakulását vizsgáló revizionista börtöntörténeti iskola. Az 1970-es évek során több olyan monográfia is napvilágot látott, amely szakított azzal az addig meghatározó börtöntörténeti narratívával, ami a testi büntetések háttérbe szorulását és a „börtön születését” elsősorban a felvilágosodás humanizmusában gyökerező reformer törekvésekkel, valamint a klasszikus büntetőjogi iskola megjelenésével összefüggésben tárgyalta. A börtön történetének ezen újszerű olvasatai elméleti kiindulópontjukat tekintve osztoznak a büntetési rendszerek társadalmi meghatározottságának Rusche és Kirchheimer munkájában gyökerező téziséen, ugyanakkor lényegesen árnyalják a *Büntetés és társadalmi struktúra* sokak által bírált gazdasági determinizmusát.

Rotham³³⁴, Foucault³³⁵ és Ignatieff³³⁶ a börtön európai és észak-amerikai történetének feltárása révén arra a következtetésre jutottak, hogy a mindenkori gazdasági-társadalmi folyamatok a bűnözés volumene helyett sokkal inkább a bűnözéskontroll intézményrendszerét alakítják.³³⁷ Álláspontjuk szerint a börtön elsősorban nem egy felvilágosult és humánus intézmény a korábbi kegyetlen büntetésekkel szemben, hanem sokkal inkább a hatalomgyakorlás egy új formája, amely a formális társadalmi kontroll megerősítését és fenntartását szolgálja, más intézményekkel kiegészülve a kapitalista rend újratermelésének feltételeit biztosítja. A börtönreformokat tehát a hozzájuk kapcsolódó morális megfontolásokon, vallási és filantróp szempontokon túl az uralkodó osztályok érdekeinek érvényre juttatása, valamint a fegyelem és társadalmi rend kikényszerítése keretében vizsgálják.

Habár a revizionista börtöntörténeti iskola képviselőinek munkái számos ponton mutatnak eltéréseket, a szerzők abban feltétlenül egyetértenek, hogy a börtön 18. század végi, 19. század eleji elterjedését hiba volna pusztán a bűnözés volumenének növekedésével, vagy akár a büntetési gyakorlatoknak a felvilágosodás eszméiben gyökerező humanizálódásával magyarázni. Mindannyian gyanakvással közelítik a korszak reformereinek kezdeményezéseit, a tettek mögött pedig a hatalmi- és osztályérdekek hatásait kutatják. Mindemellet pedig egyetértenek abban, hogy a börtön az elkövetett cselekményért járó büntetésen túl mindenekelőtt a társadalmi kontroll új intézménye, ami már nem csak a testet, de az elmét is uralom alá hajtja, a megjavítás tárgyává teszi.³³⁸ A börtön a 19. század fordulójára mindhárom vizsgált országban, vagyis Franciaországban³³⁹, Angliában³⁴⁰ és az Egyesült Államokban³⁴¹ is válságba került. A mai napig való létezésükkel és a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelésében betöltött szerepükkel viszont továbbra is a revizionista börtöntörténeti érvelés létjogosultságát bizonyítják, miszerint születésük sokkal inkább a hatalomgyakorlás és társadalmi kontroll

³³³ Box, Steven – Hale, Chris (1982): *Economic Crisis and the Rising Prisoner Population in England and Wales. Crime and Social Justice* (17) 20–35. old.; Box, Steven – Hale, Chris (1985): *Unemployment, Imprisonment and Prison Overcrowding. Contemporary Crises* (9) 209–28. old.

³³⁴ Rothman, David J. ([1971]2002). *The discovery of the asylum: Social order and disorder in the new republic*. New York: Aldine De Gruyter.

³³⁵ Foucault uo.

³³⁶ Ignatieff, Michael (1978): *A just measure of pain. The penitentiary in the industrial revolution 1750-1850*. New York: Pantheon Books.

³³⁷ Gönczöl, K. (1988). *Gazdaság - bűnözés - büntetőpolitika. Valóság*, (10) 35–49. old.

³³⁸ Gibson, M. (2011). *Global Perspectives on the Birth of the Prison. American Historical Review*, 16(4), 1040–1063. old.

³³⁹ Foucault uo.

³⁴⁰ Ignatieff uo.

³⁴¹ Rothman uo.

átalakulásához, semmint a humanitárius célkitűzésekhez, vagy akár csak a bűnözés visszaszorításának szándékához kapcsolódott.³⁴²

Összegzés

Rusche és Kirchheimer, illetve a Rusche-Kirchheimer-hagyományból merítő radikális (neomarxista) kriminológusok és revizionista történészek új képet festettek a börtön születéséről és annak tágabb társadalmi-gazdasági folyamatokhoz való kapcsolódásáról. Ez a logika arra hívja fel a figyelmünket, hogy a börtön tanulmányozásához mindenekelőtt egy ilyen rendszer szerves részeként közelítsünk. Ugyanakkor a büntetés politikai gazdaságtani megközelítését ért kritikák arra is figyelmeztetnek bennünket, hogy ennek a kapcsolatnak a mélyebb rétegeit körültekintőbben kell feltárni, figyelemmel mindazokra a dimenziókra, amelyek révén a struktúra hatásai a büntető igazságszolgáltatási rendszer és a börtön működésében leképeződnek.

Felhasznált szakirodalom:

1. Barlow, David E. – Melissa Hickman Barlow – W. Wesley Johnson (1996): The political economy of criminal justice policy: A time-series analysis of economic conditions, crime, and federal criminal justice legislation, 1948–1987. *Justice Quarterly* 13 (2) 223–241. old.
2. Beckett, Katherine – Western, Bruce. (1999): How Unregulated Is the U . S . Labor Market? The Penal System as a Labor Market Institution. *American Journal of Sociology*, 104 (4), 1030–1060. old.
3. Box, Steven – Hale, Chris (1982): Economic Crisis and the Rising Prisoner Population in England and Wales. *Crime and Social Justice* (17) 20–35. old.
4. Box, Steven – Hale, Chris (1985): Unemployment, Imprisonment and Prison Overcrowding. *Contemporary Crises* (9) 209–28. old.
5. Foucault, Michel ([1975]1990): *Felügyelet és büntetés a börtön története*. Budapest: Gondolat.
6. Garland, D. (1990). *Punishment and Modern Society: A Study in Social Theory (Studies in Crime and Justice)*. University of Chicago Press.
7. Gibson, M. (2011). Global Perspectives on the Birth of the Prison. *American Historical Review*, 16(4), 1040–1063. old
8. Gordon, David (1980): *Stages of Accumulation and Long Economic Cycles*. In Hopkins, Terence K. – Wallerstein, Immanuel (szerk.): *Process of the World System*. Beverly Hills: Sage Publications. 9–45. old.
9. Gönczöl, K. (1988). Gazdaság - bűnözés - büntetőpolitika. *Valóság*, (10) 35–49. old.
10. Greenberg, David (1977): The Dynamics of Oscillatory Punishment Processes. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 68(4) 643–51. old.
11. Hochstetler, Andrew L. – Shover, Neal (1997): Street crime, labor surplus, and criminal punishment, 1980-1990. *Social Problems* 44 (3) 358-368. old.
12. Ignatieff, Michael (1978): *A just measure of pain. The penitentiary in the industrial revolution 1750-1850*. New York: Patheon Books.
13. Jankovic, Ivan (1977): Labor Market and Imprisonment. *Crime and Social Justice*, 8 (Fall-Winter), 17–31. old.
14. Melossi, Dario (1976): The Penal Question in Capital. *Crime and Social Justice* (5) 26-33. old.

³⁴² Gibson uo.

15. Melossi, Dario (1980): Georg Rusche: a biographical essay. *Crime and Social Justice*, (14) 51-63. old.
16. Melossi, Dario (1985): Punishment and Social Action: changing vocabularies of motive within a political business cycle. *Current Perspectives in Social Theory* (6) 169–97. old.
17. Michalowski, Raymond J. – Susan M. Carlson (1999): Unemployment, imprisonment, and social structures of accumulation: Historical contingency in the Rusche-Kirchheimer hypothesis. *Criminology* 37 (2) : 217-250. old.
18. Rothman, David J. ([1971]2002). *The discovery of the asylum: Social order and disorder in the new republic*. New York: Aldine De Gryter.
19. Rusche, Georg – Kirchheimer, Otto ([1939]2003): *Punishment and Social Structure*. New York: Routledge.
20. Rusche, Georg ([1933]1978): Labor Market and Penal Sanction: Thoughts on the Sociology of Criminal Justice. *Social Justice*, (10) 2–8. old.
21. Taylor, Ian (1999): *Crime in context. A critical Criminology of Market Societies*. Cambridge: Polity Press.
22. Wiggershaus, Rolf. (1995): *The Frankfurt School : Its History, Theories, and Political Significance Studies in Contemporary German Social Thought*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Gabor Kemeny^a

Work of the Single Point of Contacts and Police and Customs Cooperation Centres

Abstract

The aim of this paper is to provide an insight into the current situation and future direction of international police information exchange within the EU. The author achieves this goal by introducing the relevant scientific theories and the results of the conducted research. The research identifies the influencing environments of the cross-border information exchange and through this finds the supporting and hindering factors such as the organisational structure, culture, leadership, legislation and ICT environment. Findings help decision makers and end users to overcome everyday obstacles.

Keywords: *law enforcement cooperation; information exchange; European Union; Schengen; trans-border crime; management; EU law*

^a dr. jur, r. alezredes, Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ, NKE-RDI doktorandusz, e-mail: kemeny.gabor@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0062-2160>
dr. jur., police ltc., Police Education and Training Centre, NKE-RDI Ph.D. student, e-mail: kemeny.gabor@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0062-2160>

Introduction

Cross-border police cooperation and information exchange was probably never as important as it is today when hybrid security threats, such as terrorism, the changing form of radicalization, violence and organised crime are becoming more and more international.³⁴³ In order to answer this need, different communication channels have recently been used to exchange information, the two most important of which are: Single Points of Contact (SPOC) and the Police and Customs Cooperation Centre (PCCC). The choice of these channels depends on many factors, such as the complexity and the subject of the exchange, the urgency, legislation and personal considerations, “which are not consistent across and not even within the Member States”³⁴⁴. In practice, this and the lack of unified legislation leads to confusion and decreases the efficiency or even sometimes blocks the process. As a result, field officers choose the channel with which they are more familiar, or which provides faster responses, neglecting that channel which should be used according to the applicable rules. Nothing shows the need for rapid, real-time information exchange better than the existence of informal communication channels. This informal communication is based on personal relationships and is widely used by enthusiastic LEA officers who want to receive a rapid answer about persons, documents, visas and passport stamps in order to do their job at the border or inland properly. I have also experienced that cross-border information exchange is sometimes not initiated and therefore appropriate police measures are not taken when the field officers know there is no chance to receive a formal or informal reply rapidly posing thereby security threat to the member states (MS) and to the EU.

The aim of the research is to provide an insight into the process of information exchange conducted by the above-mentioned channels and to determine the hindering and supporting factor hence, to provide assistance to the decision makers and practitioners to develop an efficient information exchange system. To answer these research questions, literature review and desk research were carried out, using the available open source documents and the results of earlier field studies. Desk research was followed by in-depth interviews to find a more detailed answer to the questions, to discover the current processes, and to provide insight into the supporting and hindering factors of cross-border information exchange.

Theoretical review

Definition and the levels of information exchange

International police cooperation became fundamental with the creation of the Schengen area in 1990. The so-called Schengen Convention³⁴⁵ drew up an action plan to safeguard internal security and to ensure the elimination of the security deficit caused by the abolition of checks at the internal borders. Police cooperation became a complementary measure to prevent

³⁴³ European Commission (2015): A European Agenda on Migration COM(2015) 240 final. Forrás: <http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2015/2660> (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

³⁴⁴ Doherty Richard et al. (2015): Study on the implementation of the European Information Exchange Model (EIXM) for strengthening law enforcement cooperation. 6. old. Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/police-cooperation/general/docs/eixm_study_-_final_report_en.pdf (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

³⁴⁵ European Union (1985): The Schengen acquis - Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders.

and detect criminal offences under the umbrella of this action plan.³⁴⁶ Information exchange is a type of this police cooperation, it can be defined as the formal and informal sharing of significant and timely information between two or more parties.³⁴⁷ We can conclude from the academic literature, that information exchange can be conducted on three interrelated levels, namely the inter-personal, intra-organisational and inter-organisational ones.³⁴⁸ Even though there is a strong distinction between the levels, it is clear that these levels of information exchange are interrelated, the levels should be connected to each other in order to create an efficient information-sharing environment.³⁴⁹ This theory is supported by another study, which states that weak internal coordination and inter-organisational information exchange can negatively influence cross-border information exchanges.³⁵⁰

Besides the (inter)connection of the levels, efficient information-sharing requires adequate organisational-managerial, legal and technological environments³⁵¹, which are determined by various factors such as the Information and Communication Technology (ICT), organisational structure, culture and values, human resources, trust, leadership, rewards, self-interest, legal instruments and regulations.³⁵²

Factors effecting inter-organisational information exchange

Researchers agree strong centralisation and hierarchical structure hinder initiatives and actions for the exchange of information, as individuals lack autonomy and managerial approval is required in most decision making processes, which strictly controls the information flow and exchange.^{353 354}

Besides the structure, organisational values and cultures also influence the attitudes of individuals and the collective actions regarding information sharing.³⁵⁵ Organisational differences, such as the diverse national systems, the different culture, division of police tasks among various organisations creates misunderstandings and can hamper cross-border police cooperation.³⁵⁶ However, inter-organisational information exchange are positively influenced

³⁴⁶ European Commission (2004): Enhancing police and customs cooperation in the European Union [COM (2004) 376 final. 9. old. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l16000&from=EN> (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

³⁴⁷ Cater Barbara (2008): The importance of social bonds for Communication and trust in marketing relationships in professional services, *Management*, 2008, (13) 1, 3. old.

³⁴⁸ Mausolf Adam (2010): Keeping Up Appearances: Collaboration and Coordination in the Fight against Organized Crime and Terrorism, 2. old. University of Leiden.

³⁴⁹ Yang Tung et.al (2011): Information-sharing in public organizations: A literature review of interpersonal, intra-organizational and inter-organizational success factors. *Government Information Quarterly*, (28) 2, 171. old.

³⁵⁰ Saloven Matjaz et al. (2010): Study on the status of information exchange amongst law enforcement authorities in the context of existing EU instruments, 83. old. Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/doc_centre/police/docs/icmpd_study_lea_infoex.pdf (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

³⁵¹ Yang Tung et.al (2011): Information-sharing in public organizations: A literature review of interpersonal, intra-organizational and inter-organizational success factors. *Government Information Quarterly*, (28) 2, 161. old.

³⁵² Dawes Sharon (1996): Interagency Information Sharing: Expected Benefits, Manageable Risks, *Journal of Policy Analysis and Management*, (15), 377–394. old.

³⁵³ Creed Douglas et al. (1996): Trust in organizations: A conceptual framework linking organizational forms, managerial philosophies, and the opportunity costs of. Controls. In: KRAMER, R.M és TYLER, T.R (szerk.), *Trust in organizations: Frontiers of theory and research*, California : Thousand Oaks, Sage Publications, 16–38.old.

³⁵⁴ Kim Soonhee et al. (2006): The Impact of Organizational Context and Information Technology on Employee Knowledge-Sharing Capabilities, *Public Administration Review*, (66) 3, 370–385.old.

³⁵⁵ Constant David et al. (1994): What's Mine Is Ours, or Is It? A Study of Attitudes about Information Sharing. *Information Systems Research*, (5) 4, 400–421.old.

³⁵⁶ Styczynska Izabella et al. (2017): Easing legal and administrative obstacles in EU border regions, European Commission, 9.old.

by an organisational culture that emphasizes fairness, mutual interests and shared goals.³⁵⁷ Moreover, the strong social network is also an important promoting factor.³⁵⁸

Trust is a crucial relationship building block which significantly influences both inter- and intra-organisational cooperation and information exchange. Researcher states, a positive relationship between the degree of trust and the will for information sharing seems to exist.³⁵⁹ This positive correlation can be experienced in the field of international police cooperation where mutual trust and personal relationships are the most compelling forces.³⁶⁰ This trust can be developed and maintained by timely, reliable, and adequate information sharing.^{361 362}

Besides the trust reciprocity promotes and stabilizes international cooperation^{363 364} and reciprocity positively influences the individual's attitude towards information sharing academic literature concludes.³⁶⁵ A positive correlation exists between the extent of information sharing and the degree of reciprocal interdependence meaning that each participating organisation possesses information that others need and vice versa.³⁶⁶ Research on cross-border information exchange also argues that reciprocity and delayed responses are correlated.³⁶⁷ Researchers found that "the style of the leadership can enforce the negative and positive attitude towards information exchange"³⁶⁸. An authoritarian leadership style, for example, can dissuade staff from developing a positive approach towards information sharing. Contrary to this, transformational leadership encourages staff to exchange information.³⁶⁹ Moreover, strong leadership supports the sharing of information, the organisational culture, the reward system and provides vision and guidance which can support initiating and exchanging information in an organisation.³⁷⁰

Here we have to mention the importance of incentives. A performance based reward system designed specifically to encourage information exchange motivates individuals to share

³⁵⁷ Bock Gee-Woo et al. (2005): Behavioral Intention Formation in Knowledge Sharing: Examining the Roles of Extrinsic Motivators, Social-Psychological Factors, and Organizational Climate. *MIS Quarterly*, (29), 87–111. old.

³⁵⁸ Kolekofski et al. (2003): Beliefs and attitudes affecting intentions to share information in an organizational setting, *Information & Management*, (40) 6, 521–532. old.

³⁵⁹ Soeters Joseph (2017): Information Sharing in Military and Security Operations. In: Waylon H. Dean, Irina Goldenberg, Joseph Soeters (szerk.), *Information Sharing in Military Operations*, Springer, 85. old. DOI 10.1007/978-3-319-42819-2.

³⁶⁰ Hufnagel Saskia (2016): Policing cooperation across borders. London: Routledge, 86. old.

³⁶¹ Bstieler Ludwig (2006): Trust Formation in Collaborative New Product Development. *Journal of Product Innovation Management*, (23) 1, 56–72. old. DOI 10.1111/j.1540-5885.2005.00181.x

³⁶² Op Den Buijs Tessa (2016): Can Posttraumatic Stress Disorder Be Prevented. In: Beeres Robert, Bakx Gwendolyn, De Waard Erik, et al. (szerk.), *NL ARMS Netherlands Annual Review of Military Studies*, The Hague, T.M.C. Asser Press, The Hague, 163–184. old. Forrás: https://doi.org/10.1007/978-94-6265-135-7_9 (A letöltés dátuma: 2021. március 10.)

³⁶³ Axelrod Robert (1984): The Evolution of Cooperation, Cambridge University Press, 128. old.; KEOHANE, Robert O. Reciprocity in international relations. *International Organization*. 1986, Vol. 40, nr. 1, p. 1–27.

³⁶⁴ Keohande Robert O (1986): Reciprocity in international relations, *International Organization*, (40) 1, 1–27. old.

³⁶⁵ Bock Gee-Woo et al. (2005): Behavioral Intention Formation in Knowledge Sharing: Examining the Roles of Extrinsic Motivators, Social-Psychological Factors, and Organizational Climate. *MIS Quarterly*, (29), 87–111. old.

³⁶⁶ Travica Bob (1998): Information aspects of new organizational designs: exploring the non-traditional organization, *Journal of the American Society for Information Science* (49) 13, 1228. old.

³⁶⁷ Doherty Richard et al. (2015): Study on the implementation of the European Information Exchange Model (EIXM) for strengthening law enforcement cooperation. 29. old.

³⁶⁸ Resteigne Delphine and Van Den Bogaert Steven (2017): Information sharing in Contemporary Operations: The Strength of SOF Ties. In: Waylon H. Dean, Irina Goldenberg and Joseph Soeters (szerk.) *Information Sharing in Military Operations*, Springer, 58. old.

³⁶⁹ Goldenberg Irina et al. (2017): Enablers and Barriers to Information Sharing in Military and Security Operations: Lessons Learned. In: Waylon H. Dean, Irina Goldenberg and Joseph Soeters (szerk.) *Information Sharing in Military Operations*, Springer, p. 251–267. DOI 10.1007/978-3-319-42819-2.

³⁷⁰ Akbulut Asli Yagmur et al. (2009): To share or not to share? Examining the factors influencing local agency electronic information sharing. *International Journal of Business Information Systems*, (4). 2, 143-172. old.

information and thereby greatly facilitates information exchange.³⁷¹ On the other hand, non-specific incentive methods can hinder inter-organisational information exchange.³⁷²

The ruling policies and the legal environment have an impact on the behaviour of the individuals and of the organisation, and therefore on the cooperation between the organisations. Stable and accountable legislation and administrative procedures – who has access to what information and in which way – can mitigate the risks and can enhance inter-organisational cooperation.³⁷³ Researchers argue that confidentiality and privacy should be supported by the legal environment in order to facilitate information exchange.³⁷⁴ Clear legislation, regulation and policies are therefore fundamental to reduce uncertainties created by a difference in organisational culture.³⁷⁵ On the other hand, not harmonised national legislations and interpretation of the EU instruments furthermore, a rigid legal environment and policies that prohibit sharing can hamper cooperation and information exchange.³⁷⁶

Efficiency of inter-organisational collaboration and information exchange can be increased by the advancement of the ICT³⁷⁷ as it can ensure shorter response times.³⁷⁸ The ICT system supports information exchange if different systems are homogeneous, the system combines user friendly ICT applications and has a high number of users.³⁷⁹ However, as the European Commission³⁸⁰ finds, the large number of non-interoperable databases and communication systems create duplications and hinder cross-border information exchange as it results in delayed responses. Ensuring access authorization, authentication, security and confidentiality are critical in the design of the ICT system researchers argue.³⁸¹

Research methodology

³⁷¹ Willem Annick et al. (2007): Knowledge sharing in public sector organizations: The effect of organizational characteristics on interdepartmental knowledge sharing, *Journal of Public Administration Research and Theory*, (17) 4, 581–606.old.

³⁷² Zhang Jing et al. (2005): Exploring stakeholders' expectations of the benefits and barriers of e-government knowledge sharing, *Journal of Enterprise Information Management*, Emerald Group Publishing Limited, (18) 5, 552.old.

³⁷³ Landbergen David et al. (2001): Realizing the Promise: Government Information Systems and the Fourth Generation of Information Technology, *Public Administration Review*, (61) 2, 206–220.old. DOI 10.1111/0033-3352.00023

³⁷⁴ Gil-Garcia J. Ramón et al. (2005): E-government success factors: Mapping practical tools to theoretical foundations, *Government Information Quarterly*, (22) 2, 187–216.old.

³⁷⁵ Zhang Jing et al. (2005): Exploring stakeholders' expectations of the benefits and barriers of e-government knowledge sharing, *Journal of Enterprise Information Management*, Emerald Group Publishing Limited, (18) 5, 548-567.old.

³⁷⁶ Gil-Garcia J. Ramón et al. (2005): E-government success factors: Mapping practical tools to theoretical foundations, *Government Information Quarterly*, (22) 2, 187–216.old.

³⁷⁷ Zhang Jing et al. (2005): Exploring stakeholders' expectations of the benefits and barriers of e-government knowledge sharing, *Journal of Enterprise Information Management*, Emerald Group Publishing Limited, (18) 5, 548-567.old.

³⁷⁸ European Commission (2016): Stronger and Smarter Information Systems for Borders and Security, COM(2016) 205 final, 12.old. Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/police-cooperation/general/docs/20121207_com_2012_735_en.pdf. (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

³⁷⁹ Kim Soonhee et al. (2006): The Impact of Organizational Context and Information Technology on Employee Knowledge-Sharing Capabilities, *Public Administration Review*, (66) 3, 6. old.

³⁸⁰ European Commission (2004): Enhancing police and customs cooperation in the European Union [COM (2004) 376 final. 12. old. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:116000&from=EN> (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

³⁸¹ Chau Michael, Zeng Daniel Dajun, Atabakhsh Homa (2002): Building an Infrastructure for Law Enforcement Information Sharing and Collaboration: Design Issues and Challenges. In: *Proceedings of The National Conference on Digital Government Research*.

This research should answer the question of how SPOC and PCCC exchange cross-border information, what factors impede and support this process and how obstacles can be overcome. As the research aims at understanding a case study³⁸², the process of cross-border information exchange and the influencing factors qualitative (desk research and in-depth interviews) research strategy was chosen.³⁸³

Various secondary data, such as specific documents and research reports were collected and analysed in order to answer the research question.³⁸⁴ The documents and reports used were found during a thorough and systematic search with keywords and terms, helped by web-based search engines and the Google Scholar web application. A content analysis was conducted to analyse the desk research. The data analysis was done by open coding, where the researcher broke down, examined, compared, conceptualised, labelled and grouped the gained data.³⁸⁵ The results of the content analysis of the documents were compared with the results of the analysis of the semi-structured interviews.

Purposive sampling³⁸⁶ was used for the three in-depth interviews which were conducted with one representative of both channels and with one field officer. The interview questions were based on the literature review and on the desk research. The questions and informed consent forms were sent out before the interview. The transcripts were elaborated anonymous and shared with the participants for a cross-check to identify possible misunderstandings. The thematic analysis technique was used to code the semi-structured interviews.³⁸⁷ Information was conceptualise and categorise and the elaborated coding matrix helped to understand the data and the theories by sorting out the relevant information. The coding was finished by selecting the core categories – the organisational structure, leadership, efficiency, trust, legislation, data protection, and access to databases – into a matrix.

Results of the research

Influencing environments

Police organisational culture is different in each EU MS, which comes from the diversity of the socio-cultural-, historical backgrounds, education, mentalities, work traditions, habits and fragmentation of the law enforcement tasks and authorities.³⁸⁸ This structural and cultural diversity and their effect on cross-border information exchange was recognised by the European Commission³⁸⁹, they emphasised the importance of creating a common culture and common instruments in order to increase cross-border information exchange and cooperation. Each interviewee agrees, the organisational structure influences the cross-border information exchange, “single law enforcement service, centralised control and homogeneity of the structure is supporting the quality and timely answers” noted the SPOC respondent. Although prioritization was mentioned as an obstacle in countries where single police service is operating as “sometimes information exchange has less priority than other police duties.” (SPOC

³⁸² Yin Robert K (2014): Case Study Research Design and Methods. 5 th. ed., Thousand Oaks , CA : Sage, ISBN 978-1-4522-4256-9. DOI 10.3138/CJPE.BR-240.

³⁸³ Bryman Alan (2012): Social research methods, OXFORD University Press, 628.old.

³⁸⁴ Saunders Mark, Lewis Philip and Thornhill Adrian (2008): Research Methods for Business Students, Pearson Education Limited, 258.old.

³⁸⁵ Bryman Alan (2012): Social research methods, OXFORD University Press, 569.old.

³⁸⁶ *Ibid*, 418.old.

³⁸⁷ *Ibid*, 578.old.

³⁸⁸ Bayley David H. (1990): Patterns of Policing: A Comparative International Analysis. Rutgers University Press.

³⁸⁹ European Commission (2004): Enhancing police and customs cooperation in the European Union [COM (2004) 376 final. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l16000&from=EN> (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

respondent) The organisational culture supports the cross-border information exchange and is evaluated by each respondent to be similar to its counterparts. However, the SPOC respondent stated that the culture “has not too much impact on the efficiency”, as their work is regulated by the legislation and therefore, they fulfil their tasks regardless of the similarity in organisational culture.

All the interviewees agreed on the importance of managerial support in the information exchange, which is mostly manifested in the use of incentives and awards. No tailor-made performance evaluation procedure is systematised therefore according to the respondents, managers are voluntary using the non-institutionalized feedback system to motivate the staff, “*this requires lots of work, but it’s worth as this is the biggest motivation, more useful than the mostly administrative and unsupportive performance evaluation procedure*” (PCCC – respondents). A manager of the SPOC reported the same experience: the motivation of the staff and then the efficiency of information exchange increases after the introduction of a feedback system. With respect to the management style interviewees stated that it is mostly open minded, but when new ideas or bottom up initiatives are conflicting with the current legislation, such as data protection rules, the managerial support decreases.

The personal relationship and trust between the counterparts can influence the speed of the information exchange, all interviewees agreed. “*The biggest advantage of the PCCC is coming from the fact that the counterparts are working under the same roof which helps to create and maintain good personal relationship, which increases the speed of information exchange.*” (PCCC - respondent) Field officer and PCCC staff interviewees emphasised the importance of reciprocity and mutual interest: “*I can see the differences in efficiency when our counterpart is not interested*” stated the PCCC respondent. Drug related requests between countries with different legislation (liberal-conservative) was mentioned as an example. Contrary to this, the representative of the SPOC stated that “*mutual interest and reciprocity is not important, as our job is regulated by the legislation*”. The information exchange will be done in an efficient way even in case of bad personal relationships or negative previous experience. All respondents believed that personal relationship can be fostered by joint operations, workshops, various team-building activities and social events. The SPOC interviewee emphasised: “*the teambuilding activities are very useful and productive, also conferences which provide forums for conversations and help to improve personal relationships, settle problems.*” The interviews showed that the staff of the PCCCs have more opportunity to conduct more diverse (formal and informal ones, such as workshops and birthdays) trust building activities with their counterparts than the others: “*We are organising team building activity with our counterparts once a year. But we are socializing several times, celebrating birthday, retirement etc. on a monthly basis. In addition to the trust-building, these meetings are also providing a huge opportunity to solve problems.*” (PCCC - respondent)

Legislation influences the efficiency of the information exchange according to each respondent. They all agreed data protection regulation hinders the exchange of information as it complicates the access to databases and personal information: “*I have to say that data protection expression in German is »'Datenschutz'«³⁹⁰ which echoes to »'Täterschutz'«³⁹¹, suspect protection, and we, police officers think this way, data protection is not really data but perpetrator protection.*” (Field officer - respondent) Further information about the impacts of the legal environment will be provided in the next chapter.

The current ICT systems are appropriate and help cross-border information exchange, but because of the lack of secured communication channels and in order to ensure privacy and

³⁹⁰ Linguee.com, Datenschutz – Data protection, Forrás: <https://www.linguee.com/german-english/translation/datenschutz.html> (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

³⁹¹ Linguee.com, Täterschutz – Offender protection Forrás: <https://www.linguee.com/german-english/translation/t%C3%A4terschutz.html> (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

security still a large proportion of information exchange is done by using “old school” techniques, such as postal mail and fax we learn from the desk research.³⁹² To overcome these security concerns, some PCCCs started to use the Secure Information Exchange Network Application (SIENA)³⁹³. Contrary to the PCCC, we could not find any information whether SPOCs are using SIENA for bilateral information exchange, although the suggestion to use SIENA as a default tool was already emphasised by the European Commission.³⁹⁴

Most MSs have a large number of different databases and several national LEAs have different policies, legislation and authorization regarding the use and management of their databases. Furthermore, not all necessary databases are available in a timely manner or to all of the staff who conducts information exchange the desk research found³⁹⁵ and stated all of the interviewees. The availability of various databases and the interoperability would increase the efficiency agreed all respondents as “*Interpretability really can speed up the process*” (SPOC-respondent).

Following the instructions of the SPOC guideline³⁹⁶, several MSs work with the case management system and its database which helps to evaluate and disseminate the information and which has an interface with SIENA and other platforms.³⁹⁷

Work of the SPOC

This previously described complex legal and operational landscape formulates the need to establish a network of databases and creating a “one window” system by putting one police unit in charge of international police cooperation in each country. This has resulted in the creation of the SPOC, which is “*responsible for managing the information flow exchange between the different units and designated contact points both at national and international level*”³⁹⁸. SPOCs can be found on the central national level, mostly under the umbrella of the International Law Enforcement Coordination Unit. SPOCs are usually divided into several functional subunits such as Interpol/Europol national unit, etc. This simple and uniform approach at the national level aims to ensure that all information exchange requests are dealt with efficiently.³⁹⁹ The desk research shows that the SPOC seems to be one of the most efficient

³⁹² Saloven Matjaz et al. (2010): Study on the status of information exchange amongst law enforcement authorities in the context of existing EU instruments, 84. old. Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/doc_centre/police/docs/icmpd_study_lea_infoex.pdf (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

³⁹³ More information is available at <https://www.europol.europa.eu/activities-services/services-support/information-exchange/secure-information-exchange-network-application-siena>. (A letöltés dátuma: 2021. március 05.)

³⁹⁴ European Commission (2016): Stronger and Smarter Information Systems for Borders and Security, COM(2016) 205 final. Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/police-cooperation/general/docs/20121207_com_2012_735_en.pdf. (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

³⁹⁵ Saloven Matjaz et al. (2010): Study on the status of information exchange amongst law enforcement authorities in the context of existing EU instruments, 85. old. Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/doc_centre/police/docs/icmpd_study_lea_infoex.pdf (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

³⁹⁶ Council of the European Union (2014): Draft SPOC Guidelines for international law enforcement information exchange, 6721/3/14. Forrás: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6721-2014-REV-3/en/pdf> (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

³⁹⁷ Doherty Richard et al. (2015): Study on the implementation of the European Information Exchange Model (EIXM) for strengthening law enforcement cooperation. 48. old.

³⁹⁸ Council of the European Union (2018): Manual on Law Enforcement Information Exchange (6727/18), 10. old. Forrás: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6727-2018-INIT/en/pdf> (A letöltés dátuma: 2021. március 2.)

³⁹⁹ *Ibid*, 32. old.

tools for cross-border information exchange⁴⁰⁰, and that communication is easier and more efficient within the MSs which have a SPOC⁴⁰¹. However, the same study states that the application of the SPOC concept varies across the MSs and the created structures just partly comply with the “one window” criteria, therefore the process remains voluntary and limited in scope.⁴⁰²

The SPOC is the only channel which can be used for all types of information exchange each respondent agrees. It is the most efficient channel when complicated or confidential information exchange need to be conducted. Another common case for using the SPOC is when the requested information is foreseen to be used in the court procedure. This request is usually preceded by the PCCC or informal information exchange and the SPOC legitimising only the information already known. As the field officer stated, *“When I need data which I am using at the court, I am using SPOC.”*

One of the big advantages of the SPOC is the information exchange without geographical limitation as its counterparts can be each EU MS and several third countries. Half of the exchange takes place with non-neighbouring countries and most of the exchange is complicated and requires more steps to provide answers, explained the SPOC respondent. The exchange of information can be initiated via the command structure by mail or by specially designed e-networks. The added value of the SPOC is that *“We exactly know which channel is the most efficient for a certain request in a specific country, so we can save time and can ensure efficiency”* stated the SPOC respondent. Regarding to the speed of the information exchange conducted by the SPOC, both the field officer and the manager from the PCCC agreed on that *“the information comes quite slow”* (Field officer-respondent). *“The SPOC is slower, not suitable for everyday needs. It happens we receive the same request which was sent to the SPOC weeks ago and left unanswered.”* (PCCC-respondent)

Work of the PCCC

Most SPOCs prioritise serious and organised crimes, although cross-border criminality embraces less serious offenses.⁴⁰³ This and the abolition of border controls at the internal borders led to the creation of the PCCCs, which facilitate instant and direct information exchange with neighbouring countries, and thereby support the operations and help to make quick decision in the border areas.⁴⁰⁴ The rapidity is confirmed by both the field officer and the PCCC interviewee: *“The PCCC can conduct information exchange in 5-20 minutes, therefore it is a very efficient channel when fast and simply information exchange is requested from, as a general rule, neighbouring country.”* (PCCC - respondent) The generally high number of cross-border information exchanges is usually not related to the most serious and

⁴⁰⁰ Saloven Matjaz et al. (2010): Study on the status of information exchange amongst law enforcement authorities in the context of existing EU instruments, 19. old. Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/doc_centre/police/docs/icmpd_study_lea_infoex.pdf (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

⁴⁰¹ Doherty Richard et al. (2015): Study on the implementation of the European Information Exchange Model (EIXM) for strengthening law enforcement cooperation. 50. old.

⁴⁰² *Ibid*, 6.old.

⁴⁰³ Saloven Matjaz et al. (2010): Study on the status of information exchange amongst law enforcement authorities in the context of existing EU instruments, 70. old. Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/doc_centre/police/docs/icmpd_study_lea_infoex.pdf (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

⁴⁰⁴ Doherty Richard et al. (2015): Study on the implementation of the European Information Exchange Model (EIXM) for strengthening law enforcement cooperation. 44. old.

organised crime, as petty and medium crime, illegal migration and public order related information exchange is conducted mostly by the PCCCs.⁴⁰⁵

The legal basis for the operation of the PCCCs in the EU, is the Schengen Convention.⁴⁰⁶ Since the Convention regulates the use of the communication channel only to a limited extent, the contracting parties define the basis for their cross-border cooperation, including the tasks, legal framework, and procedures for establishment and operation of the centres in bilateral or multilateral intergovernmental agreements. Given the lack of a commonly agreed legal framework these agreements are very diverse.

The EU legislation makes the system inflexible, the PCCC respondent stated: *“Interpretation of the legislation, SOP, bilateral agreements are different by the PCCCs even sometimes by the staff within one PCCC, which can block the information exchange”*. This rigidity can be absorbed by intergovernmental agreements, in this case *“the Schengen regulation and the Swedish Initiative which complicates the information exchange can be neglected”*. (PCCC – respondent) Contrary to this opinion, the SPOC respondent stated that the legislation is not strict, this and the *“SOP provide flexibility and thanks to this the ruling regulations do not hinder the information exchange”*.

This unclear legislative environment has created an opportunity for using the so called chain-communication, as a result of which non-neighbouring countries can exchange information by involving the neighbouring, intermediate PCCCs and by omitting the SPOCs.⁴⁰⁷ As a result, the information is eventually exchanged between countries which have never signed an intergovernmental agreement on cross-border information exchange. This was confirmed by both the PCCC respondent and field officer. The area of responsibility usually covers the whole country but sometimes it is limited to the border region. Even if geographical limitation is in force, some PCCCs are allowed to exchange information out of their limited AOR as it was stated by the interviewee from the PCCC: *“We can exchange information out of the border region, in this case we have only one restriction, the information exchange request shall be urgent.”* Regarding to the chain-communication, the PCC respondent stated that, the lack of the jurisdiction can be overcome: *“If we receive a request which is not related to our country, or I need information from not neighbouring country we use chain request, but this is under 10%.”* In this case, the intermediate PCCCs only play the role of the messengers and forward the request to the final PCCC destination. Another task of the PCCCs is the facilitator role:

“Several countries do not accept requests from countries which are not the parties of the bilateral agreements, in this case the request can be sent to that PCCC which is the member of the agreement and which accepts request from outsiders. This PCCC, based on the bilateral agreement will request the information exchange from its counterpart and when the requested information is received it simply forwards it to the original requester.” (PCCC – respondent)

Recently PCCCs have started to exchange information directly with non-neighbouring PCCCs and with foreign law enforcement officers:

⁴⁰⁵ Council of the European Union (2014): Draft SPOC Guidelines for international law enforcement information exchange, 6721/3/14. Forrás: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6721-2014-REV-3/en/pdf> (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

⁴⁰⁶ European Union (1985): The Schengen acquis - Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders. 34.szakasz.

⁴⁰⁷Doherty Richard et al. (2015): Study on the implementation of the European Information Exchange Model (EIXM) for strengthening law enforcement cooperation. 58. old.

“We started to receive information, which is related to other, non-neighbouring countries. We also receive requests directly from non-neighbouring countries in case the requester needs information from my country or from my counterparts. Direct contact also exists, we are receiving requests from foreigner (EU MS) police officer from the field and not through their PCCC.” (PCCC – respondent)

Field officer respondent confirmed this statement: *“I have a list about the PCCCs within the EU, I send them request regularly, sometimes I receive answer sometimes not, it is not consistent even within one PCCC.”*

Choice of the channels

Not only the differences of national structures, but also the variety of the exchanged information and the different legal backgrounds contributed to the creation and the wide choice of various channels. Different channels make *“more difficult to know which channel, and what means of communication, should be used for the cross-border information exchange”*⁴⁰⁸ and this sometimes leads to confusion. This is especially true, when the ruling legislations is contradictory: Contrary to the Swedish initiative⁴⁰⁹ that allows the MSs to choose any channels which are used for international LEA cooperation, the Schengen Codex⁴¹⁰ requires that, the request must be sent to the central national agencies which are responsible for international police cooperation. If the request cannot be made in good time using the central authority, it can be sent directly to the competent police authority. The Manual on Law Enforcement Information Exchange⁴¹¹ supports the Swedish initiative, as it allows the field officer to choose the channel that considered to be the most efficient. Despite all these circumstances, the choice of channel depends on many other factors, such as personal considerations, experiences and trust for a certain channel, we learn from another study.⁴¹²

Interviewees unanimously agreed that the requesters have a relatively large freedom in the choice of channel and the choice is led by personal experiences: *“The choice of channel is depending on the personal experiences of the requester however, the use of a specific network (e.g. Europol, Interpol etc.) is mandatory in some few cases, in this case SPOC shall be used, the use of alternative methods is not allowed.” (SPOC – respondent)*

Contrary to this, the field officer stated that practical considerations and experiences are more important during the choice of the channel than the text of the legislation: *“Various factors shall be taken into consideration, such as the chance to receive answer in time, available manpower, operational and legal consequences.”*

Researchers argue, the unstructured choice of channel poses problems for the officers who are engaged in information exchange and poses a risk to the quality of information

⁴⁰⁸ Saloven Matjaz et al. (2010): Study on the status of information exchange amongst law enforcement authorities in the context of existing EU instruments, 53. old. Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/doc_centre/police/docs/icmpd_study_lea_infoex.pdf (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

⁴⁰⁹ Council of the European Union (2006): Council Framework Decision 2006/960/JHA of 18 December 2006 on simplifying the exchange of information and intelligence between law enforcement authorities of the Member States of the European Union. 89–100.old.

⁴¹⁰ European Union (1985): The Schengen acquis - Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders. 46.szakasz.

⁴¹¹ Council of the European Union (2018): Manual on Law Enforcement Information Exchange (6727/18), 55.old. Forrás: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6727-2018-INIT/en/pdf> (A letöltés dátuma: 2021. március 2.)

⁴¹² Doherty Richard et al. (2015): Study on the implementation of the European Information Exchange Model (EIXM) for strengthening law enforcement cooperation. 55. old.

exchange.⁴¹³ The unstructured choice also serves as a ground for sending requests via more communication channels, which causes duplications.⁴¹⁴ This is not forbidden, as the Manual on Law Enforcement Information Exchange allows one to send a request through more than one channel in exceptional cases, but this should be indicated to all channels.⁴¹⁵ The SPOC plays an important role in avoiding duplication⁴¹⁶ furthermore, the national case management systems are efficient to detect these redundancies⁴¹⁷.

Parallel channels are mostly used by the field officers to get timely response. “*If one case management system is used, parallelism is immediately spotted*”, said the PCCC respondent. Each interviewee agrees, duplication hinders information exchange if the request does not indicate the parallel nature and it remains undetected as in this case more channels work on the same request.

In addition to the above-mentioned formal channels, informal communication, typically via personal network also plays an important role. Informal communication channels (closed WhatsApp, Facebook, Telegram groups, phone calls etc.) used to receive the answer rapidly or to speed up the already ongoing information exchange.⁴¹⁸ As the received information cannot be used in the judiciary procedure, an informal request is usually followed by a formal request at a later stage.⁴¹⁹ The extent of the use of this channel is impossible to estimate however, a current study argues that, the channel has been used by the vast majority of the field officers⁴²⁰.

As a result of the complications introduced in the previous sections, the use of informal channels has been increased, according to the field officer:

As the official channels are simply incapable to provide the necessary answers such a short time, we have basically two options: using informal channels or not using them, and despite our suspicion, let him or her cross the border and enter or exit the EU, but honestly saying to let somebody crossing the border with e.g. fake passport is a security risk. (Field officer - respondent)

Informal channels are used when something is suspicious, but the available information is not adequate to create well-grounded suspicion and the officer has only a few minutes to decide what actions must be taken. An informal request is usually followed by an official request in case of a positive answer and when further action is needed. According to the field officer, mutual interests, trust and reciprocity are the main drivers for the informal exchange of information. Informal channel is not used by the PCCC and the SPOC interviewees stated.

⁴¹³ *Ibid*, 6.old.

⁴¹⁴ *Ibid*, 48.old.

⁴¹⁵ Council of the European Union (2014): Draft SPOC Guidelines for international law enforcement information exchange, 6721/3/14. 56.old. Forrás: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6721-2014-REV-3/en/pdf> (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

⁴¹⁶ Doherty Richard et al. (2015): Study on the implementation of the European Information Exchange Model (EIXM) for strengthening law enforcement cooperation. 49. old.

⁴¹⁷ Saloven Matjaz et al. (2010): Study on the status of information exchange amongst law enforcement authorities in the context of existing EU instruments, 99. old. Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/doc_centre/police/docs/icmpd_study_lea_infoex.pdf (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

⁴¹⁸ Doherty Richard et al. (2015): Study on the implementation of the European Information Exchange Model (EIXM) for strengthening law enforcement cooperation. 58. old.

⁴¹⁹ Saloven Matjaz et al. (2010): Study on the status of information exchange amongst law enforcement authorities in the context of existing EU instruments, 76. old. Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/doc_centre/police/docs/icmpd_study_lea_infoex.pdf (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

⁴²⁰ Kemény Gábor (2020): Efficiency of cross-border information exchange, *De Securitate et Defensione O Bezpieczeństwie i Obronności*, (6) 2, 23-42.old. Forrás: <https://czasopisma.uph.edu.pl/index.php/desecuritate/article/view/1876/1625> (A letöltés dátuma: 2021. május 12.)

Conclusions and recommendation

We can conclude from the research that Yang and Maxwell's theory on the "influencing environments" of inter-organisational information exchange can also be applied on the field of cross-border law enforcement information exchange. Therefore, the efficiency of cross-border information exchange is influenced by the organisational, legal and technological environments. Within the organisational environment the highly centralised and bureaucratic organisational structure, authoritarian leadership style, the lack of tailor-made incentives, lack of trust and reciprocity and the different organisational culture are the most significant obstacles to exchange information. Regarding to the legal environment, the various requirements of the national legislations, differences in data protection and classification rules, the inappropriate harmonisation of the EU instruments and the different national interpretations are identified as the most important hindering factors. Third, the obsolete ICT system, the lack of interoperability and compatibility, the proliferation of various national databases and finally the lack of secured channel and case management system can create obstacles and delayed responses.

There are more channels for cross-border information exchange we can learn from the study. The research found that the choice of the channel depends on the structure of the national law enforcement organisation, the available ICT system and the ruling legislation. However, as the regulations are sometimes contradictory and the interpretations are different, the choice of channel greatly depends on the personal experiences and awareness of the requester which sometimes overrides the legislation. These circumstances are hindering the information exchange which results in the proliferation of the informal channels and sometimes the failure to take the necessary police action, thus posing a serious security risk to both the member states and the EU.

Based on the research results and the identified gaps one of our most important suggestions is to create a unified and harmonised legal background, which supports the timeliness of the information exchange and to authorise the PCCC to conduct information exchange without geographical limitation.

In order to increase the speed and thus the efficiency, all channels shall be equipped with the necessary ICT system, including interoperable databases, case management system and secured communication means. Secured mobile application that facilitates direct contact between the field officer and the channels can increase the speed of the information exchange and decrease the use of informal channels.

Finally, special attention should be paid to promote transformational leadership style by delivering training, introducing work-specific incentives, and institutionalizing the feedback system.

Bibliography

1. Akbulut Asli Yagmur, Kelle Peter and Pawlowski Suzanne D. (2009): To share or not to share? Examining the factors influencing local agency electronic information sharing. *International Journal of Business Information Systems*, (4) 2, 143-172.old. DOI 10.1504/IJBIS.2009.022821
2. Axelrod Robert (1984): *The Evolution of Cooperation*, Cambridge University Press. DOI 10.2307/1956233
3. Bayley David H. (1990): *Patterns of Policing: A Comparative International Analysis*. Rutgers University Press, ISBN 0-8135-1094-5.

4. Bock Gee-Woo, Zmud Robert and Kim Young-Gul (2005): Behavioral Intention Formation in Knowledge Sharing: Examining the Roles of Extrinsic Motivators, Social-Psychological Factors, and Organizational Climate, *MIS Quarterly*, (29), 87–111. old. DOI 10.2307/25148669.
5. Bryman Alan (2012): *Social research methods*, OXFORD University Press, ISBN 978-0-19-958805-3. DOI 10.1017/CBO9781107415324.004.
6. Bstieler Ludwig (2006): Trust Formation in Collaborative New Product Development. *Journal of Product Innovation Management*, (23) 1, 56–72. old. DOI 10.1111/j.1540-5885.2005.00181.x
7. Cater Barbara (2008): The importance of social bonds for Communication and trust in marketing relationships in professional services. *Management*. 2008, (13) 1, 1-15.old.
8. Chau Michael, Zeng Daniel Dajun, Atabakhsh Homa (2002): Building an Infrastructure for Law Enforcement Information Sharing and Collaboration: Design Issues and Challenges. In: *Proceedings of The National Conference on Digital Government Research*.
9. Constant David, Kiesler Sara and Sproull Lee (1994): What's Mine Is Ours, or Is It? A Study of Attitudes about Information Sharing. *Information Systems Research*, (5) 4, 400–421.old.
10. Creed Douglas W.E, Douglas and Miles Raymond (1996): Trust in organizations: A conceptual framework linking organizational forms, managerial philosophies, and the opportunity costs of. Controls. In: KRAMER, R.M és TYLER, T.R (szerk.), *Trust in organizations: Frontiers of theory and research*, California : Thousand Oaks, Sage Publications, 16–38.old. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781452243610.n2>
11. Dawes Sharon (1996): Interagency Information Sharing: Expected Benefits, Manageable Risks, *Journal of Policy Analysis and Management*, (15), 377–394. old. DOI 10.1002/(SICI)1520-6688(199622)15:33.0.CO;2-F
12. Doherty Richard et al. (2015): Study on the implementation of the European Information Exchange Model (EIXM) for strengthening law enforcement cooperation. Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/police-cooperation/general/docs/eixm_study_-_final_report_en.pdf (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)
13. Gil-Garcia J. Ramón and Pardo Theresa A. (2005): E-government success factors: Mapping practical tools to theoretical foundations, *Government Information Quarterly*, (22) 2, 187–216.old. DOI 10.1016/j.giq.2005.02.001.
14. Goldenberg Irina and Dean Waylon H. (2017): Enablers and Barriers to Information Sharing in Military and Security Operations: Lessons Learned. In: Waylon H. Dean, Irina Goldenberg and Joseph Soeters (szerk.) *Information Sharing in Military Operations*, Springer, p. 251–267. DOI 10.1007/978-3-319-42819-2.
15. Hufnagel Saskia (2016): *Policing cooperation across borders*, London, Routledge.
16. Kemény Gábor (2020): Efficiency of cross-border information exchange, *De Securitate et Defensione O Bezpieczeństwie i Obronności*, (6) 2, 23-42.old. Forrás: <https://czasopisma.uph.edu.pl/index.php/desecuritate/article/view/1876/1625> (A letöltés dátuma: 2021. május 12.)
17. Keohande Robert O (1986): Reciprocity in international relations, *International Organization*, (40) 1, 1–27.old.
18. Kim Soonhee and Lee Hyangsoo (2006): The Impact of Organizational Context and Information Technology on Employee Knowledge-Sharing Capabilities, *Public Administration Review*, (66) 3, 370–385.old. DOI 10.1111/j.1540-6210.2006.00595.x
19. Kolekofski Keith E. and Heminger Alan R. (2003): Beliefs and attitudes affecting intentions to share information in an organizational setting, *Information &*

- Management*, (40) 6, 521–532. old. DOI [https://doi.org/10.1016/S0378-7206\(02\)00068-X](https://doi.org/10.1016/S0378-7206(02)00068-X).
20. Landbergen David and Wolken George (2001): Realizing the Promise: Government Information Systems and the Fourth Generation of Information Technology, *Public Administration Review*, (61) 2, 206–220.old. DOI 10.1111/0033-3352.00023
 21. Mausolf Adam (2010): Keeping Up Appearances: Collaboration and Coordination in the Fight against Organized Crime and Terrorism. University of Leiden.
 22. Op Den Buijs Tessa (2016): Can Posttraumatic Stress Disorder Be Prevented. In: Beeres Robert, Bakx Gwendolyn, De Waard Erik, et al. (szerk), *NL ARMS Netherlands Annual Review of Military Studies*, The Hague, T.M.C. Asser Press, The Hague, 163–184. old. Forrás: https://doi.org/10.1007/978-94-6265-135-7_9. (A letöltés dátuma: 2021. március 10.)
 23. Resteigne Delphine and Van Den Bogaert Steven (2017): Information sharing in Contemporary Operations: The Strength of SOF Ties. In: Waylon H. Dean, Irina Goldenberg and Joseph Soeters (szerk.) *Information Sharing in Military Operations*, Springer, 51-66. old. DOI 10.1007/978-3-319-42819-2.
 24. Saloven Matjaz, Grant Euan, Hanel Peter, Makai Viktor, Hansen Kenneth Brent, Belevicius Linas, Pohnitzer Angelika (2010): Study on the status of information exchange amongst law enforcement authorities in the context of existing EU instruments Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/doc_centre/police/docs/icmpd_study_lea_infoex.pdf (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)
 25. Saunders Mark, Lewis Philip and Thornhill Adrian (2008): Research Methods for Business Students, Pearson Education Limited. ISBN 978-0-273-71686-0. DOI 10.1007/s13398-014-0173-7.2.
 26. Soeters Joseph (2017): Information Sharing in Military and Security Operations. In: Waylon H. Dean, Irina Goldenberg, Joseph Soeters (szerk.), *Information Sharing in Military Operations*, Springer, DOI 10.1007/978-3-319-42819-2.
 27. Styczynska Izabella and Beaumont Eszter-Zolyomi (2017): Easing legal and administrative obstacles in EU border regions, European Commission, forrás: DOI 10.2776/251376.
 28. Travica Bob (1998): Information aspects of new organizational designs: exploring the non-traditional organization, *Journal of the American Society for Information Science* (49) 13, 1224-1244. old. DOI 10.1002/(SICI)1097-4571(199811)49:13<1224::AID-ASI8>3.0.CO;2-V.
 29. Yang Tung and Maxwell Terrence A. (2011): Information-sharing in public organizations: A literature review of interpersonal, intra-organizational and inter-organizational success factors. *Government Information Quarterly*. (28) 2, 164-175. old. DOI 10.1016/j.giq.2010.06.008.
 30. Yin Robert K (2014): Case Study Research Design and Methods. 5 th. ed., Thousand Oaks , CA : Sage, ISBN 978-1-4522-4256-9. DOI 10.3138/CJPE.BR-240.
 31. Zhang Jing, Sharon S. Dawes and Sarkis Joseph (2005): Exploring stakeholders' expectations of the benefits and barriers of e-government knowledge sharing, *Journal of Enterprise Information Management*, Emerald Group Publishing Limited, (18) 5, 548-567.old. DOI 10.1108/17410390510624007.
 32. Willem Annick and Buelens Marc (2007): Knowledge sharing in public sector organizations: The effect of organizational characteristics on interdepartmental knowledge sharing. *Journal of Public Administration Research and Theory*, (17) 4, 581–606.old.

33. Council of the European Union (2006): Council Framework Decision 2006/960/JHA of 18 December 2006 on simplifying the exchange of information and intelligence between law enforcement authorities of the Member States of the European Union.
34. Council of the European Union (2014): Draft SPOC Guidelines for international law enforcement information exchange, 6721/3/14. Forrás: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6721-2014-REV-3/en/pdf> (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)
35. Council of the European Union (2018): Manual on Law Enforcement Information Exchange (6727/18). Forrás: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6727-2018-INIT/en/pdf> (A letöltés dátuma: 2021. március 2.)
36. European Union (1985): The Schengen acquis - Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders.
37. European Commission (2004): Enhancing police and customs cooperation in the European Union [COM (2004) 376 final. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:116000&from=EN> (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)
38. European Commission (2015): A European Agenda on Migration COM(2015) 240 final. Forrás: <http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2015/2660> (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)
39. European Commission (2016): Stronger and Smarter Information Systems for Borders and Security, COM(2016) 205 final. Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/police-cooperation/general/docs/20121207_com_2012_735_en.pdf. (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

Lippai Zsolt⁴²¹

Az üzemőrségtől, a fegyveres biztonsági őrségig

Absztrakt

A fegyveres biztonsági őrség és annak jogelőd szervezetei, közel egy évszázados múltra tekinthetnek vissza. Ez hazánk egyetlen olyan sajátos fegyveres szervezete, amely sem a rendészeti szervekhez, sem pedig a honvédséghez nem tartozik, jellege polgári, mégis szigorúan hierarchikus és ellenőrzött szabályok között végzi tevékenységét. Rendszereken átívelő funkciója, küldetése pedig, amiért létrehozták, változatlan. Napjainkban, a közel hétezer fő összlétszámú FBŐ látja el az állam működése, illetőleg a lakosság ellátása szempontjából kiemelkedően fontos tevékenységek, létesítmények, szállítmányok védelemét. Az FBŐ és jogelőd szervezeteit tanulmányozva állapítható meg, hogy míg nemzetközi és hazai viszonylatban, számos kutatás foglalkozik a kritikus infrastruktúrávédelem történetisével, addig a hazai szervezeti előzmények történeti feldolgozása még nem valósult meg. Tanulmányomban, hiánypótló alkotásként, az FBŐ jogelőd szervezeteinek történeti fejlődését mutatom be.

Kulcsszavak: iparőrség, üzemőrség, polgári fegyveres őrség, fegyveres biztonsági őrség, történet

Zsolt Lippai⁴²²

From the industrial guard to the armed security guard

Abstract

The armed security guard and its predecessor organizations can look back on a history of nearly a century. It is the only special armed organization in Hungary, which does not belong to the law enforcement agencies or the army, its nature operates under civilian, strictly hierarchical and controlled rules. Its cross-system function and mission for which it was created is unchanged. Nowadays, the FBŐ, with a total number of nearly 7000 people, protects activities, facilities and shipments that are extremely important for the operation of the state and the supply of the population. Studying the organizations of the FBŐ and its predecessor, it can be stated that while in international and domestic relations, a number of researches deal with the history of critical infrastructure protection, the historical processing of the Hungarian organizational history has not taken place yet. In my study, as a gap-filling work, I present the historical development of the organizations of the legal predecessor of the FBŐ.

Keywords: industrial guard, operational guard, civilian armed guard, armed security guard, history

Bevezetés

⁴²¹ r. alezredes, mesteroktató, Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék. Rendészettudományi Doktori Iskola doktorandusz, e-mail: lippai.zsolt@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4211-2249>

⁴²² police lieutenant-colonel, master teacher, University of Public Service Faculty of Law Enforcement Department of Private Security and Local Governmental Law Enforcement, Doctoral School of Police Sciences and Law Enforcement, PhD student, e-mail: lippai.zsolt@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4211-2249>

A fegyveres biztonsági őrőség (a továbbiakban: FBŐ) és annak jogelőd szervezetei – az üzemőrőség, az iparőrőség és a polgári fegyveres őrőség –, közel egy évszázados múltra tekinthetnek vissza. Ez hazánk egyetlen olyan sajátos fegyveres szervezete, amely sem a rendészeti szervekhez, sem pedig a honvédséghez nem tartozik, jellege polgári, mégis szigorúan hierarchikus és ellenőrzött szabályok között végzi napi szolgálati tevékenységét. Viszontagságokkal gazdagított története során számos változáson ment keresztül, ennek ellenére létezik, stabilan működik és tevékenységére még hosszú távú szükség mutatkozik. Rendszereken átívelő funkciója, küldetése, amiért létrehozták, változatlan.⁴²³ Napjainkban, a közel hétezer fő összlétszámú – melyből csak az Országos Rendőr-főkapitányság FBŐ őrőségi állománya, 226 objektumban 1953 fő⁴²⁴ – FBŐ látja el az állam működése, illetőleg a lakosság ellátása szempontjából kiemelkedően fontos tevékenységek, létesítmények, szállítmányok (létfontosságú vagy kritikus infrastruktúra), törvényben⁴²⁵ és belügyminiszteri rendeletben⁴²⁶ szabályozott védelemét.⁴²⁷ Az FBŐ és jogelőd szervezeteit tanulmányozva állapítható meg, hogy míg nemzetközi és hazai viszonylatban is számos kutatás foglalkozik a kritikus infrastruktúravédelem történetiségével, addig az FBŐ és jogelőd szervezetek történeti feldolgozása még nem valósult meg.⁴²⁸ Tanulmányomban, hiánypótló alkotásként, az FBŐ jogelőd szervezeteinek történeti fejlődését mutatom be.

Prelúdium az előházban

Az FBŐ klasszikusnak tekintett eredetét kutatva, sokak szerint az 1953-ban létrehozott Iparőrőssel kellene kezdenem, ugyanakkor formabontóan, jóval korábbra megyek vissza az időben, bemutatva egy kivételes körülmények között létrehozott, különleges küldetésű, fegyveres személyzetű szervezetet. Az első világháborút megelőző időszak magyar kormányzata jó érzékkel ismerete fel, hogy – a közrend, a közbiztonság fenntartása érdekében – ki kell egészítenie a rendőrség létszámát, illetőleg ideiglenes rendőri szervezeteket kell létrehoznia. A történelmi idők készítésére, szükség volt egy olyan fegyveres testületre, mely nem képezte a központi hatalom részét, de kontroll alatt tevékenykedett, így 1914. szeptember 14-én a belügyminiszter rendeletet adott ki polgári őrőségek megszervezéséről. Az ország egész területén egységes szervezeti és eljárási szabályzat alapján, a polgári őrőség – hatósági jogkör nélküli – feladata a polgárok és vagyonuk, ezáltal közvetve az állam, rendőrhatalóság utasításai szerinti védelme volt. Intézkedéseiknek meg kellett felelniük a törvénynek, a szabályzatnak és a kapott utasításoknak, karhatalmi intézkedést pedig csak sürgős esetben, a rendőrhatalóság intézkedéséig tehettek meg.⁴²⁹

⁴²³ Az FBŐ múltja. Forrás: <https://mfbosze.hu/az-fbo-multja/> (A letöltés dátuma: 2021. február 20.).

⁴²⁴ Kiemelten fontos örízet. Forrás: <http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/zsarumagazin/kiemelten-fontos-orizet#3expanded> (A letöltés dátuma: 2020. november 27.).

⁴²⁵ 1997. évi CLIX. törvény - a fegyveres biztonsági őrősről, a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról -. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700159.tv> (A letöltés dátuma: 2021. február 20.).

⁴²⁶ 27/1998. (VI. 10.) BM rendelet - a fegyveres biztonsági őrőség Működési és Szolgálati Szabályzatának kiadásáról -. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800027.bm> (A letöltés dátuma: 2021. február 20.).

⁴²⁷ Lippai Zsolt (2021): Az elmosódó határvonalak margójára. Szakmai szemle. A katonai nemzetbiztonsági szolgálat tudományos-szakmai folyóirata. XIX évf. 1. szám (Megjelenés alatt).

⁴²⁸ Simon F. Nándor szavait elfogadva, a testület múltjának feltárását nehezíti, hogy a levéltárakban őrzött dokumentumokon kívül, szinte alig maradt fent valami az Iparőrősről: a szabályzatokon, utasításokon és ki-képzési segédleteken kívül, néhány újságcikk, elsősorban a belügyi sajtóban, illetve leginkább csak azt a minikönyvet tudom megemlíteni, amit a testület megalakulásának 30. évfordulójára adtak ki. A téma kutatását tovább nehezíti, hogy írásmódjában találkozhatunk vele úgy, mint Iparőrőség, Ipar őrőség, vagy Ipar-őrőség is.

⁴²⁹ Öry Károly (1993): A rendvédelmi szervek az első világháború, az őszirózsás forradalom és a proletárdiktatúra időszakában. Rendvédelem-történeti füzetek IV. évf. 5. szám. Budapest, Magyarország: Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság., 44. old.

A polgári őrseg tagjává válást – mint ahogyan az valamennyi fegyveres testület esetében is megfigyelhető –, feltételekhez kötötték, így „A szabályzat értelmében a polgári őrseg tagja csak fedhetetlen jellemű, 18. életévét betöltött, józan és erkölcsös életű, szellemileg és fizikailag egészséges, magyar állampolgárságú férfi lehetett”.⁴³⁰ A fegyverhasználat joga a hivatásos rendőrökhöz hasonlóan illette meg, azzal a különbséggel, hogy ahol nem volt szervezett rendőrség (például a községekben), csak önvédelemből vagy a rendőrhatalóság külön utasítására használhatta fegyverét.⁴³¹ Képzésükről, az I. fokú rendőrhatalóság gondoskodott, alkalmazásba vételükkor esküt⁴³² kellett tenniük. Kifejezetten soha nem tartoztak az állami hivatásos szervezetek közé, jellegükben – még a viselt rendfokozatuk ellenére is – megőrizték civil vonásaikat, ugyanakkor a civil szerveződések oldaláról nézve a hivatásos fegyveres szervezetek benyomását keltették. Feladatellátásuk során, elsősorban a különösebb rendőri szakképzettséget nem igénylő őrési feladatokat látták el, úgymint az üzemek, raktárak, közintézmények, intézmények őrzését.

Az első világháború elvesztését követően a forradalom időszakában a csendőrség és a rendőrség mellett – a katonai erőkhöz túl –, további rendészeti jellegű testületek jöttek létre, gondolva itt például a népőrségre, vagy a védőőrségre.⁴³³ Továbbá a teljesség igényére tekintettel – bár a jelenlegi tanulmánynak szervesen nem témája –, meg kell említenem a rövid életű Vörös Őrséget, az úgynevezett állambiztonsági megbízottak szervezetét, illetőleg a későbbiben létrejött Munkásőrséget, vagy a Nemzeti Munkavédelmi Szervezetet, melynek feladata „minden államellenes cselekedet megakadályozása, esetleges sztrájkok alkalmával a fontosabb üzemek üzemben tartása és aktív közreműködésükkel azok biztosítása”⁴³⁴ volt.

Az Iparőrség

Az 1950-es évek elején párt, kormány és honvédelmi bizottsági határozatok születtek arra, hogy a régi üzemi, gyári dolgozókból, akik értettek a fegyverkezeléshez és szívügyüknek tekintették a szocialista állam építését, hivatásos őrseget kell létrehozni.⁴³⁵ Az Iparőrség (korábbi nevén, üzemőrség) szervezetének – a honi rendvédelmi szervezetek tehermentesítését célzó – létrehozása, megszervezésének kezdeményezése alapvetően az Államvédelmi Hatósághoz (a továbbiakban: ÁVH) köthető, amikor az akkori Üzemi Tanács⁴³⁶ elrendelte valamennyi – az akkoriban létfontosságúnak vagy kritikus infrastruktúra elemnek minősülő – üzem, intézmény, raktár, fontosabb híd stb. fegyveres őrzését. Érdekességként jegyzem meg, hogy az őrsegek állománya, bár fegyverrel látta el szolgálatát, a korabeli jogi szabályozás értelmében, mégsem tartozott az akkori fegyveres testületek közé. Szervezetük szigorú hierarchikus, katonai szabályok szerint épült fel, tagjaik pedig a kezdetekben katonai

⁴³⁰ Öry i. m. 44. old.

⁴³¹ Öry i. m. 44. old.

⁴³² A polgári eskü szövege: „Én, N. N., esküszöm az élő Istenre, hogy Őfelségéhez, apostoli királyunkhoz, és Magyarország alkotmányához hű leszek. Polgárőri kötelességeimet pontosan és lelkiismeretesen teljesítem, feladatkörömön belül adott elöljárói rendelkezéseknek feltétlenül engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm. Isten engem úgy segítse!”

⁴³³ Parádi József (1999): A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig, Rendvédelem-történeti füzetek X. évf. 12. sz. Budapest, Magyarország: Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 83. old.

⁴³⁴ Keszérű István: A rendvédelmi szervek újjászervezése és tevékenysége az első világháború és a forradalmak után, (1919–1924) Rendvédelem-történeti füzetek IV. évf. 5. szám. Budapest, Magyarország: Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 83. old.

⁴³⁵ Leyer Richárd, Tölgyesi Ernő (1983): A polgári fegyveres őrseg három évtizede 1953-1983. Budapest, Magyarország, Ifjúsági Nyomda, 14. old.

⁴³⁶ Későbbi nevén Honvédelmi Tanács, illetve Honvédelmi Bizottság.

rendfokozattal rendelkeztek,⁴³⁷ melyet a későbbiekben az adott beosztáshoz rendszeresített rendfokozati jelzésekre cseréltek.⁴³⁸

Ekkoriban, szinte valamennyi védeni rendelt objektumot az ÁVH belső karhatalmi egységei, valamint a rendőrség vagy a fegyveres üzemőrség őrzött, továbbá, az ÁVH látta el az üzemőrségekkel kapcsolatos anyagi, fegyverzeti, kiképzési és irányítási feladatokat is.⁴³⁹ A belügyminisztérium gondozásában 1983-ban megjelent polgári fegyveres őrségek kiképzési kézikönyvének bevezetőjét idézve „Az állami vezetés a fontosabb ipari üzemek biztosítását, őrzését – az egyéb biztonsági feladatokkal együtt – a belügyi szervekre bízta. A munkásosztály hatalmának megszilárdítása, az ország újjáépítésének befejezése után, az ötvenes évek elején jött létre az egységes üzemrendészet, és szervezetén belül az Iparőrség mint fegyveres szerv, az Iparőrség szervezését a Honvédelmi Tanács 253/21/1953.⁴⁴⁰ számú határozata rendelte el.”⁴⁴¹ Az Üzemgazdasági Tanács⁴⁴² (a továbbiakban: ÜT) 1951. január 01-ei határozatában⁴⁴³ döntött a fontosabb ipari létesítmények őrzésével kapcsolatos előkészítő tevékenység megszervezéséről. Az ÁVH-nak adott feladat szerint, az Országos Tervhivatallal (a továbbiakban: OT) és a Honvéd Vezérkarral közösen kellett kidolgoznia a legfontosabb üzemek, legtakarékosabb költségvetésű őrzési tervét. A határozat szerint az ÁVH-nak egy-egy őrparancsnokot kellett adnia a fontosabb őrzendő üzemeként, akinek vezetésével fegyveres polgári őrséget kellett szervezni. A hangsúlyosan 35-40 éves korosztályba tartozó örök kiválasztása, az adott üzem igazgatójának irányításával, az érintett személyi osztályvezető által történt, míg a priorálást az ÁVH végezte el. Az őrséggel kapcsolatos valamennyi költség az adott üzemet terhelte.

Az ÜT 1951. február 12-ei határozatában⁴⁴⁴ a „döntő létesítmények” őrzésének céljaként „*egy-egy gazdasági létesítmények termelő erejének, épületeinek, raktárainak, nyersanyagainak, félkész- és készáruinak, stb. mindennemű ellenséges cselekménytől való megóvása és ilyen cselekmények ellen védelem nyújtása*” feladatot határozta meg. Az őrzésre az ÁVH-t és az Ipari Őrséget jelölte ki⁴⁴⁵. Az őrséghez – melynek rendőri státuszú állománya ebben az időszakban, külön jelzéssel ellátott rendőri egyenruhában látta el szolgálatát –, az ÁVH és a határőrség állományából tiszteket és tiszthelyetteseket helyeztek át. Szintén az említett határozatban rögzítették az adott létesítmény őrzésére kijelölt szervezetet megnevezését, illetőleg az ipari

⁴³⁷ Ez a folyamat 1944 nyarán kezdődött, amikor bevezették a katonai rendfokozatot a Magyar Királyi Rendőrségnél és 1952. IV. 1-én a pénzügyőrséggel fejeződött be.

⁴³⁸ 300/1944. (VI.21.) ME. r. a magyar királyi rendőrség átszervezéséről. Magyarországi Rendelet Tára. LXXVIII. évf. (1944) 1. szám 1063-1065. old.

⁴³⁹ Solyosi József r. vezérőrnagy csoportfőnök: A közrendvédelmi szolgálat 25 éve (1945-1970). A Polgári Fegyveres Őrség történeti áttekintése. Bűnügyi és Rendőrség-történeti Múzeum Könyvtára. Nytsz.: 0207. 2. old.

⁴⁴⁰ A kézikönyv által 1953-ra datált Iparőrség megalakulásának tényleges időpontját azonban korántsem ennyire egyszerű megállapítani, ugyanis az erre vonatkozó jogszabályok szigorúan titkos minősítésűek voltak, így többnyire csak levéltári, illetőleg sok esetben csak nehezen azonosítható eredetű dokumentumokra hagyatkozhatunk.

⁴⁴¹ Houguet Iván, Móré Attila, Tamás Gábor, Tölgyesi Ernő (1983): Kiképzési kézikönyv a polgári fegyveres őrségek részére. Budapest, Magyarország. BM Könyvkiadó. 5. old.

⁴⁴² Az Üzemgazdasági Tanácsot a Minisztertanács 1950. szeptember 22-én hozta létre, a háborús gazdálkodás előkészítésével kapcsolatban a népgazdasági mozgósítási terv kidolgozására és annak végrehajtására a Minisztertanácsnak alárendelt szervként. Funkcióját később a Honvédelmi Tanács veszi át.

⁴⁴³ 76/9/1951.ÜT. határozat - a döntő létesítmények őrzéséről -. Forrás: MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952- 1959.310-311.lad.

⁴⁴⁴ 76/9/1951.ÜT. határozat i. m .

⁴⁴⁵ Az ÁVH pontosan érintett szervének kijelölése nem történt meg, valójában a belső karhatalom látta el az üzemek őrzését.

létesítmények I-es számú fontos⁴⁴⁶, vagy II-es számú kevésbé fontos⁴⁴⁷ kategóriákba sorolását. Az őrzéshez, az ÁVH saját állományából kellett megszervezni az őrparancsnokok, a helyettesek és az örök – honvédség ideiglenes szolgálati szabályzata alapján történő – szolgálatba állítását, az őrségek létrehozását, illetőleg azok szolgálatba állítását. Szintén az ÁVH feladata volt az egységes őrzési és védelmi tervek, az ipari őrségek őrutasításainak, fegyelmi szabályzatának, az érintett üzem felügyeletét ellátó szakminisztériummal együttműködve történő elkészítése. Továbbá, az üzemek területére vonatkozó ki- és beléptetés rendszerének, az ahhoz kapcsolódó technika kidolgozása, az állomány kiképzésének és az őrzési feladatok ellátásához szükséges fegyverzet és lőszer⁴⁴⁸ központi biztosítása. Ugyanakkor, az üzemek vezetőinek kötelességi körébe helyezték az őrzéssel kapcsolatos elhelyezési és anyagi feltételek biztosítását, gondolva itt például a riasztócsengők beszerzésére és felszerelésére, a megfelelő fajtájú szolgálati kutyák beszerzésére és – azok rendőrség, vagy az ÁVH általi – kiképzésére, vagy az egyenruhák – rendőrség általi – biztosítására.⁴⁴⁹ Az őrség fegyelmi szempontból szintén az ÁVH-hoz tartozott, a jogkört pedig az őrség vezetője gyakorolta.

1951-ben, az ÜT további határozatba foglalva finomította az őrzéssel kapcsolatos részterületeket, értve ezalatt az őrség elhelyezésére, étkeztetésére, a technikai szükségletekre, a beléptetésekre vonatkozó szabályokat.⁴⁵⁰ A beléptetés tekintetében háromféle kategóriát különböztettek meg, az állandót, az ideiglenest és az egyszeri belépésre jogosítót. Ugyanitt rendelkeztek arról is, hogy a gazdasági létesítmény termelési részébe történő beléptetés, lehetőleg zárt folyosón keresztül történjen meg. A fontosabb ipari üzemek őrzését, így az I-es kategóriába soroltakét az ÁVH, konkrétan a belső karhatalom, míg a II. kategóriába tartozó üzemek őrzését a szintén ÁVH-s parancsnokok által vezetett Iparőrség látta el.

Az átszervezés⁴⁵¹

1952-ben megszületett határozat⁴⁵² alapján az I-es csoportba sorolt objektumok őrzését az ÁVH-tól a belügyi tárca vette át, ami együtt járt 12 fő tiszt és 38 fő tiszthelyettes ÁVH-tól a Belügyminisztérium (a továbbiakban: BM) állományába történő áthelyezésével, ezáltal számos

⁴⁴⁶ I. csoportba tartoztak: Nitrokémiai ipartelepek, Ipari Robbanóanyag Vállalat, Nehézszerzőgépgyár, a törökbálinti és a nagytétényi Bányagyutacsgyár, Vadásztölténygyár, Veszprémi Fémfeldolgozó, Péti Nitrogénművek, Mátravidéki Erőmű, Bánhidai Erőmű, Danuvia Vállalat, Andezit Művek Magyar Optikai Művek Árutárolási Gazdasági Iroda, a siódsi, a székesfehérvári és a szolnoki adó, Almásfüzitői Ásványolajipari Vállalat, Péti Ásványolajipari Vállalat, Csepeli Ásványolajipari Vállalat, MASZOLAJ Feldolgozó Üzem, Ajkai Timföld- és Alumíniumkohó, Dunavölgyi Timföldgyár, Richter Gyógyszervegyészeti Lámpagyár Vállalat, Gamma Vállalat, Béta Művek és Sajóbáonyi Művek.

⁴⁴⁷ A II. csoportba tartoztak: Rákosi Mátyás Művek, Budapesti Erőművek, Óbudai Gázgyár, Barcikai Művek, Dorogi Művek, Tatabányai Erőművek, Várpalotai Erőmű, Műszaki Művek, Chinoin Gyógyszergyár, Pósta főosztály (Krisztina krt. 12), Vízművek káposztásmegyéri főtelepe, József Távbeszélő Központ, Teréz Távbeszélő Központ, Lipót Távbeszélő Központ, Lágymányosi Távbeszélő, Krisztina Távbeszélő Központ, Mávag Kohászati Üzemek, Rimamurányi Vasmű, Csepeli Autógyár, Budapesti Mávag, Egyesült Izzó, Standard és ÁRGI raktár (több helyen).

⁴⁴⁸ Mauser puska és a hozzá tartozó lőszer javadalmazás.

⁴⁴⁹ Az őrzési tevékenység átadás-átvételéről, az ÁVH képviselője és a létesítmény vezetőjének aláírásával jegyzőkönyvet vettek fel.

⁴⁵⁰ 101/11/1951. ÜT. határozat - a gazdasági létesítmények őrzésével kapcsolatos kérdésekről -. Forrás: MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952- 1959. 310-311.lad.

⁴⁵¹ Simon F. Nándor (2018): Az Iparőrség. In: Emlékkönyv Öry Károly születésének 85. évfordulója tiszteletére. Salutem (6). Szemere Bertalan Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, Magyarország DOI: 10.31626/HU-EISSN2530094X.VITOM. 125. old.

⁴⁵² 47/35/1952. ÜT. határozat - a fontosabb létesítmények őrzéséről szóló 76/9/1951. számú határozat módosításáról és kiegészítéséről -. Forrás: MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952-1959. 310-311.lad.

ipari vállalat esetében megszűnt az ÁVH őrzési tevékenysége.⁴⁵³ Az OT elnöke a BM és az ÁVH bevonásával, havonta ülésező bizottságot⁴⁵⁴ alapított a szakminisztériumok javaslatainak elbírálására, az ÁVH általi őrzésre vonatkozó javaslatok felsőbb szerv elé terjesztésének és a bizottság által jóváhagyott ipari őrhelyek, belügyminiszter hatáskörébe történő utalásának kidolgozására.

Az őrzést kérő minisztérium – az érintett miniszter aláírásával és alapos indoklással ellátva –, írásban küldte meg kérését a bizottság elnökének, aki a bizottság tagjainak bevonásával és a kérelmező meghívásával, egyszerű szótöbbséggel hozta meg határozati javaslatát (a bizottság üléséről jegyzőkönyv készült). A határozatot véglegesítésre felterjesztették az OT elnökének, majd annak végleges döntéséről, az abban érintetteket, írásban tájékoztatták. A bizottság tevékenységéről, annak elnöke, havonta kétszer tett jelentést az ÜT elnökének.⁴⁵⁵

1952-ben, 15 bizottsági ülés során, összesen 36 objektumot adtak át, mely üzemek dolgozóinak 46%-a munkás, 23%-a paraszt, 21%-a értelmiségi és 10%-a egyéb⁴⁵⁶ volt. A felsorolt üzemek őrzésének biztosítását 41 őrön 37 őrparancsnok – 3 fő tiszt és 34 fő tiszthelyettes – és 3 fő őrparancsnok-helyettes, valamint 82 fő ipari őr-, felvezető és 1156 fő ipari őr látta el. A jegyzőkönyvekben külön megjegyezték, hogy egyes üzemek biztonsági berendezései, kerítései, raktárai és üzemrészei elhanyagoltak, sok esetben hiányosak és nem az előírásoknak megfelelőek voltak.⁴⁵⁷

Az őrzési tevékenység átadásával egyidejűleg, jelentés készült az átcsoportosított állomány hangulatáról, mely meglehetősen elkészerítő képet mutatott. A jelentést író százados által, a nem megfelelő prioritásnak tulajdonítva, igen sok nem kívánatos személy került be az Iparőrségbe, így az állomány 35-40%-át tartotta szükségesnek leváltani. Sokan a leszerelésben gondolkodtak, míg mások egzisztenciális félelmeiknek (illetmény csökkenése, rendfokozatban, beosztásban előmenetel) adtak hangot. További nehézséget okozott, hogy az ÁVH, bár átadta az őrzéssel kapcsolatos dokumentációk jelentős részét, viszont az egyes kiképzési segédleteket, a kiképzést biztosító szabályzatokat visszavonta.⁴⁵⁸

Iparőrségi Alosztály

1952-ben a BM-ben kezdte meg működését az Ipar-őrség Osztály, melynek alapfeladata az ÁVH karhatalmi dandár-parancsnokságától átvett iparőrségek szakmai vezetése és irányítása, illetőleg az ország területén működő iparőrségi szervezetek összefogása, irányítása, a szakmai és politikai kiképzések megszervezése, az új őrzési igények elbírálása tartozott.⁴⁵⁹

A belügyminiszter első helyettesének irányítása, ellenőrzés alatt álló osztály hivatásos rendőri és közalkalmazotti státuszú tagjai a BM Közrendvédelmi Osztályának állományába tartoztak. Ugyanakkor, a rendőrség budapesti és a megyei kapitányságokon szervezett

⁴⁵³ Az Üzemgazdasági Tanács határozatának értelmében megszűnt az ÁVH-őrség a Danuvianál, a Lámpagyárnál, a MOM-nál, a Gammánál, a Richter vegyészeti üzemnél, az ajkai és az almásfüzitői timföldgyárnál, a csepeli ásványolajfinomítónál és az ÁRHI raktártelepen, viszont ÁVH-s őrség szerveződött a 7039. sz. vállalatnál Sirokon, a nyíregyházi és a szombathelyi rádióleadónál, a budapesti lokátorgyárnál, az Országos Teherelosztónál Budapesten és az ÁRHI kisnyéri és eplényi olajtároló telepein.

⁴⁵⁴ A bizottságnak nem volt pontos elnevezése, a korabeli anyagokban „az Ü.T. 47/35/1952. számú határozat 6. pontja végrehajtására alakult bizottság”-ként szerepel

⁴⁵⁵ MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952-1959. uo. „Jelentem, hogy a Kormányunk rendelete értelmében az Államvédelmi Hatóság hatáskörébe tartozó ipari- és gazdasági létesítmények őrzését és védelmét a belügyminisztérium ipari őrségi osztálya az alábbiak szerint vette át...” kezdi mondandóját Matheidesz István r. százados 1952 II. 18-án keltezett és Pócze Tibor miniszterhelyettesnek címzett jelentésében.

⁴⁵⁶ Az egyéb alatt az osztályidegen, úgynevezett „deklasszált” elemeket értették.

⁴⁵⁷ MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952-1959. i. m.

⁴⁵⁸ MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952-1959. i. m.

⁴⁵⁹ MNL-OL. XIX-B-14. ORFK Iparőrség 1952-1959. i. m.

iparőrségi előadók, illetve a megyék területein lévő objektumok őrsparancsnokai és őrsparancsnok-helyettesei pedig a budapesti, illetve a megyei főkapitányságok törzsébe, ezen belül is, a szolgálati és őrségi osztályhoz tartoztak. A BM Iparőrségi Osztályán egy fő osztályvezető, hat fő előadó és kettő fő leíró látta el a napi szolgálati feladatokat,⁴⁶⁰ majd az Iparőrségre vonatkozó – belügyminiszter helyettesi – parancs módosításával az osztály állományának létszáma további módosításra, bővítésre került.⁴⁶¹ A megnövelt létszámú osztály, számos osztályparancsot, utasítást adott ki, többek között, például az őrség tagjainak sorkatonai kötelezettségével,⁴⁶² éberségével,⁴⁶³ vagy az állami és hivatali titok megőrzésével⁴⁶⁴ kapcsolatban. Majd 1952 végére elkészült az „*Ideiglenes fegyelmi utasítás az pari őrség részére*”, melyben megfogalmazásra kerültek a fenyítési nemek⁴⁶⁵, illetőleg az azok kiszabásának és végrehajtásának rendje. Továbbá, rendelkezés született az adható dicséretnek, az elismerések módjáról⁴⁶⁶ is.

A különböző jellegű objektumok őrzésének újra szabályozása

A Honvédelmi Tanács⁴⁶⁷ 1953-as határozatának⁴⁶⁸ bevezetője szerint „*a Belügyminisztérium fegyveres szervei, indokolatlanul nagy számú objektum őrzését látják el*”, így a Rendőrség és a Belső Karhatalom ezirányú, nagy költségvonzattal járó és politikai szempontból is helytelennek ítélt, fokozott igénybevétele elvonja ezen szervek erejét a fontosabb feladatok ellátásától. Ennek háttérben – így az őrzött létesítmények számának indokolatlan növekedésében és más fontos objektumok őrzéssel való biztosításának elmaradásában –, a megfelelő központi szabályozás hiányát látták. Továbbá, hogy az ipari (polgári) őrség területén nem került biztosításra az őrzés egységes szakmai irányítása, ellenőrzése és fegyverzettel történő ellátása. A helyzet megoldására, az őrzés rendszerének hármas besorolását,⁴⁶⁹ annak egységes szabályozása érdekében az alábbi négy kategóriába sorolták⁴⁷⁰.

⁴⁶⁰ MNL-OL. XIX-B-14. ORFK Iparőrség 1952-1959. i. m.

⁴⁶¹ 1 fő csoportvezető, 1 fő politikai tiszt, 1 fő szervezési előadó, 2 fő őrszolgálati előadó, 1 fő kiképzési előadó, 1 fő anyagi előadó, 2 fő leíró és 1 fő hivatalsegéd. Rajtuk kívül, még ketten – 2 fő személyzeti előadó – foglalkoztak az iparőrség ügyeivel a BM Személyzeti Osztályán. A BRFK-n 2 fő, a PMRF-n, a BAZ, a Fejér és a Komárom MRFK-n pedig egy-egy fő látott el szolgálatot. Tevékenységük irányítását Budapesten a kapitányság vezetőjének a második helyettese, míg a megyékben az MRFK vezetőjének szolgálati helyettese látta el.

⁴⁶² A BM Iparőrség Osztály vezetőjének 3. számú parancsa. Forrás: MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952-1959. 310-311.lad.

⁴⁶³ A BM Iparőrség Osztály vezetőjének 3. számú parancsa, szerint: „*Ma – amikor az imperialista háborús gyűjtogatók fokozott mértékben támadják a szocializmust építő békés népeket, kémeket és diverzánsokat küld hazánkba és felhasználja a belső ellenséget, hogy minél nagyobb károkat okozzon dolgozó népünknek – az ipari őrség minden tagjára fokozott felelősség hárul. . . . Minden ipari őrt az ellenség iránti izzó gyűlölet fűtse át, amikor eredményeinkre és dolgozó népünk vagyonára vigyázz*”. Forrás: MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952-1959. 310-311.lad.

⁴⁶⁴ A BM Iparőrség Osztály vezetőjének 5. számú parancsa. Forrás: MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952-1959. 310-311.lad.

⁴⁶⁵ Fedés szóban vagy írásban; az őrsről való eltávozás, illetve szabadnap elvonás; soron kívüli munkára, vagy szolgálatra vezénylés (kivéve az őrszolgálatot); egyszerű fogság 20 napig; szigorú fogság 10 napig; a szolgálati beosztásból való leváltás, illetve 30-tól 100 forintig terjedő pénzbüntetés.

⁴⁶⁶ Dicséret az őrség előtt vagy parancsban kihirdetve, előzőleg kiszabott fegyelmi fenyítés törlése; az iparőröknek és a felvezetőknek két napig terjedő eltávozás engedélyezése, illetve értéktárggyal vagy pénzzel való jutalmazás az üzemem keresztül.

⁴⁶⁷ Az Üzemgazdasági Tanács jogutódjaként 1953. május 11-től, Honvédelmi Tanács néven működött tovább.

⁴⁶⁸ A 253/21/1953. HT. határozat alapján az ipari objektumok őrzését az államvédelmi szervektől és a rendőrségtől a felügyeletet gyakorló szakminisztérium által szervezett polgári őrség veszi át. Forrás: MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952-1959. 310-311.lad.

⁴⁶⁹ I-es kategória Belső Karhatalom, II-es kategória Rendőrség, III-as kategória Ipari (polgári) őrség.

⁴⁷⁰ 253/21/1953. HT. határozat. Forrás: MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952-1959. 310-311.lad.

A Belső Karhatalom őrzése alá sorolták az érzékeny, stratégiai jelentőségű hadianyagok tervezését, készre gyártását és tárolását végző, valamint az államvédelem és az államrend szempontjából különös fontossággal bíró létesítményeket, a fontosabb párt és kormányzati intézmények épületeit, továbbá a stratégiai jellegű hidakat, erőműveket és a hadianyagok vasúti szállítmányait.

A Rendőrség őrizte a közrend és a hírközlés szempontjából különös fontossággal bíró létesítményeket, a polgári repülőtereket és rádióállomásokat, valamint a félkész, a hadiipar és a pénzgazdaság szempontjából fontos anyagokat tároló létesítményeket, raktárakat, valamint a diplomáciai szervek épületeit. A rendőrség látta el a vasúton, a közrend, a közbiztonság, a vagyonbiztonság fenntartását és egyben az olyan fontosabb szállítmányok kísérését és őrzését, amelynek biztosítása nem tartozott a Belső Karhatalom hatáskörébe, valamint a pénzjegynyomdát és a pénzverdét.

A szakminisztériumok, illetve a vállalatok igazgatói által szervezett polgári őrség⁴⁷¹ őrzés alá tartozónak ítélték a félkész hadianyagokat – a hadianyagként, fegyverként ilyen állapotban nem használható anyagokat –, a termelő és a népgazdaság szempontjából különös fontossággal bíró ipari létesítményeket, a kisebb erőműveket, a vegyiműveket, a hideg mechanikai megmunkálást végző fontosabb üzemeket, a központi bankokat, illetőleg a Bel- és Külkereskedelmi, Begyűjtési, valamint a Könnyűipari Minisztérium hatáskörébe tartozó nagyobb központi raktárakat és elosztóhelyeket. A polgári állományú ipari őrség munkájának tervszerű ellenőrzését szintén a rendőrség hatáskörébe utalták.

A helyi tanácsok által Budapesten és a fontosabb ipari városokban – felmerülő igény szerint – szervezendő vagyonőrző szervek (értsd: Vagyonőrző Vállalat) őrizték a közbiztonság szempontjából fontos kereskedelmi létesítményeket, áruházasokat, a tanácsi vállalatokat és a vállalati raktárakat. Azzal a megkötéssel, hogy a vagyonőrző szerveket fegyverrel ellátni nem lehet, azok a helyi tanácsok végrehajtó bizottságainak közvetlen irányítása és ellenőrzése alatt álltak, illetve, hogy a szolgálatuk ellátását a rendőrség is jogosult volt ellenőrizni.

1955-ben a Népköztársaság Elnöki Tanácsa törvényerejű rendeletben⁴⁷² szabályozta az országos rendőrfőkapitányság, őrségekkel kapcsolatos feladatait, az őrzés felügyeletének és ellenőrzésének végrehajtását, a szakminisztériumok őrzési igényének elbírálását, az őrségek létszámának megállapítását, a szükséges fegyverek és lőszer mennyiség biztosítását, a fokozott szolgálat elrendelését, valamint képzések, kiképzések rendjét. Az ORFK szakértő munkatársai 1955 évvégére elkészítették az „*Ideiglenes szolgálati szabályzat az Iparőrség részére*” okmányt, amely már részletesen foglalkozott az őrség állományának jogi helyzetével, szolgálati viszonyaival, szolgálati rendszerével, ör- és járőr szolgálati tevékenységével, a szállítmányok kísérésével, illetőleg az őrség ruházatával és a fegyverzetével.⁴⁷³

Az iparőr, mint a fegyveres ipari őrség tagja, munkaviszonyával kapcsolatos jogai és kötelezettségei tekintetében a Munka Törvénykönyvének, míg őrszolgálati tevékenységével kapcsolatban a Katonai Büntető Törvénykönyv hatálya alá tartoztak. Iparőr lehetett az a hatvan év alatti, büntetlen, katonai szolgálatot teljesített, írni és olvasni tudó, a BM által priorált magyar állampolgár, aki a szolgálatra egészségügyileg, politikailag és erkölcsileg megbízhatónak bizonyult. Ugyanakkor, nem lehetett iparőr, akit ez előző munkahelyéről fegyelmivel

⁴⁷¹ A polgári személyekből álló fegyveres őrség tagjai csak a tényleges katonai szolgálatukat letöltő személyek lehetnek. Fegyverzetüket (puska vagy pisztoly) a BM, míg formaruhájukat, kiképzésüket, ellátásukat az őrsésben érintett vállalat igazgatója, a vállalati rendészeti szerv vezetője útján biztosította. Az őrség tagjainak szolgálati mulasztása, fegyverhasználattal kapcsolatos visszaéléseire pedig a Katonai Büntető Törvénykönyv rendelkezései vonatkoztak.

⁴⁷² 1955. évi 22. törvényerejű rendelet - a rendőrségről -. Forrás: <http://jogiportal.hu/index.php?id=d6ijag8d1mg7531kf&state=19571001&menu=view> (A letöltés dátuma: 2021. február 20.)

⁴⁷³ MNL-OL. XIX-B-14. ORFK Iparőrség 1952-1959. i. m.

bocsájtottak el. Az esküt⁴⁷⁴ tett iparőrök fegyverüket csak szolgálati célból, szolgálatban viselheték, azt haza nem vihették.⁴⁷⁵ Egyruhájuk sötétbarna posztóból, fésűs és zsavoly anyagból készült, szabvány méretű fegyveres testületi rendfokozati jelzéseiket a vállapjukon⁴⁷⁶ viselték.⁴⁷⁷

1956 után

Az 1956-os forradalom és szabadságharc a XX. századi magyar történelem egyik legmeghatározóbb és az Iparőrségre is jelentős hatással járó eseménye volt. Annak állományából többen akadtak „*gyávák, renegátok, disszidensek, de a nagy többség becsületesen helytállt*”⁴⁷⁸ Az eseményeket követő párt- és kormányhatározatok alapján, az iparőrségek tevékenysége is jelentősen megváltozott, kibővült és előtérbe került a társadalmi tulajdon védelme, a termelőmunka zavartalanságának és az üzemek belső rendjének biztosítása.

1964-ben a szervezet elnevezése Polgári Fegyveres Őrségre (a továbbiakban: PFŐ) változott és a továbbiakban már mindenhol őrséget szerveztek, ahol azt a népgazdasági, honvédelmi érdekek védelme, a lakosság alapvető szükségletei kielégítésének biztosítása, a kiemelt kulturális értékek őrzése megkövetelte.⁴⁷⁹ A szervezet tagja lehetett az az 50. életévét be nem töltött politikailag és erkölcsileg is megbízható, büntetlen előéletű, a szolgálat ellátására alkalmas, legalább hat osztállyal rendelkező, katonaviselt magyar állampolgár, akinek a kinevezéséhez a BM hozzájárult és esküt tett.⁴⁸⁰ Az Iparőrségek ismételt átszervezése során kiosztották az első sötétkék egyenruhát, javultak a munkakörülmények és az ellátottság. 1964-ben az országos rendőrfőkapitány kiadta a PFŐ első Működési Szabályzatát, mellyel megváltozott a szervezet elnevezése és megszűnt az őrségekre jellemző sokszínűség, szabályozatlanság. A fontosabb parancsokat, utasításokat már írásban adták ki, az egységes szabályozás pedig megteremtette az egységes irányítás alapjait. Érdekességként említem meg, hogy ebben az időszakban az őrség tagjai még rendfokozattal rendelkeztek, fizetésük pedig alap-, és rendfokozati illetményből állt.⁴⁸¹

Az 1960-as, 1970-es évek fordulóján – a rendőrség szakfelügyeleti tevékenysége, szakirányítása ellenére is –, a PFŐ létjogosultsága veszélybe került, melynek elsődleges okai a szervezetet érintő magas fluktuációban, a tervszerű káderutánpótlás elhanyagolásában, a rendezetlen bérekben, a kedvezőtlen munkaidő rendszerekben, illetőleg a fegyveres szolgálat alacsony szintű megbecsülésében voltak keresendőek. További alapvető problémaként említették meg a nemzedéki váltást, mely szerint azon parancsnokok, akik ismereteiket a valamely fegyveres szerv hivatásos állományban szerezték meg, az idő múlásával egyre

⁴⁷⁴ A 12.089/1964. BM rendelet alapján, az eskü szövege: „*Én , a Magyar Népköztársaság állampolgára, esküszöm, hogy a polgári fegyveres őrségnek becsületes, hű tagja leszek. A társadalmi tulajdont, dolgozó népünk vagyonát lelkiismeretesen őrzöm és ha kell, életem feláldozásával is megvédem. Szolgálatomat fegyvelmezetten és minden áldozatot vállalva teljesítem. Az államtitkot és szolgálati titkot megőrzöm. A szakmai ismereteket elsajátítom. Parancsnokaim parancsait legjobb tudásom szerint teljesítem. Alárendeltjeimről a legjobb tudásom szerint gondoskodom. Felszerelésemet megóvom. Fegyveremet soha el nem hagyom. Az ellenséggel szemben mindenkor és mindenütt becsülettel harcolok, minden ellenséges kíséreteket és megnyilvánulást előljáráóimnak jelentek. Ha eskümet megszegem, sújtsaon Népköztársaságunk törvénye és dolgozó népünk megvetése.*”

⁴⁷⁵ MNL-OL. XIX-B-14. ORFK Iparőrség 1952-1959. i. m.

⁴⁷⁶ Az öröknek és a tiszthelyetteseknek piros mezőjű, a ruha színével azonos barna szegéllyel ellátott, a tiszteknek pedig sárga szövésű „szuворovi” váll-lapjuk volt, amely a ruha színével azonos szegéllyel és középen egy, illetve főtisztai váll-lapok esetében két piros csíkkal voltak kialakítva. A rendfokozati jelzések pedig azonosak voltak a katonai rendfokozati jelzésekkel.

⁴⁷⁷ MNL-OL. XIX-B-14. ORFK Iparőrség 1952-1959. i. m.

⁴⁷⁸ Leyer at. all. i. m. (1983), 21-22. old.

⁴⁷⁹ Leyer at. all. i. m. (1983), 24-25. old.

⁴⁸⁰ Leyer at. all. i. m. (1983), 35. old.

kevesebben lettek, az új parancsnokok pedig nem rendelkeztek a beosztásukhoz szükséges szakmai képzettséggel.⁴⁸²

A helyzet rendezésére született meg a 39/1976. (X.30.) MT. rendelet⁴⁸³, illetőleg kiadták a PFŐ 7/1977. (XII.24.) BM rendeletet, a második Működési és Szolgálati Szabályzatot. Ezen szabályozás teljesen megújította az őrségek működését, változott az egyenruha, szigorodott a felvételi követelmények rendszere és a maroklőfegyverek mellett, sorozatlövésre alkalmas fegyverek és a kényszerítő eszközök kerültek rendszeresítésre. Országosan egységes oktatási, képzési követelményt írtak elő és kiadták a PFŐ összkövetelményi programját, ami meghatározta a különböző beosztásokban dolgozók szakmai követelmény szintjét. A megszűnt a rendfokozatok, beosztási jelzések váltották fel, a PFŐ személyi állományát szolgálati igazolvánnyal, kiegészítő felszerelésként gázálarccal és sisakkal látták el.

A jól szervezett irányítási rendszer részeként működő PFŐ-eket foglalkoztató vállalatok, intézmények és a belügyminisztérium között úgynevezett Központi Irányító Parancsnokságok álltak, melyek egy-egy szakterületet fedtek le.⁴⁸⁴ A parancsnokságok látták el az őrségek szakirányítását és felügyeletét, meghatározták a képzési és követelményi szinteket, kiadták, illetve bevonták a szolgálati igazolványokat, valamint állandó kapcsolatot tartottak a BM-el és a rendőrséggel. Rendszeres parancsnoki tanfolyamokat és továbbképzéseket szerveztek, melyek megadták az alapvető ismereteket, a szakmai tevékenység színvonalas végzéséhez. A szakterületek között szakmai versenyeket pedig az adott programnap végén, gulyáságyúval záródó ismerkedési est zárta. Az őrségek tagjai közötti kapcsolattartás folyamatos volt, kis túlzással kimondva, majd mindenki ismert mindenkit. Az állomány egységes képzése és kiképzése érdekében pedig kiadták a kor követelményeinek megfelelő – még a mai napig egyedülálló szakmai tartalmú – kiképzési kézikönyvet.

Fegyveres Biztonsági Őrség

1991-ben, hazánk rendszerváltását követően a PFŐ szervezetének elnevezése Fegyveres Biztonsági Őrségre a változott. A Központi Irányító Parancsnokságokat megszüntették, majd rövid idő alatt szétesett a szervezetre ezidáig jellemző szervezettség is. A nagyvállalatokat privatizálták, az őrségek hatósági jelenlétét és működését előíró szabályozás változásával számos tevékenység megszűnt, a magánbiztonsági szféra előre tört, az őrségek száma csökkenni kezdett. Az őrségek számának nagyarányú csökkenését elsősorban a privatizáció okozta tevékenység megszűnés okozta. Sok helyen megszűntek például a hadiipari tevékenységek, ezzel együtt a PFŐ/FBŐ létjogosultsága is, így a rendőrségnek nem is volt más lehetősége, mint hogy határozatlanul szüntette meg azokat.

1997-ben ismét felülvizsgálták az őrségek szükségességét és működésük feltételeit, melynek eredményeként kiadták – a jelenleg is hatályban lévő –, a fegyveres biztonsági őrségről, a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról szóló 1997. évi CLIX. törvényt és annak végrehajtási utasítását, a fegyveres biztonsági őrség Működési és Szolgálati Szabályzatának kiadásáról szóló 27/1998. (VI. 10.) BM rendeletet.⁴⁸⁵

Az FBŐ szervezetek tevékenysége – mint ahogyan az a történetiségében is mindvégig megfigyelhető volt – jelenleg sem illeszthető be egyértelműen az állami, vagy a magánbiztonsági szektor működésébe, illetőleg nem terjed ki rá a Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara érdekvédelmi tevékenysége sem. Létezik ugyan egy

⁴⁸² Leyer at. all. i. m. (1983), 62. old.

⁴⁸³ Az első olyan keretjogszabály, mely már minden szempontból egyértelmű iránymutatást adott.

⁴⁸⁴ Például: ipar, kereskedelem, Fővárosi Tanács stb.

⁴⁸⁵ Az FBŐ törvény végrehajtási rendelete – az abban érintett főbb szakmai szervek javaslatai alapján – várhatóan már a közeljövőben, alapjaiban változhat meg.

országos szervezet, a Magyarországi Fegyveres Biztonsági Őrök Szakmai Egyesülete⁴⁸⁶, de annak tevékenysége sem érdekvédelmi, vagy kamarai jellegű. Az őrségek működésével kapcsolatban szükségesnek mutatózó érdemi érdekképviselet, illetőleg a kamarai jellegű jogérvényesítés intézményének létrehozása, továbbra is várat magára.

Tanulmányomban, hiánypótló alkotásként az FBŐ jogelőd szervezeteinek történeti fejlődését mutattam be, rávilágítva az állam működése, a lakosság ellátása szempontjából kiemelkedően fontos létesítmények, a kritikus infrastruktúra elemek körének korszakonkénti kijelölésére és azok védelmi igényére.

Felhasznált szakirodalom

1. Houguet Iván, Móré Attila, Tamás Gábor, Tölgyesi Ernő (1983): Kiképzési kézikönyv a polgári fegyveres őrségek részére. Budapest, Magyarország. BM Könyvkiadó.
2. Keserű István: A rendvédelmi szervek újjászervezése és tevékenysége az első világháború és a forradalmak után, (1919–1924) Rendvédelem-történeti füzetek IV. évf. 5. szám. Budapest, Magyarország: Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
3. Leyer Richárd, Tölgyesi Ernő (1983): A polgári fegyveres őrség három évtizede 1953-1983. Budapest, Magyarország, Ifjúsági Nyomda
4. Lippai Zsolt (2021): Az elmosódó határvonalak margójára. Szakmai szemle, A katonai nemzetbiztonsági szolgálat tudományos-szakmai folyóirata. XIX évf.1. szám (Megjelenés alatt).
5. Őry Károly (1993): A rendvédelmi szervek az első világháború, az őszirózsás forradalom és a proletárdiktatúra időszakában. Rendvédelem-történeti füzetek IV. évf. 5. szám. Budapest, Magyarország: Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság.
6. Parádi József (1999): A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig, Rendvédelem-történeti füzetek X. évf. 12. sz. Budapest, Magyarország: Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság.
7. Simon F. Nándor (2018): Az Iparőrség. In: Emlékkönyv Őry Károly születésének 85. évfordulója tiszteletére. Salutem (6). Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, Magyarország DOI: 10.31626/HU-EISSN2530094X.VITOM.
8. Solymosi József r. vezérőrnagy csoportfőnök: A közrendvédelmi szolgálat 25 éve (1945-1970). A Polgári Fegyveres Őrség történeti áttekintése. Bűnügyi és Rendőrség-történeti Múzeum Könyvtára. Nytsz.: 0207.

Levéltári források

1. 300/1944. (VI.21.) ME. r. a magyar királyi rendőrség átszervezéséről. Magyarországi Rendeleték Tára. LXXVIII. évf. (1944). Magyarországi Rendeleték Tára, LXXVIII. évf. (1944) 1. szám 1063-1065. old.
2. 101/11/1951. ÜT. határozat - a gazdasági létesítmények őrzésével kapcsolatos kérdésekről -. Forrás: MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952- 1959. 310-311.lad.
3. 76/9/1951.ÜT. határozat - a döntő létesítmények őrzéséről -. Forrás: MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952-1959. 310-311.lad.

⁴⁸⁶ Az egyesületről bővebben: <https://mfbosze.hu/>

4. 47/35/1952. ÜT. határozat - a fontosabb létesítmények őrzéséről szóló 76/9/1951. számú határozat módosításáról és kiegészítéséről -. Forrás: MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952-1959. 310-311.lad.
5. 253/21/1953. HT. határozat. Forrás: MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952-1959. 310-311.lad.
6. A BM Iparőrség Osztály vezetőjének 3. számú parancsa. Forrás: MNL-OL. XIX-B-14 ORFK Iparőrség 1952- 1959. 310-311.lad.

Jogszabályok

1. 1955. évi 22. törvényerejű rendelet - a rendőrségről -. Forrás: <http://jogiportal.hu/index.php?id=d6ijag8d1mg7531kf&state=19571001&menu=view>
2. 1997. évi CLIX. törvény - a fegyveres biztonsági őrségről, a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról -. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700159.tv>
3. 27/1998. (VI. 10.) BM rendelet - a fegyveres biztonsági őrség Működési és Szolgálati Szabályzatának kiadásáról -. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800027.bm>

Internetes hivatkozások

1. Kiemelten fontos őrizet. Forrás: <http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/zsaru-magazin/kiemelten-fontos-orizet#3expanded>
2. Az FBŐ múltja. Forrás: <https://mfbosze.hu/az-fbo-multja/>

Pénzügyi profilalkotás, mint a vagyonvisszaszerzéssel párhuzamosan végzett tevékenység

Absztrakt

A pénzügyi profilalkotásra, vagy más néven pénzügyi profilkészítésre napjainkban kiemelt szerepet kell szánnia a nyomozó hatóságoknak, ha vagyont generáló bűncselekménnyel találkoznak. Az elmúlt években több oldalról vizsgáltam az olyan bűncselekményeket melyekben több ország érintettsége is megjelenik. Ilyen például a kábítószeres bűncselekmény vagy a pénzmosás, melyek nyomozásában a legtöbb esetben külföldi nyomozó hatóságok is érintettek, valamint egyben tipikusan vagyont generáló bűncselekményekről beszélünk, így a vagyonvisszaszerzés folyamata jól ábrázolható ezeken a bűncselekményeken keresztül. Az Európai Unión belül, valamint azon kívül is létrejöttek olyan hivatalok, szervezetek, amelyek az országok közti kommunikációt, hatékony és gyors információcserét segítik elő a bűnös vagyon felkutatása során. Ilyen például a CARIN hálózat (Camden Asset Recovery Inter-agency Network – Camdeni Vagyonvisszaszerzési Ügynökségközi Hálózat), amely már 2004-ben létrejött. Továbbá a napjainkban használt eszközökkel, applikációkkal számos digitális nyomot is hagy maga mögött az emberiség. Ezek a digitális nyomok elősegíthetik az elkövetők detektálását, és későbbi felelősségre vonását. Fontos, hogy ezekkel a lehetséges, rendelkezésre álló nyomokkal naprakészek legyenek a hatóságok, és azok felhasználásáról vagy felhasználhatóságáról gondoskodjanak a nyomozás során. A bűnös úton szerzett vagyon felkutatására és visszaszerzésére számos módszertani útmutató, jogszabály áll a nyomozó hatóságok rendelkezésére. Tanulmányomban arra kívánom felhívni a figyelmet, hogy ezekkel az eszközökkel, valamint digitális nyomokkal hogyan lehet hatékony pénzügyi profilkészítést végezni.

Kulcsszavak: szervezett bűnözés, vagyonvisszaszerzés, gazdaságvédelem, pénzügyi profilalkotás, CARIN

Financial profiling as an activity in parallel with asset recovery

Abstract

Financial profiling, also known as establishing financial profil, shall be a priority for investigating authorities when they encounter a crime that generates wealth. In recent years, I have investigated many aspects of crimes in which the involvement of several countries is reflected. For example, drug crimes or money laundering, involve in most cases foreign investigating authorities, but also crimes that typically generate wealth, can be well represented with the help of these crimes. Offices and organisations have been set up within and outside the European Union to facilitate communication between countries, efficient and rapid exchange

⁴⁸⁷ r. hadnagy, főnyomozó, PhD hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, munkahely: Budapesti Rendőr-főkapitányság VII. kerületi Rendőrkapitányság Bűnügyi Osztály Gazdaságvédelmi Alosztály, e-mail: Nagy.Ivett@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7195-7000>

⁴⁸⁸ police lieutenant, investigator, PhD student, University of Public Service Doctoral School of Law Enforcement, workplace: Budapest Metropolitan Police 7th District Police Department Criminal Division, Economic Protection Subdivision e-mail: Nagy.Ivett@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7195-7000>

of information searching for criminal property. For example, the CARIN network (Camden Asset Recovery Inter-agency Network), which was established in 2004. Furthermore, with the tools and applications used today, suspects leave behind many digital traces. These digital clues can help to identify and hold perpetrators accountable at a later date. It is important that these possible clues are kept up to date by the authorities and that they are utilised during the investigation. A number of methodological guidelines and legislation are available to the investigating authorities for the search and recovery of criminal property. In my study, I would like to shed light on these tools as well as on digital clues, which can be used to effectively create financial profiling.

Keywords: *organised crime, asset recovery, economic protection, financial profiling, CARIN*

Bevezetés

A vagyon elleni bűncselekmények nyomozása egy több oldalú tevékenység, hiszen egyrészt cél a bűncselekmény felderítése, másrészt a bűncselekményből származó bűnös vagyon felderítése, így lényegét tekintve két párhuzamosan végzett cselekmények összességét értjük vagyon elleni bűncselekmények nyomozásán. Kisebb-nagyobb összeg is lehet vagyoni kár, viszont az elkövetés során megszerzett vagyon sorsának nyomon követése igazi kihívás lehet a bűnüldöző hatóságoknak. A pénzügyi profilkészítéssel párhuzamosan jelenik meg a vagyonvisszaszerzés, tekintve, hogy amennyiben a hatóságok rendelkezésére áll az adott elkövető vagy elkövetői csoport vagyoni háttere, úgy a vagyonvisszaszerzés is megkezdődhet, vagy akár már párhuzamosan is végezhető azzal. Tanulmányommal azokra a kérdésekre kívánok válaszolni, hogy az egyes vagyont generáló bűncselekmények nyomozása során mit értünk pénzügyi profilalkotás alatt, továbbá mi a teendő abban az esetben, ha több országot érintő szervezett bűnözői csoportról kívánunk pénzügyi profilalkotást végezni, milyen segítő tényezők vannak, illetve ha a pénzügyi profilkészítést a nyomozó hatóság saját hatáskörben el tudja végezni, akkor milyen eszközök, lehetőségek állnak rendelkezésre a hatékony pénzügyi profilalkotás érdekében.

Pénzügyi profilalkotás több országot érintően

A bűncselekményből származó vagyon felderítése és biztosítása egyszerre szolgál két stratégiai jelentőségűnek mondható célt is. Az egyik célja, hogy a bűncselekmény elkövetése értelmetlenné válik, hiszen az anyagi haszon megszerzése és megtartása kockázatosabbá válik az elkövető részéről, ha hatékony a bűnös vagyon felderítése, másik cél, hogy a sértett kárenyhítése ezáltal megtörténhet, ha biztosított a vagyonvisszaszerzés.⁴⁸⁹ Mielőtt részletesebben ismertetem a pénzügyi profilkészítést, nézzük, hogy mit is jelent a vagyont generáló bűncselekmény fogalma. A 20/2018. (V. 31.) ORFK utasítás szerint „*minden olyan bűncselekmény – különösen az 1. mellékletben felsorolt bűncselekmények –, amelynek elkövetésével az elkövető vagy rá tekintettel más személy pénzben kifejezhető vagyoni előnyhöz jut, vagy kárt okoz*”⁴⁹⁰. Néhány példát említve, ilyen a kábítószer-kereskedelem, emberkereskedelem, csalás, pénzmosás és még számos olyan bűncselekmény, melyek tipikusan vagyont generáló bűncselekmények. A nyomozó hatóságoknak így már a bűncselekmény elkövetéséről való tudomásszerzést követően figyelmet kell fordítani a bűnös vagyon felkutatására, biztosítására és visszaszerzésére is. Amennyiben pedig szervezett bűnözés kapcsán merül fel a vagyonvisszaszerzés, úgy azt is figyelembe kell venni, hogy a bűncselekményeket foglalkozásként üzik a szervezett bűnözői csoportok és a céljuk, hogy a leggyorsabban, a legrövidebb idő alatt, a legnagyobb profitra tegyenek szert.⁴⁹¹ Az Európai Unió tagállamai nyomozási gyakorlatának összehasonlítása alapján a szervezett vagy bünszervezetben elkövetett bűnözés elleni fellépés érdekében speciális, leplezett nyomozási tevékenységek is végezhetőek.⁴⁹² Egy 2012. évi külföldi tanulmány már az ENSZ⁴⁹³ által kiadott jelentések, statisztikai adatok alapján hívja fel a figyelmet a szervezett bűnözői

⁴⁸⁹ Kelemen József (2018): A büntetendő cselekményből származó vagyon elvonásának célja, elmélete és elvei. Büntetőjogi Szemle, 2018/1. Szám. 43. old.

⁴⁹⁰ 20/2018. (V. 31.) ORFK utasítás a bűncselekményekből származó jövedelmek és a bűncselekményekhez kapcsolódó egyéb javak felkutatása, azonosítása és a vagyont biztosítás érdekében teendő feladatokról 2. c) pont

⁴⁹¹ Kovács István (2017): Magyarország határain átnyúló szervezett bűnözés és prostitúciós bűncselekmények a schengeni térségben, különös tekintettel a SOCTA és EUROSTAT értékelésére. Határrendészeti Tanulmányok. 2017/1. Szám. 94-95. old.

⁴⁹² Nyeste Péter (2016): Speciális nyomozási tevékenységek az Európai Unió tagállamaiban. Belügyi Szemle. 64. Évfolyam. (2016) 3. Szám. 43. old.

⁴⁹³ Egyesült Nemzetek Szervezete

csoporthoz tartozó típusaira, eltérő magatartásaira, mellyel a hatóságok munkáját kívánja elősegíteni.⁴⁹⁴ Fontos megemlíteni, hogy a veszélyek abban rejlenek, ha a szervezett bűnözői csoportok fenyegetettséget jelentenek adott állam gazdasági rendszerére, jogrendjére és nemzetbiztonságra.⁴⁹⁵ Ha a bűnüldöző hatóságok megállapítják, hogy a bűncselekmény kapcsán a bűnös vagyont felkutatására és visszaszerzésére minden eszköz adott, az saját hatáskörben is elvégezhető. Abban az esetben, ha adott ügyben a vagyonvisszaszerzés egy másik országot érintene, vagy egyéb más nehézségbe ütközne az alapnyomozást lefolytató szerv, úgy megkereséssel élhet, kifejezetten az ilyen célra létrejött Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatala⁴⁹⁶ (a továbbiakban: KR NNI VVH) felé. Leginkább itt olyan nehézségek, akadályok merülhetnek fel az alapnyomozást lefolytató szerv részéről, ami miatt szükséges külföldi társszervek megkeresése és szükséges az információk beszerzése, hogy például a szervezett bűnözői csoportok bűnös offshore tevékenysége, a pénzmosási technikák feltérképezése, a tényleges tulajdonosi kör azonosítása, csak a KR NNI VVH által végzett nemzetközi vagyonszűrés által lehetséges. Fontos megemlíteni, hogy az Európai Unión belül a határon átnyúló bűncselekmények nyomozásának elősegítésére 2004-ben létrejött a Camden Asset Recovery Inter-agency Network – Camden Vagyonvisszaszerzési Ügynökségek Közi Hálózatot (rövidítve: CARIN hálózat). Ez a hálózat az Európai Unión belül létrejövő vagyonszűrés hivatalkat⁴⁹⁷ is összekötötte. A hivatalkat létrehozása kötelező volt, így minden országban létrejöttek a vagyonszűrés nemzeti irodák.⁴⁹⁸ Ez meggyorsította a tagállamok közötti kommunikációt, együttműködést is. Közvetlen információcsere vált lehetségessé a SIENA⁴⁹⁹ végpontokon keresztül, továbbá rendszeres munkacsoportok, konferenciák, találkozók kerültek megszervezésre, mindez gördülékenyebbé tette a pénzügyi profilkészítést is.

Hogyan jutunk adatokhoz?

Pénzügyi nyomozást viszont nem csak a KR NNI VVH végez, hanem minden olyan nyomozó hatóság, ahol vagyont generáló bűncselekménnyel kapcsolatban folytatnak nyomozást. Ez egy olyan proaktív eszköz, mely által az elkövető vagy az elkövetői körre vonatkozó valamennyi információ összegyűjtését, a bűncselekményből származó vagyonszűrését, felkutatását, valamint biztosítását is magába foglalja. A pénzügyi profilkészítés olyan nyomozati cselekményeket vesz igénybe, mint például a megfigyelések, tények keresése, akták átvizsgálása, kihallgatások és ez speciális szakértelmet igényel. Felmerül a kérdés, hogy de mégis hogyan jutunk adathoz, információhoz, milyen eszközök által biztosított a hatékony nyomozás. Az elsődleges források kiaknázásával érdemes a pénzügyi profilelemzést készíteni, amely a hatóságok által közvetlenül elérhető és rendelkezésre álló adatbázisokat foglalja magába. Ilyen például a RobotZsarú, NetZsarú, Takarnet (ingatlan) nyilvántartás, cégnyilvántartás és a gépjárműnyilvántartás. Ezen nyilvántartásokból egyrészt az adott személyről kapunk információt, másrészt már a vagyoni háttérre vonatkozóan is tágabb képet kapunk. A vagyont generáló bűncselekmények esetében elképzelhető, hogy több tíz millió

⁴⁹⁴ Le. V. (2012): Organised Crime Typologies: Structure, Activities and Conditions. International Journal Criminology and Sociology, 2012/1. Szám. 122-124. old.

⁴⁹⁵ Zsigmond Csaba (2020): A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bünszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig. Belügyi Szemle. 68. Évfolyam. (2020) 10. Szám. 77. old.

⁴⁹⁶ 329/2007. (XII. 13.) Kormány Rendelet a Rendőrség szerveiről és a Rendőrség szerveinek feladat- és hatásköréről 9. § q) pont

⁴⁹⁷ Asset Recovery Office (ARO hálózat)

⁴⁹⁸ Nyeste Péter-Nagy Ivett (2021): A bűnügyi hírszerzés az elméletben és a gyakorlatban. Rendőrségi Tanulmányok, IV. Évfolyam. (2021) 1. Szám. 15-16. old.

⁴⁹⁹ Europol által fejlesztett Biztonságos Információcsere-hálózati Alkalmazás (Secure Information Exchange Network Application=SIENA)

forint nagyságrendű, bűncselekményből származó vagyon felkutatására kell az intézkedéseket meghozni. Az elkövető célja, hogy ennek a bűnös vagyonnak az eredetét úgy leplezze, hogy az legálisan befolyt jövedelemnek, vagy abból vásárolt vagyonelemeknek tűnjön. Ezért a vagyonelemek felkutatása a következő lépés a pénzügyi profilkészítésben. Napjainkban elmondhatjuk, hogy a legtöbb személy már rendelkezik valamilyen hitelintézetnél vezetett számlával, vagy számlákkal, így annak ellenőrzése elengedhetetlen, azaz adatkéréssel indokolt élni a hitelintézetek felé. Amennyiben releváns válasszal szolgál valamely pénzintézet, úgy azzal együtt az elkövető számlaforgalmát, számlaegyenlegét is megtudhatjuk. Pénzügyi profilkészítésnél fontos továbbá a Nemzeti Adó-és Vámhivatal felé történő adatkérés, melyből megállapíthatjuk, hogy adott személynek van-e munkahelye, abból milyen jövedelme származik, volt-e vele szemben ellenőrzés, vagyonosodási vizsgálat. A válaszok beérkezéséig, beszerzéséig a nyílt forrású adatgyűjtés, azaz Open Source Intelligence (továbbiakban: OSINT) zajlik. Az OSINT-ot minden olyan nyomozó végezheti, aki tudja, hogy milyen információra van szüksége, milyen platformokon kell az adatgyűjtést végeznie. OSINT végzésére a különböző közösségi felületeken (pl.: Facebook, Instagram), blogok, online médiaszolgáltatók vagy online hírportálokon keresztül van lehetőség, de bármilyen más platformon is lehet kutatást végezni. Összességében elmondható, hogy a fent végzett valamennyi adatgyűjtés által az elkövető vagyoni háttéréről, azon belül vagyontárgyairól, életmódjáról, befektetésiről, megtakarításairól egy összefoglaló képet kaphatunk. Mindenképp figyelmet kell arra is fordítani, hogy amennyiben indokolt, azonnali kényszerintézkedéseket kell alkalmazni a vagyon biztosítása végett.

Az e-nyomozás és a digitális nyomok

A kibertérben elkövetett bűncselekmények nyomozása egyes esetekben speciális szakértelmet, illetve technikai felszerelést is igényel. Az online térben elkövetett bűncselekmények egy-egy kattintás által másodpercek alatt valósulnak meg, melyekről a sértett a legtöbb esetben utólag szerez tudomást. Mindezen túl a jelenleg is zajló technológia fejlődésnek köszönhetően olyan digitális nyomokkal is számolnia kell a nyomozó hatóságoknak, amelyekre az elkövető egyrészt nem gondol, másrészt szintén egy információforrás lehet a vagyoni háttér megismerésében. Digitális nyom, illetve digitális adat alatt kell érteni minden olyan mozzanatot, cselekvést, melyet az ember a digitális társadalomban hagy maga mögött, mint például különböző „vásárlási applikációk”, vonalkód leolvasó rendszerek alkalmazás által már azonosítható lesz a telefonszám, a személy holléte, vásárlás ideje, illetve a vásárolt termék. A magyar és a külföldi szakirodalomban kétféle megnevezés van jelen, melyek a digitális és az elektronikus adat/bizonyíték fogalma.⁵⁰⁰ Visszakanyarodva itt említeném meg Nyitrai Endre által megfogalmazott elektronikus nyomozás (továbbiakban: e-nyomozás) fogalmát, mely szerint „*az e-nyomozás azt jelenti, hogy a nyomozó hatóság a közvetlenül vagy a közvetetten elérhető adatbázisokból kér információt a felderítés és a bizonyítás érdekében, amelynek alkalmazásával taktikai ajánlásokat alkalmaz a nyomozás sikeressége érdekében*”⁵⁰¹. A már fentebb kifejtett nyomozati cselekmények (adatkéresek, OSINT) kapcsán elmondható, hogy szinte valamennyi az e-nyomozás része. Fontos, hogy a nyomozó hatóságok ezen adatbázisok, nyilvántartások felületeit ismerjék, használni tudják, hisz ezáltal nem alakulhat ki információvesztés. A pénzügyi profilalkotásban is jelen van az e-nyomozás, hisz vagyonfelderítés során mindenképp legalább OSINT végzése történik. Egy

⁵⁰⁰ Gyarakai Réka Eszter (2019): A számítógépes bűnözés nyomozásának problémái. PhD értekezés. 2019. Forrás: <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/gyarakai-reka/gyarakai-reka-muhelyvita-ertekezes.pdf> (A letöltés dátuma: 2021. május 17.) 71. old.

⁵⁰¹ Nyitrai Endre (2018): Az interoperabilitási e-nyomozás alapjai. Belügyi Szemle, 66. Évfolyam. (2018) 10. Szám. 113-114. old.

2019-es cikk szerint 2020-ra olyan előrejelzések vannak, hogy az információ keletkezése majd a Földön minden másodpercben, személyenként 1,7 megabyte adat-mennyiségre gyorsul fel, ennyit állítunk elő.⁵⁰² Úgy vélem, hogy 2021-re ez az adat-mennyiség a várakozásokat felülmúlva kerül előállításra, köszönhetően többek között a koronavírus-világjárvány miatt kialakult veszélyhelyzetnek. Ha jobban belegondolunk abba, hogy a jelenlegi társadalom mennyire függ a digitalizációtól, akkor arra is ráébredünk, hogy az ez által hagyott úgynevezett digitális nyomokat az esetek többségében nem tudjuk eltüntetni. A pandémia idején ez még inkább megjelenik, azon személyek körében, akik a számítógép által rejtett veszélyekkel nincsenek tisztában, potenciális alanyai (sértettek) lesznek a bűncselekményeknek. Fontos szó a kiszolgáltatottság ebben az esetben, hisz az elkövetők kihasználva az internet adta esetleges anonimitást, csalják ki a sértettektől a különböző pénzeszegeket. De vajon az elkövető számol-e azzal, hogy ez az anonimitás nem minden esetben lehet sikeres? A tanulmány elkészítését két forrás segítette elő, az első, hogy a téma kapcsán már rendelkezem saját tapasztalattal, hisz több ilyen bűnügy nyomozásában vettem aktívan részt, illetve a KR NNI VVH segítségével a tanulmányhoz szorosan kapcsolódó információk, adatok beszerzése, bűnügyekkel kapcsolatban szintén elősegítette a tanulmány létrejöttét. Elmondható, hogy az egyes bűnügyekben a vagyon visszaszerzése azért volt sikeres, mert az elkövető digitális nyomot hagyott, ezáltal akaratlanul könnyítette meg a hatóság munkáját. A vagyont generáló bűncselekmények közül az egyik legtipikusabb, a csalás esetében, az elkövető igyekezett névtelen maradni, ezt azzal biztosította, hogy közösségi oldalakra valótlán profillal, álnévvel regisztrált, viszont a kicsalt összeget már egy olyan számlaszámra kérte átutalni, amelynek köszönhetően a hatóságok előtt egyértelművé vált, hogy a férfi felhasználói profil valótlán, és egy nő a számla tulajdonosa, aki több embertől is csalt ki különböző összegeket. A pénzügyi profilkészítés keretében végzett, a fent már említett, hitelintézet felé történő adatkérés tehát eredményre vezetett. Ezen túl, olyan eset is létezik, amikor az elkövető a telefonjára letöltött applikációkon keresztül fizet, utalásokat indít, viszont ehhez mindegyik esetben szükség van valamilyen felhasználónévre, jelszóra, de ezzel együtt több adat is összeköttetésre kerül a mobilkészülékén, annak függvényében, hogy az elkövető összehangolja-e az applikációkat.⁵⁰³ Ezek olyan tényezők, amelyekkel nem számolnak az elkövetői csoportok, egy-egy kattintással viszont a digitális nyomaikat otthagyták. Másik példát említve az esettanulmányok kapcsán, hogy a jófogás weboldalon történt regisztráció során, az elkövető a saját telefonos elérhetőségét adta meg, így az elkövető kiléte nyilvánvalóvá vált a szükséges adatkéréseket követően. Kiemelendő, hogy a KR NNI VVH által pénzügyi profilalkotás képességek kerültek kialakításra, de jelenleg folyamatban van az online fizetési rendszereket érintő elemzési készségek és a pénzügyi hírszerzési képességek fejlesztése.⁵⁰⁴ Megállapítható tehát, a digitális nyomok esetében, hogy az elkövetők a legtöbb esetben nem számolnak olyan tényezőkkel, amelyek az általuk jól felépített bűncselekményt, pár másodperc alatt lerombolhatják, ahhoz elég például egy regisztráció saját névvel, vagy a simple pay szolgáltatás alkalmazása, így válva ismertté a hatóságok előtt.

Összegzés

Konklúzióként elmondható, hogy a bűnelkövetők által ismert és alkalmazott elkövetési módszerek nem minden esetben sikeresek. A kibertérben rejlő kihívások a nyomozó hatóságok számára feladja a leckét, viszont, ha felismerjük azt, hogy milyen pénzügyi profilkészítést segítő tényezők vannak, a kibertérben vagy azon kívül is, akkor azok alkalmazása által sikeres

⁵⁰² Csziner Zoltán (2019): Az OSINT határai. Nemzetbiztonsági Szemle, 7. Évfolyam. (2019) 2. Szám. 21. old.

⁵⁰³ Nyitrai Endre: A bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzése. 2020. Forrás: <http://ugyveszeklapja.hu/?p=2868#easy-footnote-bottom-30-2868> (A letöltés dátuma: 2021. április 10.)

⁵⁰⁴ Nagy Richárd-Vári Vince (2021): Új irányok a vagyonvisszaszerzésben. Belügyi Szemle. 69. Évfolyam. (2021) 4. Szám. 585. old.

és hatékony nyomozást lehet végezni. Ahhoz, hogy eredményes vagyonfelderítések, illetve vagyonvisszaszerzések legyenek mindenképp a jövőbemutató módszertani útmutatókat kell alkalmazni, valamint biztosítani kell a nyomozó hatóságok tagjai számára a pénzügyi profilkészítés minden elemének megismerését, majd alkalmazását. Ezeken kívül, az információk akadály nélküli áramlását, valamint az együttműködést is biztosítani kell a pénzügyi profilalkotás valamennyi résztvevője számára. Tanulmányomat egy olyan idézettel zárom a Promenád a gyönyörbe című filmből, amely megmutatja, hogy miért is olyan izgalmas és jelent kihívást a bűnös vagyon felderítése, illetve visszaszerzése, mint a pénzügyi profilkészítéssel párhuzamosan végzett tevékenység: „Minden nagyobb vagyon mögött egy hazugság árnyéka rejtőzik. Ezt hívják üzletnek.”.

Felhasznált szakirodalom

1. Csizner Zoltán (2019): Az OSINT határai. Nemzetbiztonsági Szemle, 7. Évfolyam. (2019) 2.
2. Szám. 19-31. old.
3. Gyaraki Réka Eszter (2019): A számítógépes bűnözés nyomozásának problémái. PhD értekezés. 2019. Forrás: <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/gyaraki-reka/gyaraki-reka-muhelyvita-ertekezes.pdf> (A letöltés dátuma: 2021. május 17.)
4. Kelemen József (2018): A büntetendő cselekményből származó vagyon elvonásának célja, elmélete és elvei. Büntetőjogi Szemle, 2018/1. Szám. 43–47. old.
5. Kovács István (2017): Magyarország határain átnyúló szervezett bűnözés és prostitúciós bűncselekmények a schengeni térségben, különös tekintettel a SOCTA és EUROSTAT értékelésére. Határrendészeti Tanulmányok. 2017/1. Szám. 82-161. old.
6. Kovács István (2020): Relationships between the Arab occupation and the concept of the mafia with special reference to the Arab clans operating in Germany. Criminal Lawyer. 2020/248. Szám. 17-37. old.
7. Le. V. (2012): Organised Crime Typologies: Structure, Activities and Conditions. International Journal Criminology and Sociology, 2012/1. Szám. 121-131. old.
8. Nagy Richárd-Vári Vince (2021): Új irányok a vagyonvisszaszerzésben. Belügyi Szemle. 69. Évfolyam. (2020) 4. Szám. 579-593. old.
9. Nyeste Péter (2016): Speciális nyomozási tevékenységek az Európai Unió tagállamaiban. Belügyi Szemle. 64. Évfolyam. (2016) 3. Szám. 16-43. old.
10. Nyeste Péter-Nagy Ivett (2021): A bűnügyi hírszerzés az elméletben és a gyakorlatban. Rendőrségi Tanulmányok, IV. Évfolyam. (2021) 1. Szám. 4-21. old.
11. Nyitrai Endre (2018): Az interoperabilitási e-nyomozás alapjai. Belügyi Szemle, 66. Évfolyam. (2018) 10. Szám. 108-121. old.
12. Nyitrai Endre: A bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzése. 2020. Forrás: <http://ugyeszeklapja.hu/?p=2868#easy-footnote-bottom-30-2868> (A letöltés dátuma: 2021. április 10.)
13. Study on paving the way for future policy initiatives in the field of fight against organised crime: the effectiveness of specific criminal law measures targeting organised crime (Final Report, European Commission)
14. White Paper on transnational organised crime, European Committee on crime problems (CDPC), Strasbourg, 28 May 2014.
15. Zsigmond Csaba (2020): A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bűnszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig. Belügyi Szemle. 68. Évfolyam. (2020) 10. Szám. 61-80. old.

Jogsabályok és szabályzók

16. 20/2018. (V. 31.) ORFK utasítás a bűncselekményekből származó jövedelmek és a bűncselekményekhez kapcsolódó egyéb javak felkutatása, azonosítása és a vagyonbiztosítás érdekében teendő feladatokról
17. 329/2007. (XII. 13.) Kormány Rendelet a Rendőrség szerveiről és a Rendőrség szerveinek feladat- és hatásköréről
18. 2012. évi CLXXX. törvény az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről
19. Európai Unió Tanácsának 2007/845/IB (2007. december 6.) számú határozata

Nemzetközi rendészeti békefenntartó, válságkezelő missziókban szerzett vezetés-irányítási tapasztalatok

Absztrakt

Hivatásos szolgálatomat 1990-ben kezdtem, jelenleg a Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ Béketámogató és Külszolgálati Osztályán teljesítek szolgálatot nemzetközi rendészeti - főként nemzetközi válságkezeléssel kapcsolatos - képzések tervezésével, szervezésével foglalkozom és az Európai Unió Rendőri és Civil Szolgálatok Képzési Program (European Union Police and Civilian Training – EUPCST⁵⁰⁶) magyarországi project koordinátora vagyok. Hazai szakmai tapasztalataim mellett három alkalommal összesen 3 évet töltöttem eddig nemzetközi rendészeti békefenntartó, válságkezelő missziókban a Közel-Keleten és a Balkánon. Szeretnék rövid összefoglalást nyújtani, arról, hogy a különböző nemzetközi küldetésekből, ahol gyakran több tucat ország rendőrei, rendészeti szakemberei dolgoznak együtt milyen vezetés-irányítási tapasztalatokat, ismereteket szereztem. A többnemzeti kötelékben végrehajtott rendészeti műveletek vezetés irányítási módszerei, rendszerei mennyire térnek el a hazai gyakorlattól, vagy egyeznek meg azzal.

Kulcsszavak: békefenntartás, misszió, rendőrség, vezetés-irányítás

Gábor Németh⁵⁰⁷

Leadership and management experience in international law enforcement peacekeeping and crisis management missions

Abstract

I started my professional career in 1990, currently I am serving in the Hungarian Police Education and Training Centre Peace Support and Foreign Deployment Department. I am dealing mostly with international crises management related trainings. I am also the Hungarian project coordinator of European Union Police and Civilian Training (EUPCST) initiative. Besides my professional law enforcement experience in Hungary, I have spent altogether 3 years in international peacekeeping and crisis management missions in the Middle East and the Balkan regions. In my article, I would like to give a brief overview about of my managerial experience and knowledge I have gained in various international missions, where police and other law enforcement officers coming from different countries must work together effectively. I would also present the managerial systems and methods of the international missions and what are the similarities and differences of command and control system of the multilateral missions and domestic ones.

⁵⁰⁵ r. alezredes, kiemelt főelőadó, Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola hallgatója, e-mail: nemethgabi@rokk.police.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6370-0448>

⁵⁰⁶ Forrás: <https://english.defensie.nl/topics/international-cooperation/other-countries/eupst-ii> (A letöltés ideje: 2020.12.08.)

⁵⁰⁷ police lieutenant-colonel, senior coordinator, Police Education and Training Centre, PhD student at The National University of Public Services Law Enforcement Doctorial School, e-mail: nemethgabi@rokk.police.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6370-0448>

Keywords: *peacekeeping, mission, police, leadership*

Bevezetés

Hivatásos pályafutásom 1990-ben kezdődött. Az elmúlt több mint harminc évben, beosztottként a végrehajtásban, majd beosztott vezetőként, később törzstisztként teljesítettem szolgálatot különböző beosztásokban a határőrségnél, annak megszűnése után a rendőrségnél. Hazai szolgálati feladataim ellátása mellett, belügyminiszteri vezénnyel⁵⁰⁸ három alkalommal összesen három évet töltöttem eddig nemzetközi, rendészeti békefenntartó, válságkezelő missziókban a Közel-Keleten és a Balkánon. Írásomban szeretnék rövid összefoglalást adni, arról, hogy a különböző nemzetközi küldetésekben milyen vezetés-irányítási tapasztalatokat, ismereteket szereztem, illetve a külföldön tapasztalt vezetés-irányítási gyakorlatok mennyire térnek el a hazaitól, illetve egyeznek meg azzal.

MFO Sinai Misszió

A Nemzetközi Erők és Megfigyelők – Multinational Force and Observers (továbbiakban: MFO) missziót az amerikai támogatással Egyiptom és Izrael között kötött, Camp Davidban⁵⁰⁹ aláírt békeszerződés előírásai betartásának megfigyelésére, ellenőrzésére, esetleges megsértésének megakadályozására hozták létre. Feladatát légi, földi, tengeri statikus és mobil megfigyelő tevékenységek kombinálásával végzi.

Magyarország szerepvállalása az MFO misszióban:

Magyarország, a nemzetközi szervezet felkérését elfogadva, a holland kontingenst váltva, 1995. és 2015. között – a 82/1995 (VII. 6.) OGY határozat⁵¹⁰ alapján – egy 42 fős, vegyes összetételű (HM és BM), katonai rendészeti feladatokat ellátó kontingenssel (Katonai Rendész Egység – Force Military Police Unit, továbbiakban: FMPU) vett részt az MFO misszióban. A kontingens összetétele: 26 fő katona és 16 fő rendőr (2007. év végéig határőrök is). Az MFO-ban megvalósuló rendőri-katonai együttműködés jó példa a rendvédelmi és a katonai képességek kiegyensúlyozott arányban történő megjelenésére a nemzetközi közösség válságkezelő tevékenységében. A felkészítést, kiválasztást, a műveleti területen való feladatellátást és annak logisztikai biztosítását, a telepítést, a pénzügyi elszámolást a „Honvéd Vezérkar főnöke és az országos rendőrfőkapitány között a Sínai-félszigeten állomásozó Multinacionális Erők és Megfigyelők békefenntartó misszió Magyar Kontingens vonatkozásában” készült együttműködési megállapodás szabályozta.

A magyar kontingens feladatrendszer, működése:

⁵⁰⁸ 2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500042.tv> (A letöltés dátuma: 2021.05.12.)

⁵⁰⁹ The Camp David Peace Accords. Forrás: <https://www.peaceau.org/uploads/camp-david-accords-egypt-1978.pdf> (A letöltés dátuma: 2021.04.23.)

⁵¹⁰ A 82/1995 (VII. 6.) Országgyűlési határozat.

Forrás: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=995h0082.OGY> (A letöltés dátuma: 2021.04.16.)

A katonai rendész alegység a misszió mindkét táborában jelen volt⁵¹¹. Az Északi Táborban, El-Gorah-ban 29 magyar katona és rendőr/határőr, a Déli Táborban, Sharm el-Sheikh-ben pedig 13 katona és rendőr/határőr teljesített szolgálatot.

A váltásos munkarendben dolgozók négy szolgálati csoportba osztva, napi három váltásban, a hét minden napján, huszonnégy órában biztosították a táborokon belüli rendészeti feladatokat, illetve a táborokon kívül baleseti, bűnügyi – amennyiben az adott incidensben a misszió tagja is érintett volt – helyszínelési, konvoj kíséresi, személyvédelmi feladatokat láttak el.

A BM és MH állomány közötti munkamegosztás a speciális szakmai tapasztalatokat megkövetelő beosztások szerint került kialakításra. Állandó rendőri beosztások a kontingensparancsnok-helyettesi, a nyomozócsoporthoz vezetői, nyomozói, valamint helyszínelői beosztások. Állandó katonai beosztások a kontingensparancsnoki, összekötő tiszti, pénzügyi tiszti és az ellátó tiszthelyettesi beosztások voltak.

A katonai rendész alegység által vizsgált ügyek nagy részét a közlekedési balesetek tették ki.

Azon kívül az egység tagjainak egyéb szabálysértések, bűncselekmények, rendkívüli események esetén kellett intézkedniük. Ezek általában az MFO szabályait sértő viselkedési, öltözködési normák be nem tartása, gyorsajtás, egyéb közlekedési szabálysértések, okirat hamisítás, kábítószerrel kapcsolatos cselekmények, kisebb vagyon elleni bűncselekmények voltak.

A magyar katonai rendész alegység munkáját segítette, támogatta az Északi táborban a fidzsi szigeteki és a kolumbiai, a déli táborban pedig az amerikai zászlóaljakból az FMPU-hoz vezényelt 2-3 fő katonai rendész. Ők a magyar társaikkal közösen, magyar parancsnokság alatt láttak el szolgálati feladatokat.

Jómagam 2006. március 08. és 2007. március 21. között teljesítettem szolgálati feladatokat az MFO magyar kontingensében. Ebből 9 hónapot az Északi táborban, mint ügyeletes tiszt és 3 hónapot a Déli táborban, mint csoport parancsnok. Az FMPU vezetés-irányítási szempontból sok mindenben különbözött a hazai rendszertől⁵¹². Egy kvázi háborús⁵¹³ területen adott nemzetközi misszió nem „bír el” egy bürokratikus vezetés-irányítási rendszert. Adott eseményekre a legtöbbször helyben, azonnal reagálni kell, emiatt a beosztott parancsnokoknak, pl. a váltásparancsnoknak vagy az ügyeletes tisztnek sokkal nagyobb önállósággal kellett dolgoznia. A napi feladataim közé tartozott a táboron belüli közrendvédelmi tevékenység, járőr szolgálat tervezése, szervezése, irányítása. Itt meg kell jegyezni, hogy az MFO teljes hivatásos személyi állománya profi katona, rendőr volt, ezért nem voltak gyakoriak a közrendet sértő cselekmények. A hétvégeken néha egy-két fő több alkoholt fogyasztott a kelleténél, és magáról megfedkezve botrányosan viselkedett. Viszont komoly kihívást jelentett a táborokon kívüli konvoj műveletek tervezése, szervezése és irányítása. Bár a két ország között a békemegállapodás megkötése után normalizálódott a helyzet, de a határövezet egyiptomi oldalán a kétezres évek eleje óta egyre erősödött a különböző iszlám

⁵¹¹ A feladatokat 2015-ben a Kanadai Katonai Rendőrség vette át.

⁵¹² Kovács Gábor (2014): A rendészeti szervezetekben lejátszódó vezetési folyamatok. In: Horváth József (szerk.) Kovács, Gábor (szerk.): A rendészeti szervek vezetés- és szervezésmélete. Budapest, Nemzeti Közszerzői Egyetem, 57-92 old.

⁵¹³ Iffat Idris (2017): Sinai Conflict Analysis. University of Birmingham.

Forrás: [https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/049%20Sinai%20Conflict%20Analysis%20\(new%20K4D%20template\).pdf](https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/049%20Sinai%20Conflict%20Analysis%20(new%20K4D%20template).pdf) (A letöltés dátuma: 2021.04.09.)

szélsőséges – Muzulmán Testvériség⁵¹⁴, Anshar Bait al Maghdis⁵¹⁵, stb – csoportok tevékenysége.

A 2004-es évtől kezdődően több robbantásos merényletet kíséreltek meg az MFO konvojai ellen. A félsziget északi részén a Gáza övezettel határos területen csak konvojban mozoghattak az MFO járművek. A konvojok kísérésének irányítását gyakran bízták az FMPU-ra. Ilyen esetekben a konvojparancsnok egy személyben volt felelős a biztosítás tervezéséért, szervezéséért, irányításáért. Az aktuális biztonsági helyzettel kapcsolatos információkat, a releváns hírszerzési adatokat a műveleti központ osztotta meg a konvoj parancsnokkal. A kapott információk alapján a parancsnok önállóan döntött a konvoj összeállításáról, a konvoj útvonaláról, alternatív utak kijelöléséről, az összeköttetés és a jelentések rendjéről.

Ami alapvető különbség volt a hazai és az MFO vezetés-irányítási rendszere között, hogy a hazai gyakorlattól eltérően a parancsnokoknak sokkal nagyobb döntési szabadsága és mellette felelősége volt. Ha bármilyen esemény történt a terepen, táboron kívül, a legtöbb esetben a helyszínen lévő parancsnoknak kellett gyors és szakszerű döntést hozni, nem volt idő és lehetőség arra, hogy a felettese utasítására várjon.

Néha előfordult, hogy a misszió belül katonai vezetők, még ha jó szándékkal is, vagy a jogszabályok hiányos ismerete miatt, de a rendfokozatukra, beosztásukra való hivatkozással olyan utasításokkal, igényekkel léptek fel az FMPU felé, amelyek jogszabály ellenesek voltak. Konkrét példa: egy esetben hétvégén, éjszaka történt egy szexuális zaklatás. A feltételezett elkövető az egyik misszióban résztvevő ország tisztje, a sértett egy másik ország tiszthelyettese. Zajlott a sértett meghallgatása, amikor megjelent a két érintett ország kontingenseinek parancsnoka, mindketten alezredek és azt akarták elérni, hogy részt vehessenek a meghallgatáson. Én ügyeletestiszti szolgálatot láttam el és tájékoztattam őket, hogy nem vehetnek részt a meghallgatáson. Egyikük felhívta a figyelmemet, hogy szerinte ő, alezredeként utasíthat engem, főhadnagyot, arra, hogy engedjem be őket a meghallgatásra. Én jelentettem neki, hogy a parancsa nem írhatja felül egy büntetőeljárás jogi szabályait, a meghallgatáson való részvételük jogszabály ellenes. Elmondtam továbbá, hogy a vizsgálat lezárulta után az érintett nemzeti kontingensek megkapják a szükséges anyagokat, azokból tájékozódhatnak.

A húsz év alatt több száz magyar katona, rendőr, határőr szolgált együtt az MFO misszióban és munkájukkal hozzájárultak az MFO táborain belül és a misszió működési területén a közrend, közbiztonság fenntartásához. Értékes szakmai tapasztalatokat szereztek egy idegen ország területén, többnemzeti kötelékben végrehajtott rendészeti feladatok ellátásában.

Az Európai Unió Jogállamiság Missziója (European Rule of Law Mission in Kosovo - EULEX Kosovo)

⁵¹⁴ Béres János (2008): Napjaink Muszlim Terrorizmusának Gyökerei és Visszaszorításának lehetőségei (PhD) értekezés. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, 59-63. old.
Forrás: <https://nkerepo.uninke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12111/ertekezes.pdf;jsessionid=F8DA6EFE6524847FE5B24552E62DDB11?sequence=1> (A letöltés dátuma: 2021.04.24.)

⁵¹⁵ Country Reports on Terrorism (2018): Foreign Terrorist Organizations: Islamic State-Sinai Province.
Forrás: <https://www.refworld.org/docid/5bcf1f3ec.html> (A letöltés dátuma: 2021.05.09.)

Az Európai Unió a Közös Biztonság és Védelem Politika (továbbiakban CSDP⁵¹⁶) égisze alatt egyre nagyobb szerepet tölt be a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában, a válságövezetek stabilitásának helyreállításában. Jelenleg három kontinensen 17 katonai és/vagy polgári EU művelet és misszió működik⁵¹⁷, elősegítve a konfliktus sújtotta övezetek újjáépítését, a közigazgatás, közrend helyreállítását, a biztonsági szektor reformját, a jogállamiság alapfeltételeinek megteremtését. A fent említett missziók közül kiemelt jelentőséggel bír a 2008-óta Koszovóban működő jogállamiságot támogató misszió (továbbiakban: EULEX Kosovo).

A tagállamok között teljes az egyetértés abban, hogy a Balkán stabilitása, biztonsága Európa számára létfontosságú kérdés, mind társadalmilag, mind gazdaságilag.

Az EULEX indítását az Európai Tanács 2007. december 14-i ülésén hagyták jóvá az EU állam- és kormányfői és a misszió 2008. február 04-én jóváhagyott közös akcióterv alapján kezdte meg működését⁵¹⁸.

Az EULEX Kosovo az eddigi legnagyobb polgári⁵¹⁹ válságkezelési missziója az Európai Uniónak. Célja, hogy az immár független⁵²⁰ Koszovónak segítsen a jogállami keretek kiépítésében, a szervezett bűnözés, korrupció, a feketegazdaság visszaszorításában. A misszió teljes létszáma a 2008–2012 közötti időszakban kb. 3000 fő volt. Ebből az Európai Unió tagállamai és a misszióhoz csatlakozott nem EU-s országok, úgynevezett hozzájáruló partnerek – Egyesült Államok, Norvégia, Svájc, Kanada és Törökország – elhatározása alapján 2210 rendőrt, vámost és polgári igazságügyi szakértőt ajánlottak fel az EULEX Kosovo misszióba⁵²¹. Ezenkívül a misszió munkáját támogatta kb. 1100 helyi alkalmazott, tolmácsok, logisztikai kiszolgáló személyzet. A misszió szerkezetileg a koszovói rendészeti és igazságügyi szervezetek mintájára, ahhoz alkalmazkodva tagozódott. Az évek során a misszió létszáma, a befejezett projecteknek köszönhetően folyamatosan csökken, jelenlegi létszáma kicsit több mint ötszáz fő. A misszió jelenlegi mandátuma - amelyet évente a tagországok konszenzusán alapulva hosszabbítanak meg - 2021. június 14-ig szól.

Jómagam 2008. április 20 és 2009. április 20. közötti időszakban teljesítettem szolgálatot a misszió határrendészeti osztályán.

Az EULEX Határrendészeti Osztály

Az osztály fő feladata volt a helyi határrendőrség munkájának támogatása az EU standardoknak megfelelő határrendészeti, idegenrendészeti rendszer kialakításában. Koszovó az illegális migráció, a fegyver-, lőszer-, kábítószercsempészet, emberkereskedelem fő balkáni

⁵¹⁶ Csiki Tamás (2014): Az Európai Tanács közös biztonság- és védelempolitikai csúcstalálkozójának háttere és eredményének értékelése. Budapest, Nemzet és Biztonság 2014/1. szám 48–63. old.

Forrás: http://real.mtak.hu/120656/1/nb_2014_1_06_csiki_tamas.pdf (A letöltés dátuma: 2021.05.11.)

⁵¹⁷ Jelenlegi EU válságkezelő missziók. Forrás: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/430/military-and-civilian-missions-and-operations_en (A letöltés dátuma: 2021.04.12.)

⁵¹⁸ Council Joint Action 2008/124/CFSP

Forrás: https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/WEJointActionEULEX_EN.pdf

(A letöltés dátuma: 2021.04.23.)

⁵¹⁹ A nemzetközi gyakorlatban minden tevékenység polgári, amit nem katonai erők hajtanak végre.

⁵²⁰ Az EU tagországok között sincs egységes álláspont Koszovó függetlenségével kapcsolatban. Spanyolország, Románia, Szlovákia, Ciprus, Görögország nem ismeri el Koszovót független államként.

⁵²¹ A felajánlott teljes létszámot sohasem sikerült feltölteni.

útvonalán fekszik, illetve maga az ország is migráció kibocsátó. Szinte az ország egész határszakasza erdős, hegyes, nehezen járható, ideális terep az illegális tevékenységek rejtésére. Korábban a csempészek a nehezen járható hegyi utakon ritkán számíthattak ellenőrzésre, mivel a helyi határrendőrség nem rendelkezett elegendő létszámmal. Hiányoztak a megfelelő technikai eszközök, éjjellátók, hőkamerák, lépésérzékelők, amelyek hatékonyan segíthetik a határőrizeti munkát. Az határátkelőhelyek és a központi adatbázis között nem volt közvetlen online kapcsolat. A személyeket határátlépésnél nem tudták priorálni az útlevélkezelők. Az utasok adatait rögzítették, de az csak egyfajta statisztika volt. Bármilyen gyanú esetén, az államhatáron feltartóztatott személyeket telefonon keresztül a pristinai központban lehetett csak adatbázisokban ellenőrizni, ami sok időt vett igénybe. A misszió egyik fő célkitűzése az integrált határigazgatási rendszer (Integrated Border Management – továbbiakban: IBM) egész országra kiterjedő kiépítése volt, amit sikerült elérni. Az EULEX egyik legnagyobb eredményének tartom, hogy 2012-re kiépült az IBM⁵²². A misszió indulása után négy évvel kiépült az országosan elérhető körözési és határregisztrációs rendszer. Megvalósult az egymegállásos ellenőrzési rendszer a határátkelőhelyeken, beleértve a szerb viszonylatot is.

A misszióban töltött egy év alatt tanácsadói beosztást – a Határrendőrség Északi Régió Parancsnokság⁵²³ műveleti tervezésért felelős egységének tanácsadója – töltöttem be, illetve a határátkelőhelyeken szolgáló nemzetközi állomány vezetőit kellett szakirányítani, szakmai tanácsokkal támogatni. Az Északi Régió Parancsnoksága felel a koszovói-szerb közös adminisztrációs határvonal⁵²⁴ őrizetéért. A kb. 400 km. hosszú határszakasz erdős, hegyes (1100-1500 m magas hegyek), nehezen járható, télen 20-100 cm hó borítja, tavasszal, ősszel erősen felázott, ezért ebben az időszakban különösen nehezen járható terep. A zöld határt egy század erejű egység (4 szakasz) őrizte kb. 100-110 fővel, a négy közúti átkelőhelyen (kapu vagy angolul gate)⁵²⁵ és egy vasúti átkelőhelyen folyik a személy és áruforgalom ellenőrzése. Az átkelőhelyeken összesen kb. 250 helyi határrendőr teljesít szolgálatot. Munkájukat támogatta a határ őrizetében a NATO Koszovóban állomásozó erői (továbbikában: KFOR) négy lövésszázadnyi erővel és néhány tucat végrehajtói jogosítványokkal is felruházott, az EULEX állományába tartozó nemzetközi rendőr, csendőr, határőr. A feladatellátást tovább nehezítette, hogy a határvonalat csak térképen jelölték ki, a terepen nem. Mivel Szerbia nem ismeri el Koszovó függetlenségét, így azt sem, hogy azt határvonal válassza el Szerbiától. A háború alatt a jelenlegi határvonal mentén, annak közelében húzódott a frontvonal. A konfliktus idején lerakott aknákról, robbanócsapdákról nem készültek térképvázlatok, feljegyzések, így azok pontos helyét nem lehetett tudni. Az aknák és a határjelek hiánya miatt sem a nemzetközi erők, sem a helyi rendőrség nem közelítette meg a határvonalat, nehogy szerb területre, vagy aknamezőre tévedjenek. Így a csempészek és más illegális tevékenységet végzők, akik jól ismerték a terepet, szinte háborítatlanul dolgozhattak.

Koszovóban szerzett tapasztalatok

⁵²² Skënder Përteshi, Valdrin Grainca, Florentina Hajdari (2010): Integrated Border Management in Kosovo. Pristina, Forum for Security. Forrás: <http://www.qkss.org/en/Policy-Papers/Integrated-Border-Management-in-Kosovo-84> (A letöltés dátuma: 2020.12.11.)

⁵²³ A mi fogalmaink szerint kb. a korábbi határőrigazgatóságnak felel meg.

⁵²⁴ A szerb fél nem ismeri el Koszovót független, önálló országgént, így a két országot elválasztó határvonalat sem tekinti államhatárnak.

⁵²⁵ A szerb fél nem járul hozzá a határátkelőhely név használatához.

Ahogy már korábban említettem, mivel tanácsadói beosztást töltöttem be, ezért közvetlen vezetői teendőket csak kis részben kellett ellátnom. A munkám nagy részét a régióparancsnokság vezetőinek mentorálása, részükre tanácsadás, képzések tartása tette ki. Rendszeresen részt vettem a helyi rendőri vezetők által tartott munkaértekezleteken, eligazításokon. Több hiányosságot tapasztaltam a szolgálati tevékenység tervezése, szervezése, irányítása során. A hiányosságok legfőbb oka a tapasztalatlanság volt, ami abból fakadt, hogy az önálló Koszovói rendőrség csak 9 évvel korábban, 1999-ben alakult meg. Annak működését a függetlenség egyoldalú kikiáltásáig, 2008-ig nemzetközi rendőri vezető, az ENSZ Koszovói Ideiglenes Igazgatási Misszió – United Nations Interim Mission in Kosovo (továbbiakban: UNMIK) rendőri parancsnoka irányította. A helyi rendőri vezetők „szárnypróbálgatásainál” lehettem tanácsadó. Hatékonyan tudtam segíteni a munkájukat a magyar tapasztalatok megosztásával. Kérkezésem után kollégáimmal – egy-egy amerikai, olasz és osztrák rendőr – megvizsgáltuk a helyi szolgálattervezési, szervezési és irányítási gyakorlatot. Kiderült, hogy a határrendészeti tevékenység tervezése, szervezése, irányítása nagyrészt ad-hoc jellegű. A tevékenység tervezése során nem, vagy csak kismértékben támaszkodtak hírszerzési vagy a végrehajtó állománytól beérkezett információra. A határrendészeti operatív helyzet elemeit (évszak, napszak, időjárás, terepviszonyok, saját erők-eszközök helyzete, jogsértő személyek fő mozgásirányai, elkövetési módszerek, stb.) nem értékelték. Először képzéseken, eligazításokon meg kellett ismertetni a vezetőkkel az integrált határellenőrzés működését, az információkon alapuló rendészeti műveletek tervezését, szervezését, irányítását. A határrendészeti operatív helyzet elemeinek értékelésén alapuló műveleti tervezés, szervezés, irányítás alapjait kellett megtanítani. Elsőként javaslatot tettünk a létező, de kis létszámú (akkor 3 fő) határrendészeti bűnügyi felderítő egység bővítésére, az alegységektől beérkező napi, heti, havi jelentések elemzésére, értékelésére és az abból levont következtetések alapján történő művelettervezésre. A helyi vezetők minden javaslatunkat nyitottan, támogatólag fogadták, ennek köszönhetően néhány hónap elteltével nőtt a jogsértő cselekményeket elkövető személyek (tiltott határátlépés, ember, áru, kábítószer, fegyver csempészet, illegális fakitermelés⁵²⁶ a határterületen) elfogásának száma.

A másik számomra nagyon érdekes tapasztalat volt, a heti parancsnoki eligazításon való részvétel. Ezeken az eligazításokon a beosztott vezetők (átkelőhely parancsnokok, a mobil szakaszok parancsnokai, a régió törzstisztjei, felderítő csoport vezetője) beszámoltak az elmúlt héten végrehajtott feladataikról, majd a régió parancsnoka meghatározta a következő hét fő feladatait. A négy átkelőből kettő a Mitrovicától északra a szerbek lakta területeken helyezkedik el és a mobil szakaszokból kettő szintén ott látja el szolgálati feladatait. Ezen egységek tagjai szerb nemzetiségűek, akik a Koszovói Rendőrség állományában teljesítenek szolgálatot, annak egyenruháját viselik, onnan kapják járandóságukat, de az önálló Koszovót, mint országot nem ismerik el. Ha éppen a napi politikai kapcsolatokban „mosolyszünet” volt Belgrád és Pristina között – abban az időben elég gyakran – akkor ezek a rendőrök nem jelentek meg az eligazításon. Amikor minden érintett jelen volt az eseményen, akkor egy addig soha nem látott szóbeli kommunikációs formával, kavalkáddal találkoztam. Az albán nemzetiségű parancsnok

⁵²⁶ A Fact-Finding Study (2009): Illegal logging activities in Kosovo.

Forrás: http://illegallogging.rec.org/publications/K_IL%20Fact%20Finding_Final.pdf
(A letöltés ideje: 2021.04.23.)

és albán nemzetiségű beosztott vezetők albán nyelven adták elő mondandójukat, amire a szerb tisztek szerbül válaszoltak, kiegészítéseket tettek és fordítva. Mindenki értett mindenkit, de az erős nemzeti büszkeség miatt senki nem használta a másik nemzetiség nyelvét. Ez csak számomra, illetve a tolmácsom számára okozott problémát, mivel, ő fiatal volt, az iskolában már nem tanulta a szerb nyelvet így azt nem értette. Emiatt, ha szerb tiszteknél volt a szót, a mondandójukat egyik szerbül jól beszélő albán kollégájuk albánul elmondta a tolmácsomnak, aki azt lefordította nekem angolra.

Hivatali időn kívül a beosztottak ellenőrzése sem volt egy bevett gyakorlat a Koszovói határrendőrségnél. Egészen addig, amíg az egyik szakaszparancsnok – aki egyébként korábban a Jugoszláv időkben a belgrádi katonai akadémián végzett és a jugoszláv néphadsereg alezredese, zászlóaljparancsnok volt, az albán szerb konfliktus kitörésekor dezertált és átállt a felkelők oldalára – egy alkalommal éjszaka saját elhatározásból kiment, hogy ellenőrizze a beosztottjait. Megállapította, hogy az éjszaka folyamán hat főnek kellett volna szolgálatot teljesíteni a „Mutivoda”⁵²⁷ átkelőhely közelében, a határvonal mentén. Az éjszakai szolgálatra beosztottak közül mindenki az otthonában aludt, a feladatellátást nem kezdte meg. Az ügyeletes tiszt az eligazító könyvet meghamisította, elkönyvelte, hogy a hat fő az eligazításnak megfelelően megkezdte járőrszolgálatát. Számomra úgy tűnt, hogy ez a fajta éjszakai „szolgálatellátás” bevett gyakorlat lehetett korábban. Az ügynek nem lettek súlyos következményei, legalábbis részünkre nem adtak ezzel kapcsolatos információkat. A fent említett esemény után a parancsnokoknak meghatározták a heti legalább egyszeri, rendszeres, váratlan ellenőrzést, amelyek során a beosztottak feladatellátását ellenőrizték.

Érdekes volt azt is megtapasztalni, ahogy egy-egy felmerülő problémára a különböző társadalmi, kulturális háttérrel rendelkező rendőrök a nemzetközi misszió belül, hogyan reagáltak. Egy alkalommal 2008. év karácsonya előtt az esti órákban kézigránát robbant Mitrovica északi részén a várost Leposavic-al összekötő út közelében. Ezt az utat használták a „Gate 1 Jarinje”⁵²⁸ átkelőhelyen szolgálatot teljesítő EULEX állományaiba tartozó nemzetközi rendőrök, azon haladva jutottak el a kb. 50 km-re található átkelőhelyre a szolgálat megkezdése előtt és vissza annak letelte után⁵²⁹. Az esemény után azonnal egyeztetünk és az egyik Nyugat-Európai országból – ahol a közterületen szolgálatot teljesítő rendőri állomány nagy része fegyvertelen – érkező rendőri vezető azonnal kijelentette, hogy szerinte fel kell függeszteni a nemzetközi erők határrendészeti tevékenységét Észak-Koszovóban, mert az túl veszélyes. A másik kolléga, aki egy olyan országból érkezett, ahol a rendőr oldal fegyverén kívül a járőrökocsiban sorozat lövő fegyver is van. A hazájában gyakori a szolgálat közbeni fegyverhasználat, ő nem értette, hogy miért kellene bármilyen tevékenységet is felfüggeszteni, hiszen „csak egy” kézigránát robbant. Végül én lettem a mérleg nyelve. Elmondtam, hogy kevés információ áll rendelkezésünkre ahhoz, hogy jó döntést hozzunk. Először tisztázzuk mi történt pontosan és utána tudunk megfelelő döntést hozni. Az estét, kora éjszakát azzal töltöttük, hogy beszereztük az incidensről az összes elérhető információt a helyi rendőrségtől, a misszió biztonsági szolgálatától, a NATO KFOR erőitől. Kiderült, hogy a kézigránátos támadás egy szervezett bűnözéshez köthető elszámolási vita következménye volt, – ahol személyi sérülés

⁵²⁷ Az átkelőhely Észak-Kelet Koszovóban, a szerb-koszovói adminisztratív határvonalon működik.

⁵²⁸ Az átkelőhely Észak Koszovóban, a szerb-koszovói adminisztratív határvonalon működik.

⁵²⁹ A biztonsági helyzet miatt a nemzetközi állomány csak a várost elválasztó Ibar folyótól délre, az albán többségű területeken bérelhetett lakhatott.

nem történt – nem a nemzetközi szervezetek tagjai voltak a célpontok. Így azt a döntést hoztuk, hogy a határrendészeti tevékenységet lehet tovább folytatni, azzal a kikötéssel, hogy az EULEX határrendészei az Ibar folyótól⁵³⁰ északra szolgálati gépjárműveikkel, együtt, csak konvojban közlekedhetnek és az oda-vissza úton viselniük kell a lövedékálló mellényt és sisakot⁵³¹.

Misszió a palesztin területeken

Az EU CSDP égisze alatt működő Rafahi Határátkelőhely Működését Támogató Missziója – European Border Assistance Mission for Rafah Crossing (továbbiakban: EUBAM Rafah) 2005-ben kezdte meg működését. A misszió tagjai mentorálják, képezik, ellenőrzik a legitim Palesztin Hatóság határrendészeti, vámellenőrzési szerveinek tagjait. A küldetés célja a helyi határrendészeti és vámszervek műveleti képességeinek fejlesztése, az integrált határrendészeti rendszer kiépítésének és működtetésnek támogatása. A misszió működésének jogi alapjait, a Palesztin Hatóság, az Egyiptomi Arab Köztársaság és Izrael Állam által 2005. november 15-én aláírt „Szabad Mozgásról és Átjárásról Szóló Egyezmény”⁵³², a szerződő felek feladatait meghatározó, „Rafahi Határátkelővel Kapcsolatos Egyezményes Irányelvek”⁵³³, az Európai Unió Tanácsának 2005. december 12-én elfogadott közös akcióterve⁵³⁴,” adják. A szerződő felek megegyeztek arról, hogy a Rafahi határátkelőhelyen az EU Misszió harmadik félként, megfigyeli, ellenőrzi, támogatja a legitim Palesztin Hatóság határrendészeti és vámszerveinek munkáját, támogatja az átkelőhely nemzetközi normák szerinti működését. A misszió teljes műveleti létszáma 86 fő (jelenlegi létszám 18 fő). A kezdetekben a misszió határrendész és vám szakértői 7/24 munkarendben láttak el szolgálati feladatokat a Rafahi személyforgalmi határátkelőhelyen, a Kerem Shalom teherforgalmi átkelőhelyen, valamint a misszió összekötő irodát, Gáza városban műveleti központot működtet. A Hamasz⁵³⁵ 2007. évi gázai hatalom átvétele után a misszió az EU Tanácsának döntését követően visszavonásra került a Gáza övezetből, és csökkentett létszámmal jelenleg Izrael területén, Tel-Avivban diszlokál. Onnan látja el napi „ingázással” a Cisz-Jordániában szolgálatot teljesítő legitim Palesztin Hatóság határrendészeti és vámszervei tagjainak képzését, mentorálását. Az EU a Hamasz-t terror szervezetnek tekinti, nem ismeri el a 2007-es hatalom átvétel legitimitását, csak a Ramallahi (Cisz-Jordánia) székhellyel működő legitim Palesztin Hatóságot tekinti partnernek. A Rafahi átkelőhely jelenleg „rapszodikus” nyitvatartással működik, Az egyiptomi hatóságok a Gázából kiinduló terrorfenyegetettségre hivatkozva havi egy-két alkalommal engedélyezik az átkelőhely megnyitását, a ki-beléptest azok számára, akik előzetesen írásban bejelentik határátlépési szándékukat.

⁵³⁰ Az Ibar folyó képez egyfajta természetes határvonalat a szerbek és albánok lakta területek között. A folyótól északra szerbek, attól délre albánok élnek.

⁵³¹ Az EU CSDP missziókba vezényelt állományt, a küldő országok részéről, a nemzetközileg elfogadott USA NIJ szabvány szerinti minimum III/A védelmi fokozatú mellénnyel és sisakkal kell ellátni.

Forrás: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/099859.pdf> (A letöltés dátuma: 2021.04.23.)

⁵³² Agreed Principles for Rafah Crossing (2005).

Forrás: <https://www.eubamrafah.eu/sites/default/files/u173/Agreed%20Principles%20for%20Rafah%20Crossing.pdf> (A letöltés dátuma: 2021.04.23.)

⁵³³ The Agreement on Movement and Access (2005).

Forrás: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/5C043703E4CAF188C1257237003CE281-ocha-pse-30nov.pdf> (A letöltés dátuma: 2021.04.23.)

⁵³⁴ Council Joint Action 2005/889/Cfspof.

Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32005E0889> (A letöltés dátuma: 2021.04.23.)

⁵³⁵ Palesztin szervezet, amely nem ismeri el Izrael Állam létét. A Hamasz-t a nemzetközi közösség, az EU terrorszervezetnek tekinti, amellyel nem működik együtt.

A 2014-es év óta Hamasz és a legitim Palesztin Hatóság közötti megállapodás értelmében „többször” megalakult a „Palesztin Egységkormány”. A két fél közötti megállapodás egyik lényeges eleme volt a legitim Palesztin Hatóság tagjainak visszatérése a jelenleg a Hamasz által ellenőrzött Rafahi határátkelőhelyre⁵³⁶. Ennek megfelelően az EUBAM Rafah misszió elindította a palesztin hatóság határrendészeti szerveinek Gázába való visszatérését támogató projektjét. A projekt keretén belül képzések, EU tagországokba szervezett tanulmányutak, és technikai fejlesztések végrehajtása történik. A képzéseken, tanulmányutakon, műhelyvitákon résztvevő palesztin határrendőrök és vámós szakemberek az integrált határellenőrzésről, a határrendészeti tevékenység tervezéséről, szervezéséről, a nemzetközi normák szerinti végrehajtásáról, az emberi jogokról, az átkelőhelyek biztonságos üzemeltetéséről, az illegális tevékenységek, ember-, áru-, fegyver-, kábítószercsempészet elleni hatékony fellépés, a korrupció elleni küzdelem módszereiről kaptak, kapnak ismereteket. A palesztin szakemberek tízfős csoportja 2015-ben a misszió szervezésben és finanszírozásával Magyarországon szerezhettek tapasztalatokat a határrendészethez kapcsolódó képzési rendszerről, határrendészeti tevékenység tervezéséről, szervezéséről, a közúti, vasúti, légi, és folyami határforgalom és vámellenőrzés rendszeréről, a szomszédos országok társszerveivel való hatékony együttműködésről.

Végzett feladatok, szerzett tapasztalatok

A három misszió közül talán az EUBAM Rafah-ban töltött idő – 2014.08.01-2015.08.01. – volt a leginkább kihívásokkal teli. A biztonsági helyzetet negatívan befolyásolta a vezénylesem elején zajló Erős Szikla⁵³⁷ művelet. Amelynek több, mint kétezer halálos és több, mint tízezer sebesült áldozata volt. Az áldozatok nagyobb része palesztin. Gázában megsemmisült az infrastruktúra közel 50%-a (lakóépületek, úthálózat, vízvezeték, stb.). Tetőfokán volt a „szomszédban” zajló Szíriai polgárháború. Mindennaposok voltak az izraeliek ellen elkövetett terrorcselekmények, demonstrációk a megszállt palesztin területeken. A fentiek nagymértékben negatívan befolyásolták a misszió működését is. A gyakori légiriadók, terrortámadások miatt nem mindig élhettünk a szabad mozgás lehetőségével, ezért gyakran kellett a tervezett feladatokat halasztani.

Az egy éves vezénylesem alatt a misszióvezető határrendészeti tanácsadójaként láttam el szolgálati feladataimat. A tevékenység hasonló volt, mint Koszovóban, azzal a különbséggel, hogy az EUBAM Rafah misszióban leginkább a Palesztin Hatóság stratégia szintű vezetőit – minisztériumi, főparancsnoksági szint – kellett mentorálni, képezni. Részükre adtam tanácsokat az integrált határellenőrzési rendszer hatékony működtetéséről, modern technikai eszközök alkalmazásának lehetőségeiről a határrendészetben. A feladatellátás során sok esetben szembesültem hasonló kihívásokkal, mint Koszovóban. Az eredményes, jól működő határrendészeti tevékenység hiányának itt is az egyik legfőbb oka a tapasztalatlanság volt. Az önálló Palesztin Hatóság rendészeti szervei csak az 1993-ban aláírt oslói békemegállapodás⁵³⁸

⁵³⁶ Bár hivatalos megállapodást kötött a Hamasz és a legitim Palesztin Hatóság, arról, hogy a szervezet Gáza területén is elismeri a Palesztin Hatóságot, mint legitim kormányzatot és a közigazgatás irányítását átadja, de ez a mai napig nem történt meg. De facto az övezetet jelenleg is a nemzetközi közösség által terrorszervezetnek minősített Hamasz irányítja, kormányozza.

⁵³⁷ Az 1967-es háború óta ez volt a legvéresebb fegyveres összecsapás a két fél között.

⁵³⁸ Oslo accords

Forrás: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IL%20PS_930913_DeclarationPrinciplesnterimS elf-Government%28Oslo%20Accords%29.pdf (A letöltés dátuma:2021.04.23.)

utáni évben alakultak meg. Továbbá a gazdasági problémák miatt a palesztin rendészeti szervek nem, vagy csak kis mértékben rendelkeztek megfelelő, a szolgálat ellátást támogató technikai eszközökkel. A határrendészettel kapcsolatos különböző tevékenységeket, különböző szervezetek végzik. A határátkelőhelyek, különböző határrendészeti objektumok külső védelmét különálló szervezet látja el, a határforgalom ellenőrzést egy másik, a leendő Palesztin Állam külső szárazföldi és tengeri határait egy harmadik, jelenleg nem határrendészeti feladatokat ellátó szerve fogja ellátni a tervek szerint⁵³⁹. Minden rendészeti szervnek van saját hírszerzési egysége, az általuk megszerzett információkat minden szervezet féltve őrzi. A Közel-Keletre jellemző, hogy minden a személyes kapcsolatokon múlik. Ha jó a kapcsolat két adott szervezet vezetői között, akkor jó az együttműködés, ha nem akkor az információk sem áramolnak gyorsan. Ezt a helyi politikai vezetés is elég hamar felismerte, ezért már a 90-es években létrehozták a Palesztin Határokért és Átkelőkért Felelős Központi Hatóságot - Palestinian General Administration for Borders and Crossings (továbbiakban: GABC). A GABC-t egy államtitkár vezeti és irányítja azokat a rendészeti szerveket, amelyek a határellenőrzésben bármilyen formában is részt vesznek, beleértve a vámőrséget is. Így minden szervezet önállóan, de központi irányítás alatt végzi a saját tevékenységét, feladatait.

Saját feladataim egy részét a biztonsági helyzet miatt nem határrendészeti szakmai munka, hanem a biztonsági tiszti feladatok tették ki⁵⁴⁰. Ebben a minőségben folyamatosan kellett elemezni, értékelni a biztonsággal kapcsolatos napi jelentéseket, figyelni a médiát, felkészíteni a misszió tagjait az esetleges veszélyhelyzetek kezelésére, szervezni a konvoj műveleteket, együttműködni a helyi biztonsági erők képviselőivel.

A helyi rendészeti szervek fejlesztéseivel kapcsolatos tevékenységet teljes mértékben, a helyi vezetőkkel egyeztetve, igényeiket figyelembe véve, mi magunk – három határrendész és két vámszakértő – terveztük, szerveztük és hajtottuk végre. A tevékenységgel kapcsolatos terveket előzőleg az EU Brüsszeli központjával jóvá kellett hagyni. Azokat minden esetben elfogadták és szakmailag helyesnek tartották az EU-s döntéshozók, javaslatainkat nem bírálták felül. A biztonsági tisztként hozott döntéseimet, szintén minden esetben elfogadta a misszió vezetője.

Összegzés

Globalizált világunkban, az olyan válságövezetekből kiinduló nemzetközi biztonsági kihívások, mint a terrorizmus, szervezett bűnözés, fegyver-, áru-, kábítószercsempészet, illegálismigráció stb. ellen csak nemzetközi összefogással lehet hatékonyan fellépni. Szükség van arra, hogy az egyes országok a különböző nemzetközi szervezetekbe, a katonák mellett rendőröket, rendészeti szakembereket, civil szakértőket is vezényeljenek feladatellátásra. Így támogatva az újjáépítést, a helyi rendészeti szervek hatékonyságának növelését. A globális biztonsági kihívásokat csak nemzetközi összefogással, a probléma „gyökerénél” lehet hatékonyan kezelni. A nemzetközi rendészeti szakemberek, a hazájukban megszerzett szakmai tudásuk helyi partnereik részére történő átadásával tudnak az egyes válságövezetek stabilizálásához hozzájárulni, ezáltal csökkentve az onnan kiinduló biztonsági kihívásokat.

⁵³⁹ Jelenleg a Palesztin területek határait érdemben az Izraeli fegyveres erők őrzik.

⁵⁴⁰ Mivel nem volt a misszióknak önálló saját biztonsági tiszteje, ezért azt mindig olyan tanácsadó töltötte be, aki rendelkezik korábbi katonai vagy rendőri képzéssel, tapasztalattal.

Mindhárom nemzetközi misszióban nagyon jól tudtam hasznosítani a hazai tanulmányaim során, korábbi beosztásokban szerzett szakmai ismereteimet, vezetéselméleti és gyakorlati tapasztalatokat. A háborús övezetekben nagyon jól tudtam alkalmazni azokat a szakmai készségeket, amelyeket, a határőrségnél, valamint a helyi rendőrök, rendészeti szakemberek képzésénél, mentorálásánál, azokat az ismereteket, amelyeket a rendőrségnél szereztem.

Jól tudtam hasznosítani azokat a hazai vezetéselméleti ismereteket a műveleti tervezésben, amelyek hatékonyá teszik egy adott rendvédelmi/határrendészeti szerv működését.

Hazaérkezve, a külszolgálat alatt megszerzett tapasztalataimat itthoni környezetben is jól tudom hasznosítani jelenlegi beosztásomban, a Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ Állományában. A Közel-Keleten, Balkánon megszerzett illegális migrációval, terrorizmussal kapcsolatos szakmai ismereteim alapján állítottam össze olyan képzési programokat, amelyek segítségével hasznos tudást adhatok át, a hazai rendőri vezetőknek, a végrehajtásban dolgozó kollégáknak.

A nemzetközi környezetben szerzett szakmai ismereteket felhasználva sikeresen tervezetük, szerveztük és hajtottuk végre 2017. évben a „Jonit Effort 2017”⁵⁴¹ határrendészeti válsághelyzetet szimuláló törzsvezetési gyakorlatot. A gyakorlat keretében a Visegrádi 4 országok határrendészeti szakemberei, – összesen közel hatvan fő – együtt készült fel arra, hogy szükség esetén egy idegen, válság sújtotta ország területén hajtsa végre szolgálati feladatokat.

Felhasznált szakirodalom

1. Béres János (2008): Napjaink Muszlim Terrorizmusának Gyökerei és Visszaszorításának lehetőségei (PhD) értekezés. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. Forrás: <https://nkerepo.uninke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12111/ertekezes.pdf;jsessionid=F8DA6EFE6524847FE5B24552E62DDB11?sequence=1> (A letöltés dátuma: 2021.04.24.)
2. Boda József (2019.): Nemzetközi rendészeti szervezetek vezetése 1992–1999. Rendőrségi Tanulmányok, 2019/2. szám, 28-55. old.
3. Boda József (2020): Nemzetközi rendészeti szervezetek vezetése 1999-2010. Rendőrségi Tanulmányok, 100 éves a magyar rendőrség, különkiadás, 163-207. old.
4. Czuprák Ottó, Kovács Gábor (2017): A Szervezetvezetés Elmélete, a Közszolgálati Szervezetek Vezetésének Elméleti Alapjai. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
5. Csiki Tamás (2014): Az Európai Tanács közös biztonság- és védelempolitikai csúcstalálkozójának háttere és eredményének értékelése. Nemzet és Biztonság 2014/1. szám 48–63. old
6. Department Of Peacekeeping Operations (1995) United Nations Civilian Police Handbook. New York, United Nations.
7. Gazdag Ferenc, Remek Éva (2018): A biztonsági tanulmányok alapjai. Budapest, Dialog Campus.

⁵⁴¹ Németh Gábor (2018): Visegrad 4 Border Security Command Post Exercise "Joint Efforts 2017". Budapest, National Resilience: Opportunities and Challenges in a Changing Security Environment page 205-214.

8. Horváth József (szerk.) Kovács, Gábor (szerk.) (2014): A rendészeti szervek vezetés-és szervezésemélete. Budapest, Nemzeti Közsolgálati Egyetem.
9. Isaszegi János (2015): A 21. század élettérháborúi a földért, vízért, az élelemért, a létezésért. Budapest, Gondolat kiadó.
10. Kovács Gábor (2018): A rendészeti szervezetekben lejátszódó vezetési folyamatok. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
11. Kovács Gábor (2020): Szervezetvezetési módszerek – azaz hogyan váljunk sikeres vezetővé. Magyar Rendészet 2020/2. szám, 137—151.
12. Kovács István (2018): Vezetési funkciók egy helyi rendvédelmi szerv életében – célmeghatározás, vagyis a feladatok kitűzésének és tisztázásának folyamata. Rendőrségi Tanulmányok, 2018/3. szám 119-136. old.
13. Kovács István (szerk.) Dragon Sándor (szerk.) (2021): A Vezetés-Irányításrendszerek Jó Gyakorlata a Rendőrségen. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság.
14. Publications Office of the European Union (2017): Handbook On CSDP Missions And Operations. Vienna, Directorate for Security Policy of the Federal Ministry of Defence and Sports of the Republic of Austria.
15. Secretariat Transnational Threats Department Strategic Police Matters Unit (2017): Guidebook Intelligence Led Policing. Vienna, Organization for Security and Co-operation in Europe.
16. Skënder PËRTESHI, Valdrin GRAINCA, Florentina HAJDARI (2010): Integrated Border Management in Kosovo. Pristina, Forum for Security. Forrás:[http://www.qkss.org/repository/docs/Integrated border management in Kosovo_625591.pdf](http://www.qkss.org/repository/docs/Integrated_border_management_in_Kosovo_625591.pdf) (A letöltés dátuma: 2021.04.23.)

Jogszabályok és szabályzók

17. 2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500042.tv> (A letöltés dátuma: 2021.05.12.)
18. A 82/1995 (VII. 6.) Országgyűlési határozat. Forrás: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=995h0082.OGY> (A letöltés dátuma: 2021.04.16.)
19. Council Joint Action 2008/124/CFSP. Forrás: https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/WEJointActionEULEX_EN.pdf (A letöltés dátuma:2021.04.23.)
20. A Fact-Finding Study (2009): Illegal logging activities in Kosovo. Forrás: http://illegallogging.rec.org/publications/K_IL%20Fact%20Finding_Final.pdf (A letöltés dátuma: 2021.04.23.)
21. Az ENSZ Biztonsági Tanács 1244. sz. határozata. Forrás:https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990610_SCR1244%281999%29.pdf (A letöltés dátuma: 2021.04.24.)

Internetes források

22. The Camp David Peace Accords. Forrás: <https://www.peaceau.org/uploads/camp-david-accords-egypt-1978.pdf> (A letöltés dátuma: 2021.04.23.)
23. Country Reports on Terrorism (2018): Foreign Terrorist Organizations: Islamic State-Sinai Province. : Forrás: <https://www.refworld.org/docid/5bcf1f3ec.html> (A letöltés dátuma: 2021.05.09.)

Detektívek a szolgálatban és a magánéletben

Absztrakt

A detektívek megjelenése előtt a magyar királyi államrendőrség éveiben két kar a tisztviselői és őrszemélyzeti alkotta a rendőrséget. A tisztviselők az intézkedő és rendelkező, az őrszemélyzet minden egyéb külrendészeti tevékenységet látott el. Idővel azonban a rendőri őrszemélyzetre bízott feladatok csoportosítása vált szükségessé, aszerint, hogy az intéző rendőrség által meghozott rendelkezések előkészítésére vagy végrehajtására irányulnak. Ennek értelmében végrehajtási, valamint megfigyelő és felderítő funkciók szerinti felosztás történt, amikre külön segédintézményt kívántak létrehozni. A kívánalmakra adott válasz 1885-ben öltött testet a detektívtestület megalakulásakor, amely tényleges működését 1886-ban kezdte meg. A jövőben tehát a megfigyelő és felderítő szolgálat az őrszemélyzet funkciói közül kikerült és ezt a kényes feladatot külön testület látta el. Idővel a testület a magyar rendfenntartás progresszív, nélkülözhetetlen részévé vált, hiszen egyéb állomány a speciális feladatokra nem volt alkalmas. A fővárosi detektívek eredményeiket nagymértékben köszönhették a gondosan válogatott személyi állománynak, a képésnek, valamint a szolgálati utasítások minden részletre kiterjedő iránymutatásainak. A detektívek első szolgálati szabályzata 1888. július 01-én lépett hatályba ezzel megelőzve az őrszemélyzetet, akik önálló szervezeti szabállyal csak 1893-tól rendelkeztek. A testület szolgálati utasításai meghatározták a detektívek számára a szolgálatban elvárható viselkedési normákat, valamint példás és szenvedélyektől mentes magánéletet követelt meg tőlük.

Kulcsszavak: detektívek, megfigyelő, felderítő, szolgálati utasítás, magánélet

Detectives in service and in private life

Abstract

Prior to the appearance of the detectives, in the years of the Hungarian Royal State Police, two faculties were made up of the Officers and the Guards. Officers had to take administrative measures, and action, while the Guards performed all other guarding activities outside of it. Over time, however, it has become necessary to group the tasks entrusted to police-guards according to whether they were aimed at preparing or implementing the provisions made by the police in charge. In the interest of the above, tasks were allocated according to enforcement and surveillance and reconnaissance functions, for which a separate subsidiary body was to be set up. The response to these demands took shape in 1885 with the formation of the Detective Corps, which began its actual operation in 1886. In the future, therefore, the surveillance and reconnaissance service was removed from the functions of the guard staff and this delicate task was performed by a separate body. Over time, this body became a progressive, indispensable part of Hungarian policing, as other staff were not suitable for these special tasks. Metropolitan detectives owed much of their results to a carefully selected staff, training, and comprehensive

⁵⁴² r. őrnagy, NKE Rendészettudományi Kar, Rendészettudományi Doktori Iskola, doktorandusz, e-mail: szigetvarioszkar@gmail.com, ORCID: : <https://orcid.org/0000-0003-4166-1625>

⁵⁴³ police major, NUPS, Faculty of Law Enforcement, Graduate School of Police Science, PhD student, e-mail: szigetvarioszkar@gmail.com, ORCID: : <https://orcid.org/0000-0003-4166-1625>

guidelines for service instructions. The first service rules and regulations of the detectives came into force on 01. July.1888, thus overtaking the guards, whose independent organizational rules and regulations were only available from 1893. The board's service instructions set the expected standards of conduct for detectives in the service and required them to have exemplary and passion-free private life.

Keywords: *detectives, surveillance, reconnaissance, service rules and regulations, instructions, private life*

A rendőrségnek és szolgálati ágainak fejlődése során a kezdeti, úgymond hagyományos rendőri jelleget igénylő feladatok mellett szembe kellett néznie az egyéb új képességeket, tulajdonságokat igénylő kihívásokkal is. Az új feladatok fedett tevékenységet, vagy a rendőri jelleg leplezését, esetleg egyéb nem nyílt információszerzést igényeltek a siker érdekében. E kihívásokat felismerve, ezekre reagálva alakult meg a polgári magyar állam detektívtestülete, miután a detektív munka jogszabályi környezete is rendezésre került. Az 1878-ban elfogadott Magyar Büntetőtörvénykönyvvel, amely felváltotta a korábbi Sárga könyvet, ezen jogterületnek a kor nemzetközi élvonalába tartozó magyar jogi szabályrendszere jött létre.⁵⁴⁴

A korszerű és garanciákkal tarkított jogi háttér ékes példája, egyben előzménye a korszerű büntető novelláknak többek között az 1871. évi törvény, amely a testi fenyegetések eltörléséről és a bilincs alkalmazásának korlátozásáról rendelkezett.⁵⁴⁵

A büntetőtörvénykönyv és a kihágási büntetőtörvénykönyv egységes rendszert alkotott, mivel a büntettek és vétségek mellett a kihágásokról szóló büntetőtörvénykönyv adta a harmadik kategóriát. A Csemegi Károly alkotta törvénykönyv alkotmányossági és jogi szempontból óriási előrelépésnek számított.⁵⁴⁶

Konkrét nyomozati utasítás ugyan még nem volt, azonban a kriminalisztikai gondolkodás egyfajta gyakorlati keretet, iránymutatást nyújtott.

Ez a nyomozás terén kialakított szokásjog egészen az 1900-as évekig megmaradt, az első 130.000/99 B.M. számú körrendelettel kiadott nyomozati utasítás megjelenéséig.⁵⁴⁷

A detektívek megjelenése előtt a Magyar Királyi Államrendőrség éveiben két kar a tisztviselői és őrszemélyzeti alkotta a rendőrséget. A tisztviselők az intézkedő és rendelkező, az őrszemélyzet minden egyéb külrendészeti tevékenységet látott el. Idővel azonban a rendőri őrszemélyzetre bízott feladatok csoportosítása vált szükségessé, aszerint, hogy az intéző rendőrség által meghozott rendelkezések előkészítésére vagy végrehajtására irányulnak. Ennek értelmében végrehajtási, valamint megfigyelő és felderítő funkciók szerinti felosztás történt, melynek végrehajtásához külön segédintézményt kívántak létrehozni.

TÖRÖK János rendőr-főkapitány felismerve a rendőrség hiányosságait, a bűnügyi helyzetre reagálva 1885. XII. 15-én — TISZA Kálmán miniszterelnök és belügyminiszter utasítására — felállította a detektívosztályt, amely 1886. I. 01-én kezdte meg működését.⁵⁴⁸

A fejlődés folyamatos volt, a szakosodás, szakcsoportok megjelenése, a személyi állomány rátermettsége, a képzés megjelenése, majd intézményesítése, valamint az állomány rendkívüli hivatástudata mind hozzájárultak a későbbi sikerekhez. A létszámot ugyan folyamatosan bővítették, de a testület történelme során ez sosem volt ideálisnak mondható. A detektívek követendő magatartását leginkább a szolgálati szabályzatokon keresztül ismerhetjük meg. Ezek a szolgálati utasítások meghatározták a szolgálatban tanúsítandó magatartást, követendő protokollt, a későbbiekben pedig külön rendelkeztek a magánélettel kapcsolatos elvárásokról is. Az első detektívfelügyelő báró Splényi Ödön volt, aki a fővárosi rendőrségnél rendszeresített állását 1500 forint fizetéssel és 400 forint lakpénzzel kezdhette meg. Miután a

⁵⁴⁴ 1878/V.tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről, 1879/XL.tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a kihágásokról.

⁵⁴⁵ 1871/LII. tc. a büntető törvényekre és gyakorlatra vonatkozó némely intézkedésről

⁵⁴⁶ Király Tibor (1981): A büntetőjog a dualista és az ellenforradalmi korszakban. In uő. (szerk.): A magyarországi polgári államrendszerek. Budapest, Tankönyvkiadó, 416-429.o.

⁵⁴⁷ Girhiny Kornél (2017): A nyomozások fejlődése az első nyomozati utasításig. In: Christián László (szerk.): Rendészettudományi Kutatások. Az NKE Rendészettudományi Kutatóműhely tanulmánykötete. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 55-62.o.

⁵⁴⁸ Borbély Zoltán – Kapy Rezső (1942): A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941. Budapest, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, 15-17.o.

vezetői beosztás betöltésre került, megkezdődhetnek a lépések az osztályszintű terjeszkedés irányába.⁵⁴⁹

A detektív osztály első szabályzata a „*Detectiv osztály szolgálati utasítása*” Splényi Ödön, valamint a bűnügyi osztály vezetője által került megalkotásra, ezt követően felterjesztésre a belügyminiszternek, majd jóváhagyást követően 1888. VII. 1-én lépett hatályba. A szabályzat meghatározta a testület viszonyát más rendőri szervekhez, rendőrségen belüli főbb feladatait, felépítését. A hatályba lépést megelőzően a főkapitány a belügyminiszter jóváhagyása nélkül az utasítást csak ideiglenesen hagyhatta jóvá. Ennek ellenére a munkának a köztes időben is folytatódnia kellett a korlátozott létszám ellenére is. A parancsnok mellett a kezdetekkor Garlathy Ödön rendőrfogalmazó, Bolla István és Haluska detektívek, illetve 1 díjnok és 1 polgári ruhás rendőr dolgozott. A többi detektív a bűnügyi osztályon és a kerületi kapitányok felügyelete alatt látta el feladatát. Ez az állapot azonban tarthatatlan volt, hiszen a testület ebben a decentralizált állapotában nem tudta kiaknázni erőforrásait. Ennek orvoslására Splényi javaslatára az 1886. július 18-án kiadott 7132. fk. eln. 86. számú rendeletével augusztus 1-től a detektívek osztályba kerültek berendelésre a parancsnok közvetlen irányítása alá. Kezdetben 28 fő volt a testület létszáma, ami, első lépésben 8 fővel került bővítésre.⁵⁵⁰

Többszöri módosítás után 1888. július 1-én lépett hatályba a belügyminiszter által a 359. res. 88. számú jóváhagyását követően az első szabályzat, amely az alábbiak szerint foglalta össze a testület főbb jellemzőit. Eszerint a detektívosztály a budapesti Magyar Királyi Államrendőrség kiegészítő egysége, melynek főbb jellemzői az alábbiak voltak: Feladata a főkapitányi hivatal, kerületi kapitányságok, tolonckezelő hivatal, bejelentési hivatal munkájának támogatása volt a közrend és a közbiztonság szavatolása érdekében. Figyelő, megelőző és felfedező tevékenységet látott el. Az osztály a főkapitány, annak távollétében helyettesének alárendeltségében látta el feladatát. A detektívfelügyelő önálló nyomozást nem folytathatott, indíthatott. Nyomozásra megbízást általában a bünyfenyítő osztály vezetője adott a detektívfelügyelőnek. Bűnperek vonatkozásában írásbeli előkészítő tevékenységet nem folytathattak. A detektívfelügyelő a megkeresésekre írásban rövid időn belül válaszolt. Preventív cézzattal ellenőrizte a rovott előéletű egyéneket.

A detektívosztály vezette a bűnügyi nyilvántartást, a rovott előéletű egyének, rendőri felügyelet alatt állók kimutatását, tömeglakások, búvóhelyek és játéklarlangok listáját.

A detektívfelügyelő a főkapitánnyal, a központi osztályok vezetőivel szóban tartotta a kapcsolatot, valamint a főkapitánynál és a bünyfenyítő osztály vezetőjénél reggelente személyesen beszámolt, jelentkezett.

Felépítés tekintetében az osztály 1 fő kerületi kapitányi rangban álló vezetőből /*fegyelmi jogköröket gyakorló, oktatásért felelős*/ detektívfelügyelőből, 1 fő rendőrfogalmazóból, detektívekből, kezelőszemélyzetből állt. A detektívvé válás feltételei a magyar állampolgárság, a betöltött 24. életév -40 évet a felső határ nem haladhatta meg- kiváló egészségi állapot, büntetlen előélet, továbbá a magyar nyelv kiváló ismerete voltak. A szabályzat hatályba lépésével egy időben, mintegy a detektívfelügyelői beosztás szerteágazó interdiszplcinális tudásigényét elismerően a 1437. eln. 88. számú belügyminiszteri rendelettel a parancsnok

⁵⁴⁹ Budapesti Közlöny 90. szám 1886. április 20. 1.o. A közlöny említett oldala beszámolt továbbá Pekáry József főkapitányhelyettesi, dr. Sélley Sándor bűnügyi osztályvezetői, Chudy Hugó, Saly Károly kerületi kapitányi, Krecsányi Kálmán írnoki kinevezéséről is.

⁵⁵⁰ Magyar Országos levéltár, 7214. fk. eln. 86. számú iratok. A szabályzatot a belügyminiszter többszöri módosítást követően a 359. res. 88. számon hagyta jóvá. Ezen iratok között található a főkapitányi felterjesztés a „Nagyméltóságú magyar királyi Minister-elnök és Belügyminister” –nek címezve a „detectiv osztály szervezése tárgyában”. Splényit a főkapitány július 21-én tájékoztatta a felterjesztésről. Ennek a levélnek a másolata szintén a 7214.fk. eln. 86. számú dokumentumok között található.

fizetését 1800 forintra emelték, valamint 1200 forint lótartási átalány került megállapításra, továbbá március 12-én rendőrtanácsossá nevezték ki.⁵⁵¹

Ezt követően a II. detektív szabályzatot, *-Szabályzata a fővárosi rendőrség kebelében szervezett detektív testületnek-* 1890. VI. 1-én szintén a belügyi tárca vezetője hagyta jóvá. Ebben a szabályzatban már a „Detektív-testület” elnevezés szerepelt a detektívosztály megfogalmazás helyett. Másik lényeges változás, hogy a bűnügyi nyilvántartás kezelése visszakerült a bűnügyi osztályhoz, ezzel csökkentve a bürokratikus terheket. A rendelkezés 5 fejezetre oszlott: „*I. fejezet A detektiv testület feladata, hatásköre és szolgálati viszonya, II. fejezet A detektiv testülete szervezése, III. fejezet a detektivek próbakénti kinevezése, véglegesítése, elbocsátása, nyugdíjaztatása. IV. fejezet Napidíjak, költségek megtérítése és jutalmazása. V. fejezet Fegyelmi eljárás.*”⁵⁵²

A szabályzatok a testületet alapvetően kisegítő egységként definiálták, amely a bűnügyi osztály alárendeltségében látta el feladatát, önálló nyomozást nem indíthatott, a főkapitány, vagy a bűnügyi osztály vezetőjének tudomása nélkül nem folytathatott. A II. szabályzat 5§-nak értelmében a detektívtestület a részére kijelölt nyomozások esetében saját belátása, tudása szerint járt el, azonban a bűnügyi osztály által irányított esetekben a kijelölt detektívek kötelesek voltak az iránymutatásnak megfelelően eljárni, abban az esetben is, ha azzal nem értettek egyet. Érdekes adalék a fentiekhez, hogy bár kötelesek voltak a bűnügyi osztály által vezetett nyomozásoknál az utasítások betartására, azonban annak végrehajtása mellett nem volt tilalmazott, hogy a detektívfelügyelő az általa helyesnek vélt nyomok után ezzel párhuzamosan kutasson. Ebben az esetben a bűnügyi osztály vezetőjét volt köteles értesíteni. A hatásköri összeütközést tovább tetézte, hogy a fenti esetben, amennyiben a detektívfelügyelő a folyamatban lévő nyomozást nem találta megfelelőnek, célra vezetőnek leállíthatta azt. Ezzel párhuzamosan erről a bűnügyi osztály vezetőjét tájékoztatta és tőle új utasítást kért. Amennyiben a bűnügyi osztály vezetője továbbra is ragaszkodik korábbi döntéséhez általa az összeütközésről a főkapitánynak, helyettesének jelentést kellett tennie.

A detektív felügyelő a tudomására jutott büntetendő cselekményekkel kapcsolatos adatokat, információkat a bűnügyi osztály vezetőjének továbbítani volt köteles. Azonban amennyiben az azonnali intézkedés elmulasztása veszéllyel járt, azok megtételéről önállóan rendelkezhetett, ahogy a rendőr közegek, valamint jelen korunk bűnüldözői is minden ilyen esetben.⁵⁵³

A detektívek a bűnperek írásbeli előkészítésével nem foglalkoztak, jegyzőkönyveket nem vehettek fel. E-t tekintetben néhány esetben a főkapitány közvetlen rendelkezése alatt álló a detektívtestülethez beosztott rendőrfogalmazók képeztek kivételt, akik feladatkörükben eljárva a meghatározott esetekben készíthettek jegyzőkönyvet. Tevékenységüket írásba foglalták és jelentés formájában terjesztették fel, valamint szóban számoltak be előjáróiknak. Közigazgatási hatóságokkal, bíróságokkal nem érintkeztek levelezés formájában. Mindennapi teendőikhez tartozott a rovott előéletű személyek ellenőrzése. A II. szabályzatban külön fejezet foglalkozott a testület függelmi viszonyaival, a kapcsolattartás módjával. Ennek értelmében a detektívfelügyelő, a főkapitánynál, valamint a bűnügyi osztály vezetőjénél naponta a reggeli órákban jelentkezni volt köteles. A vezető szolgálatát az elérhetősége érdekében úgy szervezte, hogy 12 és 18 óra között hivatali helyiségében tartózkodjon. Mivel a detektívek nyomozásaikat nagyrészt a bűnügyi osztállyal közösen látták el, szükség esetén a meghatározott létszámmal a bűnügyi osztályhoz kerültek kirendelésre. A kifizetésekről, díjazásokról a szabályzat IV. fejezete rendelkezett. Eszerint a fővárosban folytatott nyomozások, megfigyelések esetében a detektívek külön díjazásban nem részesültek. A szolgálattal összefüggő, úgymond

⁵⁵¹ Szomor Sándor (2011): Jubileumi Emlékalbum a 125 éve alakult Budapesti Detektívtestület Tiszteletére. Budapest, Országos Rendőr-főkapitányság, 34-35.o.

⁵⁵² „Szabályzata a fővárosi rendőrség kebelében szervezett detektiv testületnek” Magyar Országos Levéltár, 5002. fk. éln. 1890. számú dokumentum.

⁵⁵³ Szomor Sándor (2011): uo. 36-39.o.

elkerülhetetlen költségek 1500 forintig elszámolhatóak voltak a főkapitány vagy a bűnügyi osztály vezetőjének láttamozását követően. A detektívek munkáját a főkapitány engedélye mellett magánosok is igénybe vehették, a mai értelmezés szerint tehát cégektől, állampolgároktól is kaphattak megbízást, amennyiben ez állami, szolgálati érdeket, egyéb magasabb szintű jogszabályt nem sértett. A fizetséget, megbeszélte összeget a detektívfelügyelőnek kellett átadni. A díjszabás a következő szerint alakult: 12 óra nappali szolgálat 2 forint 50 kracjára, egy éjszakára kiterjedő szolgálat 3 forintba, egy teljes napot átfogó nappali és éjszakai szolgálat 4 forintba került. A szabályzat a jutalom keretét évi 500 forintban maximalizálta. A nagyobb ügyek eredményes megoldásáért, kiváló szolgálatért járó jutalmak a főkapitány jóváhagyásával, belügyminiszter által megállapítva kerültek kifizetésre a pénztárból. Ahogy napjainkban is a fővárosi rendőrség önállóan gazdálkodó költségvetési szerv volt, így az említett és egyéb kifizetések is a saját pénztárából történtek. A szabályzat V. egyben utolsó fejezete a fegyelmi eljárásokról rendelkezik, annak 25§-nak értelmében a detektívek ellen érkezett panaszt a főkapitány, annak távollétében helyettese a felügyelő meghallgatásával vizsgálatot rendelt el. A vizsgálat elvégzésére a főkapitány egy rendőrtisztviselőt jelölt ki. A kijelölt személy a vizsgálatot 8 napon belül le kellett folytassa, majd eredményéről a fegyelmi bizottságot tájékoztatta, melynek tagja volt a detektívfelügyelő is. A bizottság által meghozott határozattal szemben 3 napig lehetett fellebbezni. A fegyelmi büntetések a 29§ értelmében a következők voltak: „1. szóbeli rosszallás, 2. írásbeli dorgálás, 3. száz forintig terjedő fizetéselvonás, 4. szolgálatból elbocsátás”

Az V. fejezet 35§ rendelkezik a detektívek fővároson kívüli tevékenységéről, melynek értelmében Budapest területén kívül akkor tevékenykedhet, amennyiben a fővárosban elkövetett bűneset nyomozása során indokolt gyanú teszi azt szükségessé, egyéb esetben más törvényhatóság területén elkövetett bűneset nyomozását a belügyminiszter írásos engedélyével végezheti.

A szabályzat a detektívek magatartása a magánéletben című fejezetében kerültek megfogalmazásra azok az erkölcsi és etikai normák, amik megléte nélkül a törvények betartására irányuló tevékenység hiteltelenné vált volna. A szabályzat ezen része a detektívektől megkívánta a közbecsülést és köztiszteletet kivívó életmód vezetését. Ennek megfelelően minden olyan törvényt be kellett tartaniuk, amelynek megszegéséért a bűnelkövetőket üldözték. Tiltott volt továbbá a kártyajáték, az eladósodás, a házasságon kívüli szeretői kapcsolat ápolása, kétes hírű személyekkel baráti kapcsolatot fenntartani. adósságot felhalmozni. A szabályzat az italozást, hangos mulatozást is megtiltotta, erre a korabeli terminológia szerinti tivornyázás kifejezést használta.

A detektívek egyéb hivatali nem viselhetek, felügyeletük alatt álló üzletnek sem ők, sem pedig családtagjaik nem lehetek tulajdonosai, bérlői. Politikai pártnak, egyesületnek nem lehetnek tagjai, azok gyűlésein csak hivatalos ügyből kifolyólag vehettek részt. Jótékonyági és művelődési tevékenységet folytató egyesületnek tagjai lehetnek, de ebben az esetben előjárójuk felé jelentési kötelezettség terhelte őket. Nem politikai egyesület ünnepélyén részt vehettek, nyilvános felvonulásokon azonban nem. Sajtóban történő mindennemű szereplésüket, tudományos előadásait a főkapitány engedélyezhette. Személyes körülményeikben bekövetkezett változásokat szolgálati előjárójuknak kötelesek voltak bejelenteni. A szabályzat végül előírta, hogy a detektívek szabályszerű tiszteletadással, kalapjuk levételével –*csakúgy, mint valamennyi tisztviselő és alkalmazott*- kötelesek voltak a honvéd csapatok zászlaját, hősök emlékműveit üdvözölni.

A detektívek magatartása a szolgálatban címszó alatt a szolgálat ellátásához alapvetően szükséges kívánalmak kerültek megfogalmazásra. A testület tagjai szolgálatukat csak szolgálati igazolványukkal láthatták el, jelvényt, zsebkönyvet, ceruzát, körülbelül 6 pengő pénzt, zseborát, tűzszerszámot, gyertyát, pisztolyt és bilincset voltak kötelesek maguknál tartani. Előjárójukkal szemben kötelesek voltak tiszteletet mutatni, utasításait betartani. Az

állampolgárokkal szemben udvariasan, előzékenyen, minden nemű durvaságot mellőzve kellett viselkedniük. Rendőri segítségre igazolványukkal magukat felfedve segíteniük kellett a kollégáiknak. Ugyanakkor a szolgálati fellépésnek határozottnak, ellenszegülés esetén erélyesnek kellett lennie. Intézkedését megelőzően kötelesek voltak igazolványukat felmutatnia, rendőri mivoltukat felfedni.⁵⁵⁴

A III. Detektív-szabályzat –*„A detektív testület szabályzata és szolgálati utasítása”* - 1893. XI. 24-én került belügyminiszteri jóváhagyásra. Az előző szabályozóhoz képest tágabb működési kört, az eljárások során biztosabb alapot és egyöntetűséget biztosított. A detektív felügyelői helyettesi beosztás és annak feladatai a *„detectiv testület szervezése”* fejezet kiegészítéseként jelent meg a *„detectiv felügyelői helyettes”* címmel. Ennek értelmében a detektív felügyelőt támogatni volt köteles, annak jogait csak távolléte esetén gyakorolhatta. A II. szabályzathoz képest változás, hogy a fuvar költség megtérítésére már nem tarthattak igényt a detektívek, mivel részükre *„bérkocsi átalány”* került megállapításra. A felvételi követelmények terén a megfelelő hely és személyismerettel rendelkezéssel, valamint a magyar nyelv tökéletes szóbeli és írásbeli használatával bővült a paletta.

A szabályzat felépítése:

I.

Szabályzat. I. *A detektív testület feladata, hatásköre és szolgálati viszonya.*

II. *A detektív testület szervezése.*

III. *A detektív próbakénti kinevezése, véglegesítése, elbocsátása és nyugdíjaztatása.*

IV. *Napidíjak, költségek megtérítése és jutalmazás.*

V. *Fegyelmi eljárás.*

II.

Szolgálati utasítás.

Általános rész.

A) A detektívek kötelességei.

a) *Általános követelmények*

b) *A detektív magatartása a magánéletben.*

c) *A detektív magatartása a szolgálatban.*

d) *A detektív szolgálati teendői.*

B) A detektívek jogai.

Különös rész.

A) Szolgálati beosztás.

a) *A központi felügyeleti szolgálat.*

b) *A tartalék szolgálat.*

c) *A vasúti szolgálat.*

d) *A hosszú portyázó szolgálat.*

e) *A rövid portyázó szolgálat.*

f) *Az éjjeli szolgálat.*

⁵⁵⁴ „Szabályzata a fővárosi rendőrség kebelében szervezett detectiv testületnek” Magyar Országos Levéltár, 5002. fk.eln. 1890. számú dokumentum.

g) *A nyomozó szolgálat.*

B) Különös teendők és szabályok.

A szabályzat tágabb működési keretet biztosít, pontosította a működés, feladatellátás módját, állampolgári jogokat, garanciákat fogalmazott meg. Az „I. Szabályzat” rész nagyrészt megegyezik két elődjével, azonban újítként megjelent a „II. Szolgálati utasítás” ,amely az eddigi szabályozást szakmai tartalommal látta el. Az általános rész a detektívek kötelességei címszó alatt az általános követelményeket, a magánéletben, valamint a szolgálatban követendő magatartást, a detektívek szolgálati teendőit írta le. A II. szabályzat esetében ismertett magánéletre vonatkozó elvárások lényegében megmaradtak, azok egy pontban kerültek kiegészítésre. Ennek értelmében a detektívek szolgálati teendőivel összefüggésben álló ügyekkel kapcsolatban bizonyítékokat, kérvényeket, igazolványokat, útleveleket nem adhattak át harmadik személynek, illetve azok megszerzésében, sem játszhattak szerepet. Ezzel tulajdonképpen az eljárások befolyásolásának esélyét kívánták kizárni a kortársak, mintegy korrupcióellenes klauzula épült be a szabályzatba. A szolgálatban tanúsítandó magatartások sorában is megmaradtak a korábban kidolgozott alapok. Az inkognitó megtartása céljából nyilvános helyen a szolgálati feladat védelme érdekében egyenruhás rendőrnek, felsőbb tisztviselőnek, előljárónak nem voltak kötelesek köszönni. A közönséggel, mint állampolgárokkal szemben tanúsítandó magatartások is kibővítésre kerültek.

A szabályzat kitér az udvarias és megfelelő köszöntés szükségességére, valamint a kérésre felvilágosítás adására, amit csak indokolt esetben a szolgálati érdek sérelme miatt lehetett megtagadni. Amennyiben intézkedtek, figyelmeztettek, azt nem feltűnően, kiabálást, fenyegetést, az emberek kézzel való érintését mellőzve kellett végrehajtaniuk. A szabályzat kitért továbbá az inkognitóra, amelyet figyelés, puhatolás, rendőri jelleg felfedése nélkül ellátandó feladatok során megőrizni volt szükséges. Érdekesség és újdonság továbbá, hogy a detektív amennyiben nem személy ellen irányuló intézkedést foganatosított, de hatósági jogait kívánta érvényesíteni -*amelyet csak rendőri mivoltának felfedésével tudott eszközölni*- elegendő volt csupán jelvényét felmutatnia.

Ezt követően a detektívek jogai címszó következik, majd a II. Különös részben meghatározásra kerültek a szolgálat beosztás formái, melyek a következők voltak:

Központi felügyeleti szolgálat: a szolgálat 9 órakor vette kezdetét, amikor a detektívek eligazítás keretében megismerték az előző szolgálatban foganatosított intézkedéseket, kibocsátott körözéseket. 11 óráig a detektívszobában ellátták rövid teendőiket, tartalékot képeztek, majd 14 óráig szabadon tevékenykedhettek. 14 órakor jelentkeztek a központi felügyeletet tartó tisztviselőnél, akinek irányítása alatt tevékenykedtek másnap reggel 8 óráig, szükség esetén, amíg a felmerülő ügyekben a gyors intézkedést igénylő eljárásaikat befejezték. Ebben a szolgálati formában a detektívek vezetői engedéllyel hagyhatták el a főkapitányság épületét. Reggel 8 vagy 9 órakor a detektívfelügyelőnél, vagy helyettesénél 18 óra szolgálatot követően jelentést tettek az elmúlt 18 óra eseményeiről, a bejelentett bűnesetekről. A jelentés formája napi, amely a szükséges, de tömör vázlatokat is tartalmazta.

Tartalék szolgálat: a központi felügyeleti szolgálatot követő napon következett. Reggel 9 órától 12 óráig kötetlen szabadidős tevékenység jellemezte a szolgálatot, ezt követően nyaranta 18 óráig az uszodák ellenőrzését foganatosították. A további évszakokban ezen időintervallumban a meghatározott kerületekben portyaszolgálatot láttak el. 18 órától 21 óráig a detektívszobában tartózkodtak és tartalékot képeztek, rendelkezésére álltak a központi felügyelő tisztviselőnek, a főkapitánynak, a bűnügyi osztály vezetőjének. 21 órától amennyiben a munka megengedte otthonukba távozhattak és másnap reggel 5 óráig kötelesek voltak ott tartózkodni. Ezen idő alatt behívhatóak voltak.

Vasúti szolgálat: a kijelölt pályaudvaron látták el feladatukat a detektívek. Az első és utolsó vonat érkezésénél, távozásánál jelen kellett lenniük. Ez a szolgálati forma került a

dekonspirációt, a detektívek a vonatok érkezésekor a peronon álltak és figyelték az utazóközönséget. Vonatok érkezés közötti időben feladatuk a várók, a pályaudvar területének ellenőrzése volt. Ahogy napjaink pályaudvari rendőreinek is a kortársaknak is a vagyoni elleni bűnesetek megakadályozás, megelőzése, tolvajok elfogása volt az egyik fő feladatuk.

Hosszú portyázó szolgálat során a detektívek reggel 7 órától 10 óráig a VI, VII, VIII. kerületi vásárokat ellenőrizték. 10 órától 14 óráig a városligetben, télen a vásártereken, és a Duna parton portyáztak. A portyaszolgálatok során a kocsmák, kávéházak, közterületek, utcák ellenőrzése során kerülve a feltűnést, figyelték az esetleg felbukkanó rovott múltú egyéneket, gyanús elemeket a bűncselekmények megakadályozása, valamint a tettenérés érdekében. Az uszodák ellenőrzése során megfigyelték, hogy a vendégek között nincs-e ismert tolvaj. Továbbá a rosszul bezárt öltözőszekrények feltörésének szabtak gátat. Azon uszodákban, ahol már következtek el vagyoni elleni bűneseteket, huzamosabb ideig figyelték a látogatóközönséget.

Rövid portyázó szolgálat során 7 órától 11 óráig piacokat ellenőriztek, 12 órakor a detektív felügyelőnél jelentkeztek és tartalékot képeztek. Nyáron 16 órától 19 óráig a városligetben portyáztak, télen nyomozati ügyekben dolgoznak.

Éjjeli szolgálat során a detektívek reggel 8 órakor jelentkeztek a felügyelőnél, 12 óráig pedig tartalékban maradtak. 14-18 óráig nyáron az uszodákat ellenőrizték. Este 21 órakor jelentkeztek a központi felügyeletet tartó tisztviselőnél, aki értesítette őket a korábban történt komolyabb esetekről. 22 órakor pedig a detektív felügyelőnél. 22 órától hajnal 2 óráig a mulató helyeket látogatták. Irányelvként a szolgálati szabályzat az éjjeli szolgálat tekintetében megfogalmazta, hogy a detektívek vendégeként lépjenek be a mulatókba.

Nyomozó szolgálatra beosztott detektívek egy része 9 órakor, másik része 12 órakor, harmadik csoportjuk 16 óra 30 perckor jelentkezett a detektívfelügyelőnél, ahol addigi tevékenységükről beszámolni voltak kötelesek, valamint további utasítást, nyomozati anyagot kaptak.⁵⁵⁵

Bár az első szolgálati utasításhoz képest a szolgálatok elnevezésében történt némi változás, hiszen ott még említésre került a zálogházi ellenőrző, színházi és mulató ügyeleti, szállodai ellenőrző szolgálat, azonban ezen tevékenységek a fenti felsorolásból való elmaradásuk ellenére továbbra is a detektívek feladatai közé tartoztak. A szolgálatok formáit fontosnak tartom részletesen kifejteni, hiszen alátámasztják a detektívek fokozott közterületi jelenlétét, széleskörű tevékenységét, ami az eredményes munkavégzés egyik záloga volt, főként a korabeli társadalmi, technikai keretek között.

A szabályozó szerint a detektív fogalma: „*A detektiv azon közege a közbiztonsági rendszertnek, mely a törvények és rendeletek által megállapított korlátok határain belül a megelőző és felfedező szolgálatot van hivatva teljesíteni.*”⁵⁵⁶

Fegyverhasználat tekintetében a detektíveket, szinte napjaink rendőrségi törvénye szerinti megkötések sújtották. Tekintettel kellett lenni az arányosság, más enyhébb kényszerítő eszközzel el nem háríthatóság, végszükség eseteire.

A magyar királyi rendőrség fegyverhasználati jogát az 1932. XIII.tc. és annak végrehajtásának tárgyában kiadott 185000/932.BM. rendelet szabályozta. A törvény értelmében fegyverhasználati joga volt az egyenruha és fegyverviselésre jogosított személyzetnek, fogalmazói, felügyelői karnak, őrszemélyzetnek, detektíveknek, olyan polgári ruhás alkalmazottnak, akik személyes szabadság korlátozásával járó intézkedést foganatosíthatnak. Természetesen a fő cél a közrend és a közbiztonság fenntartása volt, az arányosság és jogszerűség keretei között. A törvény értelmében a detektívek és polgári ruhás állomány fegyverzete a pisztoly volt. A Magyar Királyi Belügyminiszter a törvény korlátai közt

⁵⁵⁵ Némethy Tihamér — Török Lajos (1926): A „detektívtestület” szabályzata és szolgálati utasítása In: Némethy Tihamér – Török János (szerk.): Rendőri vonatkozású törvények, rendeletek és eljárási szabályok gyűjteménye. Rendőrtisztviselők zsebkönyvtára, Budapest, Editor. 101-136.o.

⁵⁵⁶ SZOMOR Sándor (2020): Csipetnyi detektívtörténelem. Rendőrségi Tanulmányok, 100 éves a magyar rendőrség. III. évfolyam, különszám, 54-55.o.

rendelettel állapította meg a fegyverhasználat részletes szabályait, így különösen azt, hogy a fegyverhasználat módja és mértéke mikor felelt meg a közbiztonság fenntartására irányuló követelményeknek, úgyszintén azt is, hogy a rendőrségnek mely tagjai és közegei milyen körülmények között milyen fegyvert voltak kötelesek szolgálatuk teljesítésekor viselni.⁵⁵⁷

Az I. detektív szabályzat a következők szerint tette lehetővé a fegyverhasználatot tömegosztatásra: „*Olyan néptömeg szétosztatása végett, melynek szétosztatását a hatóság elrendelte, vagy amelynek szétosztatása a közbiztonság érdekében szükséges*” Fenti pont nem felelne meg korunk demokratikus rendőrségének szakszerű és jogszerű fegyverhasználati kritériumainak, ennek ellenére a korabeli szabályozók alapjaiban igyekeztek arányosan, a legkisebb károkozás mellett korlátozni a kényszerítő eszközök használatát a rendőri intézkedések során. A detektív szolgálatban köteles volt magánál tartani jelvényét, igazolványát, zsebkönyvét. Szükséges volt továbbá magánál tartania 3 forintot, zseborát, gyertyát, levélborítékot, éjjeli, illetve városon kívül teljesítendő feladatai során bilincset és forgópisztolyt. Az inkognitó megőrzésére a szabályzat szintén lehetőséget adott a feladatok függvényében, legyen szó figyelésről, puhatolásról, esetleg rovott múltú egyének ellenőrzéséről. A szabályzat leírta a helyszíni szemle lefolytatásának lehetőségeit, a személyek körülményeire kiterjedő puhatolás módját. Ennek során a rendőri mivolt felfedése akkor lehetséges, amennyiben a felvilágosítást nyújtó biztosítékot ad arra vonatkozóan, hogy a puhatolással érintettet nem értesíti.

Ennek lehetőség szerinti elkerülése érdekében a rendőri mivolt felfedése nélkül kellett információt szerezniük a szóban forgó egyénről, az azzal kapcsolatban lévő személyeken keresztül. A szolgálati utasítás rendelkezése alapján amennyiben a detektív valakit kilétének felfedésére szólított fel, valamint kilétét egy kerületi kapitányságon fedte fel, minden esetben szolgálati igazolványát köteles volt felmutatni, magát megnevezni. Korunk szolgálati szabályzata a mai napig ezen alapelvek egyikére épül, hiszen a jogszerű és szakszerű intézkedés alapja, hogy az azzal érintett tudatában legyen, hogy vele szemben a rendőrhatalom jár el. Az immár III. detektív szabályzat évtizedekig maradt érvényben, az általa megfogalmazott alapelvek, garanciák kiállták az idő próbáját, fejlettségére utal, hogy számos eleme rendőrségünk szolgálati szabályzatában is fellelhető.⁵⁵⁸

A szolgálati szabályzatok terén a fővárosi rendőrségen belül a detektív testület élen járt, hiszen az őrszemélyzet (közrendvédelmi állomány) számára külön szervezeti szabályzatát csak 1893-ban léptették életbe.⁵⁵⁹ A dualizmus idején jöttek létre a — fővárosi rendőrséget szabályozó 1884. évi belügyi utasítás nyomán⁵⁶⁰ — a fővárosi rendőrség szakszolgálati ágait szabályozó szabályzatok, amelyeket a két világháború közötti időszakban alapvetően már csupán aktualizáltak.⁵⁶¹

A fővárosi rendőrség szervezetére és szolgálatellátására vonatkozó jogszabályok a századfordulóra oly mértékben gyarapodtak, hogy a rendőrök időszerűnek tartották a rájuk vonatkozó joganyag összegyűjtését és rendszerezését. Az első ilyen jogszabálygyűjteményt 1896-ban adták ki, majd 1902-ig évente kiegészítették és aktualizálták. Emellett a fővárosi rendőrség 1895-től az éves jelentéseit is publikálta, amelyek magukban foglalták a testületnek a tárgyévre vonatkozó legfontosabb adatait és eseményeit.⁵⁶²

⁵⁵⁷ 1932. évi XIII. törvénycikk a m. kir. rendőrség fegyverhasználati jogáról

⁵⁵⁸ SZOMOR Sándor (2020): I.m. 54-55.o.

⁵⁵⁹ Borbély Zoltán – Kapy Rezső (1942): uo. 25.o.

⁵⁶⁰ 43 972/1884. BM. rendelet a fővárosi rendőrség számára kiadott Utasítás tárgyában II.

⁵⁶¹ 9 389/1885. (II. 14.) BM.r. toloncz-szabályzat kibocsátása tárgyában. Magyarországi Rendeletek Tára, XIX.évf. (1885) I.füzet. 164-243.o.

⁵⁶² A fővárosi rendőrségre vonatkozó szabályokat először Krecsány Kálmán kerületi kapitány gyűjtötte össze és rendszerezte, melyet később Rédey Miklós rendőrtiszt pontosított évente.

Borbély Zoltán— Kapy Dezső (1942): uo. 26.o.

Úgy vélem a korabeli szabályozók az emberi jogokat tiszteletben tartották, számos nyomozó cselekmény és azok részletei, végrehajtási módja napjaink nyomozó utasításaiban is fellelhető. A detektívek szolgálati utasításai, a bűnvádi perrendtartás, valamint a nyomozati utasítás a büntető és kihágási törvényekkel teljes összhangban garantálták az eredményes és szilárd alapon nyugvó feladatellátást. A detektív szabályzatok részletes és szinte minden helyzetre kiterjedő iránymutatást adtak a detektívek számára, meghatározták a magánéletükre vonatkozó elvárásokat. Ezek közül az erkölcsi, etikai elvárások közül a rendőrség hivatásos állományával szemben számos ma is érvényben van. A szakmai fortélyok és a végrehajtás tárgyában számos korabeli tankönyv született, „A Bűnügyi Nyomozás Kézikönyve” Endrődy tollából például minden bűnügyekkel foglalkozó rendőr, ügyész, csendőr elengedhetetlen társa volt munkája során. A kontinuitás tehát a jogi szabályozók esetében is szakadatlan volt, a szilárd alapok lerakása a szolgálati utasítások téren is megtörtént. A felmerülő problémákra a belső utasítások, normák egyre részletesebb folyamatosan bővülő iránymutatásokkal reagáltak. A detektívtestület a fent vázolt keretek és vonalvezetők segítségével egy jól képzett és tehetséges személyi állománnyal tudott olyan híres, eredményes és emblemikus szervezetté válni, ami napjaink bűnüldözői részére példaértéket képvisel.

Felhasznált szakirodalom

1. Király Tibor (1981): A büntetőjog a dualista és az ellenforradalmi korszakban. In uő. (szerk.): A magyarországi polgári államrendszerek. Budapest, Tankönyvkiadó, 416-429.o.
2. Girhiny Kornél (2017): A nyomozások fejlődése az első nyomozati utasításig. In: Christián László (szerk.): Rendészettudományi Kutatások. Az NKE Rendészettudományi Kutatóműhely tanulmánykötete. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 55-62.o.
3. Borbély Zoltán – Kapy Rezső (1942): A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941. Budapest, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, 15-17.o.
4. Szomor Sándor (2011): Jubileumi Emlékalbum a 125 éve alakult Budapesti Detektívtestület Tiszteletére. Budapest, Országos Rendőr-főkapitányság, 34-35.o.
5. Némethy Tihamér — Török Lajos (1926): A „detektívtestület” szabályzata és szolgálati utasítása In: Némethy Tihamér – Török János (szerk.): Rendőri vonatkozású törvények, rendeletek és eljárási szabályok gyűjteménye. Rendőrtisztviselők zsebkönyvtára, Budapest, Editor. 101-136.o.
6. Szomor Sándor (2020): Csipetnyi detektívtörténelem. Rendőrségi Tanulmányok, 100 éves a magyar rendőrség. III. évfolyam, különszám, 54-55.o.

Levéltári források

1. Budapesti Közlöny 90. szám 1886. április 20.
2. Magyar Országos levéltár, 7214. fk. eln. 86. számú iratok.
3. Magyar Országos Levéltár, 5002. fk. eln. 1890. számú dokumentum.

Jogszabályok és szabályzók

4. 1932. évi XIII. törvénycikk a m. kir. rendőrség fegyverhasználati jogáról
5. 43 972/1884. BM. rendelet a fővárosi rendőrség számára kiadott Utasítás tárgyában II.

A testületre vonatkozó — immár az államosított magyar rendőrség egészére kiterjedően — újabb szabálygyűjtemény létrehozására 1926-ban került sor.
Némethy Tihamér — Török Lajos (1926): uo.

6. 9 389/1885. (II. 14.) BM.r. toloncz-szabályzat kibocsátása tárgyában. Magyarországi Rendeleték Tára, XIX.évf. (1885) I.füzet. 164-243.o.
7. 1878/V.tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről, 1879/XL.tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a kihágásokról.
8. 1871/LII. tc. a büntető törvényekre és gyakorlatra vonatkozó némely intézkedésről

Az RMSK értelmezési lehetősége Herzberg kéttényezős modelljének keretében

Absztrakt

Frederick Herzberg 1968-ban fejezte be kutatását, ám az általa megalkotott kéttényezős modell máig az egyik legismertebb elmélet a motiváció kutatásában⁵⁶⁴. Ezen elmélet keretében két szükségletcsoportot különítünk el, az úgynevezett higiénés tényezőket (melyek az effektív elégedetlenség megszüntetésére szolgálnak), illetve a motivátortényezőket (amelyek a dolgozók elégedettségért felelnek). Az elmélet alkalmas arra, hogy feltárja a munkával kapcsolatos elégedettséget. Mind ismertsége, mind pragmatikus volta miatt jelen napig is használt elméleti keret a motiváció kutatásban. Jelen tanulmány célja, hogy – egyelőre csupán elméleti szinten – megvizsgálja, a rendőrségen jelenleg is alkalmazott RMSK (rendvédelmi szervek munkahelyi stressz kérdőíve) teszvizsgálati eljárás egyes tételei, részei alkalmasak-e arra, hogy a herzbergi kéttényezős elmélet keretében gondolkodva is értelmezzük azt.

Kulcsszavak: *motiváció, RMSK, kéttényezős modell*

The opportunity of RMSK's interpretation in Herzberg's two-factor theory

Abstract

Frederick Herzberg finished his research in 1968, but the two-factor theory which he created is still one of the most known theory in the research of motivation. This theory separates two groups of necessities, the so-called hygiene factors (which are made to stop effective dissatisfaction) and the motivators (which are made for the satisfaction of the employee). The theory is capable of exploring the satisfaction with the work. Both its notoriety and pragmatic style it is a still used theory in motivational research. This paper aims to examine, only on a theoretical level for now, if the items and parts of questionnaire RMSK, which is applied nowadays, are suitable for interpretation in Herzberg's two-factor theory.

Keywords: *motivation, RMSK, two-factor theory*

⁵⁶³ II. éves doktorandusz hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, pszichológus, Zala Megyei Rendőr-főkapitányság Humánigazgatási Szolgálat, email: tegyey.andi@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6313-4418>

⁵⁶⁴ Farkas Johanna és Haller József (2020). Pszichológia a közszolgálatban II. Budapest, Magyarország: Ludovika Kiadó

⁵⁶⁵ University of Public Service Ph.D. in Law Enforcement II. year, Zala County Police HR Service – psychologist, email: tegyey.andi@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6313-4418>

Bevezetés

Minden döntésünk és tettünk mögött valamilyen szükséglet húzódik. Ez a szükséglet különböző forrásokból fakadhat – éppúgy lehet biológiai, mint pszichés vagy társas eredetű⁵⁶⁶. Ám a forrástól függetlenül a szükséglet egyfajta hajtóerőt teremt, amelynek ismerete és megértése magyarázza a viselkedés okát is. Ezt a hajtóerőt nevezzük motivációnak. Természetesen egy időben több szükségletünk is jelen lehet, s ennek okán többféle motiváció áll fenn egyidejűleg.

Miért lehet fontos egy szervezet működése során a megjelenő motivációkkal foglalkozni? Azért, mert a szervezeti szempontból megfelelő képességek mellett a teljesítmény eléréséhez megfelelő motivációra is szükség van – ennek hiányában a legjobb képességek sem vezetnek a kívánt eredményre.⁵⁶⁷ Más szavakkal, a motivációról való tudás a szervezet sikerességéhez járul hozzá⁵⁶⁸.

Abraham Maslow úgy vélte, hogy a minket hajtó szükségletek, illetve motivációk hierarchikusan szervezettek – az elrendezés „Maslow piramis” néven vált ismeretté. Az elmélet értelmében minél alacsonyabb szinten van egy motiváció a piramis hierarchiájában, annál inkább a létfenntartáshoz kötődik, s ezen alapvető szükségletek kielégítésének hiányában nem vagyunk képesek – vagy legfeljebb korlátozott mértékben – a magasztosabb motívumoknak is figyelmet szentelni.⁵⁶⁹

Bár Maslow elmélete rendkívül nagy hatású, mégis felmerül a kérdés, hogyan lehet hasznosítani ezt a tudást a szervezet hatékonyabb működése érdekében, ezen belül is hangsúlyt helyezve a vezetői szempontokra? „*A menedzser arra kíváncsi, mit tegyen azért, hogy közvetlenül valamilyen eredményre jusson.*”⁵⁷⁰

A kéttényezős modell

A szervezeti működés szempontjából Frederick Herzberg úgynevezett kéttényezős modellje Maslow elméletéhez képest gyakorlatiasabb megoldást jelent. Nem véletlen, hogy máig is ez az egyik legismertebb elmélet mind a gyakorlatban dolgozó munkapszichológusok, mind pedig a vezetők körében, ezt mutatja, hogy a munkakörgazdagítás is ezen modell révén született meg.⁵⁷¹ A kritikák ellenére az elmélet ennyi év távlatából is használhatónak bizonyult kutatások során.⁵⁷²

⁵⁶⁶ Gősiné Greguss Anna és Bányai Éva (2006) A motiváció. In: Oláh Attila (szerk.) Pszichológiai alapismeretek. Budapest, Magyarország: HEFOP. 321-369. old. Forrás: <http://mek.oszk.hu/05400/05478/05478.pdf> (A letöltés dátuma: 2008. szeptember 09.)

⁵⁶⁷ Farkas Ferenc, Jarjabka Ákos, Lóránd Balázs és Bálint Brigitta (2013). Munkahelyi motivációk Magyarországon 2013-ban. *Vezetéstudomány*, XLIV. 10., 12-23. old.

⁵⁶⁸ Farkas Johanna és Horváth József (2020). Szervezeti kultúrák és kutatásuk. Budapest, Magyarország: Ludovika Kiadó

⁵⁶⁹ Gősiné Greguss Anna és Bányai Éva (2006) i.m.

⁵⁷⁰ Miller, Lawrence M. (1982/1995). Viselkedésemelvények. A menedzser nézőpontja. In: Balogh László, Bugán Antal, Kovács János és Tóth László (1995). Fejezetek az alkalmazott lélektan köréből. A KLTE Pszichológiai Intézetének kiadványa, Debrecen, Magyarország: 82-97. old.

⁵⁷¹ Klein Sándor (2004). Munkapszichológia. Budapest, Magyarország: EDGE 2000

⁵⁷² Bassett-Jones, Nigel, és Lloyd, Geoffrey C. (2005). Does Herzberg's motivation theory have staying power?. *Journal of management development*. Vol. 24/10. 929-943. old.; Sipos Norbert (2016). A munkaelégedettség

Frederick Herzberg megkülönböztetett két szükségletcsoportot, amelyeket higiénés tényezőknek és motivátor tényezőknek nevezett el.⁵⁷³ Ezek közül az úgynevezett higiénés tényezők azok, amelyek hiánya elégedetlenséget vált ki, míg a motivátortényezők segítik a jobb teljesítmény elérését⁵⁷⁴, vagyis a higiénés tényezők „csupán” az elégedetlenséget szüntetik meg, míg az elégedettség érzés megélése a motivátortényezőkön múlik.⁵⁷⁵ „A motivátorok olyan természetűek, hogy sokkal hosszabb ideig tart az alkalmazottakra gyakorolt hatásuk, mint a higiénétényezőké.”⁵⁷⁶

A herzbergi higiénés és motivátor tényezők területei az 1. táblázatban láthatók.

Higiénés tényezők	Motivátor tényezők
Vállalati politika és igazgatás	Eredmény
Kapcsolat a munkatársakkal	Elismerés
Kapcsolat a vezetővel	A munka maga
Kapcsolat a beosztottakkal	Előrehaladás
Munkafelügyelet (ellenőrzés)	Felelősség
Biztonság	Fejlődés
Magánélet	
Beosztás	
Fizetés	

1. számú táblázat: A higiénés- és motivátor tényezők
(Forrás: Herzberg, 1968/1974, 360. o. alapján a szerző saját szerkesztése)

A táblázat mutatja, hogy a higiénés tényezők azok, amelyek a mindennapok szempontjából jelentős befolyással bírnak a személyekre, míg a motivátor tényezők életünk szélesebb aspektusához, az önmegvalósításhoz, az intrinzik motivációk eléréséhez kötődnek. Ahhoz, hogy egy személy elégedetlenségét, általános frusztrációját csökkentsük, tisztában kell lennünk a higiénés tényezőkkel, viszont ahhoz, hogy valóban motiválttá is tegyük – és ezáltal a megfelelő teljesítmény elérése irányába sarkalljuk – a motivátor tényezőkre kell koncentrálnunk (lásd 1. ábra).

Herzberg-modelljének továbbfejlesztése a Frissdiplomások 2011-2014 adatbázisok alapján. *Vezetéstudomány-Budapest Management Review*, 47(12), 97-108. old.

⁵⁷³ Herzberg, Frederick R. (1968/1974). Még egyszer: hogyan ösztönözzük alkalmazottainkat. In: Engländer Tibor (szerk.) *Üzempszichológia. Válogatott tanulmányok*. Budapest, Magyarország: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 351-373. old.

⁵⁷⁴ Miller, Lawrence M. (1982/1995) i.m.

⁵⁷⁵ Benke Mariann (2018). A motiváció és tanulás kapcsolatának vizsgálata: fókuszban az önmeghatározás elmélet. Doktori (PhD) értekezés. Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Gazdálkodástani Doktori Iskola

⁵⁷⁶ Herzberg, Frederick R. (1968/1974) i.m.

Munkával való elégedettség
növelése = motivátor
tényezők

Munkával való
elégedetlenség csökkentése
= higiénés tényezők

1. számú ábra: A higiénés- és motivátor tényezők és a munkával való elégedettség kapcsolata.
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

Herzberg elméleti modellje tehát alkalmas arra, hogy az egyén munkával kapcsolatos szubjektív megélését úgy vizsgálja, hogy azt jól látható elemekre bontja, egyúttal elkülöníti egymástól azon tényezőket, amelyek valódi motivációra ösztönöznek, illetve azokat, amelyek a munkavállaló számára kvázi minimumfeltételként értelmezhetők mind a fizikai körülményeket tekintve, mind szociális értelemben.

A Rendvédelmi Szervek Munkahelyi Stressz Kérdőíve

A Rendvédelmi Szervek Munkahelyi Stressz Kérdőíve (a továbbiakban: RMSK) egy, a magyar rendőrségen hosszú évek óta, elsősorban az időszakos pszichikai alkalmassági vizsgálatok keretében használt, önkitöltős, kérdőíves eljárás. Az RMSK-t rendvédelemben dolgozó szakemberek: Szabó Beatrix, Dr. Böröcz István és Bilkei Pál állították össze, illetve fejlesztették ki.⁵⁷⁷ Noha a rendvédelem saját fejlesztésű kérdőíve, a kidolgozó szakemberek arról publikációt nem jelentettek meg, részletes bemutatására elsőként Dr. Malét-Szabó Erika r. alezredes PhD disszertációjában került sor.⁵⁷⁸

Az RMSK alapvetően két nagy egységből áll: az első a munkahellyel, illetve a munkavégzéssel kapcsolatos eseményekre kérdez rá, a másik pedig bizonyos egyéni tényezőkre. A munkahellyel, illetve a munkavégzéssel kapcsolatos kérdőív szakasz, további két nagy részre oszlik: az egyik munkahellyel kapcsolatos eseményeket sorol fel, amelyekre jellemzően negatív tapasztalatként tekinthetünk. A másik a munkaterheléssel kapcsolatos rész, amely 75 állítást sorol fel vegyesen mindennapos, bosszankodásra okot adó eseményektől

⁵⁷⁷ Szabó Erika (2009). A munkahelyi egészségpszichológia és egészségfejlesztés a Magyar Köztársaság Rendőrségén, valamint a szubjektíve észlelt munkahelyi stresszterheltség jellegzetességei – különös tekintettel az idői tényezőre – a hivatásos állományú rendőrök körében. Valóban megterhelő-e a hivatásos állományú rendőri lét? Doktori Értekezés Debrecen, Magyarország: Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar. Forrás: https://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0CCMQFjAB&url=https%3A%2F%2Fdea.lib.unideb.hu%2Fdea%2Fbitstream%2F2437%2F93931%2F5%2Fertekezes.pdf&ei=_jMYVdCECCLuUt6YvgvO&usg=AFQjCNGCXG_sbPyKG4nmifld4RJ17Av3ag&bvm=bv.89381419,d.d24 (A letöltés dátuma: 2012. október 13.)

⁵⁷⁸ lásd: Szabó Erika (2009) i.m.

kezdve (pl. „*munkahelyre való bejárás körülményei*”) olyan tényezőig, amelyek komolyan képesek aláásni egy személy teljesítményét (pl. „*önmegvalósítási lehetőségek hiánya a munkámban*”). Más szavakkal a munkaterheléssel kapcsolatos rész 75 tétele vegyesen tartalmaz higiénés- és motivátor tényezőkre vonatkozó kérdéseket negatív megfogalmazásban – azaz a teszt ezen része inkább azon elemek azonosítására alkalmas, amelyek összességében frusztrálóan, illetve demotiválóan hathatnak az egyénre (lásd 2. táblázat).

Higiénés tényezők	Motivátor tényezők
Munkahelyre való bejárás körülményei	Ismerőseim negatív véleménye a munkáról, munkahelyemről
Munkahelyi komfort, kényelem	Munkavégzés során jelentkező erkölcsi problémák
A munkavégzéshez szükséges eszközök esetleges hiánya, állapota	Olyan feladatot is el kell látni, amit nem szívesen teszek
A munkahelyemen tapasztalható zaj	A megkövetelt munkatempó
A munkahely megvilágítása	A munka szervezettsége
A munkahelyen tapasztalható légszennyeződés	A munka átláthatósága
A munkahely higiénéja	A nem egyenletes munkaterhelés
Munkaidő hosszúsága	Gyakori döntéshelyzetek
Napi munkaidő kiszámíthatósága	A hibás döntések következményei
Szabadidő tervezhetősége	A fokozott egyéni felelősség
A munkámból adódó fizikai igénybevétel	Szakmai felelősség
A munkámból adódó szellemi igénybevétel	Erkölcsi felelősség
A jövedelemből adódó anyagi problémák	Egyedül kell megoldani a feladatokat
Anyagi megbecsülés hiánya	A rendvédelmi pálya megítélése
Időhiány	Munkahelyi szervezeti rangsorban elfoglalt helyem
Nem együttműködő munkatársak	Hatáskör és befolyás hiánya
Információ hiánya	Önmegvalósítási lehetőségek hiánya a munkámban
Alkalmazkodás utasításokhoz, rendeletekhez	Előbbre jutási lehetőségek hiánya a munkámban
Ahogy a munkatársaim kezelnek engem	Alulértékelttség érzése
Ahogy az általam végzett munka kihat a mindennapi életemre	A tehetetlenség érzete
Munkafeladatommal szembeni idegi, szellemi követelmények	A munka megítélése
Munkavégzéssel szembeni fizikai követelmények	Végzettségnél, képességnél, tudásnál alacsonyabb szintű munka végzése
Felettes rugalmatlansága, merevsége	Munka hazavitele
Munkatársak rugalmatlansága, merevsége a problémákat illetően	Amikor azt érzem, hogy nincs értelme a munkámnak
A munkahelyi légkör	Nincs lehetőség a továbbképzésre
Munkatársak magatartása, viselkedése	Irreális elvárások, célok
Rivalizálás	
A közvetlen felettes magatartása, viselkedése	

Munkahelyi vezetők magatartása, viselkedése
Emberi segítség, támogatás hiánya
Szakmai segítség, támogatás hiánya
Vezetőtől kapott segítség, támogatás hiánya
Munkahelyi konfliktusok
Előírják, hogyan kell viselkedni
Az empátia hiánya
Közömbösség másokkal szemben
Parancsuralmi rend
Bizalmi légkör hiánya
A szociális problémák kezelése
Munkafeladatok kiszámíthatatlansága
A vezetői magatartás kiszámíthatatlansága
Beosztottak munkájának irányítása, felügyelete
Az állandóan változó elvárásokhoz való alkalmazkodás
A vezetők részéről tapasztalt megkülönböztetés, kivételezés
A vezetőktől kapott bátorítás, biztatás hiánya
Nem kompetens vezető
Munkahelyi érdekeltségi összefonódások
A nyugodt munkavégzés hiánya
Alkalmazkodás a munkatársakhoz

2. számú táblázat: Az RMSK munkaterheléssel kapcsolatos elemeinek besorolási lehetősége a higiénés- és motivátor tényezők (Forrás: az RMSK alapján a szerző saját szerkesztése)

Az egyéni tényezők között vannak olyan elemek, amelyek direkt módon is a motivációval foglalkoznak, egyúttal van benne egy, a személy elégedettségével kapcsolatos 14 kérdéses rész, melyek között ugyancsak vegyesen jelennek meg a higiénés tényezők közé sorolható elemek (pl. anyagi megbecsültség), illetve motivátor tényezők (pl. személyes fejlődés) – ám ezek megoszlása egyenlő (lásd 3. táblázat).

Higiénés tényező	Motivátor tényező
Elégedettség a munkavégzéshez szükséges információkkal	Munkával való elégedettség
Vezetők vezetési stílusa	A munka által megélt motiváció
Változások, szervezeti átalakítások bevezetésének módja	A munka és a feladat jellege
Munkahelyi konfliktusok megoldása	Személyes fejlődés
Munkahelyi légkör	A munkakör testre szabottsága
Szervezeti felépítés	Előmeneteli lehetőség
Anyagi megbecsültség	Erkölcsei megbecsültség

3. számú táblázat: Az RMSK elégedettségrel kapcsolatos elemeinek besorolási lehetősége

(Forrás: az RMSK alapján a szerző saját szerkesztése)

Láthatjuk tehát, hogy az RMSK számos olyan tétellel rendelkezik, amelyek potenciálisan a kéttényezős modellhez kapcsolódnak, illetve a kérdőív már az egyes tételek szintjén is rendelkezik olyan elemekkel, amelyek besorolhatók a Herzberg által leírt tényezők közé. A kérdőív skáláinak tekintetében is kapcsolódás tapasztalható a kéttényezős modellhez (lásd 4. táblázat).

A teszt eredményeképp 26 skála jelenik meg (a „munkaterhelés szubjektív megítélése” 3 skála esetében is megjelenik, eltérő előjellel, ezért jelen írás keretében a megnevezés szempontjából ezen 3 skálát összevontam). Noha ettől eltérő felületet ad ki az RMSK végső, program általi komplex kiértékelése, a jelen írás keretében használt skála megnevezések nem a program végső eredményfelületéből erednek, hanem egy a rendőrségi pszichológusok számára központilag kiadott Excel táblázat alapján kerülnek megjelenítésre.

Higiénés tényezők	Motivátor tényezők	Az elmélet szempontjából nem besorolható skálák
Szervezet jellegéből adódó terhelés	Munkaterhelés szubjektív megítélése	Egészségi állapot megítélése
Munkahelyi légkör szubjektív megítélése	Munkaterhelés komplex megítélése	Külső-belső kontroll
Vezetés, irányítás szubjektív megítélése	Effektív munkaterhelés	A-B személyiség
Munkahely komfortjának megítélése	Munkavégzésből adódó szerepkonfliktusok	Aktivitás
Munkaidő megítélése	Munkahely külső megítélése	Támogatottság
Anyagi elismertség megítélése	Munkavégzés etikai aspektusai	Stresszoldás
A szervezet elvárásainak megítélése	Munkafeladathoz való hozzáállás	
Munkahelyi események	Egyéni felelősség megítélése	
	Szervezetten belül elfoglalt pozíció megítélése	
	Motiváció	

4. számú táblázat: Az RMSK skáláinak a kéttényezős modell szerint lehetséges besorolása
(Forrás: az RMSK alapján a szerző saját szerkesztése)

Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy az RMSK esetében Herzberg kéttényezős modellje jól alkalmazhatónak látszik mind az egyes tételeket, mind pedig a skálákat illetően. Az adatok ilyen keretrendszerben történő megközelítése, elemzése és értelmezése rávilágíthat arra, hogy milyen szervezeti tényezők azok, amelyekkel kapcsolatosan egyéni szinten frusztráció jelenik meg, avagy amelyek tartós motivátorként segítik az egyént, s ez által a szervezet hosszútávú munkáját, színvonalas teljesítményét.

Összegzés

Herzberg kéttényezős elmélete alapján bármely személy munkájával kapcsolatos megelégedettség élménye két tényezőből tevődik össze: egyfelől a higiénés tényezők révén megtudható, hogy a munkájával kapcsolatosan mennyire minősül frusztráltnak, avagy mennyire érzi azt, hogy a munkavégzéshez szükséges feltételek adottak. Másfelől viszont a motivátor tényezők ismeretében az is feltárható, hogy mennyiben képes belső motivációinak

megélésére, mennyiben érzi azt, hogy munkája pozitívan járul hozzá személyes fejlődéséhez. Ezen tényezők feltárásával rendkívül fontos tudás birtokába kerülhetünk tehát az egyénről, illetve – a megfelelő adatmennyiség megléte esetén – magáról a szervezetről is.

Az RMSK egy igen gyakran használt teszt a rendvédelmen belül – rendkívül nagy előnye, hogy egy hosszú ideje létező kérdőíves eljárás, s máig is valid mutatókkal rendelkezik.⁵⁷⁹

Jelen írás csupán arra vállalkozott, hogy elméleti szinten vizsgálja meg, hogy az RMSK egyes tételei és skálái alkalmasak-e arra, hogy a Herzbergi kéttényezős elmélet keretén belül gondolkodva is értelmezzük azokat. A fentiek alapján látható, hogy az RMSK legalább két olyan résszel rendelkezik, amelyek önmagukban is potenciálisan besorolhatók a kéttényezős modell keretrendszerébe, ám skálái tekintetében is megmutatkozik ez az értelmezési lehetőség. Jövendőbeli kutatási cél lehet ezen elméleti keretet felhasználva az RMSK által kapott adatok ismételt vizsgálata, értelmezési lehetőségeinek újragondolása.

A kapott eredmények egészen új szemlélettel gazdagíthatnák a rendvédelemben dolgozó személyek motivációjával kapcsolatos tudásunkat.⁵⁸⁰

Felhasznált szakirodalom

1. Bassett-Jones, Nigel, és Lloyd, Geoffrey C. (2005). Does Herzberg's motivation theory have staying power?. *Journal of management development*. Vol. 24/10. 929-943. old.
2. Benke Mariann (2018). A motiváció és tanulás kapcsolatának vizsgálata: fókuszban az önmeghatározás elmélet. Doktori (PhD) értekezés. Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Gazdálkodástani Doktori Iskola
3. Farkas Ferenc, Jarjabka Ákos, Lóránd Balázs és Bálint Brigitta (2013). Munkahelyi motivációk Magyarországon 2013-ban. *Vezetéstudomány*, XLIV. 10., 12-23. old.
4. Farkas Johanna és Haller József (2020). Pszichológia a közszolgálatban II. Budapest, Magyarország: Ludovika Kiadó
5. Farkas Johanna és Horváth József (2020). Szervezeti kultúrák és kutatásuk. Budapest, Magyarország: Ludovika Kiadó
6. Farkas Johanna, Sallai János és Krauzer Ernő (2020). The organisational culture of the police force. *Internal Security*, 12(1), 77-84. old.
7. Fridrich Andrea Cecília (2015) Az eltérő szakterületeken dolgozó rendőrök teszteredményeinek vizsgálata – Hasonlóságok és különbségek az RMSK Tükrében. Szakdolgozat. Budapest, Magyarország: ELTE-PPK
8. Gősiné Greguss Anna és Bányai Éva (2006) A motiváció. In: Oláh Attila (szerk.) Pszichológiai alapismeretek. Budapest, Magyarország: HEFOP. 321-369. old. Forrás: <http://mek.oszk.hu/05400/05478/05478.pdf> (A letöltés dátuma: 2008. szeptember 09.)
9. Herzberg, Frederick R. (1968/1974). Még egyszer: hogyan ösztönözzük alkalmazottainkat. In: Engländer Tibor (szerk.) Üzempszichológia. Válogatott tanulmányok. Budapest, Magyarország: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 351-373. old.
10. Klein Sándor (2004). Munkapszichológia. Budapest, Magyarország: EDGE 2000
11. Miller, Lawrence M. (1982/1995). Viselkedéseméletek. A menedzser nézőpontja. In: Balogh László, Bugán Antal, Kovács János és Tóth László (1995). Fejezetek az alkalmazott lélektan köréből. A KLTE Pszichológiai Intézetének kiadványa, Debrecen, Magyarország: 82-97. old.

⁵⁷⁹ Fridrich Andrea Cecília (2015) Az eltérő szakterületeken dolgozó rendőrök teszteredményeinek vizsgálata – Hasonlóságok és különbségek az RMSK Tükrében. Szakdolgozat. Budapest, Magyarország: ELTE-PPK

⁵⁸⁰ Farkas Johanna, Sallai János és Krauzer Ernő (2020). The organisational culture of the police force. *Internal Security*, 12(1), 77-84. old.

12. Sipos Norbert (2016). A munkaelégedettség Herzberg-modelljének továbbfejlesztése a Frissdiplomások 2011-2014 adatbázisok alapján. *Vezetéstudomány-Budapest Management Review*, 47(12), 97-108. old.
13. Szabó Erika (2009). A munkahelyi egészségpszichológia és egészségfejlesztés a Magyar Köztársaság Rendőrségén, valamint a szubjektíve észlelt munkahelyi stresszterheltség jellegzetességei – különös tekintettel az idői tényezőre – a hivatásos állományú rendőrök körében. Valóban megterhelő-e a hivatásos állományú rendőri lét? Doktori Értekezés Debrecen, Magyarország: Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar. Forrás:
https://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0CCMQFjAB&url=https%3A%2F%2Fdea.lib.unideb.hu%2Fdea%2Fbitstream%2F2437%2F93931%2F5%2Fertekezes.pdf&ei=jMYVdCECcLuUt6YgvgO&usg=AFQjCNGCXG_sbPyKG4nmifId4RJl7Av3ag&bvm=bv.89381419,d.d24 (A letöltés dátuma: 2012. október 13.)

Dr. Torma Albert⁵⁸¹

A női agresszió biológiája

Absztrakt

Ismert, hogy a női bűnözés aránya az összűnözésen belül alacsonyabb, mint a férfiaké, azonban ez megváltozni látszik. Egyfelől a női bűnelkövetések száma emelkedő tendenciát mutat, másfelől az erőszakos jelleg egyre markánsabban jelenik meg a női tettesek magatartásában. A női bűnözés kutatása korábban kisebb figyelmet kapott, mindemellett az erőszak formái is módosulást mutatnak, mindez indokoltá teszi a nők által elkövetett erőszakos bűncselekmények intenzívebb kutatását és a női jellegzetességekre való fókuszálást. A nemi distinkció egyaránt összefüggésben van a magatartás szintű agresszivitás biológiai és a szocializációs különbségével. Az agresszivitás neurobiológiai hátterének széleskörű idegrendszeri-, hormonális- és genetikai kutatásában a nemi specifikumok feltárása hiánypótló.

Kulcsszavak: *női agresszió, kriminalitás, neurobiológia*

Albert Dr. Torma⁵⁸²

Biology of Aggression in Women

Abstract

It is well-established that the proportion of women in crime is lower than that of men, but this seems to be changing. On the one hand, the number of crimes committed by women is on the rise, on the other hand, violence as a characteristic is increasingly apparent in the behavior of female perpetrators. As research on women in crime has heretofore received less attention in literature, and forms of violence have been showing signs of change, more intensive research into the perpetration of violent crime by women and focusing on features particular to women is necessary. Gender distinction is related to both biological and social differences in the behavioral level of aggression. Exploring gender specifics remedies a long-standing vacuum in the research of the neurobiological background of aggression in the neurological, hormonal, and genetic fields.

Keywords: *aggression in women, criminality, neurobiology*

⁵⁸¹ r. orvos ezredes, r. főtanácsos, főosztályvezető, Országos Rendőr-főkapitányság, Rendvédelmi Egészségügyi Felülvizsgáló Főosztál. Rendészettudományi Doktori Iskola doktorandusz, e-mail: tormaa@orfk.police.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7135-8793>

⁵⁸² police colonel, MD., JD., FME., major councillor of the Police Force, Head of Department, National Police Headquarters, Medical Revision Department. Doctoral School of Police Sciences and Law Enforcement, PhD student, e-mail: tormaa@orfk.police.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7135-8793>

Bevezetés

Az erőszak háttere evolúciós alapokon nyugszik. Az erőforrások korlátlan rendelkezésre állásának hiányából eredően a fajokon belüli versengő magatartás törvényszerűen alakult ki, egyúttal szövetkezésre és együttműködésre is kényszerítette a fajtársakat, miután a versengés agressziót szült, amelynek energiaigénye, veszélyei (pl. sérülések, harcképtelenség) a túlélési esélyeket jelentősen rombolhatta. Tekintettel arra, hogy a túlélés biztosításának evolúciós érdeke felülírja az egyéni kibontakozást, az idők során a társadalmi normák az agresszív viselkedést mederbe terelték, amelynek elsődleges módszere a dominancia-sorrend kialakulása. A fajtársak között nem káosz uralkodik e kérdésben, hanem meghatározott elvek alapján dől el a csoport tagjainak táplálkozási, partner-választási és egyéb lehetősége. Így fajonként és populációként alakult ki az agresszió szabályozásának belső rendszere, amely az ember esetében társadalmi, sőt kulturális medret is kapott. E folyamat részeként az agresszió megnyilvánulását az emberi fajnál alapvetően a kultúra szabályozza, ennek megfelelően általánosságban elmondható, hogy az erőszak az agresszió azon megnyilvánulása, amely társadalmilag nem elfogadott. Napjainkban a média – elsősorban a közösségi média – szerepe felülreprezentált e kérdésben és alapvetően meghatározó jelleggel bír az adott erőszakos cselekmény társadalmi megítélésében.

Az agresszió olyan komplex emberi magatartás, amelynek átfogó, egységes meghatározása túlnő e tanulmány keretein. Hajlamosak vagyunk fogalmilag a fizikai agresszióra, a bántalmazásra asszociálni, holott mindennapjainkban – eltekintve a háborús övezetektől, konfliktusos földrajzi helyektől, a terrorizmus egyes megnyilvánulási formáitól – a szóbeli bántalmazást, a kirekesztést, a megszegyenítést is át lehet élni, amelynek következményei sokszor meghatározóbbak a fizikai sérüléseknél, hiszen ez utóbbiak előbb-utóbb begyógyulnak, míg a lelki sérülések egy életen át elkísérhetnek bennünket.

A gyermek fejlődése során kezdetben primer agresszív viselkedés (indulatosság, düh) nyilvánul meg, amely később érik, „humanizálódik”, így a serdülőkor végére indirekt, kifinomult technikával jellemezhető agresszióvá válik az évek során, a társadalmi normáknak megfelelően, vagy attól eltérve, deviáns módokon. A primer harag ((leggyakrabban fizikai erőszakkezeltetésekhez társulva) nem azonos tehát a nehezteléssel (amely verbális csatornákon is kifejezést nyerhet). Előbbi az állatnál és gyermeknél is van, utóbbi humánspecifikus. Az indirekt agresszió lehet egyfajta szociális manipuláció is, amelynek célja a másik személy pszichológiai/szociális károsítása, pl. rosszindulatú pletyka terjesztése által. Nem mellékes körülmény, hogy az agresszió megnyilvánulása reaktív, azaz valamely ingerre válaszoló, vagy proaktív, tehát végeredményben „ok nélküli”, pusztán a dominancia kifejezésének eszköze.

Az állatvilágban a fajtárs agresszív viselkedését a gyengébb ellenfél megadási póz felvételével képes kioldani, amely magatartás egyben leállíthatja a támadás folyamatát. Társadalmi szinten az erőszak ellenoldalán az empátia és a szeretet áll, amelyet az érzelmi komponens különböztet meg a szociális intelligenciától, lévén ez utóbbi érzelmek és kötődés nélkül is működhet (pl., ha egy szociopata a szociális képességeit másokkal szembeni ártalom kifejtésére is felhasználja irgalom érzése nélkül).

Annak ellenére, hogy az általánosságban elfogadott nézet szerint az iskolás fiúk gyakrabban alkalmazzák az agresszió fizikai megnyilvánulási formáit, a diáklányok között pedig a verbális és indirekt agresszió a gyakoribb, meglepő, hogy hazánkban egy adott időszakban a diáklányok közel 25 %-a vett részt verekezésben (HBSC – WHO Iskoláskorú Gyermek Egészségmagatartása Kutatócsoport adata, 2011)⁵⁸³.

⁵⁸³Buda Mariann (2014): Durva fiúk – szelíd lányok?...Iskolás lányok zaklató viselkedése. In: Németh Nóra Veronika (szerk.): Képzők és képzettek: Pillanatfelvételek a 21. század tanárképzéséről és tanáraitól. Szeged, Magyarország, Belvedere Meridionale, 133-154. old.

Az erőszakos cselekmények vonatkozásában a női elkövetők vizsgálata javarészt társadalomtudományon, kriminológiai szempontok elemzésén alapult, elsősorban a nők társadalomban, családban elfoglalt szerepének körbejárásán. Az elmúlt évek, évtizedek tapasztalatai igazságügyi orvosszakértői esetek tanulmányozása és nemzetközi trendek alapján azt mutatják, hogy a női elkövetők szerepe az erőszakos bűnelkövetésben kitapintható változáson ment keresztül, jelesül nem csak arányaiban fokozódott, de az erőszakosság tekintetében is hangsúlyosabb a nők megnyilvánulása a tettesi oldalon. Kevésbé vizsgált és új irányzatnak tekinthető a nők agresszivitásának orvosi biológiai, neurobiológiai vizsgálata, amely a társadalomtudományoktól függetlenül, élettani alapokon kívánja tetten érni a női specifikumokat e tárgyban.

A nők ún. indirekt agresszív cselekményeket (pl. hamis szóbeszéd terjesztése, pletyka, valamely társadalmi csoportból, közösségből való kirekesztés, valakinek alaptalanul gyanúba keverése, mások megjelenésének, személyiségének kritizálása) gyakrabban alkalmazzák, mint a férfiak⁵⁸⁴. A megállapítás felnőtt nők körében még inkább megalapozott⁵⁸⁵.

A legtöbb kultúra a „harcos” magatartást jutalmazza a férfiak esetében, ugyanakkor büntetés jár érte, ha nő tanúsít ilyen viselkedést. A szociális viselkedési normák eleve tiltják a fizikai agresszió megjelenését nők esetében⁵⁸⁶.

Kísérleti körülmények között, amelyben valamely viselkedésre, elektromos sokkra, fájdalomra, hangos zajra, kirekesztésre, elutasításra adott válaszok kerülnek görcsö alá, a nem provokált nők férfiakhoz képest való alacsonyabb fizikai és verbális agressziója mutatkozik, míg fizikai provokációra, vagy igazságtalan támadásra egyenlően oszlik meg a férfiak és nők agresszivitása⁵⁸⁷.

Az alkoholfogyasztással kapcsolatos agresszivitás tekintetében a vizsgálatok azt mutatják, hogy az akut és krónikus alkohol fogyasztás növeli az agresszivitást mindkét nemben részben a homloklebensy kóros működése által⁵⁸⁸. Érdekes vizsgálati eredmény, hogy az alacsony dózisu, mérsékelt alkohol fogyasztás fokozta az agressziót a nők esetében, a mennyiség fokozása ellenben nem emelte az agressziót⁵⁸⁹. Ennek oka talán az alkohol deliberaláló hatása lehet, a nők gátlásait a csekély alkohol oldja, ezért „bátrabbak” a nyílt agresszióban, míg ittasan már a koncentrációs képességük és a motoros alkalmasságuk csökken. E körben egy másik tanulmány szerint az alkoholfogyasztással összefüggő agresszió nők esetében csak kifejezett provokációra mutatott fokozódást, kisebb súlyú, ártalmatlan hergelésre nem⁵⁹⁰.

A partnerkapcsolatban kialakuló agresszivitás tekintetében a tanulmányok azt mutatják, hogy a nők gyakrabban használnak valamilyen eszközt, fegyvert, dobálnak tárgyakat és

⁵⁸⁴John Archer et al. (2005). An integrated review of indirect, relational and social aggression. *Pers. Soc. Psychol. Rev.* 9. szám, 212–230. old.

⁵⁸⁵Karin Österman et al. (1998). Cross-cultural evidence of female indirect aggression. *Aggress. Behav.* 24. szám, 1–8. old.

⁵⁸⁶Alice H. Eagly et al. (1986). Gender stereotypes, occupational roles, and beliefs about part-time employees. *Psychol. Women Q.* 10. szám, 252–262. old.

⁵⁸⁷Bettencourt B. Ann et al. (1996). Gender differences in aggression as a function of provocation: a meta-analysis. *Psychol. Bull.* 119. szám, 422–447. old.

⁵⁸⁸Adrienne J. Heinz et al. (2011). Cognitive and neurobiological mechanisms of alcohol-related aggression. *Nat. Rev. Neurosci.* 12. szám, 400–413. old.

⁵⁸⁹Damaris J. Rohsenow et al. (1984). Effects of alcohol and expectancies on verbal aggression in men and women. *J. Abnorm. Psychol.* 93. szám, 418–432. old.

⁵⁹⁰Cory A. Crane et al. (2018). Provocation and target gender as moderators of the relationship between acute alcohol use and female perpetrated aggression. *Aggress. Violent Behav.* 40. szám, 36–43. old.

harapják meg áldozatukat, mint a férfiak^{591 592}. Ennek nyilvánvaló oka lehet, hogy a nők kisebb izomtömege a távolabbi „harcot” helyezi előtérbe és egyben nehezíti, de nem zárja ki a violens magatartások megnyilatkozását is. Egy, a WHO által 2013-ban publikált felmérés szerint, amelyben 1121 esetet dolgoztak fel 65 ország bevonásával és amelyben a vizsgálatok 1982 és 2011 közötti időszakokra terjedtek ki, a partnerkapcsolati erőszakban megölt nők aránya 38 % volt, míg ugyanezen ráta a férfiáldozatokra nézve 6 %-ot mutatott. Más tanulmányok szerint egyenlő arányban vesznek részt a partnerek a fizikai bántalmazás formáiban, úgy, mint ütlegelés, pofozás, késes támadás⁵⁹³. Igazságügyi területéről jövő tanulmányok szerint a súlyosabb erőszakformák alkalmazása egyenlő arányban valószínű a nők és férfiak körében⁵⁹⁴. Mindazonáltal a nők részvétele a kettős elkövetői alakzatra vonatkozóan – amikor mindkét partner vád alá kerül egymás elleni erőszak elkövetése okán – abból a helyzetből adódik, hogy a nők védik magukat az erőszakos cselekmények kapcsán, emiatt ők is részeseivé válnak – elkövetőként – az agresszív cselekménynek⁵⁹⁵. A női agresszív partnerkapcsolati cselekmények motivációjának a tanulmányok szerint a düh, a partner ellenőrzése, a társ figyelmének felkeltése, illetve a bosszú bizonyult⁵⁹⁶.

Szexuális agresszió tekintetében, amely kényszerített szexuális aktust, vagy orális szexuális együttlétet, erőltetett csókolódzást, szexuális tárgyak használatát, nemi szervek forszírozott mutogatását jelenti, a tanulmányok mindössze 2.2 %-os női arányt mutatnak⁵⁹⁷. Megjegyzendő, hogy a nők által elkövetett erőszakos szexuális cselekmények egy része felderítetlen marad, mivel a tanulmányok szerint az áldozat attól tart, hogy a társadalom hibáztatni fogja az eset kapcsán, esetleg megtorlás történik, illetőleg a hivatalos feljelentést nem veszik komolyan^{598 599}.

A női bűnelkövetési magatartás nem elhanyagolható és nem jelentéktelen jellegére vonatkozóan már az ENSZ 1970. évi IV. és a Genfben megtartott, 1975. évi V. kongresszusa is felhívta a figyelmet. A kialakult álláspont szerint a női bűnözés világszerte növekedést mutat, markáns változáson megy keresztül, a női elkövetők önállóbbakká és agresszívbakká váltak, amelynek háttérében a korszakra jellemző és fellángolást mutató emancipációs életvitel és tendencia sejthető⁶⁰⁰. A hivatkozott kongresszust megelőző, nagyjából egy – másfél évtizedes időszakban az Egyesült Államokban és Franciaországban a női bűnelkövetők száma közel a duplájára emelkedett, ám ennél is jobban mutatja a tendenciát az a tény, hogy növekedés volt jellemző olyan, hagyományosan alacsony női bűnözési arányt produkáló országokban is, mint például Ausztrália, vagy Japán. A jelzett időszakban Braziliában a nők által elkövetett bűncselekmények száma abszolút értékben kifejezve 90 %-os emelkedést mutatott, Indiában hasonló mértékben megemelkedett a női fogvatartottak száma. Már 1973-ban csak New Yorkban 23 önálló női gengszterbanda működött, amelynek tagja túlnyomórészt fiatalkorúak voltak. Nem csak az erőszakos jellegű bűncselekmények, hanem az intellektuálisnak nevezett

⁵⁹¹John Archer (2002). Sex differences in physically aggressive acts between heterosexual partners: a meta-analytic review. *Aggress. Violent Behav.* 7. szám, 313–351. old.

⁵⁹²Heather C. Melton – Joanne Belknap (2003). He hits, she hits: assessing gender differences and similarities in officially reported intimate partner violence. *Crim. Justice Behav.* 30. szám, 328–348. old.

⁵⁹³U.o.

⁵⁹⁴Amy L. Busch et al. (2004). Comparing women and men arrested for domestic violence: a preliminary report. *J. Fam. Violence* 19. szám, 49–57. old.

⁵⁹⁵U.o.

⁵⁹⁶Megan H. Bair-Merritt et al. (2010). Why do women use intimate partner violence? A systematic review of women's motivations. *Trauma Violence Abuse* 11. szám, 178–189. old.

⁵⁹⁷Franca Cortoni et al. (2017). The proportion of sexual offenders who are female is higher than thought: a meta-analysis. *Crim. Justice Behav.* 44. szám, 145–162. old.

⁵⁹⁸Lara Stemple et al. (2017). Sexual victimization perpetrated by women: federal data reveal surprising prevalence. *Aggress. Violent Behav.* 34. szám, 302–311. old.

⁵⁹⁹U.o.

⁶⁰⁰Raskó Gabriella: A női bűnözés (1978), 10-11. old.

bűncselekmények – mint például a csalás és a sikkasztás – is emelkedő tendenciát mutatott a női bűnözésen belül: a fenti időszakban az Egyesült Államokban e területeken 136 %-os volt a növekedés a vonatkozó FBI adatok szerint⁶⁰¹.

A női bűnözés szárnyalása a fenti időszakot követően sem hagyott alább. A fent említett kongresszust követő közel másfél évtizedes időszakban Németországban a női bűnözés aránya 17.5 %-ról 22.5 %-ra emelkedett. Az Egyesült Államokban a letartóztatott nők aránya ebben az intervallumban közel 80 %-kal emelkedett, ugyanakkor a férfiak részvétele e körben csupán 40 %-os növekedést mutatott⁶⁰². Nemzetközi viszonylatban az erőszakos női bűnelkövetők arányának növekedése töretlen. A 2008/2009-es éveket megelőző 10 éves periódusban a női elkövetők aránya meredek emelkedést mutatott Ausztráliában, illetőleg a nyugati országokban. Míg a férfi elítéltek száma a jelzett időszakban 29 %-os emelkedést mutatott, addig a női elítéltek aránya 35 %-os növekedést produkált⁶⁰³.

A hazai viszonyokkal kapcsolatos releváns adatok az 1931-es esztendőől vizsgálhatók, amelyek alapján azt látjuk, hogy a nők részaránya a kriminalitásban 10-15 % között mozog és ez egészen a legutóbbi időkhöz hasonló állapotot mutatott⁶⁰⁴, bár megjegyzendő, hogy a statisztikai adatkimutatás jelentősen függ attól, hogy milyen jellegű bűnelkövetői magatartást vonunk górcső alá. Nem mellékes körülmény az sem, hogy a női bűnelkövetők aránya bizonyos időszakokban jelentős kiugrást mutat, ami azt mutatja, hogy amint a társadalmi-szociális körülmények megváltoznak, a nők „élnek a lehetőséggel” a bűnözés tekintetében. Példa erre az első világháborús időszak, amely tisztán mutatja, mi is történik akkor, amikor a fronton harcoló férfiak nagy többségét nők helyettesítik az élet bizonyos területein – ekkor ugyanis a hazai női össz-bűnözési arány 21 %-ig emelkedett⁶⁰⁵. A rendszerváltás utáni korszakot vizsgálva megállapítható, hogy a női bűnözés némi megtorpanást követően folyamatosan emelkedő tendenciát mutat⁶⁰⁶.

A szakirodalom is figyelemmel kíséri a női bűnözés emelkedő tendenciáját. Az 1999-es hazai kriminológiai tankönyvben a női bűnözéssel foglalkozó fejezet még csupán nyolc oldalt tett ki, a 2006-os szakkönyv már tizenkilenc oldalt áldozott a témának, tíz évvel később pedig huszonegy oldal lett a női bűnözéssel foglalkozó fejezet. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem 2020-as kriminológiai tankönyvében huszonöt oldalas rész foglalkozik a témával. A folyamat jól mutatja, hogy a tudomány hazai képviselői egyre kiemeltebb figyelmet tulajdonítanak a női bűnözés kutatásának⁶⁰⁷.

Az agresszió nemi különbségeinek eredete

A nemek közötti különbségek az agresszivitás tekintetében először kisgyermekkorban (3-6 év) manifesztálódnak⁶⁰⁸. Számos rizikófaktor okozhat agresszivitással kapcsolatos problémát (pl. terhesség alatti dohányzás, szülési komplikációk)⁶⁰⁹, bizonyítottan nemi különbségek azonban az anyai depresszió esetében mutatkoznak, jelesül, a 2 év körüli fiúk

⁶⁰¹U.o.

⁶⁰²Fehér Lenke (1999): A női bűnözés. In: Gönczöl-Korinek-Lévai: Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll, Budapest, Corvina, 276. old.

⁶⁰³Margaret Liddel - Marietta Martinovic (2013): Women's Offending: Trends, Issues and Theoretical Explanations. In: International Journal of Social Inquiry, 6. kötet, 1. szám, 127-142. old.

⁶⁰⁴Kövér Ágnes (1998): A női bűnözés a rendszerváltás előtt és után. Belügyi Szemle, 3. szám, 5-8. old.

⁶⁰⁵I.m.

⁶⁰⁶I.m.

⁶⁰⁷Fail Ágnes (2017): A női bűnözés újabb hazai kriminológiai irodalmi. In: Börtönügyi szemle, 2. szám, 7. old.

⁶⁰⁸John Archer (2004). Sex differences in aggression in real-world settings: a meta-analytic review. Rev. Gen. Psychol. 8. szám, 291–322. old.

⁶⁰⁹Jianghong Liu (2011). Early health risk factors for violence: conceptualization, evidence and implications. Aggress. Violent Behav. 16. szám, 63–73. old.

esetében és a 6 év körüli lányok vonatkozásában mutatkozott erős korreláció az anyai depresszió és az agresszív magatartás között⁶¹⁰.

Az anya terhesség alatti kannabisz fogyasztása fokozta az agresszivitást a tőlük született 1.5 éves kislányaik körében⁶¹¹.

A felnőtt nők és férfiak agresszív megnyilvánulásai közötti különbség részben biológiai, részben társadalmi okokra vezethető vissza. A biológiai okok kutatása új keletű irányzatnak tekinthető, amely témakörben meghatározó a hipotalamusz – hipofízis – nemi hormonok tengely szerepe. A hormonális összefüggések vizsgálata még számos vizsgálandó kérdést tartogat. A magas férfi nemi hormon – tesztoszteron – szint és az agresszivitás közötti reláció régóta ismert tény, azonban olybá tűnik, a magas tesztoszteronszint nem előidézője, hanem inkább következménye az agresszív viselkedésnek. Domináns hím rézuszmajmok másik csoportba helyezésével, midőn befolyásuk csökken, a hormonszint csökkenése idézhető elő. Hasonlóan, sportolóknál a versenyt követően magasabb a tesztoszteron-szintje a győzteseknek, mint a veszteseknek. Ugyanakkor nők esetében a hormonális összefüggés vizsgálata még várat magára, mivel a csekély számú vizsgálat szignifikáns összefüggést eddig nem talált a hormonszint és az agresszivitás között. A nemi különbségek kapcsolatban állnak a helyzet veszélyességének észlelésével is. A nők hatékonyabban gátolják érzelmeiket és viselkedésüket, különösen, ha megjelennek a félelem érzelmei is⁶¹².

Kulturális szempontból elsődleges a nők szocializációjának folyamata, amelynek meghatározó eleme a kapcsolat; a nők önmagukat a kapcsolatokban, a csoportban való részvétel alapján határozzák meg⁶¹³. Ennek tükrében érthető a nők indirekt agressziójának dominanciája, azaz annak a képessége, hogy haragjukat, indulatukat kedvesség, nőiesség, bájosság mögé rejtsék, de a nyílt konfrontációt szociokulturális okból ne vállalják fel.

A nők alapvetően önkontroll-problémának tartják az agresszivitás direkt, sőt kóros megnyilvánulását, e tény a direkt agresszív viselkedés hagyományosan nőkre jellemző kerülésében is megnyilvánul⁶¹⁴. A szocializációs háttérnek tudható be az is, hogy a nők erősebben képesek kontrollálni az agressziójukat. „Kislány ilyet nem csinál” – tanítják a leánygyermeket indulatai megfékezésére.

A nők iskolai – elsősorban indirekt – agresszivitása tekintetében két tényező szerepe hangsúlyos. Egyfelől, utalva a fentiekre, a nők számára kiemelten fontos a csoportba tartozás, a közösségben betöltött szerep. Nem jellemző a nők vonatkozásában a csoportvéleménnyel szembe helyezkedés és nem kockáztatják a csoportból történő kizárást. A másik tényező, hogy a fiúk jobban elfoglalják magukat pl. az iskolai szünetekben, míg az iskolás lányok kis csoportokban más iskolás lányokat figyelnek, és azt nézik, mit csinálnak; egyfajta belső késztetésük van arra, hogy valami változzon, vagy történjen⁶¹⁵.

⁶¹⁰Blatt-Eisengart Ilana et al. (2009). Sex differences in the longitudinal relations among family risk factors and childhood externalizing symptoms. *Dev. Psychol.* 45. szám, 491–502. old.

⁶¹¹Hanan El Marroun et al. (2011). Intrauterine cannabis exposure leads to more aggressive behavior and attention problems in 18-month old girls. *Drug Alcohol Depend.* 118. szám, 470–474. old.

⁶¹²Anne Campbell et al. (2008): Intent to harm or injure? Gender and the expression of anger. *Aggressive Behavior*, May/June, 2008. 34. kötet, 3.szám. 282-293. old.

⁶¹³Marion K. Underwood (2003): *Social aggression among girls*. Guilford Press., 13-35. old.

⁶¹⁴Anne Campbell et al. (1992): Social Representation of Aggression as an Explanation of Gender Differences: A Preliminary Study. *Aggressive Behavior*, 4/1/1992. 18. kötet, 2. szám; 95-108. old.

⁶¹⁵Laurence Owens et al. (2000): „Guess what I just heard!”: Indirect aggression among teenage girls in Australia. *Aggressive Behavior*, 2000. 26. kötet, 1. szám; 67-83. old.

A női agresszió társadalmi-kulturális megítélése

Az általános társadalmi vélekedés szerint a férfi ideális elkövető, míg a nő ideális áldozat⁶¹⁶. A nő a közhiedelem szerint – nemiségénél, társadalmi helyzeténél fogva nem veszélyes, nem követ el bűncselekményt, passzív és nem agresszív. Amennyiben mégis erőszakos cselekmény elkövetésére vetemedne, annak háttérében megbomlott elme, vagy személyiségzavar, illetőleg áldozati státusból fakadó motivációja áll⁶¹⁷. Másként fogalmazva, az előfeltételezések szerint, amennyiben egy nő követ el férfiakra jellemző erőszakos (bűn)cselekményt, amögött valamilyen mentális betegség áll, esetleg hormonális zavar lépett fel a tettesnél. A nőiség, mint állapot, jogon kívüli faktorként értékelendő, az életkorhoz, vagy az etnikai hovatartozáshoz hasonlóan. Ennek megfelelően a női állapot a büntetőeljárásban elnézőbb elbírálást, adott esetben enyhébb jogkövetkezményt eredményezhet (ún. Lovagiassági Hipotézis)⁶¹⁸.

Egy 232 pszichológus hallgató bevonásával elvégzett kísérletben a tanulók fele férfi-, míg a másik fele női elkövetők fényképét kapta vizsgálatra, akik valamennyien ártatlannak vallották magukat az ellenük felhozott, adott esetben súlyos vádak (pl. emberölés) tárgyában. A vizsgálat azt mutatta, hogy szignifikánsan kevesebb valószínűséggel találták bűnösnek a női elkövetőket, mint a férfiakat. Mindemellett különös eredmény, hogy a vonzóbb megjelenésű női elkövetőkkel szemben a hallgatók kiváltképp elnézőek voltak⁶¹⁹.

A nőiség eme kiemelt szerepe e témában egészen odáig elvezet, hogy a kriminalitásnak a női természettel összeegyeztethetetlen volta megkérdőjelezi azt, hogy egyáltalán felelőssé tehető-e a nő a cselekmény elkövetéséért⁶²⁰.

Más megközelítésben nem feltétlenül szükséges a női elkövető enyhébb, vagy elnézőbb megítélése egy adott kriminális cselekmény vonatkozásában, azonban ha a tradicionális női szerepet – amely a női tisztasággal, nőiességgel, engedelmességgel, alázatossággal írható körül – áthágja, súlyosabb büntetésre számíthat férfitársainál, akikre e jellemzők általánosságban nem vonatkoztathatók (ún. Gyámkodási Hipotézis)⁶²¹. Másként fogalmazva, a nő természetétől távol álló agresszív magatartás annak deviáns jellegénél fogva súlyosabban szankcionálható, mivel a férfiaknál e viselkedés nem ütközik – szociális értelemben – normába. Abban különbözik tehát a „gyámkodás” a „lovagiassági” megközelítéstől, hogy a „lovagiassági” attitűd a „normális” hölgyeknek van fenntartva, akik viszont természetüktől fogva deviánsak, vagy agresszívek, tulajdonképpen kettős bünt követnek el: egyfelől vétkeznek a jog ellen, amely büntetőjogilag szankcionálható, másfelől a nemiségükkel – nőiségükkel – szembeni társadalmi elvárásokkal is dacolnak (ún. Ördögi Nő Hipotézis). A „normális” nő passzív, elfogadó, alázatos, az „ördögi” pedig erőszakos, agresszív, így ez utóbbi viselkedés már önmagában társadalmi – és nem jogi – normát sért⁶²².

Az ún. Lovagiassági Hipotézistől elkülönítendő a Bántalmazott Nő Szindróma⁶²³, amelynek lényege, hogy az esetlegesen elnézőbb, vagy enyhébb büntetőjogi megítélés nem az

⁶¹⁶Marian Duggan (2018). *Revisiting The 'Ideal Victim'*. Bristol: Policy Press., 52. old.

⁶¹⁷Siobhan Weare (2013). "The Mad", "The Bad", "The Victim": Gendered Constructions of Women Who Kill within the Criminal Justice System. *Laws*, 2. kötet, 3. szám, 337-361. old.

⁶¹⁸Kevin B. Turner et al. (2006). "The Effect of Gender on the Judicial Pretrial Decision of Bail Amount Set." *Federal probation*, 70. kötet, 1. szám: 56-62. old.

⁶¹⁹Angela S. Ahola et al. (2009). Justice Needs a Blindfold: Effects of Gender and Attractiveness on Prison Sentences and Attributions of Personal Characteristics in a Judicial Process. *Psychiatry, Psychology and Law*, 16. szám, 90-100. old.

⁶²⁰U.o.

⁶²¹I.m.

⁶²²I.m.

⁶²³Meda Chesney-Lind (1999). Media misogyny: Demonizing "violent" girls and women. In J. Ferrel & N. Websdale (Eds.), *Making trouble: Cultural representations of crime, deviance, and control*. 115–141. old.

elkövető nőiségén alapszik, hanem azon a tényen, hogy a későbbi női elkövetőnek megelőzően milyen tortúrán kellett átmennie, illetőleg milyen lelki, vagy testi sérüléseket kellett elszenvednie, amely ilyen cselekmény elkövetéséhez vezetett. „Lovagiassági” megközelítésben a női elkövető érzelmileg labilis, gyenge, mentálisan törékeny, ami maga után vonja, hogy az elkövetett cselekményért felelőssége csak részbeni. A bántalmazás, mint háttér egy olyan adalék, amely megalapozza a nőtől alapesetben távol álló erőszakos magatartást, mintegy kiváltva, előidézve azt.

Általánosságban elmondható, hogy a nők kriminális tevékenységgel esetén a médiában áldozati és nem elkövetői státusszal kerülnek híradásba, a nők áldozati szerepe a médiában felülreprezentált. Amennyiben női elkövetőkről szól a híradás, tehát jellemzően egyéni tényezők vizsgálata is terítékre kerül, pl. önző magatartás, családi körülmények, érzékeltetve a női elkövetési pozíció abnormális jellegét⁶²⁴.

A női elkövetőkkel kapcsolatos médiahírverés egy tanulmány alapján úgy összegezhető, hogy a gyermekek (így saját gyermek ellen) elkövetett bűncselekmény keményebb megítélést kap a médiában, mint az egyéb, amúgy nők által is elkövethető magatartásformák. Ennek oka abban keresendő, utalva a fentiekre, hogy a nő nem csak büntetőjogot sértett, hanem a nőiséggel szembeni társadalmi elvárásokat is megszegte, tehát kettős bünt követett el (lásd.: Ördögi Nő Szindróma, fent). Állítható tehát, hogy a társadalom egyfajta elvárással van a nők felé, vannak olyan cselekmények, amelyek elkövetése nem csak jogilag, hanem szociálisan sem elfogadott, mondhatnánk, a nőhöz „nem illik”. Típusosan ilyen a gyermekek elleni agresszív megnyilvánulás, tekintettel arra, hogy az anyaság, a gyermekekkel kapcsolatos tevékenység a nőhöz kötött hagyományosan, ennél fogva azon ritka eset, amikor egy nő kapcsolati probléma okán követ el erőszakot aktuális párja ellen, kevésbé megrengető, mintha egy gyermekkel szemben követi el ugyanezt a cselekményt.

A tanulmány szerint hasonló a helyzet akkor, amikor a nő által gyermek ellen elkövetett erőszakos cselekményt egy férfi által elkövetett azonos típusú bűncselekmény tükrében vizsgálunk. Fentiek okán, midőn a férfitől a gondoskodás, az anyasági teendők távol állnak az általános társadalmi megítélés szerint, így a férfi gyermek elleni agressziója bár nem szép, de nem esik azonos mérlegelés alá a nő gyermek elleni kriminalitásával.

A médiában való megítélés egyik sajátos megnyilvánulása azon eset, amikor egy férfi és egy nő együttesen, közösen – társtettesként – követik el bűncselekményüket. Ilyenkor a nő megítélése – és általában a páros társadalmi bírálata a média által – keményebb, súlyosabb, mint a külön-külön való jellemzés, mintha a nő esetében súlyosbító körülmény lenne az, hogy nem magányosan, hanem egy férfihez idomulva, azzal kollaborálva követi el a bűncselekményt (ún. Bonnie & Clyde effektus)⁶²⁵.

A női agresszivitás neurobiológiai háttere

A neurobiológiai elméletek a genetikai, idegrendszeri és hormonális kutatások eredményein alapulnak.

Nem vitatható, hogy a bűnelkövetői magatartás genetikai tényezőkkel is rendelkezik. E tényezők többszörösen és közvetve fejtik ki hatásukat oly módon, hogy befolyásolják az idegrendszer működését, illetőleg változást idéznek elő az agy szerkezetében, amelynek következményeként a pszichés jellemzőkben is átalakulás következik be és így a bűnelkövetés kockázata megnövekszik. Fontos leszögezni, hogy a genetikai tényezők nem előrejelző, hanem valószínűsítő faktorok. Az ikerkutatások, amelyek a „bűnöző gén” nyomába eredtek végső soron azt igazolták, hogy a bűnelkövetésre való hajlandóság örökölhető, ezen öröklődés szerepe a neveltetési körülményekkel együttesen határozza meg a bűnöző magatartáshoz való viszonyt.

⁶²⁴U.o.

⁶²⁵I.m.

Az epigenetika napjainkban az egyik legjelentősebb, ugyanakkor jogilag és etikailag a legnehezebben megfogható tudományterület, amely alapvetően a környezeti és a genetikai hatások közötti kapcsolatokat vizsgálja. Definíciószerűen magába foglalja azon öröklődő változásokat a gének kifejeződésben, amelyek nem járnak együtt a DNS szekvencia megváltozásával⁶²⁶. Az epigenetikai kutatások a női agresszivitás környezeti hatásokon alapuló megnyilvánulását hivatottak tisztázni, jelesül az a körülmény a vizsgálat tárgya, hogy gyermekkori, serdülőkori, fiatalkori behatások miként generálják a későbbiekben agresszív cselekedetek megtörténtét. Mindez azért jelentős, mert a kutatások azt mutatják, hogy az erőszakos bűnözés női elkövetőinek egy részét korábbi szexuális, vagy fizikai bántalmazást elszenvedett áldozatok alkotják⁶²⁷.

Az agyműködés és a bűnelkövetői magatartás kapcsolatával több ezer publikáció foglalkozott az elmúlt években. E tanulmányok alapján a bűnözői viselkedés és az idegrendszer organikus eltérései közötti reláció létezhet, jóllehet, kétségen kívüli bizonyíték jelenleg még nem áll rendelkezésre e tárgyban. Kiváltképp alátámasztják e megállapítást azok a publikációk, amelyek szerint bizonyos lokalizációjú agysérülések bizonyos típusú bűnelkövetői viselkedéshez vezetnek, másfajta sérülések másféle bűnelkövetői magatartást idéznek elő és olyan sérülések is előállhatnak, amelyek semmiféle bűnözői attitűdöt sem eredményeznek. A kapcsolat nem egyértelmű és főként nem leegyszerűsíthető. Az idegrendszer kapcsolja össze a viselkedést az érzékszervektől jövő információval, amelyet a legfelső koordinációs agyterület, a homloklebeny elemez és e folyamat eredményeként manifesztálódik a tényleges, izommunkában megnyilvánuló reakció, amely lehet bűnelkövetői jellegű és anélküli is.

Az idegrendszer működésének vizsgálati alapját az agyi képalkotó eljárások képezik, elsősorban a funkcionális MR, de egyéb neurológiai vizsgálati módszerek is informatívak lehetnek, mint például az EEG vizsgálat. Ez utóbbi mérésnél az ún. esemény-kiváltott potenciál (ERP) mutatja a korrelációt a düh, vagy agresszió megjelenése és az agy elektromos aktivitása között. Kifejezett, nemek közötti különbségre fókuszáló vizsgálat, amelyben 25 férfi és 24 nő került górcső alá, az eredmények nem mutattak eltérést a nemek között elektrofiziológiailag⁶²⁸.

Az agresszivitás vonatkozásában egyik leginkább szerepet játszó agyi struktúra az ún. amygdala. E vonatkozásban egy tanulmány, amely az amygdala terjedelmét mérte funkcionális MR vizsgálattal ún. reaktív agresszivitással jellemezhető személyiségzavarban szenvedő nőknél és azt találta, hogy nők esetében nincs összefüggés az amygdala mérete és az agresszív személyiség között⁶²⁹. Egy kétfázisú vizsgálatban, amikor e személyiségzavaros nőknél megkülönböztettek düh-fázist és agresszió fázist (az elsőben csak durva viselkedésre, a másodikban kifejezett agresszív megnyilvánulásra adott válaszok kerültek górcső alá), az agresszió fázisban az amygdalával pozitív korreláció mutatkozott⁶³⁰.

A bűnelkövetői magatartás és a hormonális rendszer kapcsolata két, egymástól izolálható folyamatban testesülhet meg. Az egyik a stresszhormonok (adrenalin, noradrenalin és kortizol) által indukált prompt izgalmi állapot, amelynek idegrendszeri hatása alapján a kognitív (gondolkodási) funkciók háttérbe szorúlnak az érzelmi megnyilvánuláshoz képest; e körbe tartozik jellemzően az erős felindulásból elkövetett bűnelkövetés. A másik, hosszú távú és tartós hatású folyamat a tesztoszteron- és kortizolhatáshoz kötött idegrendszeri mélyhatások. A tesztoszteron és a bűnelkövetői magatartás kapcsolata vitatott, különösen a nők és férfiak közötti eltérő különbségek tekintetében. A kora gyermekkor (~ 2 éves korig) és a kamaszkor az

⁶²⁶Ember István - Kiss István - Cseh Károly (2013): Népegészségügyi Orvostan. Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem, 101-109. old.

⁶²⁷I. m.

⁶²⁸I. m.

⁶²⁹Falk Mancke et al. (2016). Amygdala structure and aggressiveness in borderline personality disorder. Eur. Arch. Psychiatry Clin. Neurosci., 268. szám, 417-427. old.

⁶³⁰Sabine C. Herpertz et al. (2017). Brain mechanisms underlying reactive aggression in borderline personality disorder—sex matters. Biol. Psychiatry 4. szám, 257–266. old.

idegrendszer fejlődésének érzékeny periódusai, amelyekben jelentkező ún. toxikus stressz tartós alkalmazkodást követel meg a szervezettől. E folyamat eredményeként a belső egyensúllyal jellemezhető homeosztázis ellentéte, az ún. allostázis alakulhat ki, amely „más állapotot”, a megbomlott egyensúlyt fejezi ki és amelynek alapjai a kortizol genetikai-epigenetikai hatásaiban keresendők. A hatások az idegrendszeri struktúrára is kiterjedhetnek, amelynek bűnözői magatartás lehet a következménye. Állatkísérletek vetették fel annak a gyanúját, hogy az alacsony kortizolszint és az agresszivitás között egyenes oksági reláció áll fenn⁶³¹. A tartós stressz kezdeti stresszhormon-túltengést okozó hatása a későbbiekben deficitben mutatkozik meg, amely agresszivitásra való hajlamban manifesztálódik. A témában publikált tanulmányok a csökkent kortizolszintet a bűnelkövetéssel ok-okozati összefüggésbe hozták, azonban nem mindig. Ennek hátterében az a jelenség állhat, hogy az alacsony kortizolszintet csak évekkel később (~2-5 év) kísérte agresszív magatartási attitűd, így az idősáv jelentős tényező lehet a folyamat magyarázatában. A kortizoltermelés korai, tartós fokozódása, akárcsak lassú csökkenése epigenetikai változásokat generálhat, amely agyi struktúra és működési zavarokhoz vezethet. Fontos különbség azonban, hogy a deficit az előre megfontolt-, míg a fokozott szint az indulati erőszakos bűncselekménnyel áll korrelációban. A kérdés az, mi alapján dől el, hogy egy adott személy fokozott kortizoltermeléssel reagál a stresszre, vagy alacsony szint lesz a következmény. Az eltérés hátterében az állhat, hogy egyesek genetikai szerkezete a hormonrendszer összeroppanására hajlamosít – kortizol deficit – mások „strapabíróbbak” és magas szintet produkálnak a hormonból. Másik lehetőség, hogy a toxikus stressz eltérő életkorban jelentkezik és e körülménynek van jelentősége a későbbi magatartás-változásban. A megfigyelések alapján a kora gyermekkorban elszenvedett stressz indulatos attitűdöt (fokozott kortizolszint), a kamaszkori erőszakos, agresszív bűnözői magatartást (kortizol-deficit) indukál, azonban e hipotézis megerősítésre szorul⁶³².

Kongenitális adrenális hyperpláziában szenvedő nők esetében, amikor is az androgén hormonok – ideértve a tesztoszteront is – túltermelése jellemző, a fizikai agresszivitás kifejezett fokozódása volt detektálható az egészséges kontrollcsoporthoz képest⁶³³.

Általánosan elfogadott az a kutatási feltételezés, hogy a férfiak fokozott agressziójának hátterében a magasabb tesztoszteron koncentráció állhat. Kevesebb tanulmány áll rendelkezésre a nők ilyen irányú vizsgálata tárgyában. Egy 87 női fogvatartottat vizsgáló tanulmány kimutatta, hogy a börtönben megmutatkozó domináns, agresszív viselkedés és a tesztoszteron szint korrelál egymással⁶³⁴. Hasonló eredmény született egy női rögbicsapat vizsgálatkor, amelyben a mérkőzés előtti tesztoszteronszint pozitív korrelációt mutatott a játék közbeni agresszivitás megnyilvánulásával⁶³⁵. Egy 12 női résztvevőből álló kettős-vak kísérlet eredményeképpen feltételezhető, hogy a tesztoszteronszint emelkedése az agresszió tekintetében a bántalmazással kapcsolatos érzékenység csökkenésével és a jutalmazásra vonatkozó reagálás fokozódásával áll összefüggésben⁶³⁶. A tesztoszteron és az agresszivitás közötti összefüggés jobb megértése érdekében górcső alá került a kortizol szerepének vizsgálata is. Az ún. kettős hormon hipotézis alapján az eredmények azt mutatják, hogy az alacsony kortizolszint fokozza a tesztoszteron agresszivitással kapcsolatos hatásait, ugyanakkor a magas

⁶³¹Farkas Johanna - Haller József - Fogarasi Mihály - Kovács Daniella - Malét- Szabó Erika (2020): A bűnelkövetés biológiai tényezői. In: Haller József (szerk.): A bűnöző elme. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 1-66. old.

⁶³²U.o.

⁶³³Melissa Hines (2010). Sex-related variation in human behavior and the brain. Trends Cogn. Sci. 14. szám, 448–456. old.

⁶³⁴James M. Dabbs et al. (1997). Age, testosterone, and behavior among female prison inmates. Psychosom. Med. 59. szám, 477–480. old.

⁶³⁵Helen S. Bateup et al. (2002). Testosterone, cortisol, and women's competition. Evol. Hum. Behav. 23. szám, 181–192. old.

⁶³⁶Jack van Honk et al. (2004). Testosterone shifts the balance between sensitivity for punishment and reward in healthy young women. Psychoneuroendocrinology 29. szám, 937–943. old.

kortizolszint blokkolja ezt a kört⁶³⁷. Más tanulmányok nem találtak egyértelmű összefüggést az ún. kettős hormon hipotézis vonatkozásában. Egy 326 serdülő lányt és 134 fiút vizsgáló tanulmány, amely a tesztoszteron kimutathatóságát hajmintából vizsgálta, pozitív korrelációt talált az agresszivitás megnyilvánulása és az alacsony kortizolszint között⁶³⁸, továbbá a tanulmány azt is kimutatta, hogy a hajminta stabilabb egyéni különbségeket eredményezett, mint a tesztoszteron és a kortizol nyálmintából való vétele és kimutatása. A kutatók egyetértenek abban, hogy további vizsgálatok szükségesek e témakörben.

Nőkben a petefészkek által termelt két hormon – az ösztradiol és a progeszteron – koncentrációjának változása a menstruációs ciklussal mutat párhuzamos fluktuációt. E hormonok szintje az ún. tüszőfázisban – a két menstruáció közötti időszak körülbelüli közepén – emelkedett. A szóban forgó hormonok emelkedett szintje egy 122 női résztvevőt vizsgáló tanulmányban⁶³⁹ az agresszivitás és irritabilitás alacsonyabb szintjével való korrelációt talált. Más oldalról megközelítve, egy 281 nemzőképes nőt vizsgáló értekezés, amely a vizsgálatban részt vevők öngyilkossági kísérletét követő, 24 órán belüli hormonszintjét elemezte, az alacsony progeszteron és ösztradiol szint fokozott elkövetési szándékkal való összefüggését igazolta⁶⁴⁰.

Szoptató anyákban típusosan magasabb szintű az oxytocinszint és laboratóriumi körülmények között a szoptatás – emelkedett oxytocinszint – és az agresszió megnyilvánulása között pozitív összefüggés mutatkozik⁶⁴¹, jöllehet, az összefüggés más tanulmányok alapján nem teljesen meggyőző⁶⁴².

Összefoglalás

A női agresszió biológiája átfogó jelleggel rendelkező, egymással határos és kölcsönkapcsolatban álló tudományterületeket foglal magába (biológia, genetika, endokrinológia, neurológia, kriminológia). Önmagában az agresszió meghatározása sem egyszerű feladat, számos megközelítés és elmélet látott napvilágot. Az agresszió női jellege bizonyos megnyilvánulási formákban tetten érhető, így például az ún. indirekt, verbális agresszió általában jellemzőbb a nőkre. E női specificitás kialakulása már kisgyermekkorban elkezdődik és számos biológiai, társadalmi okra vezethető vissza. A női bűnelkövetés társadalmi-kulturális megítélése általánosságban enyhébb jelleget mutat a férfi tettek elbírálásához képest. A tendenciák mind nemzetközi, mind hazai viszonylatban azt mutatják, hogy a női bűnelkövetői magatartás számszakilag és jellegében is változást mutat, jelesül egyfelől fokozódik a női tettek száma, másfelől jellegében, erőszakosságban közelít a férfi elkövetői magatartási alakzatokhoz. A női agresszivitás genetikai, idegrendszeri és hormonális kutatása a részeredmények ellenére sem mondható teljes körűnek és megcáfolhatatlannak, így további vizsgálatokra van szükség e témakörben.

⁶³⁷Pranjal H.Mehta et al. (2015). The dual-hormone hypothesis: a brief review and future research agenda. *Curr. Opin. Behav. Sci.* 3. szám, 163–168. old.

⁶³⁸Andrew D. Grotzinger et al. (2018). Hair and salivary testosterone, hair cortisol, and externalizing behaviors in adolescents. *Psychol. Sci.*, 29. kötet, 5. szám, 688-699.old.

⁶³⁹Anna Ziomkiewicz et al. (2012). Higher luteal progesterone is associated with low levels of premenstrual aggressive behavior and fatigue. *Biol. Psychol.* 91. szám, 376–382. old.

⁶⁴⁰Enrique Baca-Garcia et al. (2010). Suicide attempts among women during low estradiol/low progesterone states. *J. Psychiatr. Res.* 44. szám, 209–214. old.

⁶⁴¹Jennifer Hahn-Holbrook et al. (2011). Maternal defense: breast feeding increases aggression by reducing stress. *Psychol. Sci.* 22. szám, 1288–1295. old.

⁶⁴²Rina Ne'eman et al. (2016). Intranasal administration of oxytocin increases human aggressive behavior. *Horm. Behav.* 80. szám, 125–131. old.

Felhasznált szakirodalom:

1. Adrienne J. Heinz et al. (2011). Cognitive and neurobiological mechanisms of alcohol-related aggression. *Nat. Rev. Neurosci.* 12. szám, 400–413. old.
2. Alice H. Eagly et al. (1986). Gender stereotypes, occupational roles, and beliefs about part-time employees. *Psychol. Women Q.* 10. szám, 252–262. old.
3. Andrew D. Grotzinger et al. (2018). Hair and salivary testosterone, hair cortisol, and externalizing behaviors in adolescents. *Psychol. Sci.*, 29. kötet, 5. szám, 688-699. old.
4. Angela S. Ahola et al. (2009). Justice Needs a Blindfold: Effects of Gender and Attractiveness on Prison Sentences and Attributions of Personal Characteristics in a Judicial Process. *Psychiatry, Psychology and Law*, 16. szám, 90-100. old.
5. Anna Ziomkiewicz et al. (2012). Higher luteal progesterone is associated with low levels of premenstrual aggressive behavior and fatigue. *Biol. Psychol.* 91. szám, 376–382. old.
6. Anne Campbell et al. (2008): Intent to harm or injure? Gender and the expression of anger. *Aggressive Behavior*, May/June, 2008. 34. kötet, 3.szám. 282-293. old.
7. Anne Campbell et al. (1992): Social Representation of Aggression as an Explanation of Gender Differences: A Preliminary Study. *Aggressive Behavior*, 4/1/1992. 18. kötet, 2. szám; 95-108. old.
8. Amy L. Busch et al. (2004). Comparing women and men arrested for domestic violence: a preliminary report. *J. Fam. Violence* 19. szám, 49–57. old.
9. Bettencourt B. Ann et al. (1996). Gender differences in aggression as a function of provocation: a meta-analysis. *Psychol. Bull.* 119. szám, 422–447. old.
10. Blatt-Eisengart Ilana et al. (2009). Sex differences in the longitudinal relations among family risk factors and childhood externalizing symptoms. *Dev. Psychol.* 45. szám, 491–502. old.
11. Buda Mariann (2014): Durva fiúk – szelíd lányok?...Iskolás lányok zaklató viselkedése. In: Németh Nóra Veronika (szerk.): *Képzők és képzettek: Pillanatfelvételek a 21. század tanárképzéséről és tanáiról.* Szeged, Magyarország, *Belvedere Meridionale*, 133-154. old.
12. Cory A. Crane et al. (2018). Provocation and target gender as moderators of the relationship between acute alcohol use and female perpetrated aggression. *Aggress. Violent Behav.* 40. szám, 36–43. old.
13. Damaris J. Rohsenow et al. (1984). Effects of alcohol and expectancies on verbal aggression in men and women. *J. Abnorm. Psychol.* 93. szám, 418–432. old.
14. Enrique Baca-Garcia et al. (2010). Suicide attempts among women during low estradiol/low progesterone states. *J. Psychiatr. Res.* 44. szám, 209–214. old.
15. Ember István - Kiss István - Cseh Károly (2013): *Népegészségügyi Orvostan.* Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem, 101-109. old.
16. Fail Ágnes (2017): A női bűnözés újabb hazai kriminológiai irodalmi. In: *Börtönügyi szemle*, 2. szám, 7. old.
17. Falk Mancke et al. (2016). Amygdala structure and aggressiveness in borderline personality disorder. *Eur. Arch. Psychiatry Clin. Neurosci.*, 268. szám, 417-427. old.
18. Farkas Johanna - Haller József - Fogarasi Mihály - Kováts Daniella - Malét- Szabó Erika (2020): A bűnelkövetés biológiai tényezői. In: Haller József (szerk.): *A bűnöző elme.* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 1-66. old.
19. Fehér Lenke (1999): A női bűnözés. In: Gönczöl-Korinek-Lévai: *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll,* Budapest, Corvina, 276. old.

20. Franca Cortoni et al. (2017). The proportion of sexual offenders who are female is higher than thought: a meta-analysis. *Crim. Justice Behav.* 44. szám, 145–162. old.
21. Hanan El Marroun et al. (2011). Intrauterine cannabis exposure leads to more aggressive behavior and attention problems in 18-month old girls. *Drug Alcohol Depend.* 118. szám, 470–474. old.
22. Heather C. Melton – Joanne Belknap (2003). He hits, she hits: assessing gender differences and similarities in officially reported intimate partner violence. *Crim. Justice Behav.* 30. szám, 328–348. old.
23. Helen S. Bateup et al. (2002). Testosterone, cortisol, and women’s competition. *Evol. Hum. Behav.* 23. szám, 181–192. old.
24. Jack van Honk et al. (2004). Testosterone shifts the balance between sensitivity for punishment and reward in healthy young women. *Psychoneuroendocrinology* 29. szám, 937–943. old.
25. James M. Dabbs et al. (1997). Age, testosterone, and behavior among female prison inmates. *Psychosom. Med.* 59. szám, 477–480. old.
26. Jennifer Hahn-Holbrook et al. (2011). Maternal defense: breast feeding increases aggression by reducing stress. *Psychol. Sci.* 22. szám, 1288–1295. old.
27. Jianghong Liu (2011). Early health risk factors for violence: conceptualization, evidence and implications. *Aggress. Violent Behav.* 16. szám, 63–73. old.
28. John Archer (2002). Sex differences in physically aggressive acts between heterosexual partners: a meta-analytic review. *Aggress. Violent Behav.* 7. szám, 313–351. old.
29. John Archer (2004). Sex differences in aggression in real-world settings: a meta-analytic review. *Rev. Gen. Psychol.* 8. szám, 291–322. old.
30. John Archer et al. (2005). An integrated review of indirect, relational and social aggression. *Pers. Soc. Psychol. Rev.* 9. szám, 212–230. old.
31. Karin Österman et al. (1998). Cross-cultural evidence of female indirect aggression. *Aggress. Behav.* 24. szám, 1–8. old.
32. Kevin B. Turner et al. (2006). “The Effect of Gender on the Judicial Pretrial Decision of Bail Amount Set.” *Federal probation*, 70. kötet, 1. szám: 56-62. old.
33. Kövér Ágnes (1998): A női bűnözés a rendszerváltás előtt és után. *Belügyi Szemle*, 3. szám, 5-8. old.
34. Lara Stemple et al. (2017). Sexual victimization perpetrated by women: federal data reveal surprising prevalence. *Aggress. Violent Behav.* 34. szám, 302–311. old.
35. Laurence Owens et al. (2000): „Guess what I just heard!”: Indirect aggression among teenage gnl’s in Australia. *Aggressive Behavior*, 2000. 26. kötet, 1. szám; 67-83. old.
36. Margaret Liddel - Marietta Martinovic (2013): Women’s Offending: Ternds, Issues and Theoretical Explanations. In: *International Journal of Social Inquiry*, 6. kötet, 1. szám, 127-142. old.
37. Marian Duggan (2018). *Revisiting The 'Ideal Victim'*. Bristol: Policy Press., 52. old.
38. Marion K. Underwood (2003): *Social aggression among girls*. Guilford Press., 13-35. old.
39. Meda Chesney-Lind (1999). Media misogyny: Demonizing “violent” girls and women. In J. Ferrel & N. Websdale (Eds.), *Making trouble: Cultural representations of crime, deviance, and control*. 115–141. old.
40. Megan H. Bair-Merritt et al. (2010). Why do women use intimate partner violence? A systematic review of women’s motivations. *Trauma Violence Abuse* 11. szám, 178–189. old.
41. Pranjali H.Mehta et al. (2015). The dual-hormone hypothesis: a brief review and future research agenda. *Curr. Opin. Behav. Sci.* 3. szám, 163–168. old.
42. Raskó Gabriella: *A női bűnözés* (1978), 10-23. és 234-235. old.

43. Rina Ne'eman et al. (2016). Intranasal administration of oxytocin increases human aggressive behavior. *Horm. Behav.* 80. szám, 125–131. old.
44. Sabine C. Herpertz et al. (2017). Brain mechanisms underlying reactive aggression in borderline personality disorder—sex matters. *Biol. Psychiatry* 4. szám, 257–266. old.
45. Melissa Hines (2010). Sex-related variation in human behavior and the brain. *Trends Cogn. Sci.* 14. szám, 448–456. old.
46. Siobhan Weare (2013). “The Mad”, “The Bad”, “The Victim”: Gendered Constructions of Women Who Kill within the Criminal Justice System. *Laws*, 2. kötet, 3. szám, 337-361. old.

A gyermekek szexuális kizsákmányolása elleni küzdelem alapvetései a statisztika tükrében

Absztrakt

A tanulmány a szexuális célú gyermek kereskedelem problémakörét, illetve annak hazai és uniós vonatkozását vizsgálja. A humán biztonságot fenyegető veszélyforrások közül a gyermekeket érintő szexuális célú emberkereskedelem az egyik legnagyobb kihívást jelenti Magyarország, az Európai Unió és a nemzetközi közösség egésze számára egyaránt. A gyermekek kizsákmányolása és a velük való kereskedelem által szerzett profit a bűnözői hálózatok megerősödéséhez vezet, ami lehetővé teszi a számukra, hogy még több bűncselekményt finanszírozzanak. Kutatásom során célom volt, hogy a hazai BSR rendszer elemzése és az Európai Bizottság emberkereskedelemre vonatkozó jelentésének statisztikai elemzése által egy átfogó képet tudjak alkotni a bűncselekmény hazai és nemzetközi viszonyairól és ennek nyomán kidolgozzak egy olyan javaslattételt, amely ezen bűncselekmények elleni harcot, mind hazánkban, mind nemzetközi szinten eredményesebbé teheti. A tanulmány egy rövidített tartalmi kivonata a 2020. évben megrendezett Tudományos Diákköri Konferencia pályamunkájának.

Kulcsszavak: gyermekvédelem, gyermekpornográfia, gyermekek szexuális kizsákmányolása, rendvédelem, büntetőjog

Fundamentals of combating the sexual exploitation of children in the light of statistics

Abstract

The study examines the problem of child trafficking for sexual purposes and its domestic and EU implications. Among the threats to human security, trafficking in human beings for sexual purposes is one of the biggest challenges for Hungary, the European Union and the international community as a whole. The profits made from the exploitation and trafficking of children lead to the strengthening of criminal networks, which allows them to finance even more crime. In the course of my research, my aim was to form a comprehensive picture of the domestic and international nature of the crime through the analysis of the Hungarian BSR system and the statistical analysis of the European Commission's report on trafficking in human beings, and to develop a proposal to combat these crimes more effectively at international level. The study is an abbreviated content excerpt from the fieldwork of the Scientific Student Circle Conference held in 2020.

⁶⁴³ III. éves alapképzéses hallgató (BSc.), Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Nemzetközi biztonság- és védelempolitikai szak, e-mail: anna.vinar37@gmail.com, ORCID: -

⁶⁴⁴ Ph.D., tanársegéd, r. őrnagy, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészet Vezetéstudományi Tanszék, e-mail: kovacs.istvan@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7210-1981>

⁶⁴⁵ III. year undergraduate student (BSc.), National University of Public Service Faculty of Military Sciences and Military Training, Department of International Security and Defense Policy, e-mail: anna.vinar37@gmail.com, ORCID: -

⁶⁴⁶ Ph.D. police major, assistant lecturer, University of Public Service Faculty of Law Enforcement Department of Law Enforcement Management Theory, e-mail: kovacs.istvan@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7210-1981>

Keywords: *child protection, child pornography, sexual exploitation of children, law enforcement, criminal law*

A tudományos problémáról és a felmérés metódusáról: hipotézisek és célok

A biztonságot fenyegető veszélyforrások közül a gyermekek szexuális kizsákmányolása az egyik legnagyobb kihívás, amellyel nemcsak Hazánknak, hanem az uniós-, és a harmadik világ országainak is egyaránt szembe kell nézniük, az az Uniót, és beleértve a klasszikus schengeni övezet országait is több irányból támadja. A gyermekek szexuális kizsákmányolása napról napra egyre több áldozatot szed, amellyel a szervezett bűnözői hálózatok milliárdos profitot termelnek, újabb és újabb bűncselekmények elkövetésének lehetőségét biztosítva.

A gyermekek ellen elkövetett erőszak széles körű értelmezése magában foglalja a gyermekek szexuális bántalmazását, és kizsákmányolását, amely a gyermekprostitúcióhoz, a gyermekek szexuális célú kereskedelméhez és a gyermekpornográfiához is kapcsolódik. Az erőszak és kizsákmányolás különböző formáitól egyetlen ország sem mentes, azonban a probléma mértékét és súlyosságát a különböző államok különböző módon, és legfőképpen egyenlőtlenül kezelik. Léteznek olyan országok, amelyek a kérdéssel egyáltalán nem-, vagy csak részben foglalkoznak, ám vannak olyanok is, akik a gyermekek szexuális kizsákmányolása elleni harc éllovasai. Mindez összefüggésben áll az adott ország bel- és igazságügyi szerveinek, legfőképpen az ítélkező és végrehajtó szerveinek a munkavégzésével, az eredményesség és hatékonyság korrelációjával; a civil szervezetek együttműködési készségeivel, azok eredményorientáltságának képességével; illetőleg önmagában a bűncselekmények áldozatainak joggyakorlásával és a látencia mértékével is. Ugyanakkor minden államnak kötelessége, hogy kormányaik, bűnüldöző szerveik, valamint a civil társadalmuk összehangolt intézkedéseket tegyen annak érdekében, hogy a világ gyermekeinek védelmét biztosítsa. A gyermekek egészségi állapota, általános jóléte, szellemi/erkölcsi fejlődése kerül veszélybe, ezért a szexuális kizsákmányolás nem maradhat büntetlenül. A kérdés kezelésében a normatív, intézményi, és politikai eszközök sokat segítenek, amelyeket olyan tudományos jellegű kutatások inspirálhatnak, amelyek centrumában a probléma prevenciója és annak kezelhetőségi lehetőségei is szerepelnek.

A fentiek olyan tudományos problémára világítanak rá, amely a bűnüldöző szervek eredményes és hatékony működését olyan anomáliákkal állítják szembe, mint a technológiai színvonal emelte bűnmegelőzés és bűnfelderítés; a gyermekek kizsákmányolására irányuló szervezett bűnözői hálózatok feltérképezése; a problémák diagnosztizálása; a bűncselekmények megakadályozása és az elkövetők realizálása; az áldozatvédelmi intézkedések hatékonysága, különös tekintettel a látencia mértékére; továbbá a civil szervezetek valamint az államok bel-, és igazságügyi szerveinek együttműködési hajlandósága. Önmagában az áldozatvédelem sem lehet hatékony, ha a szociális ellátórendszer hiányosságban szenved, és nem elég erőteljes a rendvédelmi szférával történő együttműködése; csakúgy, mint a nemzetközi együttműködés átfogó jellegének hiányosságai, amely nemcsak a hivatásrendek transznacionális tevékenységének sürgősségét, hanem a jogharmonizációs folyamatok során az állam közötti kollaboráció és párbeszéd mértékének növelését is hangsúlyozzák. A feladatok komplexitására tekintettel álláspontom szerint egy olyan internacionális stratégia megalkotása szükséges, amely az államok közötti párbeszédre alapul, tartópillérei pedig a közös bel-, és igazságügyi valamint civil-, és szociális együttműködésén nyugvó felügyeleti rendszer kialakítását teszik lehetővé.

2020. évben egy olyan a BSR rendszerből származtatott adatok-, valamint az Európai Bizottság jelentéseinek statisztikai elemzésén alapuló kutatás látott napvilágot, amelynek új tudományos eredményei ebben az évben tudományos diákköri konferencián is megmértettek, annak szerzője viszont ezen összefoglaló tanulmány elkészítésével nemcsak a szűk szakmai bizottság és grémium-, hanem a nagyközönség előtt is megismerhetővé kívánja tenni kutatásának produktumait. Megjegyzést kíván, hogy terjedelmi korlátok miatt az összefoglaló tanulmány nem minden vizsgált elemet reprezentál.

A kutatás lefolytatásának általános célja, hogy a BSR rendszer elemzése és az Európai Bizottság emberkereskedelemre vonatkozó jelentéseinek vizsgálata alapján átfogó és komplex kép rajzolódhasson ki a gyermekeket érintő szexuális célú kizsákmányolásának hazai és nemzetközi viszonyairól, milyenségéről és mértékéről. A stratégia és funkcionális cél a kutatás-fejlesztés-innováció hármasan nyugvó makro és mikro környezet korszerűsítését tűzte ki célul; amelyben prioritást élvez a bel- és igazságügyi, a szociális és civil együttműködések hasznosítása, különös tekintettel a nemzetközi stratégia megalkotásának javaslatával kiegészített logisztikai és technológiai színvonal emelte bűnüldöző tevékenység.

A hipotézisek különböző csoportosítását a szerint hajtottam végre, hogy azok az eljárások adataira; a sértettek (szociális) körülményeire; vagy önmagában a megoldási alternatívákra vonatkoztak.

E szerint az eljárások vonatkozásában feltételezhető, hogy Magyarországon a regisztrált esetek száma évről évre növekvő tendenciát mutat és hazánkat már nem csupán tranzit, hanem célországként is egyre gyakrabban érinti a szexuális célú gyermekkereskedelem. Feltételezhető továbbá, hogy Magyarországon a büntető eljárások és a regisztrált áldozatok jelentős részét a gazdaságilag és társadalmilag elmaradott régiókban regisztrálták. (Ebből adódóan feltételezhető, hogy Pest megyében a legalacsonyabb a vizsgált kategóriában elrendelt büntető eljárások száma.) Feltételezhető, hogy hazai és nemzetközi viszonylatban is igaz, hogy a vizsgált kategóriában elrendelt büntető eljárások száma az összes büntetőeljáráshoz képest rendkívül alacsony, melynek oka, hogy a bűncselekményeket jellegükből fakadóan látencia jellemzi. Ebből adódóan feltételezhető, hogy a gyermekek szexuális célú kereskedelmének tekintetében a magyar rendvédelmi erők a nemzetközi viszonylathoz mérten kevés bűncselekményt derítenek fel és az ilyen bűncselekmények ügyében folytatott nyomozások pusztán fele eredményes. A nemzetközi felderítés és nyomozás sikeresebb a bűncselekmény országokon átívelő jellegéből fakadóan.

A sértetti körülmények vonatkozásában feltételezhető, hogy Hazánkban és nemzetközi viszonylatban is a szexuális célú gyermekkereskedelem legveszélyeztetettebb korcsoportja a gyermekkorú korosztály, azaz a 12 éven aluli gyermekek.

A megoldási alternatívák vonatkozásában feltételezhető, hogy szükség van egy olyan átfogó vezető stratégia megalkotására, amely a rendvédelmi és szociális szervek kooperációján és információ cseréjén alapszik. Nem csak a megelőzés, de a felderítés és a nyomozás, illetve az eljárások eredményessége tekintetében is jelentős előrelépést eredményezne egy ilyen vezető stratégia megalkotása. Hiszem, hogy egy átfogó áldozatvédelmi és megelőzésre alapú stratégia által a bűncselekmény mögött megbúvó faktorok, mérsékelhetők és vagy kiiktathatók lennének, és ezáltal csökkenthető lenne a bűncselekmény előfordulásának gyakorisága. Ebből adódóan feltételezhető, hogy nagyobb hangsúlyt kell fektetnünk a megelőzésre, mind a tájékoztatás mind a szegénység elleni harc tekintetében, hiszen, minél kevesebb a kiszolgáltatott gyermek, annál kevesebb a potenciális áldozat.

A hipotézisek tesztelése céljából több egymással koherens, a komplexitást hirdető kutatási módszer került felhasználásra. Az alap kutatás a primer és szekunder forráselemzést jelentette, amely a tanulmány elméleti megalapozását tette lehetővé, széles körben annak forráskritikai alkalmazásával. Az alkalmazott kutatás az Európai Bizottság emberkereskedelemtől készített jelentéseinek kvalitatív vizsgálatát; illetőleg a hazai BSR rendszerből származtatott a gyermekek szexuális kizsákmányolásával összefüggésben kiadott nyomozóhatósági és ügyészi eljárások adatainak matematikai függvények beágyazásával kapcsolatos elemzését és értékelését jelentettem különös tekintettel a nemzetközi és hazai adatok összehasonlítására.

A fenti kutatás elvégzése lehetőséget teremtett arra, hogy nemcsak a fennálló probléma súlyának mértéke és kiterjedése kerüljön szemléltetésre, hanem a javaslattétel vonatkozásában

olyan területre tudjunk koncentrálni, amelyek az eredmények ismeretében a leginkább figyelmet igényelnek.

A kutatás elméleti megalapozása

Annak érdekében, hogy pontosan meg tudjuk határozni a gyermekeket érintő szexuális célú emberkereskedelmet, először bizonyos fogalmak pontos definiálására van szükség. Ilyen fogalom a gyermek jogi meghatározása, valamint az emberkereskedelem és a szexuális kizsákmányolás fogalmi elhatárolásai.

Gyermekkor

A magyar országgyűlés által 1991-ben elfogadott Gyermekjogi Egyezmény értelmében gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.⁶⁴⁷

Ennek értelmében a gyermekkor a 18. életév betöltésével ér véget, azonban a szöveg lehetővé teszi az alacsonyabb korhatár meghatározását azon országok számára, ahol a nagykorúságot már a 18. születésnap előtt biztosítják. A nagykorúságot később biztosító államoknak pedig nem kötelezettsége a jogszabályaikban szereplő korhatár csökkentése. A vizsgált téma szempontjából rendkívül fontos a nemi élettel kapcsolatos beleegyezés kapcsán szabott korhatár, mely számos esetben differenciát mutat a gyermekkor meghatározásában szereplő korhatárral. Ezért a Gyermekjogi Bizottság szükségesnek tartotta egy olyan alsókorhatár meghatározását, amelyen alul a gyermek beleegyezése érettségi szintje miatt nem releváns. A Gyermekjogi Bizottság, 4.számú átfogó kommentárjának 5. és 12–17. cikke szerint az alsó korhatár egyezzen meg a fiúk és a lányok esetében és szorosan tükrözze a 18 éven aluli személyek, mint jogok tulajdonosainak elismerését, kibontakozó képességeiknek, életkoruknak és érettségüknek megfelelően.⁶⁴⁸

Különösen fontos tényező, hogy a szexuális aktivitáshoz kapcsolódó hozzájárulási életkor országonként eltér. A gyermekek szexuális kizsákmányolásának büntethetősége szempontjából releváns ezen hozzájárulás megléte vagy hiánya, mivel egyes országokban ez határozza meg, hogy a kapcsolódó tevékenység jog ellenes vagy sem (pl: Portugália vagy Svájc). Az országok jogalkotásában megjelenő eltérések megnehezítik a gyermekek szexuális kizsákmányolása elleni együttes, nemzetközi fellépést, hiszen országonként eltérések mutatkoznak abban, hogy kik tartoznak a sértettek körébe. Álláspontom szerint elengedhetetlen, hogy a gyermekek szexuális kizsákmányolásával kapcsolatban alkotott jogszabályok minden 18. életévét be nem töltött személy elleni bűncselekményt büntessenek, függetlenül attól, hogy a kiskorú szexuális aktivitáshoz kapcsolódó hozzájárulási „jogosultságát” gyakorolta-e vagy sem.

Ugyan csak nagyon fontos aspektus a gyermekek beszámítási és cselekvőképessége ugyanis a jogszabályok e köré helyezik a gyermek fogalmát. Lehet ugyanis egy kiskorú bizonyos érzelmi vagy értelmi szinten, de a jogalkotás értelmében (köztük a fentebb idézett Gyermekjogi Bizottság kommentára) a 18. életév az az a kor, amelytől már az ember beszámítási és cselekvőképességgel rendelkezik, addig ezek az önrendelkezésből fakadó jogosultságok korlátozottak. Ezzel összefüggésben érdemes elgondolkodnunk azon, hogy a gyermekek, és fiatalok szexuális aktus létesítéséhez fűződő jognyilatkozatát nem lehet úgy tekinteni, hogy az megfelel a jogi beszámítási-, és cselekvőképesség kritériumainak. Nem

⁶⁴⁷ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.tv> (A letöltés dátuma: 2021. március 12.)

⁶⁴⁸ Herczog Mária (2007): *Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához*. Egyesült Nemzetek Gyermekalapja, 5. old.

létezhets olyan hatályos, normaszertű gyermekkorútól, vagy fiatalakorútól származó érvényes jognyilatkozat, ami lehetőséget teremt arra, hogy a gyermekek pornográfiában, és a hozzá kapcsolódó jogellenes cselekményekben (pl. prostitúció) részt vehessenek.⁶⁴⁹

Hazai viszonylatban a következő meghatározások relevánsak. A magyar Polgári törvénykönyv értelmében kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. A kiskorú a házasságkötéssel nagykorúvá válik.⁶⁵⁰ A polgári jog 2 csoportot különböztet meg az alapján, hogy melyik mit tehet meg önállóan. A 14 év alatti, és a 14 év feletti kiskorúakat. A büntetőjog nem teljesen egyezik a polgári jogi kormeghatározással. A Büntető Törvénykönyv, és a Gyermekvek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény alapján szintén 2 csoportra oszthatók a 18 éven aluliak, ez a két csoport a gyermekkorúak és a fiatalkorúak.⁶⁵¹ ⁶⁵² Gyermekkorúnak számítanak a 12. életévüket be nem töltött gyermekek. Fiatalkorúnak pedig a 12 és 18 év közötti személyek. Azonban bűncselekménytől függően változik, hogy a 12 év vagy a 14 év számít a releváns korhatárnak. A gyermekkereskedelem, a gyermekprostitúció és a gyermekpornográfia esetében is akkor valósul meg a bűncselekmény, ha a sértett/áldozat a 18. életévét még nem töltötte be és a büntetést súlyosbító körülmény, ha az áldozat 14 éven aluli.

A (szexuális) célú emberkereskedelem

Az emberkereskedelem és az ahhoz szorosán kapcsolódó szexuális célú bűncselekmények a XIX.-XX. században a nemzetközi érdeklődés középpontjába kerültek. A figyelem jogpolitikai indoka többek között az emberi jogok, az emberi méltóság illetőleg az emberi szabadság megsértése miatti büntetőjogi üldözendőség volt, az ellene történő fellépés és küzdelem több európai, valamint nemzetközi dokumentumban és a gyakorlatban is megjelent.

Minden évben férfiak, nők és gyermekek ezrei esnek áldozatul az emberkereskedelem bűncselekményének saját országukban és külföldön is. Az emberkereskedelem szinte minden országot érint származási, tranzit vagy célországént. Hazánkat is érinti a probléma, elsősorban tranzit országgént, kismértékben pedig származási és célországként.⁶⁵³

A tanulmány terjedelmi korlátjai nem teszik lehetővé, hogy az emberkereskedelemmel kapcsolatos faktorokat, minőségi és mennyiségi attitűdöket felsoroljuk, ezért annak fogalmi meghatározását, különösképpen a szexuális jelleget és a gyermekek szexuális kereskedelmét emeljük ki.

Az emberkereskedelem jelenlegi nemzetközileg elfogadott definícióját az ENSZ nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményéhez fűzött az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló jegyzőkönyvben találhatjuk. Ennek értelmében az emberkereskedelem személyek toborzását, szállítását, eladását, elrejtését, vagy átvételét jelenti fenyegetés, erőszak vagy a kényszer más formáinak alkalmazásával, erőszakos elrablás, csalás, megtévesztés, hatalommal vagy kiszolgáltatott helyzettel való visszaélés útján, vagy anyagi ellenszolgáltatás vagy előnyök adásával, vagy elfogadásával annak érdekében, hogy a kizsákmányolás céljából elnyerjék egy olyan személy beleegyezését, aki más személy felett hatalommal rendelkezik. A kihasználásnak magában kell foglalnia legalább a mások prostituálásának kihasználását, vagy a szexuális kizsákmányolás más formáit, kényszermunkát vagy szolgáltatásokat, rabszolgotartást vagy a

⁶⁴⁹ Kovács István (2018): *Kiberbiztonság? Gyermekvek szexuális kizsákmányolása az interneten, azaz a pornográfia Magyarországon, különös tekintettel a nemzetközi IOCTA és INHOPE értékeléseire*. Rendvédelem VII. évfolyam 1. szám 1. szám, 198. old.

⁶⁵⁰ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 2:10. § A kiskorúság

⁶⁵¹ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekvek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

⁶⁵² 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 105. § (1)

⁶⁵³ Fehér Lenke (2008): *Nemzetközi Emberkereskedelem*. MTA Jogtudományi intézet, Budapest, 13. old.

rabszolgotartáshoz hasonló gyakorlatot, mások leigázását vagy emberi test szerveinek tiltott eltávolítását jelenti.⁶⁵⁴ A jegyzőkönyv külön rendelkezik a gyermekek kizsákmányolását érintően: egy gyermek kizsákmányolás céljából történő toborzása, szállítása, eladása, elrejtése vagy átvétele emberkereskedelemnek minősül még akkor is, ha az nem jár a jelen cikk meghatározott pontjában leírtak alkalmazásával.

A (gyermekek) szexuális kizsákmányolás(a)

Ahogy az a bevezetőben is ismertetésre került, a szexuális kizsákmányolás (azon belül is a gyermekek szexuális kizsákmányolása) az egyik legnagyobb biztonságot fenyegető kihívás, amellyel még a legfejlettebb, legbiztonságosabb országoknak is meg kell küzdeniük, szembe kell nézniük. Az Európai Bizottság által 2016 május 19-én közzétett az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló első eredményjelentés alapján a szexuális kizsákmányolás céljából történő emberkereskedelem, messzemenően a legelterjedtebb formája a bűncselekménynek. (A jelentésben olvasható, hogy a regisztrált sértettek közül 67 % e módszernek esett áldozatul, valamint, hogy a kiskorú áldozatok száma folyamatos növekedést mutat, ezzel egyenes arányban a szervezett bűnözői csoportok több milliárdos profitja is folyamatosan növekszik.)⁶⁵⁵

A szexuális kizsákmányolásnak nem létezik egy egyetemes nemzetközileg elismert fogalmi meghatározása. A legelterjedtebb definíciót az ENSZ főtitkár Butrosz Butrosz-Gáli 2003-as hivatalos jelentése szolgáltatta, amely szerint a hatalommal, kiszolgáltatottsággal, bizalommal való tényleges vagy megkísérelt visszaélés szexuális célból, ideértve, de nem kizárólagosan, pénzbeli, társadalmi vagy politikai nyereséget egy másik ember szexuális kizsákmányolásából, megfeleltethető a fogalmi meghatározásnak.⁶⁵⁶

A gyermekek esetében a fenti definíció kapcsán meg kell említenünk, hogy a sebezhetőséggel, hatalommal és bizalommal való visszaélés lehetősége hatványozott, így ők még inkább veszélyeztetettek. Az 1989-ben aláírt Gyermekjogi egyezményben külön meghatározást találhatunk a gyermekek szexuális kizsákmányolását illetően. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy megvédik a gyermeket a nemi kizsákmányolás és a nemi erőszak minden formájától. Ebből a célból az államok hazai, kétoldalú és többoldalú síkon különösen az alábbiak megakadályozására tesznek intézkedéseket: a gyermek ösztönzése vagy kényszerítése törvénytelen nemi tevékenységre; a gyermekek kizsákmányolása prostitúció vagy más törvénytelen nemi tevékenység céljára; a gyermekek kizsákmányolása pornográf jellegű műsorok vagy anyagok elkészítése céljára.⁶⁵⁷ A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet a gyermekmunka felszámolásáról szóló nemzetközi programjában a gyermekekkel szembeni szexuális kizsákmányolás következő formáit sorolja fel: kiskorúak gyermekprostitúcióra kényszerítése; kiskorúakkal való szexuális célú kereskedelem; gyerekszex turizmus; olyan pornográf tartalmak előállítás, népszerűsítése és terjesztése, amelyben gyermek szerepel; a gyermekek szex show-kban történő felhasználása (nyilvánosan vagy privát keretek között).⁶⁵⁸

⁶⁵⁴ 2006. évi CII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről

⁶⁵⁵ A Bizottság elfogadta az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló első eredményjelentést https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_16_1757 (A letöltés ideje: 2020.június 25.)

⁶⁵⁶ Secretary-General's Bulletin: Special Measures for protection from sexual exploitation and abuse, UN Doc. ST/SGB/2003/13, 9 Oct. 2003, Section 1.

⁶⁵⁷ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről 34. cikk

⁶⁵⁸ Commercial sexual exploitation of children and adolescents The ILO's response http://www.ilo.org/ipecc/Informationresources/WCMS_IPEC_PUB_9150/lang--en/index.htm

A kutatási tárgya

Kutatás tárgya a gyermekeket érintő szexuális célú emberkereskedelem időszakos statisztikai vizsgálata. A statisztikai elemzés során kiemelt figyelem övezte, hogy ne csupán egy leíró statisztikai elemzést szülessen, hanem a hazai és nemzetközi adatok összevetésével egy komplex elemző-értékelő vizsgálat kerüljön lefolytatásra. A kutatás tárgyköre 3 részre került felosztásra: először a hazai, majd a nemzetközi adatokat reprezentálása, végezetül pedig azok eredményeinek összevetése történt meg. A fentiek segítségével egy statisztikai adatokon alapuló, átfogó képet kapunk a hazai és nemzetközi aspektusról, valamint arról, hogy a hazai és nemzetközi statisztikák megegyeznek-e vagy sem. A fenti módszerrel értékelhető hazánk a szexuális célú emberkereskedelem elleni helytállásának eredményessége nemzetközi viszonylatban is.

A kutatási minta

Egy kvantitatív kutatás esetében a kutatást végző személy „számokkal” dolgozik, azokból statisztikai számítások segítségével következtetéseket konklúziókat von le, azonban a kutatás esetében a feldolgozott adatok nem csupán számokat jelentettek. Minden szám egy-egy hús vér gyermeket, egy-egy emberi sorsot reprezentál.

A kutatás az Európai Bizottság Emberkereskedelemtől alkotott adatgyűjteményének vizsgálatára, valamint a Bűnügyi Statisztikai Rendszer elemzésére épül.

A hazai statisztikai elemzés során a BSR rendszerből származó statisztikai adatok kerültek vizsgálatra a 2013-2018. valamint egyes bűncselekményes esetén a 2019-2020. közötti időszakra vonatkozóan. A vizsgált időszak oka, hogy nem minden esetben voltak még aktuális 2019-2020-as statisztikák elérhetőek. A statisztikák tartalmazták a téma szempontjából releváns összes regisztrált büntetőeljárást (kiskorú veszélyeztetése, emberkereskedelem, gyermekmunka, gyermekpornográfia gyermekprostitúció kihasználása), valamint mind a bűnelkövetők mind a sértettek életkor- és megyék szerinti elosztását, továbbá a sértettek között a magyar és külföldi származásúak arányát.

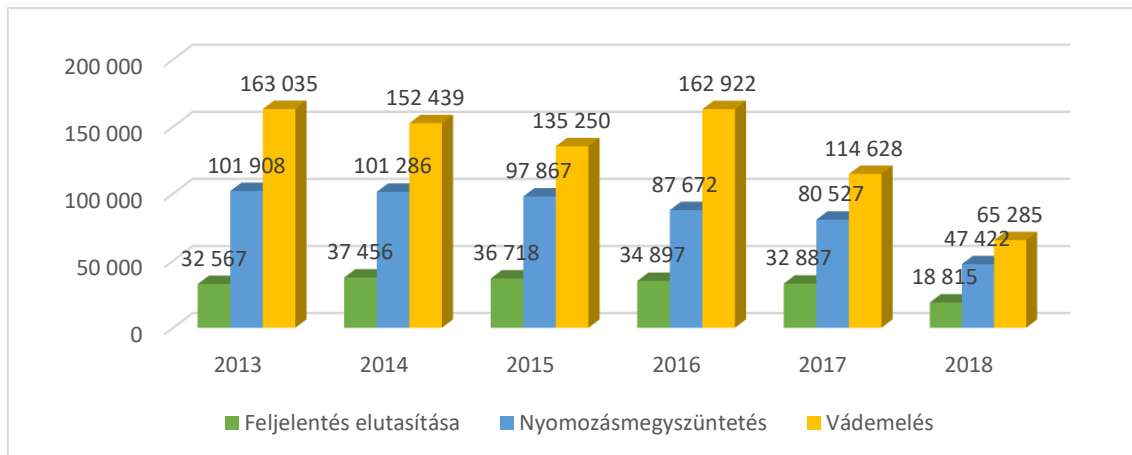
Az Európai Bizottság adatgyűjteménye a 2015-2016. időszakra vonatkozó adatokat foglalja össze. A dokumentumban található táblázatok tartalmazták a téma szempontjából releváns (emberkereskedelem, szexuális kizsákmányolás) olyan adatokat, mely a regisztrált sértettek életkorára, állampolgárságára, valamint EU-s viszonylatban a hazai sértettek arányára vonatkozik. Az összehasonlítás alapját csak azon adatok kiválasztása és elemzése képezte, melyek összevethetőek a rendelkezésekre álló magyar adatokkal.

Adatfeldolgozás és eredmények

Az összes büntetőeljárás

2013-ban összesen 297 510-, 2014-ben 291 181-, 2015-ben 269 836-, 2016-ban 285 491-, 2017-ben 228 042-, 2018-ban 131 522 esetet regisztráltak. A 2013-2018. időszakban összesen 193 340 büntetőeljárás zárult feljelentés elutasításával, 516 682 nyomozás megszüntetésével és 793 559 vádemeléssel. A minimum és maximum skála feljelentés elutasítása során 18 815 és 37 456-, nyomozásmegszüntetés során 47 422 és 101 908-vádemelési javaslat során 65 285 és 163 035 között mozgott. Feljelentés elutasítására legkevesebbszer 2018-ban legtöbbször 2014-ben került sor. A legkevesebb nyomozásmegszüntetés 2018-ban, a legtöbb 2013-ban volt. A legkevesebb vádemelési javaslat 2018-ban, a legtöbb 2013-ban született. A feljelentések elutasításának átlaga az átlagszámítás szerint 32 223-, a nyomozásmegszüntetésé 86 114, a vádemelésé 132 260. A szórás értéke

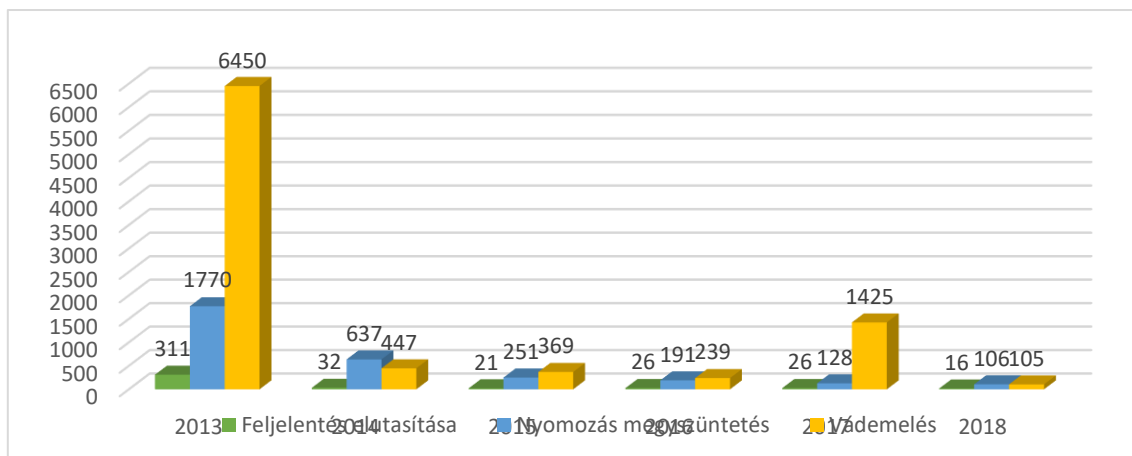
feljelentés elutasítás esetében 6856,7-, nyomozásmegszüntetés esetében 20729,2-, vádemelési javaslat megszüntetése esetében pedig 37 682,7 volt. Módusz- számításra lehetőség nem volt, mivel ugyan azt az érték kétszer nem szerepelt. A fentiek az alábbi grafikonon kerülnek ábrázolásra.

1. diagram: BSR statisztika; Összes büntetőeljárás alakulása 2012-2016. időszakban (Forrás: A szerző kutatásának ábrázolása)

Gyermekekkel kapcsolatos büntetőeljárások

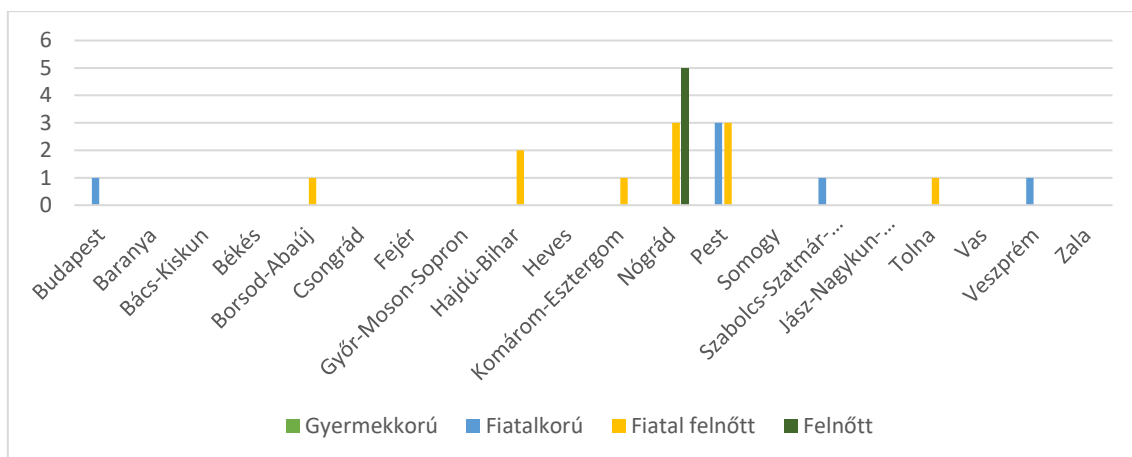
2013-ban összesen 8531 kiskorú veszélyeztetése, az emberkereskedelem, a gyermekmunka, a gyermekpornográfia és a gyermekprostitúció kihasználásával kapcsolatos büntetőeljárást regisztráltak. Míg 2014-ben 1116-, 2015-ben 651-, 2016 456-, 2017-ben 1579- 2018-ban 227 büntetőeljárást regisztráltak. Ez a többitől és önmagában az átlagtól jelentős eltérést jelent, amely kimagasló értéket reprezentál. A 6 év alatt 432 esetben zárult a büntető eljárás a feljelentés elutasításával, 3083 eset a nyomozás megszüntetésével és 9035 eset vádemeléssel. A minimum és maximum skála feljelentés elutasítása esetében 16 és 311-, nyomozás megszüntetése esetében 106 és 1770-, vádemelési javaslat esetén pedig 105 és 6450 között mozgott. A legtöbb vádemelés kiemelkedően magas szám értékkel 2013-ban a legkevesebb pedig 2018-ban volt. A nyomozás megszüntetés tekintetében is hasonló eredményeket láthatunk a legtöbb nyomozás megszüntetést szintén 2013-ban, a legkevesebbet pedig 2018-ban regisztrálták. Feljelentés elutasítására hasonlóképp legtöbbször 2013-ban legkevesebbszer 2018-ban került sor. A feljelentések elutasításának átlaga az átlagszámítás szerint 72, a nyomozás megszüntetésének átlaga 514, végezetül a vádemelési javaslattal megküldött ügyek átlaga pedig 1506 a 2013-2018. időszakban. Feljelentés elutasítása esetében a szórás értéke 117-, nyomozás megszüntetés esetében 645-, vádemelés esetében pedig 2467. Módusz számításra egyedül a feljelentés elutasítás esetén volt lehetőség, tekintettel arra, hogy egyedül abban a kategóriában volt olyan érték, ami kétszer szerepel, ez pedig a 26 volt. A fentiek az alábbi grafikonon kerülnek ábrázolásra.

2. diagram: BSR statisztika; Gyermekkel kapcsolatos büntetőeljárások alakulása 2013-2018. időszakban. (Forrás: Szerző kutatásának ábrázolása)

Emberkereskedelem bűncselekmény sértettjei Magyarországon régiók szerint

2013-2018. időszakban az emberkereskedelem bűncselekmény sértettjei számának vizsgálatára (megyei szintű) település, azaz régiószint szerint került sor (19 megye+ főváros). A statisztika nem érintette a külföldi-, a Magyarország területére nem bontható-, és a nem beszerezhető adatok körét. A bűncselekmény a vizsgált intervallumban összesen 22 áldozatot szedett. A bűncselekményt 0 gyermekkorú (0-13 éves), 6 fiatalkorú (14-17 éves), 11 fiatal felnőtt (18-24 éves) és 5 felnőtt (25+) élte át. 11 megyében egyetlen egy sértettet sem regisztráltak a 6 év alatt, ezzel szemben a legtöbb sértettet, szám szerint 8-at Nógrád megyében regisztráltak. Átlagosan a 2013-2018 intervallumban megyénként 1,1 sértettet regisztráltak. A szórás értéke pedig 2,1 volt. A módusz érték számítására volt lehetőség, hiszen 11 megye esetén ugyan az az érték született, mégpedig a 0. A fentiek az alábbi grafikonon kerülnek ábrázolásra.

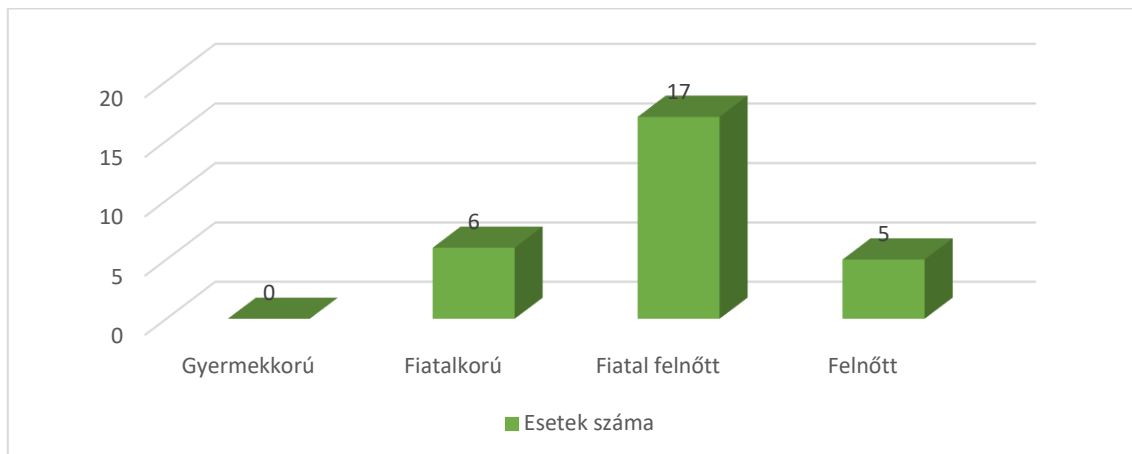

3. diagram: BSR statisztika; Emberkereskedelem bűncselekmény sértettjei régiók szerint 2013-2018. időszakban. (Forrás: Szerző kutatásának ábrázolása)

Emberkereskedelem bűncselekmény sértettjeinek életkor szerinti megoszlása

A 2013-2018. intervallumban nem regisztráltak olyan emberkereskedelem bűncselekményt melynek sértettje gyermekkorú gyermek, azaz 0-13 éves korú kiskorú lett volna. Azonban 6 esetben a bűncselekmény áldozata fiatalkorú, azaz 14-17 év közötti kiskorú

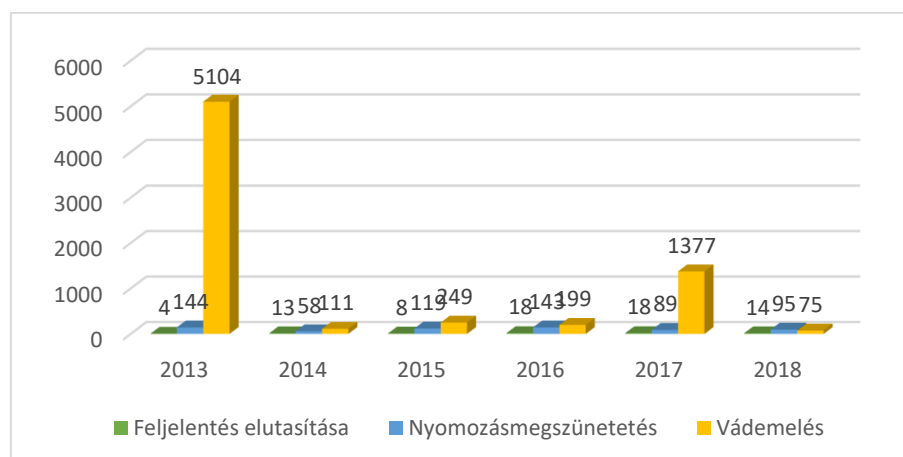
volt. 17 esetben az áldozat fiatalkorú felnőtt, azaz 18-24 éves személy volt. 5 esetben pedig 24 év feletti felnőtt. A fentiek az alábbi grafikonon kerülnek ábrázolásra.

4. diagram: BSR statisztika; Emberkereskedelem bűncselekmény sértettjei életkor szerint 2013-2018. időszakban. (Forrás: Szerző kutatásának ábrázolása)

Gyermekpornográfia büntetőeljárások

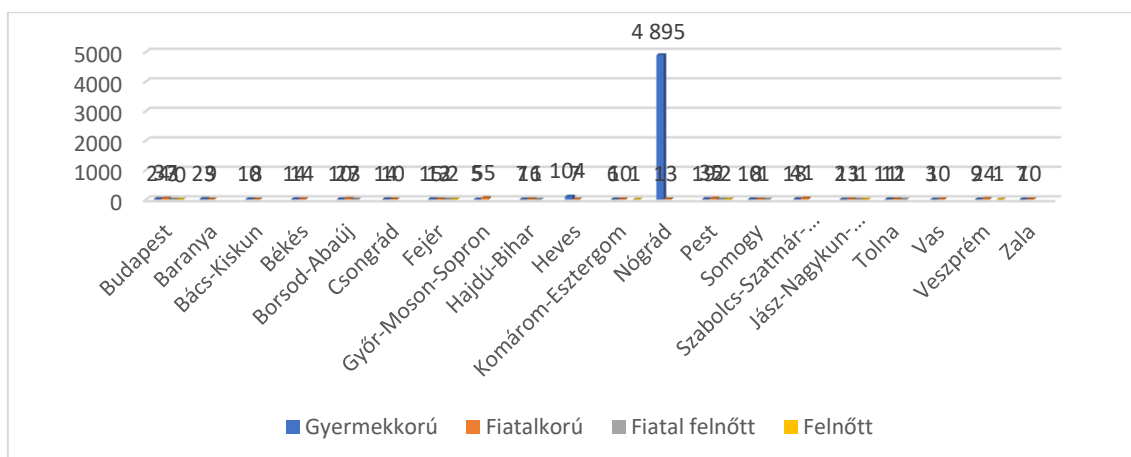
2013-ban összesen 5252-, 2014-ben 182-, 2015-ben 376-, 2016-ban 360-, 2017-ban 1484-, 2018-ban 184 gyermekpornográfia büntetőeljárást regisztráltak. A 6 év alatt összesen 75 esetben zárult az eljárás feljelentés elutasításával, 648 esetben nyomozásmegszüntetéssel, és 6915 esetben vádemeléssel. A minimum és maximum érték feljelentés elutasítása esetén 4 és 18-, nyomozásmegszüntetés esetén 58 és 144-, vádemelés esetén 75 és 5104 között mozgott. Feljelentés elutasítás tekintetében a legalacsonyabb érték 2013-ban a legmagasabb 2016-ban és 2017-ben realizálódott. Nyomozás megszüntetés tekintetében a legalacsonyabb érték 2014-ben a legmagasabb 2013-ban született. A legkevesebb vádemeléssel záruló ügy 2016-ban, míg a legtöbb azzal záruló 2013-ban volt. Átlagosan a 2013-2018. időszak közötti időszakban feljelentés elutasítására 12,5-, nyomozás megszüntetésére 108-, vádemelési javaslatra 1186 alkalommal került sor. Feljelentés elutasítása esetén a szórás értéke 5,5-, nyomozás megszüntetés esetén 33,6-, végül vádemelés esetén 1981 volt. A módusz érték meghatározására egyedül a feljelentés elutasításánál volt lehetőség ez az érték 18. A másik két esetben nem szerepelt ismétlődő adat. A fentiek az alábbi grafikonon kerülnek ábrázolásra.

5. diagram: BSR statisztika; Gyermekpornográfia büntetőeljárások 2013-2018. időszakban. (Forrás: Szerző kutatásának ábrázolás)

Gyermekpornográfia bűncselekmény sértettjei Magyarországon régiók szerint

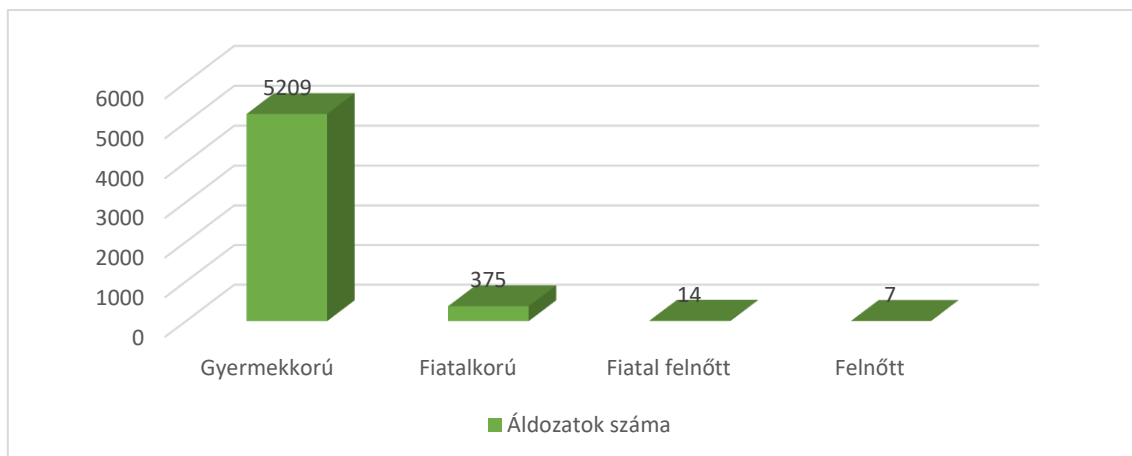
2013-2018-ig terjedő időszakban a gyermekpornográfia bűncselekmény sértettjei számának vizsgálatára (megyei szintű) település, azaz régiószint szerint került sor (19 megye+ a főváros). A statisztika nem érintette a külföldi-, a Magyarország területére nem bontható-, és a nem beszerezhető adatok körét. A bűncselekmény a vizsgált intervallumban összesen 5599 áldozatot szedett. A bűncselekmény szörnyűségeit 5206 gyermekkorú (0-13 éves), 372 fiatalkorú (14-17 éves), 14 fiatal felnőtt (18-24 éves) és 7 felnőtt sértett élte át. A legalacsonyabb sértett számot, ami a 13 Vas megyékben regisztrálták. A legtöbb sértettet Nógrád megyében regisztrálták, itt 4908 személy esett áldozatul e súlyos bűncselekménynek. Ez az érték rendkívül magas tekintve, hogy 17 megyében és a fővárosban regisztrált sértettek száma még a 3 számjegyű értéket sem éri el. Heves megyében regisztrálták a 2. legtöbb esetet, 111-et, de ez az érték is 44x kisebb, mint a Nógrád megyében született eredmény. Illetve megállapítható az összes (gyermekpornográfia bűncselekmény) regisztrált sértett több mint 87%-át Nógrád megyében regisztrálták. A 2013-2018ig terjedő időszakban átlagosan 279 sértettet regisztráltak megyénként. A szórás értéke 1089 volt. A módusz értéke számításra lehetőség volt, hiszen 3 megye esetében a 6 év alatt regisztrált összes eset 24 volt. A fentiek az alábbi grafikonon kerülnek ábrázolásra.

6. diagram: BSR statisztika; Gyermekpornográfia bűncselekmény sértettjei Magyarországon régiók szerint. (Forrás: Szerző kutatásának ábrázolás)

Gyermekpornográfia bűncselekmény sértettjeinek életkor szerinti megoszlása

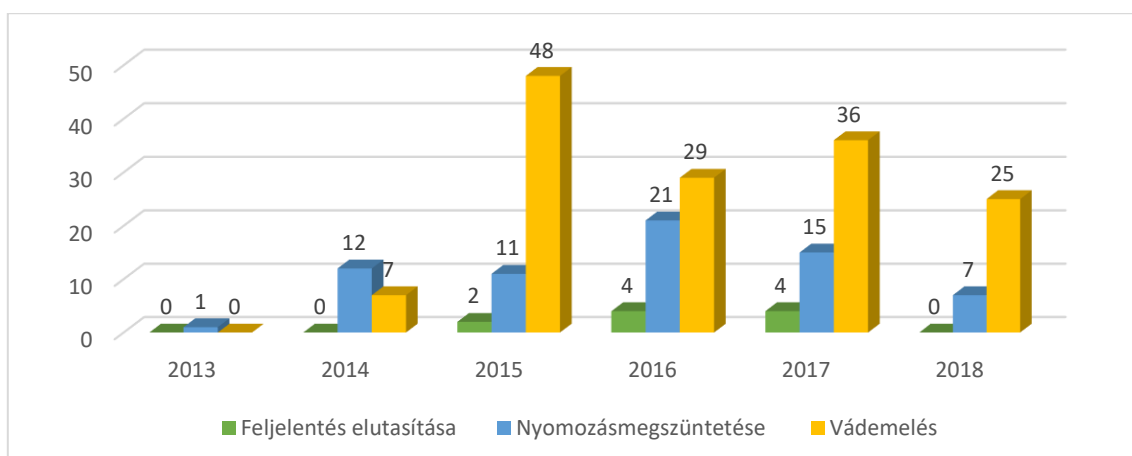
A 2013-2018. intervallumban 5209 esetben a sértett gyermekkorú volt, azaz 13 éven aluli személy. 375 esetben a bűncselekmény áldozata fiatalkorú gyermek volt, azaz 14-18 év közötti kiskorú. 14 esetben fiatal felnőtt (18-24 éves korig), és 7 esetben felnőtt (25+) volt a sértett. Tehát a regisztrált sértettek között megközelítőleg 13x annyi gyermekkorú sértettet regisztráltak, mint az összes többi korcsoportban együttvéve. A fentiek az alábbi grafikonon kerülnek ábrázolásra.

7. diagram: BSR statisztika; Gyermekpornográfia bűncselekmény sértettjei életkor szerint. (Forrás: Szerző kutatásának ábrázolás)

Gyermekprostitúció kihasználása büntetőeljárások

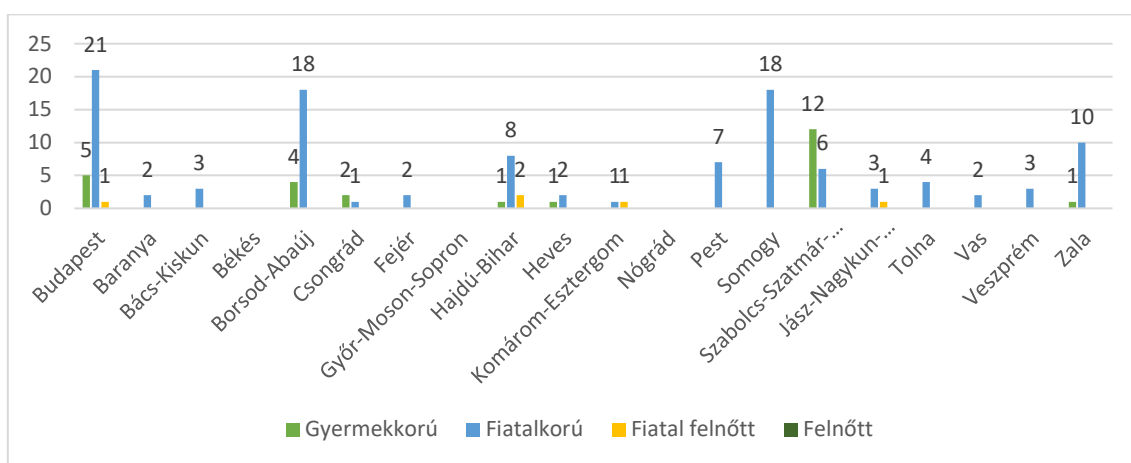
2013-ban összesen 1-, 2014-ben 19-, 2015-ben 61, 2016-ban 54, 2017-ben 55, 2018-ban pedig 32 gyermekprostitúció kihasználásával kapcsolatos büntetőeljárást regisztráltak. A 6 év alatt 10 esetben zárult a büntetőeljárás feljelentés elutasításával, 67 alkalommal nyomozás megszüntetésével és 145 alkalommal vádemelési javaslattal. A minimum és maximum érték feljelentés elutasítása tekintetében 0 és 4-, nyomozásmegszüntetés tekintetében 1 és 21-, a vádemelés esetében pedig 0 és 48 között mozgott. Feljelentés elutasítás tekintetében a legalacsonyabb érték 2013-ban, 2014-ben, és 2018-ban, a legmagasabb 2016-ban és 2017-ben született. Nyomozásmegszüntetés mellett 2013-ban döntöttek a legkevesebbszer és 2016-ban a legtöbbször. Vádemelési javaslatra 2013-ban került sor a legkevesebbszer, míg 2015-ben a legtöbbször. Átlagosan a 2013-2018. időszak közötti időszakban feljelentés elutasítására 3,3-, nyomozás megszüntetésére 11,1-, vádemelésre 29 alkalommal került sor. Feljelentés elutasítása esetében a szórás értéke 1,1-, nyomozás megszüntetés esetében 6,8-, míg vádemelésnél 15. Módusz érték megadására egyedül a feljelentés elutasítás tekintetében volt lehetőség, ennek értéke 0. A nyomozásmegszüntetés és a vádemelés esetében nem született ismétlődő adat. A fentiek az alábbi grafikonon kerülnek ábrázolásra.

8. diagram: BSR statisztika; Gyermekprostitúció kihasználása büntetőeljárások. (Forrás: Szerző kutatásának ábrázolás)

Gyermekprostitúció kihasználása bűncselekmény sértettjei Magyarországon régiók szerint

2013-2018. időszakban a gyermekprostitúció bűncselekmény sértettjei számának vizsgálatára (megyei szintű) település, azaz régiószint szerint került sor (19 megye+ főváros). A statisztika nem érintette a külföldi-, a Magyarország területére nem bontható-, és a nem beszerezhető adatok körét. A bűncselekmény a vizsgált intervallumban összesen 142 áldozatot szedett. 26 gyermekkorú (0-13), 111 fiatalkorú (14-17) és 5 fiatal felnőtt korú (18-24) személy vált sértetté a 6 éves intervallumban. Felnőtt sértettre nem volt példa ebben az időszakban. A minimum, azaz a legalacsonyabb sértettszámot Békés, Győr-Moson-Sopron és Nógrád megyékben mérték, ezekben a megyékben egyetlen egy sértettet sem regisztráltak. A legtöbb sértettet a fővárosban regisztrálták, a bűncselekmény áldozatául 27 személy esett. A 2013-2018. időszakban átlagosan 6,6 sértettet regisztráltak megyénként, a szórás értéke pedig 8. A módusz értéke számításra lehetőség volt, hiszen 4 megye esetében a 6 év alatt regisztrált összes eset 2 volt és szintén 4 megye esetében pedig 3. A fentiek az alábbi grafikonon kerülnek ábrázolásra.

9. diagram: BSR statisztika; Gyermekprostitúció kihasználása bűncselekmény sértettjei Magyarországon régiók szerint. (Forrás: Szerző kutatásának ábrázolás)

Az Európai Unió jelentésében található adatok feldolgozása

2015-ben pedig 9 147 ember vált emberkereskedelem áldozatává az Európai Unióban, 2016-ban pedig 11 385, ez összesen 20 532 főt jelent a 2015-2016 közötti időszak. Fontos megjegyezni, hogy bár 2016-ban 2238 fővel nőtt a regisztrált áldozatok száma ez az adat nem jelent jelentős növekedést, mivel különböző faktorokat figyelembe kell vennünk. Az egyik ilyen faktor, hogy Franciaország csak a 2016-os évben szolgáltatott adatokat (1516 áldozat). A 28 tagállamból 15 növekedésről, míg 11 csökkenésről számolt be a 2016-os évben (2015-höz képest). Volt 1 tagállam, ami csak az egyik évben és 1 tagállam amelyik egyik évben sem szolgáltatott adatot.

Az EU-ban a 2015–2016. időszakban a kizsákmányolás leggyakoribb formája a „szexuális” volt, A 19 034 regisztrált sértett több mint felét, 56%-át, tették ki a szexuális célú emberkereskedelem áldozatai. A regisztrált áldozatokat körülbelül egynegyedét (26%) azon sértettek tették ki akik s munkaerő-kizsákmányolás céljával történő emberkereskedelemnek estek áldozatul. A sértettek maradék 18% -át pedig „egyéb” kizsákmányolás céljából emberkereskedelem áldozatává vált személyek képzik.

A 2015-2016. időszakban a szexuális célú emberkereskedelem áldozatául esett regisztrált sértettek aránya a következő 5 tagállamban volt a legmagasabb: Szlovénia (97%), Magyarország (96%), Észtország (83%), Horvátország (76%) és Dánia (76%). A munkaerő kizsákmányolásának céljából történő emberkereskedelem áldozatainak aránya pedig Málta

(84%), Portugália (73%), Csehország (56%), Belgium (52%) és az Egyesült Királyság (46%) esetében volt a legmagasabb.

2015-ben Magyarországon az 507 regisztrált sértettek 94%-a (477 fő) esett áldozatul szexuális kizsákmányolás céljából történő emberkereskedelemnek. Az áldozatok 5%-a (20 fő) a munkaerő kizsákmányolása, míg 1%-a (5 fő) a kizsákmányolás egyéb formája céljából történő kereskedelemnek esett áldozatul. 2016-ban a 489 regisztrált áldozat 98%-a (479 fő) a szexuális célú kizsákmányolás, 2 % (10 fő) a munkaerő kizsákmányolás és 0%-a a kizsákmányolás egyéb formájának céljával történő emberkereskedelemnek esett áldozatul. A 2 évet együtt vizsgálva a 996 sértett 96%-a (956 fő) szexuális, 3,5%-a (35 fő) munkaerő kizsákmányolásának esett áldozatul, míg 0,5% (5 fő) a kizsákmányolás valamely más formájának.

Az emberkereskedelem nyilvántartott áldozatainak közel egynegyedét (23%) a gyermekek tették ki 2015 és 2016 között az EU28-ban (25% 2015-ben és 21% 2016-ban). A két év alatt összesen 10 932 sértettet regisztráltak, ami 2 474 kiskorú és 8 458 felnőtt személyt jelent. Az emberkereskedelem kiskorúként regisztrált áldozatainak aránya jelentősen változó a tagállamok között. A 2015-2016 időszakban a kiskorúak aránya az áldozatok között a következő 5 országban volt a legmagasabb: Észtország (83%), Magyarország (63%), Görögország (56%), Lettország (37%) és Hollandia (28%). 2015-ben Magyarország 356 kiskorú áldozatot és 151 felnőtt áldozatot regisztrált, ami azt jelenti, hogy Magyarországon a kiskorú áldozatok aránya ebben az évben 70.2% volt. 2016-ban hazánkban 271 kiskorú és 218 felnőtt áldozatot vettek lajstromba, a kiskorú áldozata, így 55.4% volt. A 2 évet együtt vizsgálva 627 áldozat volt 18 év alatti és 369 volt 18 év feletti, így a kiskorú áldozatok arány számításának eredménye 63.0% lett.

A magyar rendszerezéstől bizonyos szinten eltér az áldozatok életkor szerinti csoportosítása az Európai Bizottság jelentésében. Míg a hazai csoportosítás szerint a gyermekkorú áldozatok közé tartoznak a 0-13 éves korú gyermekek, addig az EU-s jelentés a 0-11 éves korú gyermekeket sorolja ebbe a kategóriába. A fiatalkorú gyermekek csoportjába így értelemszerűen a 12-17 éves korú gyermekek kerülnek (hazánkban 14-17 éves korúak). A fiatal felnőttek, illetve a felnőttek csoportosítása viszont teljesen megegyezik a hazaiával. Az EU28-ban, 2015-2016. időszakban a legtöbb sértett a felnőtt (25+) kategóriába tartozott (46%), amelyet követett a 18-24 éves fiatal felnőtt korosztály (28%), majd a 12-17 éves fiatalkorú korosztály (23%) és végül a 0-11 éves gyermekkorú korosztály (2%).

2015-ben Magyarországon az 507 regisztrált áldozat 4.9 %-a, azaz 25 áldozat volt 0-11 éves kiskorú; 65.3%-a az áldozatoknak a 12-17 éves korosztályba tartozott, azaz 331 áldozat volt fiatalkorú gyermek; 14% 18-24 éves korú személy, tehát 71 fiatal felnőtt áldozat volt. 15.8% az áldozatoknak 25 év feletti volt, vagyis 80 felnőtt áldozatot regisztráltak. 2016-ban a 489 regisztrált sértett 9.4% tartozott a 0-11 éves korosztályba, tehát 46 gyermekkorú áldozatot jegyeztek fel; 46 % tartozott a 12-17 éves csoportba, ami azt jelenti, hogy 225 fiatalkorú gyermek esett áldozatul az emberkereskedelemnek; 21,5%-ot tett ki a fiatal felnőtt korosztály 105 regisztrált sértettel. A felnőttek aránya pedig 23.1 százalék volt, ami 113- 24 év feletti személy jelent. A 2015 és 2016-os évet együtt vizsgálva jól látható, hogy a 996 sértett 7.1%-a 0-11 éves korosztályba sorolható, vagyis 71 gyermekkorú sértettet regisztráltak összesen. 55.8%-t az áldozatoknak, azaz 556 12-17 éves korú sértettet a fiatalkorú gyermek korosztályban regisztráltak. 17.7% volt a fiatal felnőttek aránya, ami 176 embert jelent. Végül 19.4% volt a felnőttek aránya, ami 193 sértettet jelent.

Kutatási eredmények megvitatása

Mindenek előtt szükséges kiemelni, hogy a vizsgált szám adatok mind hazai, mind EU-s szinten kizárólag a regisztrált bűncselekményekről és sértettekről adtak számot. Így a kutatási eredmények értelmezése során szem előtt kell tartanunk azt a tény, hogy ezen adatok nem

teljesen fedik a valóságot, hiszen a becslések szerint a szexuális kizsákmányolás céljával történő emberkereskedelem és általánosságban maga az emberkereskedelem is több millió áldozatot követel minden évben. Ennek oka abból fakad, hogy a jelenség erős látenciába burkolódzik, így a rendőrség számára kihívást jelent a bűncselekmények felderítése.

A téma szempontjából releváns 3 bűncselekményhez köthető büntetőeljárások, az emberkereskedelem, a gyermekpornográfia és a gyermekprostitúció kihasználása elleni büntetőeljárások, a feljelentés elutasításával, nyomozás megszüntetésével, és a vádemelési javaslattal lezárt összes magyar büntető eljárás kevesebb mint 1%-át teszik ki (96 emberkereskedelem elleni, 7838 gyermekpornográfia elleni, és 222 gyermekprostitúció kihasználása elleni büntető eljárás, ez összesen 8156 büntető eljárás vs. összes büntető eljárás 1 503 582). Ezek a számok azt sugallják, hogy hazánkban a szexuális célú emberkereskedelemhez köthető bűncselekmények aránya igen alacsony, így országunkat nem fenyegeti ez a jelenség. Azonban a részletesebb vizsgálat után, és az adatok összehasonlítását követően rá kell döbbernünk, hogy ezen adatok nem tükrözik a probléma valós súlyát. Példának okáért a gyermekpornográfiával érintett büntetőeljárások száma igen magas, ami azért fontos, mert a gyermekpornográfia bűnelkövetői képzik a szexuális célú emberkereskedelem keresleti oldalának igen jelentős részét. Ha a vádemelési javaslatokat vesszük figyelembe megállapítható, hogy összesen 7095 büntető eljárás zárult vádemelési javaslattal az emberkereskedelem, a gyermekpornográfia és a gyermekprostitúció kihasználásához köthető bűncselekmények tekintetében együttvéve, míg az összes büntető eljárásból 793 559 db zárult vádemelési javaslattal. Tehát a vádemelési javaslattal záruló összes büntetőeljáráshoz képest elenyésző azon vádemelési javaslattal zárult büntetőeljárások száma, melyek az emberkereskedelemhez a gyermekprostitúció kihasználásához és a gyermekpornográfiához köthetőek. A büntetőeljárások 86%-a zárult vádemeléssel. (összes büntető eljárás a gyermekpornográfia, emberkereskedelem, gyermekprostitúció kihasználása körében 8156 vs. vádemeléssel befejeződött eljárások 7095).

A magyar régiók tekintetében megállapítható, hogy az emberkereskedelemhez fűződő legtöbb bűncselekményt Budapesten regisztrálták, a legtöbb sértetett Nógrád megyében regisztrálták, míg a legtöbb kiskorú sértettet Pest megyében regisztrálták. Ha a három bűncselekmény kategóriát együtt vizsgálom megyei szintű lebontásban a fertőzöttség szempontjából, akkor Nógrád megye, a főváros és Pest megye volt a legérintettebb a 2013-2018. időszakban. Nógrád megye elsősorban az emberkereskedelemhez és a gyermekpornográfiához köthető bűncselekményekkel fertőzött, míg a főváros és Pest megye igen erősen veszélyeztetett mind három bűncselekmény kategória által. A BSR adatbázis statisztikái alapján emberkereskedelem bűncselekmény legveszélyeztetettebb korosztálya a fiatal felnőttek, a gyermekpornográfia bűncselekmény legveszélyeztetettebb korosztálya kiemelkedően magasán a gyermekkori korosztálya, míg a gyermekprostitúció kihasználás bűncselekmény legveszélyeztetettebb korosztálya a fiatalok gyermekei. Fontos kiemelni, hogy a BSR adatbázissal kissé ellentmondásosan az Európai Bizottság statisztikája alapján hazánkban az emberkereskedelem is a fiatalok (12-17 éves) gyermek korosztályt fenyegeti a leginkább.⁶⁵⁹

Sajnálatos módon a rendelkezésekre álló hazai (BSR) és nemzetközi (European Commission data collection) adatbázisok nem teljesen fedik egymást. Ennek az egyik oka, hogy a nemzetközi szintér tekintetében nagyon nehéz volt a kutatás szempontjából releváns statisztikát találni. Valamint, hogy a vizsgált EU-s statisztika, a magyar adatbázissal ellentétben csak a 2015-2016. időszokról tartalmaz adatokat. Nehézséget jelentett továbbá, hogy a jogszabályi/meghatározások közötti különbségek miatt egyes vizsgált kategóriákat nem

⁶⁵⁹ Míg a bűncselekmények jogharmonizációját az egyes nemzetközi közösségek tagállamai megkövetelik (pl. Európai Unió), addig az egységes statisztikai rendszer használata elmarad, így minden nemzet saját statisztikai adatbázissal dolgozik, amely lényegeiben tér el a nemzetközi együttműködések keretében alkalmazott adatszolgáltatási rendszertől, amely a fenti ellentmondást hipotetizálja.

lehetséges összehasonlítani. Erre jó példa, hogy az Uniós adathalmaz tartalmaz kifejezetten a szexuális kizsákmányolás céljával történő emberkereskedelemre vonatkozó adatokat, míg a BSR rendszerben csak külön az emberkereskedelemre és külön a szexuális kizsákmányolás különböző formáira vonatkozó adatok találhatóak, vagy, hogy a két adatbázis korosztályi csoportosítása eltér egymástól.

Összevethető volt viszont, hogy a Bizottság jelentésében szereplő három kizsákmányolási forma milyen arányban van jelen az EU-ban és hazánkban. Az EU-ban a 2015–2016. időszakban a kizsákmányolás leggyakoribb formája a „szexuális” volt, 19 034 sértett több mint felét, 56%-át, tették ki a szexuális célú emberkereskedelem áldozatai. A regisztrált áldozatokat körülbelül egynegyedét 26%-át azon sértettek tették ki, akik s munkaerő-kizsákmányolás céljával történő emberkereskedelemnek estek áldozatul. A sértettek maradék 18% -át pedig „egyéb” kizsákmányolás céljából emberkereskedelem áldozatává vált személyek képzik. Magyar viszonylatban a 2 évet együtt vizsgálva a 996 sértett 96%-a szexuális, 3,5%-a munkaerő kizsákmányolásának esett áldozatul, míg 0,5 % a kizsákmányolás valamely más formájának. Ezekből a százalékos arányokból jól látható, hogy a szexuális célú emberkereskedelem áldozataként regisztrált sértettek aránya hazánkban sokkal magasabb (40%-l), mint az EU-s viszonylatban. Aggodalomra ad okot, hogy Magyarországon a kizsákmányolás egyik, ha nem a legsúlyosabb formája ilyen jelentős mértékben van jelen és ilyen százalékos arányok mellett nem véletlen, hogy a szexuális célú emberkereskedelem áldozatainak arányát tekintve hazánk a 2. helyen szerepelt az EU-s tagállamok között.

A szexuális kizsákmányolás sértettjeinek részletes korosztályi megoszlása a következőképpen alakult: A 2015-2016. időszakban az EU28-ban a legtöbb sértettet, 39.2 %-ot a felnőtt korosztályban regisztrálták, ezt követte a fiatal felnőtt korosztály 34.1 %-l, majd a 12-17 éves korcsoport 24.8 %-l, végül a 0-11 éves korosztály 1.8 %-l. A hazai adatok elég eltérő képet mutatnak, a két évet együttesen vizsgálva az arányok a következőképpen alakulnak: a 955 sértett 7.4 % gyermekkorú, 57 % fiatalkorú gyermek, 17.7 % fiatal felnőtt és 17.9 % felnőtt volt. Ezen vizsgálati szempont esetében is elmondható, hogy a magyar eredmények igen komoly aggodalomra adnak okot, tekintve, hogy hazánkban a legfiatalabb gyermekkorú korosztály aránya 3,5x-e az EU-s aránynak. Továbbá a fiatalkorú gyermekek aránya is rendkívül magas az EU-s viszonylathoz képest, több mint 2x akkora arányban vannak jelen a fiatalkorú sértettek hazánkban, mint az EU-s viszonylatban. Végül pedig fontos kiemelni, hogy a nemzetközi viszonylatban a szexuális célú emberkereskedelem legveszélyeztetettebb csoportját a 25+-os korosztály képviseli, míg hazánkban a fiatalkorú gyermek korosztály.

Következtetések és javaslatok

Részben sikerült csak alátámasztani, hogy Magyarországon és nemzetközi szinten egyaránt, a vizsgált időszakban, a vizsgált kategóriában a regisztrált esetek száma évről évre növekvő tendenciát mutat. Hazánkat tekintve a hipotézis megdőlt, hiszen a BSR adatokat vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a 2013-2018. időszakban a gyermekekkel kapcsolatos büntetőeljárások száma nem nőtt évről évre, sőt épp ellenkezőleg, csökkenő tendenciát mutatott. Az Európai Bizottság statisztikái alapján a 2015-2016. időszakban Magyarországon a regisztrált esetek száma csökkent, nem pedig növekedett. Azonban a nemzetközi viszonylat tekintetében, alátámasztásra került a hipotézis, hiszen az Európai Unió 15 tagállama arról számolt be, hogy 2016-ban növekedett a regisztrált esetek száma a 2015-ös évhez viszonyítva. Megcáfoltam azt a feltételezésemet, hogy Magyarországot célországként is jelentős mértékben érinti a szexuális célú gyermekkereskedelem, hiszen a 2015 és 2016 között regisztrált 996 sértetből 993 magyar állampolgárságú volt. A vizsgálati eredmények cáfolják azt a feltételezést is, hogy Magyarországon a büntetőeljárások és a regisztrált áldozatok jelentős részét a gazdaságilag és társadalmilag elmaradott régiókban regisztrálták. Nem sikerült alátámasztani

azt a feltételezést sem, miszerint az országon belül Pest megyében a legalacsonyabb a vizsgált kategóriában elrendelt büntetőeljárások száma. Nem sikerült alátámasztani, hogy hazánkban és nemzetközi viszonylatban a szexuális célú emberkereskedelem legveszélyeztetettebb korcsoportja a gyermekkorú korosztály, mivel hazai viszonylatban a fiatalok gyermekei, míg EU-s viszonylatban a felnőttek képezik a legveszélyeztetettebb kategóriát.

Bizonyítani sikerült, hogy a vizsgált időszakban, a vizsgált kategóriákban, az összes elrendelt büntetőeljáráshoz viszonyítva, a szexuális célú gyermekkereskedelemmel összefüggő büntetőeljárások aránya rendkívül alacsony, de fontos megjegyezni, hogy a fenti kategóriába tartozó bűncselekmények közül a gyermekpornográfiával érintett bűncselekmények kimagaslóan magas százalékos arányról tanúskodnak. Igazolást nyert, hogy a gyermekek szexuális célú kereskedelmének tekintetében a magyar rendvédelmi erők a nemzetközi viszonylathoz mérten kevés bűncselekményt derítenek fel. Nem nyert alátámasztást az a feltételezés sem, miszerint az ilyen bűncselekmények ügyében folytatott nyomozások pusztán fele eredményesek. Beigazolódtott a feltételezés, miszerint a nemzetközi felderítés és nyomozás sikeresebb a bűncselekmény országokon átívelő jellegéből fakadóan.

A javaslat egy olyan stratégiai koncepció megalkotására irányul, mely mind hazánk, mind pedig a nemzetközi közösség javára válhat, a bűncselekmény elkövetőivel szemben folytatott harcban. Mindez 3 kulcsfontosságú elemre épül, a bűncselekmény felderítés, az elkövető szankcionálás és az áldozat támogatás hatékonyabbá tételére. Ahhoz, hogy ez a három elem megvalósuljon, kiemelt jelentősége van a prevenciónak, hiszen a legcélravezetőbb magatartás, ha magát a probléma forrását szüntetjük meg. A megelőzésnek több szinten kell megvalósulnia. A megelőzés egyik aspektusa, hogy feltérképezzük és lehetőség szerint megszüntessük a bűncselekmény hátterében álló okokat, körülményeket. A szülők és a gyermekek figyelmét fel kell hívni a szexuális célú emberkereskedelem veszélyeire és az internetnek a problémában betöltött szerepére. Ennek a legeredményesebb módja, elindítani a rendvédelmi és szociális szervek összefogásában egy figyelemfelkeltő kampányt, ami az iskolai oktatásban és a médiában egyaránt megjelenik. Az internet tekintetében szintén fontos, hogy létrejöjjön egy a rendvédelmi szervek és internetszolgáltatók közötti együttműködés és információ megosztó mechanizmus. Amennyiben az internetszolgáltatók támogatnák a rendvédelmi szervek erőfeszítéseit azzal, hogy információt szolgáltatnak az elkövető személyekről és interneten folytatott tevékenységükről, a rendőrök nagyobb eséllyel járnának sikerrel a bűnözők kézre kerítésében. Szükség van a rendőrök, szociális munkások, pszichológusok, diplomáciában, igazságszolgáltatásban dolgozók számára olyan speciális tréningek bevezetésére, amik kifejezetten az emberkereskedelem bűncselekményének azonosítására és megfelelő reagálására irányulnak kiemelt figyelmet fordítva a kiskorú sértettekre. E gondolat „meghosszabbításaként” szükségesnek tartom egy kifejezetten az emberkereskedelem elleni harcra specializálódott rendvédelmi szerv létrehozását, amely összefogná a bűncselekmény ellen harcoló és abban érintett intézmények/szervezetek tevékenységét. Míg a jogharmonizáció többnyire megvalósul a tagállamokban, addig az egységes statisztikai rendszer használata elmarad, aminek a következményeképpen az egyes országok adatai nem összehasonlíthatók, ami szignifikáns kihívást jelent, ha a tagállamok emberkereskedelem elleni küzdelemben elért sikereit kívánjuk értékelni. Kiemelten fontos, hogy legalább Uniós szinten szükséges az adat regisztrációs és szolgáltatási mechanizmusok egységesítése megtörténjen.

Felhasznált szakirodalom

1. Fehér Lenke (2008): *Nemzetközi Emberkereskedelem*. MTA Jogtudományi intézet, Budapest, 13. old.

2. Herczog Mária (2007): *Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához*. Egyesült Nemzetek Gyermekalapja, 5. old.
3. Kovács István (2018): *Kiberbiztonság? Gyermek szexuális kizsákmányolása az interneten, azaz a pornográfia Magyarországon, különös tekintettel a nemzetközi IOCTA és INHOPE értékeléseire*. Rendvédelem VII. évfolyam 1. szám 1. szám, 198. old.

Jogszabályok és szabályzók

4. 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
5. 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
6. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
7. 2006. évi CII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről
8. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
9. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

Internetes források

10. Commercial sexual exploitation of children and adolescents The ILO's response http://www.ilo.org/ipecc/Informationresources/WCMS_IPEC_PUB_9150/lang--en/index.htm
11. Secretary-General's Bulletin: Special Measures for protection from sexual exploitation and abuse, UN Doc. ST/SGB/2003/13, 9 Oct. 2003, Section 1.

Magyar Rendészettudományi Társaság

**Budapest
2021.**